

Абай атындағы Қазақ Ұлттық Педагогикалық Университеті

ӘОЖ:378.05:7:658.512.3

Қолжазба құқығында

БЕКБОЛАТОВА КУРАЛАЙ МАРАТОВНА

**Экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері
мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастыру**

6D010700 – Бейнелеу өнері және сызу

Философия докторы (PhD)
дәрежесін алу үшін дайындалған диссертация

Ғылыми кеңесші:
Әлмұхамбетов Б.А.
п.ғ.д., профессор
Шетелдік кеңесші:
Ömer ZAIMOĞLU
Doç. Dr (Түркия, Анталия)

Қазақстан Республикасы
Алматы, 2018

МАЗМҰНЫ

НОРМАТИВТІК СІЛТЕМЕЛЕР.....	3
АНЫҚТАМАЛАР.....	4
БЕЛГІЛЕУЛЕР МЕН ҚЫСҚАРТУЛАР.....	8
КІРІСПЕ.....	9
1 ЭКОДИЗАЙН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ АРҚЫЛЫ БОЛАШАҚ БЕЙНЕЛЕУ ӨНЕРІ МАМАНДАРЫНЫҢ КӘСІБИ ШЕБЕРЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ.....	16
1.1 Экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың мәні.....	16
1.2 Экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың ерекшеліктері.....	30
1.3 Экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың моделі.....	62
2 ЭКОДИЗАЙН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ АРҚЫЛЫ БОЛАШАҚ БЕЙНЕЛЕУ ӨНЕРІ МАМАНДАРЫНЫҢ КӘСІБИ ШЕБЕРЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ӘДІСТЕМЕСІ.....	86
2.1 Болашақ бейнелеу өнері мамандарын экодизайн технологиялары арқылы кәсіби пәндерді оқыту мазмұны.....	86
2.2 Экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастыру формалары мен әдістері	94
2.3 Эксперименттік зерттеу жұмыстарының нәтижелері мен қорытындылары.....	103
ҚОРЫТЫНДЫ.....	122
ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ.....	124
ҚОСЫМШАЛАР.....	134

НОРМАТИВТІК СІЛТЕМЕЛЕР

1. ҚР МЖМБС 3.001-2006 «Жоғары кәсіптік білім. Бакалавриат. Негізгі ережелеріне» келтірілген № 1 өзгерістер енгізілген ҚР МЖМБС 5.03.001-2004 «Жоғары кәсіптік білім. Бакалавриат. Негізгі ережелеріне», ҚР МЖМБС 5.03.001-2005 «Жоғары оқу орнынан кейінгі және жоғары білім беру оқу пәндерін кодтау жүйесіне» келтірілген.

2. Жоғары кәсіптік білім беру. Бакалавриат. 5B010700-«Бейнелеу өнері және сызу». Типтік оқу бағдарламасы.

3. ҚР МЖМБС 6.08.063-2010 5B010700 – Бейнелеу өнері және сызу мамандығы бойынша білім беру бағдарламасының мазмұны;

4. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы туралы Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 7 қазанда № 1118 жарлығы (2010.14.12. берілген өзгерістер мен толықтыруларымен). www.egemen.kz.

5. Назарбаев Н.Ә. Қазақстан- 2050 стратегиялық бағдарламасы: Елбасының Қазақстан халқына Жолдауы;

АНЫҚТАМАЛАР

Классикалық өнер – (лат.classicus- үлгілі) алғашқы тар мағынасында - көне дәуір өнері, яғни Ежелгі Греция мен Ежелгі Римде өркендеген мәдениет туындылары; кең мағынасында әртүрлі елдердің мәдени гүлдену кезеңдеріндегі мұралары.

Колорит (итал. Colorito, лат. Color-бояу, түс, әр) – бейнелеу өнеріндегі алуан түстердің ара-қатынас жүйесі;

Композиция (лат. Composition – құрастыру, шығарма) -1) көркем шығарманың құрылысы. Түпкі төркіні құрастыру, қиыстыру, жеке бөлшектерді бірлестіріп тұтастыру деген мағынаны білдіреді.

Көне дүние өнері –б.з.б. 1-мың жылдық пен б.з-дың 1-мың жылдығын қамтитын құлдық қоғам кезінде дамыған ежелгі гректер мен римдіктер өнері.

Көркемдік –өнердің сапасы мен оны жасайтын шығармашылықты анықтайтын ұғым. «Көркем» деген сөз орынды қолданылған.

Сән және қолданбалы өнер – сән өнерінің бір саласы, тұрмысқа қажетті көркем, жиһаздық заттарды жасайтын шығармашылық түрі.

Дизайн – жоба, сурет, сызба. Шығармашылық іс-әрекет.

Дизайнер – сурет салушы, жобалаушы.

Силуэт – киімнің көлемдік формасының жазықтықтағы бейнесі.

Ырғақ (ритм) – әртүрлі бөлшектердің белгілі бір тізбекпен, жиілікпен алмасуы.

Ақ түс – қасиетті түс. Ол қуанышты хабардың бақыттың тазалықтың белгісі.

Сары түс - негізінен , ақыл парасаттың белгісі деп есептелген. Сонымен бірге ол бір жағынан қайғы мұңымен байланыстырса : «Сары уайымға салыну», екінші жағынан ол жұбаныш пен үміт кепілі: «Уайым түбі сары алтын, сарғайған жетер мұратқа».

Жасыл түс – жастық пен көктемнің белгісі аталған. Себебі жасыл өсімдік үлгілес ою- өрнекте жиі пайдаланылған. Кейіннен жасыл түс өмірімізге мұсылмандықтың сипаты ретінде енді.

Киімнің конструкциясы – заттың өзара орналасу құрылымы.

Форма – материалды мағыналы өзгертудегі морфологиялық және көлемді кеңістікті бұйымның бірлестігі.

Композициялық форманың құрылымы–кеңістікте адам затты байланыстыратын құрал.

Контраст – форманың, мөлшердің, фактураның, түстің айқын өзгешілігі.

Түс – адамның көзімен қабылданатын физиологиялық сезім.

Жылы түстер - адамды жылы денелерге жақындатқандай әсер береді.

Суық түстер - судың, мұздың, аспанның түсі. Ымырт уақытын бейнелейтін түстер.

Ахроматикалық оған жататындар: ақ, қара, сұр.

Хроматикалық–сан алуан бояулар тобы екі үлкен мағынаға бөлінеді, яғни түсті бояулар тобы оған жататындар түрлі-түсті бояулар рендері.

Бояу реңі (цветовая тон) - Кез келген бояу реңі табиғи үш қасиеттен тұрады: біріншісі – яғни табиғи дененің түсі: алма – қызыл , алмұрт сары, қиер – жасыл екіншісі –дене түсінің сәулеге байланысты өзгеруі қасиеті

Күзем жүн– қойдың күзде қырқылған жүнін айтады. Күзем жүннің түбіті жабағыға қарағанда аз, жүн талшықтары қысқалау әрі қылшығы молырақ болып келеді.

Жабағы жүн– қой мен түйенің жазғытұрымғы ұйысқан қысқы жүнін айтады. Күзем жүнге қарағанда қылшығы аз, түбіті көп болғандықтан көбіне тоқымашылық кәсібінде молырақ пайдаланылады.

Ши – қазақ жерінің әртүрлі өңірінде түп-түп болып өсетін, сабағы жіңішке, қамыстың түрін айтады.

Киіз байпақ– байтаба, қолдан жасалған пима.

Талдырма – алуан түске боялған жүнді жеке –жеке жұқа әрі босаң етіп киіз басу әдісімен басып алады да, одан ою ояды. Дайын оюды шидің үстіне шабақталып, біртегіс тартып салынған жүннің үстіне орналастырады.

Жүн – жануар терісінен алынатын талшықты материал.

Білектеу –басылатын киіз пысып, катаю үшін бірнеше адам қатарынан тізерлеп отырып алып білектерімен әрі-бері ырғап аунатып, ұрғылау әдісі.

Ұзындау–киіздің ұзынын жазып шиыршықтап алып басу.

Түрді шүйкелеу (ою өрнекті) – боялған жүнді күні бұрын біркелкі шүйкелеп созады. Текеметтің астыңғы бетін су бүркіп орап тастайды да қайта жайған кезде әлгі шүйкеленген түрге қалаған ою-өрнекті келтіріп, су себелеп орайды. Түр жайылып, бояу оңбас үшін ыстық су себіледі. Одан әрі қарай киіз басу процесі қайталанады.

Түр – қол өнер шығармаларының бетіне салынған әр түрлі өрнек.

Киіз – қойдың күзем жүнінен басылған, үй тұрмысында пайдалнатын зат.

Киіз басу – жүн талшықтарының бір-бірімен ұйыса байланысатын қасиеті негізінде киіз жасау процесі.

Ылғалды киіз басу–киіз дайындау тәсілі, жүннің су мен сабынның өзара әрекеттесуі арқылы дәстүрлі қол әдісімен орындалады.

Құрғақ киіз басу техникасы – фелтинг немесе фильцнадель - бұл жүннен жасалатын арнайы инелердің көмегімен жасалатын өнімдерді не болмаса бұйымдардыайтады.

Нунофелтинг–құрғақ киіз басу техникасында орындалатын әдіс.

Нуно басу (нуноваление) –ылғалды киіз басу техникасында орындалатын әдіс.

Экодизайн – адамның қоршаған ортасын табиғатпен байланысын айтады.Экодизайнның негізгі элементтері яғни негізгі материалдары — ағаш, тас, балшық, шыны, табиғи материалдан жасалған маталар. Негізгі түстер: ашық қоңыр, қоңыр, ақ (қара немесе қарақошқыл ағаш).

Дизайн – (ағылш. design – жоба, жобалау, сызу, жоспар, сурет) – көркемсурет және сәулет өнерінің өнеркәсіп бұйымдарының үздік үлгілерін жасау және заттық ортаны үйлестіру шараларын қамтитын бағыты.

Технология –сөзі ежелгі грек сөзінен шыққан «техне» - өнер, шеберлік, іскерлік, ал «логос» - сөзі оқу деген ұғымды білдіреді. Ежелгі грек ұғымы бойынша «техне» - термині іс-әрекет нәтижесі мен үрдісін белгілейді, ол іс-әрекеттің реттілігімен ерекшеленген жоғарғы сапалы және соны нәтижеге жеткізу деп түсіндіріледі. Бұл зергерлік бұйымдар, мүсіндер, киіз үй жабдықтары және т.б. болуы мүмкін.

Кәсіби шеберлік –жеке тұлғаның кәсіби қызметін жоғары шеберлік деңгейіне жеткізіп, шығармашылықпен жұмыс істей алу қабілетімен ұштастыруы. Авторлық қызмет жүйесіне ену. Осы аталған кәсіби біліктіліктердің ең жоғарғы шегі – кәсіпті игерудің түпкі мақсаты – кәсіби шеберлік деңгейіне жетіп, өз ісінің маманы атану.

Кәсіп –кәсіптік оқу және тәжірибе жинақтау нәтижесінде игерілетін, белгілі бір білім мен машықтарды талап ететін еңбек қызметі.

Шеберлік – қандайда бір саладағы жоғары өнер түрі ретінде айқындалады, *шебер* – бұл өз ісінде жоғары өнерге жеткен маман.

Экология – тірі ағзалардың бір-бірімен және қоршаған ортамен қарым-қатынасын зерттейтін биология ғылымының саласы. «Экология» (гр. oikos – үй, тұрақ, мекен; logos – ғылым) терминін ғылымға алғаш 1866 ж. неміс ғалымы Эрнест Геккель енгізді.

Бейнелеу өнері – дүниені көзбен көріп, түйсіну негізінде бейнелейтін пластикалық өнердің бір саласы.

Ою-өрнек – орнамент (лат. ornament – әсемдеу, сәндеу) әртүрлі заттарды (үй іші мүліктері, тоқыма бұйымдар, еңбек құралдары, қару-жарак), архитектуралық ғимараттарды әшекейлеуге арналған жүйелі ырғақпен қайталанып отыратын әрі үйлесімділікке құрылған өрнек нақыштар.

Фактура – бет бедер.

Форма – пішін, сыртқы пішін көрінісі не болмаса қалып.

Киім– адам денесін қоршаған ортаның әр түрлі әсерінен (ыстық, суық және ылғалдан, шаң-тозағнан, т.б.) қорғап тұрады және өсімдіктес, жануартектес немесе жасанды жолментоқып шығарылған маталардан тігілген бұйымдар жиынтығы.

Эскиз– болашақ шығарманың түпкілікті өзі ғана емес, жай нобайы ғана болғанмен, мейлінше тыңғылықты еңбектің жемісі. Онда суретші өзі ойға алған шығарманың не тұтас композициясын, не белгілі бір бөлшегі мен басты кейіпкерлерін егжей-тегжейлеп көрсетуге тырысады.

Жоба – бір нәрсені іске асыру үшін жасалған үлгі, жоспар, нұсқа. Орысша әдебиеттерде «проект» (лат. projectus алға тастау) мағынасына сәйкес келеді.

Стиль–(лат. stilus, stylus, гр. stylos жазыға арналған ұшты таяқша) айқындаушы құрал-тәсілдер мен образдық жүйенің жалпылығы мен тарихи қалыптасқан біртұтастылығы. Заман келбетін анықтайтын белгілі бір принципке негізделген көркем ағым да стильге жатады.

Өнер – өмір шындығын көркем образдар жүйесі арқылы бейнелейтін қоғамдық сана мен адам іс-әрекеттерінің өзіне тән ерекшеліктері мен дараланатын формасы.

Қолөнер – халық өмірімен, тұрмысымен біте қайнасып келе жатқан кәсіп түрі.

Сәндік-қолданбалы өнер – қолөнердің түрлерін дәріптеушілердің интеллектуалды тұрғыдан тірі және өлі табиғи заттарды эмоционалды қабылдап және рационалды шешімде туындыларды өмірге әкелуі.

Дәстүр – (латынша, traditio-жалғастыру) тарихи қалыптасқан қоғам үшін пайдалы, ұрпақтан-ұрпаққа беріліп және белгілі уақыт аралығында сақталып отыратын адамзат тәжірибесіндегі жалғастығы мен жиынтығы, мәдени мұрасы: әдет-ғұрыптар, ырымдар, жүріс-тұрыс қалыптары мен тәртіптері, үрдістер, жөн-жоралғылар, мейрамдар, церемониялар және т.б.

Пластика – форманың бір бағыттан екінші бір бағытқа өту сапасын айтады.

Киіз пісіру –басылған киізді шымырлап, беріктей түсу үшін белгілі уақыт өткеннен кейін қайта басуды айтады.

Кірлеу – басылып болып, төгілген киізді ұзыннан төрт қабаттап бүктеп, бір басынан бастап шиыршықтап дөңгелектеп, белінен жіппен буып дөңес жерге немесе ағаш тақтай үстіне, өзен бұлақ басына таяу жерге қойып су құйып тазарту.

Қоныш – тобық ұстап тұратын аяқ киім үстінің бөлігі.

Коллекция–(лат. collection жинақтау, жинау)біркелкі нәрселердің, бұйымдардың не бейнелеу өнері шығармаларының жинақталған қоры.

Қолтаңба – суреткердің құрылыс, өнер, мәдени істеріндегі өзіне тән сипаттық ерекшелігі, стильдік өрнегі.

Құрал-жабдық – қол өнер шеберінің пайдаланатын құрал-саймандары – «әбзел» деп аталады.

Модель – (фр. modele, итал. modello, лат. modulus өлшем, үлгі)суретші үшін модель адам тұлғасы немесе нәрселердің табиғи тұсқасы. Ескерткіш моделі – шағын өлшемде орындалған мүсіндік көшірме.

БЕЛГІЛЕУЛЕР МЕН ҚЫСҚАРТУЛАР

ҚР – Қазақстан Республикасы

ҚР МЖМББС – Қазақстан Республикасының Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты

Абай атындағы ҚазҰПУ – Абай атындағы қазақ ұлттық педагогикалық университеті

ЖОО – жоғары оқу орны

ЭД – Экодизайн

БҮМ-белсенді үлестірмелі материал

КІРІСПЕ

Зерттеудің көкейкестілігі. Халқымыз ғасырлар бойы туған жердің табиғатын көздің қарашығындай сақтап, оның байлығын үнемді, әрі орынды жұмсайтын теңдесі жоқ экологиялық өмір салтын ұстанып келді. Төл тарихымызға, бабаларымыздың өмір салтына бір сәт үңіліп көрсек, шынайы прагматизмнің талай жарқын үлгілерін табуға болады. Ұлттық код, ұлттық мәдениет сақталмаса ешқандай жаңғыру болмайды деп, Елбасы Н.Назарбаевтың Рухани жаңғыру бағдарламасы мақаласында атап көрсетілді [1].

Әр азаматтың кәсіби қызметінде экологиялық зардаптардың салдарынан табиғи құндылықтарымызды жойып алмау мақсатында тәрбиелі, жан-жақты біліммен қаруланған, өз ұлтының мәдениеті мен салт-дәстүрін, кәсіби ойлау көзқарасы дамыған маман тәрбиелеу маңыздылығына жеке тоқталады.

Жоғарыда айтылғандарға бейнелеу өнері мамандарының экодизайн технологиялары арқылы кәсіби шеберлігін қалыптастыру үдерісі толықтай жауап береді. Себебі, экодизайн технологиялары қазақ халқының ерте заманнан сәндік қолөнер бұйымдарын жасаудың түрлері мен жолдарынан, бұйымдар дайындаудағы шебер орындалған кестелеу, өру, өрнектеу, басылған, тоқылған сияқты өңдеу тәсілдері, бұйымдар материалдарының күміс, тері, ағаш, мақта, жүн, зығыр, қыш, сазбалшық және т.б., қоршаған ортамен байланысты болғанынан хабар береді. Сәндік қолөнер бұйымдарын таза, табиғи материалдармен жасаудағы композиция, конструкция, технологиялық бірізділігін орындау әдістері жоғары шеберлікті қажет етеді. Ал, оны экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарына үйрету дәстүрлі қолөнерге, оның дәстүрлі технологияларын меңгеруге, табиғи материалдарды пайдалану мүмкіндіктерін түсінуге, кәсіби білімге, кәсібіне, шеберлікке, кәсіби әрекеттерінің дамуына ықпал етеді. Экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігінің қалыптасуының маңызын кеңейтеді.

Көптеген зерттеулерде педагогтар мен психологтар, өнертанушылар мен философтар, әлеуметтанушылар мен экологтар еңбектерінде аталған мәселелер жан-жақты қарастырылып келеді.

Авторлар, болашақ мұғалімдердің кәсіби даярлығы мен теориялық-әдіснамалық негіздерін және олардың ерекшеліктері мен функцияларын көрсеткен педагог-ғалымдар: С.И. Архангельский [2], Ю.К. Бабанский [3], политехникалық білім беру үдерісіндегі кәсіби қызығушылықты қалыптастыру мәселесін П.Р.Атутов [4], С.Я.Батышев [5], Ю.К.Васильев [6] және т.б.

Бірқатар отандық ғалымдар да өз еңбектерінде болашақ маманның кәсіби біліктілігін қалыптастыру мәселелеріне арнаған. Педагог-мамандардың кәсіби даярлығын білім беру мен оқыту мәселелерін Ә.И.Ысқақ [7], Ұ.Ж.Қонақбаева [8], студенттердің технологиялық шеберлікке бағыттылығын Е.А.Байбатшаева [9], педагогикалық кәсіби бағыттылығын И.А.Балабаева [10], оқушылардың кәсіби құндылық бағдарын қалыптастыруын Ұ.З.Адилъшинова[11], сынды

ғалымдар зерттеген. Л.Х.Мәжитова [12] инженерлік-техникалық білім беруде кәсіби қызығушылықты қалыптастыруды терең зерттеген.

Айтылған зерттеулер негізінде Ресей елінінде, кәсіби шеберлікке толыққанды зерттеу жұмыстарын жүргізген психолог және педаго-ғалымдар: Э.К.Карпенко [13], В.В. Пучков [14], Г.Ф. Привалова [15], А.К. Кульбекова [16], О.И.Радомская [17], Е.В.Дорофеева [18], Л.З. Жемухова [19], И.В. Романец [20], Е.Г.Вотинова [21], Т.С.Рожок [22].

Бейнелеу өнері және сызу, сәндік қолөнері пәндерінің негізінде эстетикалық тәрбие беру мен эстетикалық қызығушылығы мәселелерін: Б.А.Әлмұхамбетов [23], Т.К.Мусалимов [24], Қ.О.Жеделов [25], Ә.Қамақ [26], Ж.Балкенов [27], Қ.Болатбаев [28], Ф.Н.Жұмабекова [29], А.Қ.Ералин [30] зерттесе; сәндік-қолданбалы өнер арқылы оқушылар мен студенттерге тәрбие беру мәселелерін зерттеген педагогтар Ұ.М. Әбдіғапбарова [31], А.А.Сағымбаев [32], Ш.З.Айдарова [33], П.А.Абашев [34], Р.Х. Қанапиянова [35], К.І.Құдабаева [36], Ж.Б.Мунашова [37], Б.А. Айдарбек [38], Ө. Займоғлу [39] және т.б.

Өнер мамандарын кәсіби даярлауда диверсификациялау мәселесін көтерген Т.Ә. Қышқашбаев [40], болашақ өнертану мамандарының кәсіби даярлау жүйесін зерттеген педагог-ғалым Г.А. Мұратбаева [41].

Біз зерттеу жұмысымызда экодизайн бағытына арналған алыс және жақын шетел мен отандық ғалымдар еңбектеріне де тоқталдық. Олар, экологиялық дизайнның көркем жобалау үдерісін зерттеу тәжірибесіне үлкен мән берген А.В. Уваров [42], заманауи экодизайн костюмдерінде Якут елінің ұлттық киімдеріндегі дәстүрлі элементтерін қолдану тәжірибесімен бөліскен З.М. Забалоцкая [43], экологиялық мәдениет пен құзырлылық тұстарын зерттеген А.О.Глазачева [44], Е.Н. Голованова [45].

Сонымен қатар, отандық ғалымдар зерттеулері болашақ маманның экологиялық білімін арттыруда инновациялық технологияларды қолдану Ж.С. Сихынбаева [46], мектепке дейінгі балалардың экологиялық мәдениетін қалыптастыруға Н.С. Сайлауова [47], оқу жобалық іс-әрекет процесінде болашақ мамандардың экологиялық мәдениетін қалыптастыру мәселелерін Э.Ө. Сағындықова [48], К.Ш. Бакирова [49] қарастырған.

Бейнелеу өнері және сызу, графика, сәндік қолөнер пәндерін оқытудың әдістемесі бойынша І.С. Сманов [50], Қ. Ералин [51], М.Ж.Тәңірбергенов [52], Д.А.Кемешов [53], С.К.Бейсенбеков [54], С.Е. Асылханов [55], Б.Е. Оспанов [56], Ж.Н. Шайгозова [57], Т.М. Қожағұлов [58], Е.Т. Кісімісов [59] және т.б.

Сондай-ақ, болашақ технология пәні мұғалімдерін (көркем еңбек) даярлаудың оқу-тәрбие үдерісі мәселелерін қарастырған: К.Ә.Дүйсенбаев [60], М.Ж.Қозыбақов [61], К.Өстеміров [62], С.А.Жолдасбекова [63], Д.Үркінбаева [64], Б.Ж.Жиентаева [65], Н.Б.Рахметова [66], Р.А.Дәрменова [67], А.Д.Райымқұлова [68], Г.Қ.Шырынбаева [69], А.С. Сманова [70] және т.б. болашақ маманның кәсіби біліктілігін қалыптастыруда мүсін және қыш материалдарынан бұйымдарын пайдалану мәселесіне арнаған Б.А. Мұхаметжанов [71].

Қазақстан сәндік қолөнерінің дамуы мен оның түрлеріне, өнертанымдық көзқарастарын С.А.Шкляева [72], С.М. Қырықбаева [73] білдірсе, өнертанушы М.Ә. Султанова [74], қазақ бейнелеу өнерінің теориясын таза өнер контекстінде зерттеген.

Сонымен аталған ғылыми зерттеулер мен әдебиеттерге, озық педагогикалық тәжірибелерге жасаған талдау күні бүгінге дейін экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастыру проблемасының ғылыми-теориялық тұрғыда жеткілікті негізделмегенін дәлелдейді. Демек, болашақ бейнелеу өнері мамандарының экодизайн технологиялары арқылы кәсіби шеберлігі қоғамның сұранысы мен оның жүйелі түрде зерттелмегені арасында; экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастыру мүмкіндіктерінің жоғарылығы мен оны жүзеге асыруға байланысты оқу-әдістемелік кешенінің жоқтығы мен экодизайн технологияларының ерекшеліктерінің жеткілікті қамтамасыз етілмеуі арасында; болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастыруда *қарама-қайшылықтың* бар екені анық байқалады. Осы қарама-қайшылықтың шешімін іздестіру бізге зерттеу проблемамызды анықтауға және тақырыпты **«Экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастыру»**, - деп таңдауымызға негіз болды.

Зерттеудің мақсаты: экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастыруды теориялық тұрғыдан негіздеу және оның мазмұны мен әдістемесін жасау.

Зерттеудің нысаны – жоғары оқу орнында болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастыру.

Зерттеудің пәні – экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың оқу-тәрбие үдерісі.

Зерттеудің ғылыми болжамы – егер, болашақ бейнелеу өнері мамандарының экодизайн технологиялары арқылы кәсіби шеберлігін қалыптастырудың теориялық негіздері анықталса, экодизайн технологиялары арқылы кәсіби шеберлігін қалыптастыру ерекшеліктері айқындалса, болашақ мамандардың кәсіби шеберлігін қалыптастырудың моделі және оны жүзеге асырудың әдістемесі жасалып, оқу-тәрбие үдерісіне ендірілсе, онда экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың оқу-тәрбие үдерісінде кәсіби білімі, кәсіби әрекеті, дағдысы, шеберлігі артады. Мұндай оқу-тәрбие үдерісі экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастыруда негіз болады.

Зерттеудің міндеттері:

- экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың теориялық негіздерін айқындау;

- экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың ерекшеліктерін негіздеу;
- экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың моделін жасау, өлшемдерін, көрсеткіш деңгейлерін айқындау;
- экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың әдістемесін жасау және тиімділігін эксперимент жүзінде дәлелдеу.

Жетекші идея. Болашақ бейнелеу өнері мамандарын даярлаудың оқу-тәрбие үдерісінде дәстүрлі қолданбалы өнердің (киіз басу) кешенді жұмыс бірізділігін меңгерту арқылы кәсіби білімі, кәсіби әрекеті, дағдылары, шеберлігі артады. Сондай-ақ, болашақ бейнелеу өнері мамандарына, сәнді бұйымдарды экодизайн технологиялары арқылы жасау кәсіби шеберлігінің қалыптасуына ықпал етеді.

Зерттеудің теориялық және әдіснамалық негіздері болып өнертанушылық, философиялық, экологиялық, тарихи, әлеуметтанушылық, этнографиялық, педагогикалық, психологиялық, этнопедагогикалық ғылым салалары бойынша теориялық талдаулар; дәстүрлі өнер, заманауи өнердегі экодизайн технологиялары; болашақ маманды дамытудағы кәсіби білім, кәсіби әрекет, шеберлік теориялары; біртұтас педагогикалық үдеріс; жүннен бұйымдар дайындаудың теориялық және практикалық негіздері.

Зерттеудің көздері. Рухани жаңғыру бағдарламасы, Қазақстан – 2030” Жолдауы, Қазақстан Республикасы Үкіметінің ресми құжаттары (Заңдары, қаулы-қарарлары), Білім және ғылым министрлігінің ұлттық мәдени мұраны оқу-тәрбие процесіне ендіруге байланысты тұжырымдамалары мен бағдарламалары, оқу құжаттары, ғалымдардың (тарихшылар, этнографтар, философтар, өнертанушылар, психологтар, педагогтар) еңбектері, ұлттық мәдени мұралар, педагогика ғылымының озық тәжірибелері мен жетістіктері, сондай-ақ диссертанттың педагогикалық және зерттеушілік тәжірибесі саналады.

Зерттеудің әдістері: зерттеу проблемасы бойынша философиялық, өнертану, психологиялық, педагогикалық, технологиялық әдебиеттерге теориялық талдау жасау; жоғары оқу орнының оқу құжаттарына (мемлекеттік стандарт, оқу жоспары, бағдарламалар, оқулықтар), педагогтардың озық тәжірибелеріне талдау; бақылау; сауалнама жүргізу; әңгімелесу; педагогикалық эксперимент; мәліметтерді математикалық тұрғыдан өңдеу.

Зерттеудің теориялық маңызымен ғылыми жаңалығы:

- экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың теориялық негіздері айқындалды;
- экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың ерекшеліктері негізделді;

- экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың моделін жасап, өлшемдері мен көрсеткіш деңгейлері анықталды;

- экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың әдістемесі жасалып, тиімділігі эксперимент жүзінде дәлелденді.

Зерттеудің практикалық мәні: болашақ бейнелеу өнері мамандарына арнап: «Дизайн негіздері», «Сәндік қолөнер негіздері», «Бейнелеу өнерін оқыту әдістемесі» пәндері бағдарламалар мазмұнына қосымшалар; «Бейнелеу өнерін оқыту әдістемесі» пәніне арналған белсенді үлестірмелі материал; «Экодизайн және технология» атты болашақ бейнелеу өнері және сызу мамандарына арналған оқу-әдістемелік құралы дайындалды; осы оқу-әдістемелік құралы негізінде «Дизайн және технология» атты элективті курс бағдарламасы жасалды. Экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың шеберханада және шеберханадан тыс оқыту әдістемелері көрсетілді.

Зерттеу материалдарын арнаулы және жоғары оқу орындарының бейнелеу өнері және сызу, көркем еңбек, көркемсурет және графика, дизайн, сондай-ақ, мамандардың біліктілігін қайта жетілдіретін мекемелерде пайдалануға болады.

Қорғауға ұсынылатын қағидалар

1. Экодизайн, технология, кәсіби білім, кәсіби әрекет, шеберлік, кәсіби шеберлік ұғымдарының мәні мен сипаты, теориялық негізделуі экодизайн материалдарымен сәндік қолөнер бұйымдарын дайындаудың конструкциялық-технологиялық, пластикалық ерекшеліктерін анықтау, экодизайн материалдарын қолдану мүмкіндіктері, болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби білімін, кәсібіне белсенділігін, кәсіби әрекетін, көркемдік ойлау қабілеттерін дамытып, шеберлігін арттырып, кәсіби шеберлігін қалыптастырады.

2. Болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастыруда экодизайн технологиялары жетекші құрал болып табылады. Өйткені, экодизайн технологияларының дәстүрлі және заманауи түрлері, экодизайн материалдары мен оларды дайындау ерекшеліктерін түсінуі кәсіби білімге, өңдеу түрлерінің бірізділігін білуі кәсіби әрекеттерге; дәстүрлі өнердің техникалары мен технологияларын меңгеруі кәсібіне белсенділігін, әртүрлі табиғи материалдармен жұмыс жасауы кәсіби шеберлікке шыңдайды.

3. Экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың мотивациялық, мазмұндық, іс-әрекеттік, рефлексік компоненттерінің бірлігін қамтиды және нақты өлшемдер мен көрсеткіштер арқылы сипатталады.

4. Экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың оқу-әдістемелік нұсқаулар мазмұнын жасап, арнайы курс бағдарламасы, жаңартылған білім мазмұны негізіндегі топтық жұмыс, сын тұрғысынан ойлау, диалогтік оқыту, ұжымдық қызметте дәстүрлі және инновациялық әдістерді практикаға ұсыну болашақ

бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігінің қалыптасуына ықпалын тигізеді.

Зерттеу нәтижелерінің дәлелділігі мен негізділігі. Диссертациялық зерттеудің теориялық-әдіснамалық негіздерімен дәлелденуімен, зерттеу мазмұнының ғылыми аппаратқа сәйкестілігімен, экспериментке қатысушы болашақ бейнелеу өнері мамандар санының жеткілікті болуымен, теориялық қағидалар мен зерттеу нәтижелерін өңдеуде математикалық статистикалық тексеруден өтілуімен анықталады.

Зерттеу кезеңдері:

Бірінші кезеңде (2015-2016 жж.)

Зерттеудің теориялық базасы анықталды. Қозғалып отырған проблема бойынша материалдар жиналып, жүйеге келтірілді, ғылыми аппарат жасалды, педагогтардың озық тәжірибелері жинақталды. Эксперимент бағдарламасы даярланды. Жүн материалдарынан бұйымдар жасаудың технологиялық бірізділігі, ерекшеліктері мен бүгінгі күндегі маңызы қарастырылды.

Екінші кезеңде (2016-2017 жж.)

Оқу-тәрбие үдерісіне ендірілетін экодизайн технологияларының мазмұны және одан сәнді бұйымдарды жасауға байланысты материалдар сұрыпталды. Жүн материалдарынан бұйымдар жасату арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың моделі түзіліп, өлшемдері мен көрсеткіштері деңгейлері анықталды. Тәжірибелі-эксперимент жұмыстары жүргізіліп, зерттеудің теориялық маңыздылығы практикалық сабақтарда жүзеге асырылды.

Үшінші кезеңде (2017-2018 жж.)

Зерттеу нәтижелері жүйеге келтіріліп, деректер математикалық өңдеуден өтті, ұсыныстар мен қорытындылар берілді, пайдаланылған әдебиеттер жүйеге келтірілді. Диссертация рәсімделіп, ғылыми жұмыс ретінде өңделді.

Зерттеу базасы: Тәжірибелі-эксперимент жұмысы Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің Өнер, мәдениет және спорт институтының «Бейнелеу өнері және сәндік қолөнер теориясы мен әдістемесі» кафедрасының 5B010700-«Бейнелеу өнері және сызу» мамандықтарында жүргізілді. Экспериментке 51 студент қатысты, оның 26 эксперимент тобында, 25 бақылау тобында.

Зерттеу нәтижелерін сынақтан өткізу және практикаға ендіру

Диссертацияның негізгі қағидалары мен нәтижелері, тұжырымдары мен қорытындысы 14 (он төрт) еңбекте жарияланған, Соның ішінде 3 мақала ҚР БЖҒМ Білім және ғылым саласындағы бақылау комитеті ұсынған ғылыми басылымдарда, 1-еуі Scopus базасына енген шетелдік басылымда, 5-еуі халықаралық ғылыми конференциялар жинақтарында, 3-еуі алыс-жақын шетелдік халықаралық ғылыми конференцияларда (Новосібірск, Украина, Түркия), 1-оқу әдістемелік құралы жарық көрген. «Асыл арна» телеканалының «Ұлттық нақыш» атты бағдарлама айдарында «Жүннен жасалған киімдердің пайдасы» тақырыбында (2016 ж.) көрсетілді.

Диссертацияның құрылымы. Диссертация кіріспеден, екі бөлімнен, қорытынды мен пайдаланылған әдебиеттер тізімінен, қосымшадан тұрады.

Кіріспеде зерттеудің көкейкестілігі, ғылыми аппараты: нысаны, пәні, мақсаты, болжамы, міндеттері, жетекші идеясы, әдіснамалық-теориялық негіздері, зерттеу кезеңдері, зерттеу көздері, әдістері, зерттеу базасы, қорғауға ұсынылатын қағидалары анықталды.

1.1 «Экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың теориялық негіздері» атты бірінші тарауда зерттеу проблемасының теориялық негіздері экодизайн технологияларының арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың мәні, ерекшеліктері мен моделі, көрсеткіш деңгейлері мен компоненттері жасалды.

1.2 «Болашақ бейнелеу өнері мамандарын экодизайн технологиялары арқылы кәсіби шеберлігін қалыптастырудың әдістемесі» атты екінші тарауында жоғары оқу орындарының оқу-тәрбие үдерісінде кәсіптендірілген пәндерді оқыту мен экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың мазмұны, формалары мен әдістері, әдістемесі берілді; эксперимент жұмысының: анықтау, қалыптастыру, бақылау кезеңдеріндегі білім деңгейлері диаграмма түрінде көрсетіліп, нәтижесі мазмұндалды.

Қорытынды бөлімде зерттеудің негізгі қағидалары, нәтижелері тұжырымдалды, ғылыми-әдістемелік ұсыныстар берілді.

Қосымшада зерттеудің бастапқы және нәтижелік тәжірибелік материалдары тіркелді.

1.ЭКОДИЗАЙН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ АРҚЫЛЫ БОЛАШАҚ БЕЙНЕЛЕУ ӨНЕРІ МАМАНДАРЫНЫҢ КӘСІБИ ШЕБЕРЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

1.1 Экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың мәні

Заманауи қоғамның ұстанатын жаңа саясаты - білім беру жүйесінің жаңаша бағыттарын жаңа идеялармен толықтыру қажет. Осыған орай кәсіби білім берудің мақсаты, мазмұны және оның білім беру үдерісінде қолданылатын технологияларын жетілдіру, кәсіби білім беру жүйесін реттеудегі ұйымдастыру мәселелерін жан-жақты зерттелуінде тиімді шешімдерді іздестіруді талап етуде.

Жоғары білім беру жүйесінің басты міндеті - болашақ маман даярлауда ұлттық сана мен ұлттық құндылықтар маңызын түсіндіруде ғылым мен білім, өнер мен өмір тәжірибе жетістіктерін өз кәсіби шеберлігінде, адами болмысында тиімді пайдалануға бағыттау.

Бірқатар отандық педагог ғалымдар мен өнертанушылар еңбектерінде қарастырылған проблемаларды жинақтайтын болсақ, олар:

- студенттердің компьютерлік технологияны іс-әрекет жағдайында кәсіби тұрғыда, оқу процессінде қолданудың бүгінгі жағдайы мен оны пайдалану перспективасы (Исабек Н.Е.) [75];

- болашақ өнертану мамандарын кәсіби даярлау жүйесінде әлеуметтік-гуманитарлық пәндер арқылы студенттердің шығармашылық, технологиялық, қарым-қатынас мәдениетін жетілдіру мәселесі (Г.А. Муратбаева) [41];

- болашақ мамандардың өнердің белгілі бір саласы бойынша көркем шығармашылықпен кәсіби деңгейде айналысу жағдайында білімі мен іскерлігінің ұштасуы, этнокөркемдік білімі бар адамның жоғары деңгейде бағалануы, этномәдени талғамының артуы арқылы кәсіби даярлықтың басты бағыттары мен алғышарттарын қарастыру (Ә.И. Ысқақ) [7];

- өнер, ғылым мен техника салалары бойынша білім алушының меңгеруге қажетті кәсіби даярлаудың өнімі болатын студенттерге мотивациялық-еріктік пен функционалды-коммуникативтік және рефлексивтік құралдардың негізін алға тарту (Ұ.Ж. Қонақбаева) [8];

- студенттердің кәсіби біліктілігін мүсін және қыш пәнінде тереңірек оқыту барысында теориялық білімдеріне сүйене отырып, практикада жетілдіру, өнер процесінде жаңа технологиялардың әдістемесін оқыту, сабақтан тыс жұмыс формалары арқылы қалыптастыру шарттары мен жолдарын ұсынады Б.А. Мұхаметжанов [71], А.И. Балабаева [10], Б.Т. Барсай [76], Т. Ш. Маханов [77].

Сонымен қатар, алыс жақын шет елдерде кәсіби шеберлік мәселесін жан-жақты қарастырғаны да байқалады. Ресейлік ғалымдардан бастау алған зерттеулерді ашып қарастыратын болсақ, олар:

- білім беру жүйесінде мұғалімнің кәсіби шеберлігін ақпараттық-коммуникациялық технологияларын қалыптастыруды, шеберлікпен бағалау мен өзін-өзін бағалау мәселелері (Карпенко Э.К.) [13];

- мамандардың кәсіби шеберлігін гуманитарлы ЖОО-ғы әлеуметтік жұмыстарды атқарудың құрылымы мен ерекшеліктерін, даму тенденцияларын және технологиялық деңгейін қарастыру (Дорофеева Е.В.) [18];

- болашақ мамандардың кәсіби шеберлігін қалыптастыруда педагогикалық технологиялар қолдану негізін ала отырып, тәрбие оқыту процесінде жүзеге асыру (Вотинова Е.Г.) [21];

- *шеберлік ұғымын ашып көрсетуде* жеке адамның қасиеттерінің жиынтығы, жеке ұжымда кәсіби қызметін жоғары дәрежеде қамтамасыз етуі деп түсіндіреді (И.А. Зязюн 1989 ж.) [78];

- *шебер мамандардың* өзіндік жеке қызметтік стилі болады (тәсілі, іс-қимылы, қабылдауы), яғни олардың жеке – психологиялық ерекшеліктері мінезі, қабілеттілігі, темпераменті) және айналадағы, өзіндік танымы мен эмоциясы. Мамандық жағынан алған білімін ақылмен, жаңашылдылығымен іс-тәжірибеде қолданылуы және қызметінде жоғары дәрежеде болуы [10, 23 б.];

- профессионализм ұғымын ғылымда және тәжірибеде «шығармашылық», «шеберлік» деген тіркестермен байланыстырып, мұғалімнің іс-әрекетінен білім мен біліктілік жүйесінің тұрақты орын алуы, кәсібінің шыңынан танылуы – профессионализмін, ал оған жетудегі ізденісі, өмір талабының танылатынын айқындайды [10, 25 б.];

- «...педагогикалық міндеттерді шешуге көмектесетін білімдер, икемділіктер, дағды, психологиялық процесстер мен қасиеттер жүйесі», деп шеберлік ұғымын ашып береді [79];

- *шеберлік* – қандайда бір саладағы жоғары өнер түрі ретінде айқындалады, ал *шебер* – бұл өз ісінде жоғары өнерге жеткен маман [10, 41 б.].

Жоғарыда берілген анықтамалар *кәсіби шеберлік* ұғымы болашақ мамандардың құзыреттілігін ашуда маңыздылығы жоғары екенін дәлелдей түседі. Себебі, қайсыбір өнерді үйренуде шығармашылыққа жетіп, табысты еңбек жасау жолында болашақ мамандар өздерінің шеберліктерін сынап, әртүрлі жағдайларды түсінеді. Олай болса, бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін жетілдіруде жаңартылған білім беру бағдарламасы мектепте осы аталған пән мұғалімдерінің өз кәсіби деңгейлерін ғылым мен өнер байланысы ретінде қарастырып, теориялық біліммен, ғылыми-әдістемелік даярлықтарын қамтамасыз етуін қажетсінеді. Себебі, жаңартылған мазмұн сабақ үлгісі мен тақырыптық жоспарлардың жаңаша талапта құрылуы, кәсіби шеберлігін жаңаша деңгейде қалыптастыруды алға тартады.

Сонымен, жалпы орта білім беру мектептерінде болып жатқан жаңартулар, жоғары көркемдік білім беру ісінде жаңашаландыруға әкелуде. Дегенмен де, тек қана болашақ мамандар даярлауда ғана емес, бейнелеу өнері және сызу, технология пәндері мұғалімдерінің де, өздерінің өзгермелі жаңалықтарға қайта даярлау мен бейімділіктерін бұру қажетті болып отыр. Себебі, жаңартылған көркем еңбек пәні мазмұнында қойылған мақсаттар мен әдістемелік бағыттар ғылым мен өнер байланысы негізінде құрылып, берілген. Бейнелеу өнері пәні мұғалімдері практикалық бағытта өз біліктілігін айғақтай алатынын ескерген жағдайда, әдістемелік даярлық деңгейінің ғылыми тұрғыдан негізделуін талап

етілетінін атап өтуіміз қажет. Тек қана сурет нұсқасын қойып қана, бейнелеу өнерін оқушыға үйрету әдістемесі бұл жаңартылған білім беру бағдарламасы бойынша құзіреттіліктерге жауап бере алмайды. Яғни, мұғалімнің ғылыми-әдістемелік даярлығы мен өнертанымдық білімін жетілдіруі аса маңызды. Осы орайда, жаңартылған білім беру бағдарламалары негізінде осы күнге дейін болашақ бейнелеу өнері маманның кәсіби шеберлігінің сұранысы мен қажеттілігі бүгінгі қоғам дамуында аса маңызды.

Міне осындай жаңаша бағыттар мен өзгерістер маман дайындаудың талаптарын күшейтуде, сол себепті де бейнелеу өнері пәні мұғалімінің өнертанымдық білімінің маңызы да арта түседі. Мектепте тек қана бейнелеу өнерін оқыту әдістемесі мен сызуды оқыту әдістемесін шебер меңгерумен қатар, өнертанымдық білімі мен әдістемелік даярлығының маңызы арта түсуде. Заман ағымы мен ғылыми-техникалық дамулар әр кезде, өнерге өзіндік бір әсерін тигізіп отырды. Өнер пәндерінің кіріктірілуі, өнер пәні мұғалімі деп айтылуы жалпы орта мектептерде қазақ өнерінің қай түрі, қай саласы болмасын бірдей, жалпылама өнерден білімді талап етеді. Осыған байланысты, тұжырым жасауға болады. Осы күнге дейінгі бейнелеу өнері пәні мұғаліміне арнайы пән, арнайы біліктілік беріліп келе жатқан мамандардың келешегіне қайта кәсіби даярлығына қажетті білімдер мен біліктерді меңгеруді міндеттейді. Орта буын аға мұғалімдер үшін жаңаша талаптарды меңгеру, оны әрі қарай жүзеге асыру үдерісі көптеген дайындықты қажетсінеді. Бейнелеу өнері мамандары, педагогикалық тұрғыда өздерінің кәсіби шеберліктері мен әдістемелік даярлықтарын қайта қарау мүмкіндіктеріне ие болуда. Себебі, тек қана бейнелеу өнерінде сурет салуды ғана практикалық тұрғыда үйретпей, оны ғылыми-әдістемелік қамтамасыз етудің жолдары арқылы жаңаша шешімдерін іздестіретіні айғақ. Сурет салуды оқушыға үйретудің әдістемесіне де, жаңаша бетбұрыстар келуде. Сурет салғанға дейін оқушыны өзіндік іздену әрекетіне, оқу-әдістемелік материалдарымен таныстырып, тапсырмалар беріліп, тек қана мектептегі сыныпта ғана емес, сыртта, мұражайда, галлереялар да іске асыруға болады. Бұл жаңаша бастама, өзіндік бағытымен, шетелдік тәжірибе негізінде қолға алынуда.

Сондықтан да, біз зерттеу жұмысымыздың мақсат-міндеттеріне сәйкес ең алдымен *кәсіптік білім беру, кәсіби бейімделу, кәсібилену, кәсіби шеберлік, кәсіби құзыреттілік ұғымдарына түсінік беруді көздедік.*

Кәсіптік білім беру – жеке тұлғаның кәсіби білім, білік және дағдыларын типтік үлгідегі әлеуметтік және кәсіби мәні бар қасиеттеріне қарай бағыттау арқылы жетілдіру.

Кәсіби бейімделу – өз бетінше кәсіби бағдар айқындауда игеруі тиіс әлеуметтік жаңа бағыт, яғни кәсіби қызмет дағдыларын үйренуге өз бетінше тәжірибе жинақтау.

Кәсібилену – кәсіби ұстанымды қалыптастыру, маңызды кәсіби қасиеттер мен дағдыларды ұштастыра білу, кәсіби қызметті жоғары біліктілікпен атқара алу.

Кәсіби шеберлік – жеке тұлғаның кәсіби қызметін жоғары шеберлік

деңгейіне жеткізіп, шығармашылықпен жұмыс істей алу қабілетімен ұштастыруы.

Осы орайда, біз ғылыми еңбектерге жасаған талдау ресейлік және отандық ғалымдардың берген анықтамаларын былайша топтастыруға болатынына көз жеткіздік:

- *кәсіби шеберлік* – жеке тұлғаның кәсіби қызметін жоғары шеберлік деңгейіне жеткізіп, шығармашылықпен жұмыс істей алу қабілетімен ұштастыруы. Авторлық қызмет жүйесіне ену. Осы аталған кәсіби біліктіліктердің ең жоғарғы шегі – кәсіпті игерудің түпкі мақсаты – кәсіби шеберлік деңгейіне жетіп, өз ісінің маманы атану (Э.Ф. Зеер) [80];

- кәсіби шеберлік құрылымы: тұлға аралық – ұжымдық жұмыс жасау процесіндегі қарым-қатынас пен өзара әрекеттесудегі іскерлік пен дағдылар; кәсіби қызығушылық пен мотивтерге байланысты тұлғаның кәсіби-маңызы қасиеттері және тұлғаның жеке және бірігіп шешім қабылдауға байланысты қабілеттері, оның осы өмірдегі орнын түсіну және қоғамдық құндылықтарға, кәсіби ұжымның бағыттарына, жалпы қоғамға жауапкершілікпен қарау деп қарастырады [81, 55 б.];

- шеберлік пен білімді меңгеру деңгейі (білім саласы), шеберлік пен білімнің кеңдігі және диапазоны, арнайы тапсырмаларды орындауға қабілеттілік; түрлі жағдайларда өз білімін, шеберлігін қолдана білуге қабілеттілігі (техника, технология, еңбек ұйымдастыру мен оның шарттары өзгерген жағдайда, тез бейімделу) [82, 4 б.];

- «шеберлік іс-әрекет атқаруға қабілеттілікті, белгілі бір әлеуметтік кәсіби мәртебесі бар адамдарға қатысты қолданылады, оның орындайтын міндеттері мен шешетін күрделі проблемаларының нақты деңгейіне сай білім мен іскерлігінің сәйкесті бөлігін анықтайды» [83, 35 б.];

...кәсіби біліктіліктердің ең жоғарғы шегі – кәсіпті игерудің түпкі мақсаты – кәсіби шеберлік деңгейіне жетіп, өз ісінің маманы атану [77, 32 б.];

- кәсіби шеберлік – бұл кәсіби іс-әрекеттегі тиімді технологиялар жүйесін меңгеру (білім және іскерлік деңгейде). Осындай меңгеру процесі тұлғаның кәсіби маңызды қасиеттеріне байланысты болады [76, 85 б.]

- *кәсіби құзырлылық* – бұл атқарған қызметі бойынша міндеті мен борышын орындауға еңбек субъектісі ретінде қабілеттілігі мен әзірлілігі. Сондықтан кәсіби құзырлылық еңбек нарығының талаптарына сай негізгі көрсеткіштерінің бірі болып саналады [11, 39 б.];

- *кәсіби құзыреттілік* – бұл адамның іскерлігі мен қабілеттері, оның кәсіби маңыздылығы бар және жеке тұлғалық қабілеттері, жоғары деңгейлі технологиялылықтың, мәдениеттің және шеберліктің, қызметті ұйымдастыруға шығармашылықпен қараудың, өзін-өзі дамытуға үнемі дайын болудың жинақталған, біріктірілген түбегейлі білімнің жиынтығы – деп Б.Кенжебеков айтқан [84].

Жоғарыда біз жан-жақты зерделеген кәсіби шеберлік түсінігіне берген сипаттамалар біздің зерттеу нысанын ашуда, ең алдымен болашақ бейнелеу өнері маманының атқаратын кәсіби қызмет салаларын анықтауға себеп болды.

Болашақ бейнелеу өнері мамандарын дайындаудың жалпыға міндетті білім беру стандарттарында және мамандықтың білім беру бағдарламаларында болашақ маманның игеретін күзиреттіліктерін ескере отырып, олардың кәсіби іс-әрекеттері де ауқымды көрсетілген. Болашақ бейнелеу өнері мамандарының мектептегі сурет пәні мұғалімі тұрғысынан ғана қарау, бүгінгі жаңартылған бағдарлама мазмұндары аясына сәйкес келмейді. Себебі, пән атауы мен мазмұны бойынша жаңартылған пән бағдарламасы «Көркем еңбек» болғандықтан, мамандықтың кәсіби білімі мен кәсіби біліктіліктеріне қосымша толықтырулармен қайта енгізіледі.

Болашақ бейнелеу өнері маманының қызмет ету салалары бойынша да, кәсіби шеберлік қабілеттері де ерекшеленеді. Себебі, еркін суретші болып өзінің қолтаңбасымен кәсіби шебер маман болып қалыптасып жатқанда суретшілер бар. Тек қана шығармашылық бағытта дәстүрлі өнерімізді әлемге танытып, қазақ бейнелеу өнері жанрларын көрсетіп, атақты сыйлықтар иегерлері болып жүрген жеке тұлғалар бар. Осыған орай, болашақ бейнелеу өнері маманының кәсіби қызмет түрлерін негізге ала отырып, жоғарыда берілген зерттеушілер анықтамаларын талдай келе, бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың көркем білім берудегі үш кезеңін анықтауға мүмкіндік болды. *Бірінші*, кәсіби білімі (кәсіби қызмет саласынан; өнертанымдық білімі, экодизайн тарихы мен дамуы; экодизайн материалдары; экодизайн технологиялары) бойынша ғылым мен өнер байланысын теориялық негіздеуі болса; *екінші жағы* болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіпті меңгерудегі бейнелеу өнері түрлерін іс-қимылда меңгерудің көркем-өндірістік үдерісі жауап береді, *үшінші* кәсіби біліктіліктерді (сурет салу; бояу түстерін; композиция заңдылықтарын; әртүрлі материалдарда жұмыс жасау дағдыларын; экодизайн материалдарын; экодизайн технологияларын және т.б) меңгеруі, өз кәсібінде шыңдалып, шеберлікті меңгеруі; болашақ бейнелеу өнері мамандарының өз білімдерін сынақтан өткізіп, мамандықтың қырсырын түсініп (шебер суретші, шебер әдіскер, шебер қолөнерші) дағдыларын қалыптастыру арқылы ғылыми, әдістемелік, шығармашылық қабілеттері дамиды.

Осы негізде, болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігі дегенімізді бейнелеу өнері пәнінде кәсіби білімі мен кәсіби іс-қимылдары (шебер суретші, шебер әдіскер, шебер қолөнерші) дағдылары мен қабілеттерін жетік меңгерген тұлға деп, тұжырымдап, болашақ бейнелеу өнері маманының кәсіби шеберлігін қалыптастыруға мынадай анықтама береміз.

Болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігі - кәсіби қызмет дағдыларын меңгеруде өз білімі мен шеберлігін жоғары деңгейде қолдана білу қабілеттілігі, өз ісінің авторлық қолтаңбасын қалыптастырушы жеке тұлға.

Енді, біздің зерттеу жұмысымыздың пәнін ашып көрсетуде экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастыру үдерісін негізге алғандықтан, экодизайн технологияларын тиімді, әрі мазмұнды пайдалану ерекшеліктеріне сипаттама берудің қажеттігі туындады. Жаңа технологиялар қандай да бір ақпарат беруді

білдірмейді, ол білім алушылардың қисынды ойлау, бағдарламалық материалдың ең бастысын таба білу қабілеттіліктерін қалыптастырып, материалды неғұрлым терең меңгеруін қамтамасыз етеді. Жоғары мектепте жаңа технологиялар білім алушының іс-әрекетінде шеберлік пен біліктілік қызметінің нәтижелерін береді.

Біз зерттеу жұмысымызда экодизайн технологияларын заманауи қоғамда даму деңгейін қарастыруды негізге алдық. Жалпы табиғат туындылар көрінісінде адам өмірі экодизайн технологияларымен тығыз байланыста дамып келеді. Олай болса, ең алдымен экология және дизайн ұғымының байланысына тоқталамыз.

Экодизайн мәні мен мазмұнына талдау жасау бүгінгі қоғам өміріндегі талаптарға сай зерттелу жағдайын ашып көрсету міндеті тұр. Ол үшін экодизайн терминіне түсінік беруде алдымен дизайн ұғымына тоқталуды жөн көрдік.

Дизайн теориясының қалыптасуына арналған көптеген еңбектер бар. Негізінен дизайн анықтамасын беруде біздің байқауымызша, бұл термин Еуропа елдерінде бастауын алады.

Неміс ғалымдарының көркем құрылымы мен құрылыстың жоғары мектебінің негізін қалаушы әйгілі профессор Баухауз (Bauhaus) өз шәкірттерімен дизайнның жаңа стилін енгізуді ұсынды. Өз кезегінде атақты суретшілер мен архитекторлар дизайн ұғымының қалыптасуына өз үлестерін қосты. Айталық, Пауль Клее (Paul Klee, 1879–1940 гг.), Пит Мондриан (Pieter (Piet) Mondrian, 1872–1944 гг.), Василий Кандинский (1866–1944 гг.), Лионель Фенингер (Lyonel Feininger, 1871–1956 гг.), Мис ван дер Роэ (Ludwig Mies van der Rohe, 1886–1969 гг.), Ханнес Майер (Hannes Meyer, 1889–1954 гг.), Марсель Брейер (Marcel Breuer, 1902–1981 гг.), Вальтер Гропиус (Walter Gropius, 1883–1969 гг.) бұл енгізген жаңа құрылымды қолдады. Сонымен бірге, В.О. Пигулевский дизайнның жаңа стилі декорсыз қабылданғанын еске салады. Бұл ұсынған жобаның қызметі мақсатты түрде заттың шынайы бағалануында. Функционализм мектебінің негізін салушы Вальтер Гропиус дизайнның негізгі бағытын былайша пайымдайды: «Өнер мен техника – жаңаша бірізділік» [85].

«Дизайн» сөзінің өз мағынасы оның этимологиясымен анықталады. Бұл орайдалатын тілінен аударғанда италияндық және ағылшын түсініктеріне тоқталуға болады. Ол латын тілінен «designare» - анықтау, белгілеу сөзінен шыққан. Италияндық «desegno» сөзі Ренессанс уақыттарынан бері жобалар, суреттер, негізін қалаушы идеялар мағынасын береді. Англияда «design» сөзі жобалау, сызу, ойлап шығару деген мағынада қолданды [86, 5 б.].

Сонымен қатар осы саладағы Ресей ғалымдарының еңбектерінде дизайн ұғымына сипаттама беруге жол салған. XX-шы ғасырдың басында Ресей ғалымдарының бірі В.Ю.Медведев дизайн мәдениетін қалыптастырудағы маңыздылығын өз еңбегінде ашып көрсетеді [87, 20 б.]. Зерттеуші «дизайн» ұғымына нақты анықтама беруде дизайн жүйесін ашып, оның мүмкіндіктері мен адам капиталын өрістеуде қажеттілігін баса айтады.

Дизайн тарихын зерттеген отандық ғалымдар Б.Т. Байешев және Б.Б. Байешев [86, 5 б.] өз еңбектерінде көптеген ғасырлар бойы адамның заттық-

кеңістіктік ортасында қолөнерді жоғары бағалай келе, адамды қоршаған заттар қолөнер шеберлерінің қиын да ұзақ еңбегінің нәтижесі деген түсініктермен толықтырып, шебер затты өңдеу процесінде өзінің өмірі жайлы түсініктерінің арқасында зат шынайы көрініс алатынын дәлелдей түседі.

Қазіргі әлемде «дизайн» ұғымының даму және зерттелу жағдайы қоршаған ортамен байланысы жиі тоғысып келеді. Бүгінде біз қоршаған орта объектілеріне тигізетін әсері жайлы, оған қатысты мәселелерді, түрлі жобаларды дизайн объектісі ретінде көреміз. Көп жағдайда, заттардың атаулары «эко» сөзімен байланыстыру негізінде «экологиялық» сипатқа ие.

Бүгінгі таңда «экологиялық дизайн» ұғымы экологиялық құбылыс ретінде қабылданады. Экологиялық тұрғыдан байланысатын барлық салалар көрініс алады.

Енді тікелей «экология» ұғымының ғылыми еңбектерде пайымдау тұстарына тоқталамыз. Оларды төмендегідей қарастырамыз:

- табиғаттағы адамның іс-әрекеті, оған дегеніс жүзіндегі қарым-қатынасы (Н.Г. Васильев, М.С. Коган, С.Н.Кравченко, А.И. Кочергин, Ю.Г.Марков и др.);

- экологиялық қатынастар жүйесінің моральдық және ғылыми құралдарын реттеудің тәсілі ретінде, теріс ойды оңқатынасқа өзгерту (Н.Н.Киселев, И.Д. Лаптев, К.И. Шилин и др.);

- «Табиғатпен ғана емес, сонымен бірге әлеуметтік-тарихи ортада қоғамдық өзара әрекеттесудің сипаты» ретінде (О.С. Маркарян и др.);

- әлеуметтік-табиғи құндылықтардың жиынтығын сақтау, жаңғырту және дамыту процесі (А.Ф.Лиходиевский, Е.Н. Никонорова, Н.Н.Храменков и др.);

- адамның белгілі бір экология білімі мен сенімі, қызметке дегендайындығы, сондай-ақ нақты практикалық әрекеттері (И.Т. Суравегина);

- «өзінің қызметінде көрінетін адамның маңызды күштерін - табиғатқа іс жүзіндегі қарым-қатынасты ашып көрсету шарасы» ретінде Коган Л.Н.;

- «табиғат пен адамның арасындағы үйлесім» ретінде (Г.В.Мухин, М.Т. Фролов и др.);

- «табиғаттың материалды-практикалық және рухани-теориялық дамуында және оның тұтастығын қамтамасыз етуде адамның әлеуметтік күштерін дамытудың және жүзеге асырудың шарасы мен тәсілі» ретінде А.Г.Масляева;

- «Қоғам мен табиғат арасындағы қарым-қатынасты тереңдетілген білімді біріктіретін адамның жалпылама сипаттамасы» ретінде (Г.Н.Любарский, А.А. Меркумова) [46, 19 б.].

Бұл тұжырымдар негізінен экологиялық мәселелердің адам өмірінің табиғатпен тығыз байланысты тұстарын көрсетумен қатар, әлеуметтік-табиғи құндылықтардың сақталуына үлкен маңызы зор екенін байқатады.

Қазақстан өнертану саласында зерттеу жүргізген ғалымдар да дизайн өнерінің дамуына үлес қосқан.

Нарықтық сұранысты қанағаттандыруға қабілетті өнімдердің өндірілуін кең ауқымды шарттарда өндіру үшін жоба құру қажет. Жобалау (бұл ұғым XX ғ. 3-тен бір жартысына дейін қолданылған) – бұл өнімнің өзінің өндірілуін

алдын-алатын және оны таңбалау түрінде (сызбалар, макеттер, модельдер және т.с.с.) модельдейтін ерекше бір процесс [86, 8 б.].

Кез-келген жаңа бұйымның жобалауына кірісу кезінде дизайнер осы бұйымды қолданатын адамды үнемі ескеруі қажет. Адам туралы ойымен, ол туралы қамқорлығымен, елестер байлығын, технология білімін және қолдық шеберлігін қолдана отырып, дизайнер әрқашанда жаңалық, одан да прогрессивті шешім таба алады [86, 9 б.].

Өзекті мысалды айта отырып, экологиялық жағдайдың сын көтермей тұрғанын әрбір саналы азаматтың түсінетін кезі келді [88, 52 б.].

Біздің зерттеу жұмысымызда экодизайн технологияларының даму үдерісін зерттеуде, дизайн мен сәулеттің табиғатпен үйлесімділігін айта кету қажет. Бұл үрдіс экодизайн деп аталады. Бұл ұғымның шеңберінде жоспарға азық-түліктің мол мөлшерін қысқарту, сонымен қатар материал мен технологияны, қажеттіліктің жаңа құрылымын түбегейлі қайта қарастыру енеді. Адамның физикалық және психикалық денсаулығы арасындағы байланысты ешкім де жоққа шығара алмайды.

Экодизайнның пайда болуы қоршаған ортаның бүгінгі қоғам өмірінде табиғатпен байланыс дағдарысына жауап тапты. Экодизайнның сәулетшіге және дизайнерге қоятын негізгі талабы: бұйымды қауіпсіз пайдалану, денсаулыққа зиян келтірмеуі, шу, тербеліс, шығарулар, сәулеленудің аз мөлшері, экологиялық зиянды болдырмау. Міне, осыдан экодизайнның дамуында мынаталаптар ескерілуі қажет. Олар: материалдардың шығу тегіне, жобалау, жасау, қолдану және пайдалану кезінде қорларды үнемдеу, қоршаған ортаны қорғаудан бастап, жануарларға да дұрыс қарым-қатынас жасау, адам құқығын қорғаумен аяқталады. Экологиялық дизайн мен сәулеттің дамуы біздің әрқайсымызға аса қажет. Экодизайн - адамға жайлы, әрі ыңғайлы, әрі үйлесімді болатын қоршаған ортаны қорғауға баса назар аудартатын дизайнды және сәулеттегі ағым. Әдемі және ыңғайлылығы ғана емес, сонымен қатар жобалау, жасау, қолдану және пайдалану кезінде қолданылатын материалдардың сипаттамасы [89, 169 б.].

Сонымен, экодизайн адам тұрған жерді табиғатпен байланыстырады және қоршаған ортамен оңтайлы үйлестірілген адам жаратылысындағы ішкі көріністі береді. Адам «экологиялық» жайда өзін жақсы сезініп, экодизайн немесе табиғат сипатындағы табиғи материалдар мен түстідұрыс құрастыруға бет алады. Осы орайда, экодизайнның негізгі элементтері: негізгі материалдар - ағаш, тас, балшық, шыны, табиғи материалдан жасалған маталарды үйлестіру. Негізінде адам өз жаратылысында мынадай табиғи түстерді ашық қоңыр, қоңыр, ақ (қара немесе қарақошқыл ағаш), нәзік түрлі-түсті қолдануға бейімделіп тұрады. Мұнымен қатар, тұрмыс-тіршілігінде адам шынайы энергетика беретін жүннен жасалған кілем, алаша, жапқыштар, шыттан перделер, жиһазды қаптайтын мата, мақта маталары да экодизайнның бір бөлігін пайдалануға ыңғайлы деп есептейді. Күнделікті тіршілікте жиі қолданылатын экодизайндегі заттарды да адам өз өмірінде қажеттілігіне жаратады. Мәселен, шыныдан немесе балшықтан жасалған гүл салғыштар,

өрілген себеттер, сандықтар, ағаш бұтақтары, кептірілген жапырақтар табиғатпен ұштасып, біркелкі жұмсақ түсте болуын қадағалайды. Адам мен табиғат бірізділігінде керамикадан жасалған ыдыстар, ағаштан жасалған қасық, табак, мақта сүлгілер, жез, күміс, қалайы сынды табиғаттың жер асты байлықтарынан жасалған ыдыстар да өз қажеттілігіне қарай пайдаланады [89, 170 б.].

Қазіргі таңда жас ұрпақты өнерге баулу, өнердің көркемдік даму ерекшеліктерін қайта жандандыру мәселелері қойылып отыр. Болашақ ұрпақтың рухани азығының негізі осында деп пайымдаймыз. В.А.Алексеева еңбегіне сүйенсек, ұрпақты тәрбиелеуде өнер арқылы әр азаматтың негізгі борышын орындауға, яғни еңбек етуде өнердің ойлау қабілетін қалыптастыруда маңызды екендігін атап өтеміз [90, 44 б.].

Дизайн мен экология байланысын атап өтудегі үрдістегі ендігі бір бөлігін атайтын болсақ, ол өсімдік компоненттерінің байланысы. Бұл тұжырымды өз кезегінде ең алғаш ұсынған дизайнер Линда Лаудермик болды. Өз еңбектерінде дизайнер 2002 жылы бамбук, теңіз балдырларынан және басқа да өсімдік компоненттерінен стандартты емес материалдардан көйлек бұйымдарын жасап шығарды. Осы бағытты көптеген дизайнерлер өз ұсыныстарын беріп, адам өміріне өажетті материалдарының құндылығын атап өтеді. Яғни, жаңаша «эко-стильде» орындалған эко-маталар өте ыңғайлы және пайдалы. Мұндай топтамаларды ұсынған дизайнерлерді атап өтуімізге болады, олар: Стелла Маккартни, сонымен қатар танымал (Nike, H&M, Gap) маркалары арнайы жасалған киім өнімдерін шығарады, О.М.Санникова жазғы киім дизайнын жасайды [91, 2 б.].

Көшпенді өмір сүрген, мал өнімімен айналысқан қазақ халқы экодизайн материалдарын баяғы заманнан қолданылып келеді. Тек қана Қазақ халқына тән киіз үй көрінісін көшпенді жағдайында қолдануға тиімділігі жоғары болған. Жалпы киіз үйдің құрылымы қойдың күзем жүнінен басылғаны мәлім. Үй тұрмысында мұндай құрылымдағы бұйым адам денсаулығына да өте пайдалы екендігін атап өтуіміз керек. Киіз үйдегі жиһаз, ыдыс, адамға қажет тұрмыс-тіршіліктің бәрі табиғи материалдардан жасалынып кеңінен қолданылған. Бұл көріністер ежелден қазақ халқының адам мен табиғат тылмысын зерделей келе, экодизайн шынайы материалдарын тиімді қажеттілігіне жаратуға бейімді екендігін дәлелдей түседі [89, 171 б.].

Ерте заманда ата-бабаларымыз табиғатты, ондағы тіршілік иелерінің ортамен байланысын жақсы біліп, сауатты пайдалана білген. Олар өздерінің табиғат қорларына, табиғатың тылсым жағдайына тәуелді екенін білген. Ата-бабаларымыз өзін табиғаттың бір бөлшегі, табиғатпен айырылмастай байланыстамыз деп түсініп, жазу, сызу сауаты болмаса да табиғат кітабын оқи біліп, жинақталған білімді ұрпақтарына беріп отырған. Халықтық педагогика алғашқыдан бастап еңбекке, табиғатқа ұқыпты көзқарас, жоғары адамгершілік қатынастар, адамға халық даналығын тасымалдаушы, беруші деп сыйласымдылықпен қарау сияқты тұғырлы негіздерден тұрған. Өкінішке осындай халықтық мәдениеттің көпшілік қырлары жойылып кеткен. Сондықтан

халықтың тұрмыс-салтындағы, әдет-ғұрпындағы табиғат-Ананың орнын қайта жаңғырту бүгінгі күнгі педагогика ғылымы мен практикасының аса маңызды даиғілікті міндеті болып табылады [89, 217 б.].

Жоғарыда айтылған пайымдауларға сүйене отырып, біз экодизайн дамуы бүгінгі таңда қоғам қажеттілігіне қарай маңызды мәселе болып келетінін дәлелді деректер келтірдік. Сондықтан да, бүгінгі қоғамның экодизайн мәселесіне келуінің себебі ресурстарда экологиялық тұрғыдан таза күйінде қолдану алдыңғы шекте тұртыны сөзсіз.

Экологиялық дағдарыс жағдайында экодизайн технологияларын тиімді пайдалану арқылы адам өз өмірінде қолданатын заттар мен киім үлгілерін табиғатпен байланыстырады. Әрине, ол өнімнің сәндік қолданбалы құрылысын тиімді пайдалануда анықталғаны айғақ. Дамыған елдерде экодизайн табиғи ресурстарда сауатты да тиімді пайдаланумен өлшенеді. Сондықтан да бүгінгі таңда экодизайн теориялық негіздерін айқындау, тәжірибеде экодизайн аспектілерін қаратыруда талдау, қоғамда адамның табиғи ресурстарды тиімді пайдалануға пікірін өзгертуге негіз бар деуге болады. Бүгінгі таңда, Қазақстанның 30 дамыған елдерге кіруі бірден бір жетістіктері, ол экологиялық білімі дамыған қоғамды қалыптастыру мәселесі алдағы уақытта шешімін іздестіретін күрделі және қажетті үдеріс деп танымыз.

Экологиялық тұрғыда экология маңызын қарастыра отыра адам мен табиғаттың тығыз байланысын беруде адам өміріне қажетті дәстүрлі табиғилылық көріністерді береді.

Австрия суретшісі Хундертвассер Фриденсрайхөз кезегінде экологиялық құрылымда үй архитектурасын салуда ғылыми және жаңашыл тұрғыдан бионикалық жүйені қолданды. Бұл жүйе адамның тұратын жерін көгалдандыру деген бағытта үй құрылымы мен адамның іс-әрекетін физикалық байланысын беруде, ежелден ұлт болмысын сақтауға, оның тарихи, мәдени дәстүрін қастерлеуге бағыт беретінімен құнды. 20 ғасырдың 80 жылдары нарықтық экономикада «жасыл» жобалардың философиялық, көркемдік шешімдерін іздестіруде жаңа материалдар қолданысқа енеді [42, 217 б.].

Адам қолданысында түрлі континентте пайда болған материалдар мен технологиялар өз дамуында жаңаша бағытта өрістей бастайды. Ертедегі аңыз әңгімелердегі баяндалған табиғи таза тастар, ыдыстар, ағаш қыш, былғары заттары экологиялық тұрғыдан өңдеу тұстары жүйелі өзгерістерге ұшырап, формаларын өзгерте бастайды. Тіпті киім үлгілері мен тұрмыста қажетті заттардың барлығын жаңа материалдар арқылы өңдеп, әлемдік деңгейде түрлі салада қолданысы жастарды өз өмірін табиғатпен үйлесімді байланыстыруға жетелейді [92, 206 б.]. Дәстүрлі шығармашылыққа тән көптеген әдістер заманауи дизайнға көшті. Мысалға келтіретін болсақ, Хансом Копердің керамикадан табиғилылықпен орындалған жұмысы табиғи текстураның көрнекі қабылдауына ғана емес, сонымен қатар қайта өңдеуге ұшырамаған жерлері одан бетер әсерін күшейтіп қана қоймай, материалдың табиғилылығын барынша анық көрсете білген [42, 50 б.]. Мұнда заманауи дизайн әдістері

адамның психологиялық ойлауы мен қабылдауы тығыз байланыста болғанын дәлелдей түседі.

Көптеген ғылыми еңбектерде экодизайн заманауи қоғамда даму көрінісін беруде ғалымдар мен зерттеушілер бірнеше ғылымның байланысында қарастырады. Философия мен экологияның, өнертану мен педагогика ғылымдарының даму үдерісінде логикалық байланысын көрсетеді. Философиялық талдауда біз өз жұмысымызда философиялық тұрғыдан дизайн мен экодизайнды қарастыратын болсақ, Ресей ғалымдарының еңбектерін айтуымызға болады. Біз экодизайнның басқа ғылым салаларымен байланысын көрсетуде Сурет 1 арқылы бердік.

Сурет 1- Экодизайнның басқа ғылым салаларымен байланысы

Экодизайнның философия мен экологиямен қатынасы тікелей байланысты. Зерттеп отырған тақырыбымыз экология болғандықтан оның тікелей байланысы онсызда түсінікті, ал философиялық жағын айтатын болсақ, табиғат сұлулығын, оның айналасындағы құбылыстарды түсінудің өзі философиялық ой мен түсінікті қажет етеді. Яғни, философиялық көзқарас арқылы адамзат өзін табиғатпен етене байланысын түсініп, экологиялық мәдениеттің қалыптастыруға итермелейді. Экологиялық мәдениеті дамыған тұлға, өзі өмір сүріп жүрген ортасын жақсартуға, әрі зиян келтірмейтін әрекеттер барынша жасауға тырысады.

Экодизайн технологиялары мен материалдарын тарих ғылымдары арқылы адам баласының өткен дәуірдегі қолданысында болған құралдары мен күнделікті тіршіліктегі өмір салтын археологиялық қазбалар негізінде ашып көрсете алатын, бізге нақты табылған заттық дәйектермен көрсете білсе,

өнертану - сол заттық қазба деректерді әдебиет тілімен, яғни тіл мәдениетімен көркемдеп жеткізуді мақсат етеді. Сонымен, өткен тарихқа шолу жасап, өнерді тану арқылы қазіргі таңда заман талыбына сай және әлеуметтік ортаның сұранысы бойынша заманауи экологиялық ортаны құруға бағытталған түрлі экологиялық жобалар атқарылып жатыр.

Ал, экодизайнды көркем білім берудегі процесстер арқылы, көрнекілік қорытынды бұйымдар, не болмаса мұражайлардағы экспонаттарды білім алушылар қауымына педагогикалық тұрғыдан жеткізіп, сол экодизайн материалдарынан жасалған бұйымдардың табиғи түстері адамға қаншалықты әсер ететінін психологиялық тұрғыдан байқауға болады. Қоршаған ортадан алынған табиғи түстеді бұйым жасауда қолданса, сол аталмыш бұйымды өмір салтында қолданған жағдайда адам баласы өзін табиғат аясында сезініп қана қоймай, оның денсаулығына жақсы әсер беріп, ішкі дүниесіне деген тыныштық сезімін беретіні сөзсіз. Сол себептен, ғылымның алты саласы экодизайн аясында қарастыратын болсақ, бір-бірінен алшақ кетпейтіні айдан анық.

Жоғарыда аталған пайымдаулар бізге экодизайнның басқа ғылым аясымен тығыз байланысын береді. Атап айтатын болсақ, экодизайн философия мен экология, педагогика мен психология, өнертану мен тарих ғылымдарымен байланысы көрініс алатынын дәлелдедік. Отандық ғалымдарымыздың Э.Ө.Сағындықова [48], Н.С.Сайлауовалардың [47], К.Ш.Бакирова [49], еңбекетрінде олар, экологиялық мәдениет тақырыптарын қозғайды. Ал Ж.С.Сихынбаева [46] болса, студенттердің экологиялық білімін инновациялық технологияларда пайдалану жолдары қарастырылған. Ж.К.Тлешова [93] болашақ мұғалімдердің *экологиялық дайындығын Қазақстан* мен АҚШ жоғары білім беру орындарын салыстыру негізінде педагогикалық шарттар мен екі елдің кемшіліктері мен артықшылықтарын айтып кеткен. Н.С.Сайлауованың [47] еңбегінде экологиялық мәдениет балабақшадағы мектепалды топтардан басталу керектігі айтылған, яғни, баланың кішкентайынан экологиялық мәдениеті мен білімін бойларына сіңіріп, болашақ алдағы өмірге деген көзқарастарын қалыптастырып, қоршаған ортамызға немқұрайлы қарамайтын болашақ жастарды тәрбиелеу негізінде табиғатымыздың бұндай экологиялық мәдениеті бар өскелең жастардың болашақ өмірлерінің жарқын болатынына сенім деген сөз.

80-ші жылдарға қарай нарықта жетістікке қол жеткізіп қана қоймай, сонымен қатар «жасыл» дизайнды ең пайдалы жағынан ашып, ойластырылған таңғаларлық техникалық шешімдер мен көркем-философиялық шешімдерге үлесін қосатын жобалар пайда бола бастады. 80-ші жылдар экологиялық шешімдерді қайта қарастыру функционализмін, сонымен қатар жаңа материалдардың пайда болуы ғана емес, бізге жеңіл және үнемді дизайн жасауға, жобаның қызметін әрі оның ролі мен қоршаған ортаны сақтап қалу мүмкіндіктерін туғызды. Еуропада экологиялы өнімдерді сатып алу көптеген тұтынушыларға жағымды болды. Компаниялар қуатты үнемдейтін құрылғылар өндірісіне немесе «жасыл» өнімнің ерекшеліктеріне ие өнімдерге ауыса бастады. Табиғи немесе қайта өңделген материалдар, кәдеге жарату

мүмкіндіктері, табиғи сипаттамалары, жұмсақ табиғи нысандары, текстурасы және т.б. жақтары тұтынушылардың назарын алады [42, 32 б.].

Түрлі аймақтарда, әр түрлі уақытта адамзат қолданатын материалдар мен технологиялар жалпы қолданыста ұқсас болды. Күйдірілген балшықтаныдыс-аяқтар, ағаш пен тастан тұрғын үй, ұн тарту үшін тасты және т.б. қолданған. Адам еш уақытта табиғатпен байланысын жоғалтпаған, ол тек пәндік мәдениетте ғана емес сонымен қатар аңыздар мен мифтерде қоршаған ортаны нәзік сезіммен толықтырып отырған. Адамның қоршаған ортамен байланысы адам өмірінің барлық деңгейлерінде іске асырылды, ол өзінің табиғи нысандарын қайталайды, қоршаған әлемнің бейнелерін қолданып, оларды мүсіндік немесе графикалық визуализация құралдарымен ауыстырады. Заттық әлем қоршаған ортамен толығымен етене байланысын тапқандықтан, өткен дәуірде адам қолданған қыш ыдыстар жарамдылығына қарай белгілі уақытқа дейін жарамды болып, кейіннен табиғат бойына «сіңіп», ал ағаштан салынған үйлер болса, жыл өткен сайын жер бетімен тегістеліп кетіп, қайта оралып отырған. Киімдер, ыдыс-аяқтар, тұрмыстық заттар – бұлардың барлығы «жаңартылатын» металдардан (ағаш, жануарлардың терісі, өсімдіктер) жасалған немесе көп мөлшерде жер бетінде орналасқан. Бұл материалдар құрылымдық өзгерістерге ұшырамай, тек қана пішімі мен орналасқан жерін кеңістікте ғана өзгерткен [42, 47 б.].

Көріп отырғанымыздай, экологиялық ойлаудың маңызды құрылымдары - талдау мен синтездеу. Бұл орайда талдау және синтездеу - ойлау операциясының маңыздысы, екеуі біріккен жағдайда толық әрі жан-жақты білім бере алатыны айқын. Талдау бөлек білім элементтерін берсе, синтездеу болса, талдау нәтижелеріне қарай сүйенеді, осы екі элементтерді біріктірген жағдайда, жалпылама білім объектісін қамтамасыз етіп отырады. Студенттің экологиялық ойлау деңгейін өлшеудің маңызды аспектісі эмоционалды-құндылық және студенттің табиғи құбылыстар мен процестердің анықталған себептік қатынастарымен қанағаттану дәрежесі болып табылады. Студенттердің экологиялық мәдениетін қалыптастырудың тиімділігі эксперимент кезінде олардың жеке даму деңгейін бағалаудың тиісті критерийлерін анықтау арқылы тексерілуі керек. Белгілі болғандай, критерийлердің дұрыстығын өлшейтін көрсеткіштерге қойылатын бірқатар жауап беретін талаптар болуы тиіс, атап айтқанда: объективтілік; жан-жақтылық; зерттеліп жатқан объектінің маңызды аспектілерін зерттеу; сандық өрсеткіштерді өлшеу мүмкіндіктері; өлшенген көрсеткіштің даму динамикасын есептеу [45, 35- 36 б.].

Киім дизайнындағы экологиялық бағыт XX ғасырдың 70-ші жылдары ең алғаш экологиялық апат қаупі туралы әңгіме қозғалған кезде пайда болды. Сол жылдары суретші-модельерлер «сафари» стилін жасау арқылы технологиялық революциясының теріс салдарына назар аударды. Аталмаш стильдің негізі ретінде африкалық аңшылардың киім үлгісі алынып, заманауи үлгідегі киімдерде табиғи материалдар мен (сарғыш түсті «хаки») түстерді қолданған. 1980 жылдары «Экологиялық стиль» дизайнерлердің жұмысында

«қоқыс дизайны» деп аталатын екінші деңгейдегі ресурстарды пайдаланатын баламалы дизайн түрінде көрініс табады. 90-шы жылдары экологиялық дағдарыстың қарқындылығы осы мәселеге дизайнерлердің назарын қайта аударады. Бірақ бұл жолы экологиялық проблема адам қызметінің барлық түрлеріне, «экологиялық өмір салты, экологиялық мәдениет, өндіріс пен тұтынуды экологияландыру, адам экологиясы» және т.б. түсініктеріне байланысты қозғалады. Экологиялық жобаның лейтмотив негізгі адамның қоршаған ортамен қарым-қатынастарын үйлестіру болып табылады [43, 11- 12 б.].

Осы жылдары экологиялық проблемалардың әсері ол жайлы түсінік киім дизайнында қалыптаса бастайды. Өзгерістер, ең алдымен, кәсіптік қызметтің этикасын түсінуде - өндіріс пен тұтынуға мұқият қарауды қалыптастыру; табиғи ресурстарды үнемдеу; синтетиканы орынды қолдану, табиғи шикізат пен материалдарды ұтымды пайдалану; шикізатты қайта өңдеу; зиянсыз және қалдықсыз технологиялар. Бір жағынан, дизайн өнімдері адамның экологиялық сана-сезімін ынталандыру ретінде экономикалық өндіріс пен тұтынудың айқын мысалы ретінде әрекет етуі; жаңа экологиялық эстетика талаптарының біріне сәйкес болуы тиіс. Бүгінгі экологиялық эстетика дизайнерлік өнімдер адамның психикасына жағымды әсерін тигізеді және бейбітшілік, табиғат пен релаксация сезімін тудырады. Қоршаған нәрселер адамдарға оңтайлы эмоциялар мен шығармашылық мүмкіндік ұсыну керек сонымен қатар өз-өзін еркін көрсетуге мүмкіндігін беру керек [43, 35 б.].

Осылайша, «экологияның» қасиеттерінің және қарым-қатынастарының қалыптасуы мен дамуын тарихи деректер арқылы білуге болады. Этимологиялық тұрғыдан «экология» сөзі грек «ойкос» (үй) болып табылса, ал сөзбе-сөз аударғанда «үй жайлы ғылым» дегенді білдіреді. Экология тарихына көз жүгіртсеңіз, бұл мәліметтердің жарамдылығын көре аласыз. Неміс биологы Эрнст Хеккел 1869 жылы «экология» терминін ұсынғанда, ол кез-келген биологиялық ағзаның және оның қоршаған ортасы арасындағы қатынасты зерттеуді ұсынып, тек қана өсімдіктер мен жануарлардың ағзасына назар аударған, оның қызығушылық шеңберіне адам объектісі ағза ретінде кірмеген, тіпті адамды әлеуметтік құбылыс ретінде қарастырмаған [45, 17 б.].

Экология өндіріс процестеріне және дизайнды реттейтін салаларға ғана емес, сонымен қатар жаңа экологиялық концепциялардың барлық түрлері кіре бастады. Әр саладағы архитекторлар бірінен соң бірі «жасыл дизайн» ұранын көтеріп, табиғи ортаны құруға ұмтылды. 1980-ші және 1990-шы жылдарда тұрақты құндылықтарды түсіну, «комфортной предметной среды» формаларын қайта қарау, архитектураның және кеңістіктің психологиялық тұрғыдан ұқсас нысандарын зерттеу уақыты болды.

Вена суретшісі Хундербавсер Фридсенрейх өзінің шығармашылық туындыларында процестер мен образдарды экологиялық конструкция ұғымына үйлестіре білді. Ол адамзатқа қажетті, іштей соған талпынатын дүниелерді яғни жайлылық, салт-дәстүр, табиғилылық, адамның мұқтаждықтарын заманауи тұрғыдан көрсетуді бір ортаға жинап көрсете білді. Веналық өнер туындыларын,

1960 жылдардағы сюрреализм мен радикалды экологиялық қозғалыстарды бойға сіңіре отырып, оны 1980-ші және 2000-шы жылдар аралығында өзінің архитектура ғимараттарында қолданады. Аталмыш жұмыстарында ғылыми және новаторлық көзқарастармен бірге көркем шығармашылық, аздап қарапайым образдарды үйлестіре білген. Хундертвассердің салған ғимараттары өз бетінше табиғи, әрі түзу сызықты, терезесіз, олар сонымен қатар бионикалық жүйе мен примитивизм көзқарасын қалыптастырады [42, 37 б.].

Хундертвассер экологиялық қаланың жұмыс істеуі үшін жүйе әзірледі, ол ғимараттардың төбесін, ағаштан жасалған қылтималарды сонымен қатар, қаланың көгалдандыруын барынша арттыруды ұсынды. 1976 жылғы қоқыс үйінің «ағаш-тұрғыны» идеясы «үйде өмір сүру» тұйық циклын қамтамасыз етті, мұнда құрылыс барысында адам ағзасына әсер еткен ағаштар, сондай-ақ, тұрғын үйде адам табиғатпен көрнекі және физикалық байланыста болуы керек. Көгалдандыру құралдарымен қоршаған ортаны тазалау идеясы Хундертвассер жұмысының көпшілігінен өтті. Ең танымал жұмыстардың бірі «шоссе» жобасы болды. Сонымен қатар 1998-2000 жылдардағы «орманды спираль» атты жобасы автордың ең жарқын шығармаларының бірі болды [42, 38 б.].

Экодизайн саласының дамуына үлес қосқан суретшілер мен зерттеушілер еңбектері адам өміріндегі маңызды «таза» өмір сүру, табиғатпен тікелей тығыз байланыс жасау мүмкіндіктерін ашып көрсету мен қатар, болашақ өнер мамандарын даярлауда олардың кәсіби шеберлік шынайлығын жетілдіру жолдарын бағыт-бағдар беретіні айғақ.

Қорыта келе, біз болашақ өнер мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастыру ісіне аса қажет анықтамасын беруге талпыныс жасадық. Сонымен бірге экодизайн мәні мен мазмұнын ашуда көптеген еңбектердегі түсініктер мен ұғымдарға тоқтала отырып, басқа да ғылым салаларымен байланысын анықтауда философия мен экология, психология мен педагогика, тарих пен өнертану ғылымдарының шығармашылық, кәсібилік бірізділігі байқалатынын ашып бердік. Осындай біз жасаған пайымдаулар, экодизайн ұғымының қоғам өмірінде адам болмысын табиғатпен үйлесімділігін, ерекшеліктерін келесі бөлімде нақтылауға негіз болды.

1.2 Экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың ерекшеліктері

Бүгінгі таңда қолөнер бұйымдарының табиғи байланысын айта келе, қоғам сұранысына сай таза табиғи қолданбалы өнердің теориялық және практикалық тұрғыдан ЖОО-ның іс-тәжірибесінде кеңінен қолданылатын технологияларын айта кетуіміз керек. Экологиялық білім үздіксіз білімді қажет етеді. Ол мектепке дейінгі, мектеп, университет және университеттен кейінгі білім беру жүйелерін қамтиды. Қоршаған ортамыздың нашарлап кеткенін әсіресе биология мамандарының ғалымдары байқап, табиғатымыздың бірталай өзгеріске ұшырағанын телеарна арқылы халық назарына жеткізуге тырысты. Қанша дабыл қаққанмен халыққа толығымен санасына жете қоймағандықтан көптеген іс-шаралар жасай бастады. Яғни, жарнама, билбордтар ілініп, дәрістер

оқылып және т.б. шаралар жасалды. Мұндай үрейді өнер жолында жүрген танымал дизайнерлер мен сәнгерлер баса назар аударып, өз топтамаларында экологияға зиян келтірмейтін, табиғатымызды аялау керектігін жеткізе бастады. Ал, суретшілер өз шығармаларында суреттей бастады.

Кейіннен адамзат баласы планетамыздың өзгерісін, оның қазір қандай жағдайда екенін, қоршаған ортамызды қалай сақтап қалу жолын ойластырудың амалын іздей бастады. Адамдарға түсіну, ұғыну үшін не жетпейді? Не қажет? деген сұраққа жауап тек «білім» болды. Көпшілік қауымның экологиялық білімнің аздығынан табиғатымызға қалай көмек беру жолдарын түсіне қоймас деген оймен, барынша барлық оқу орындарын экологиялық білімді ендіруге бел буды. Экологиялық білімді ендіру алдында қоршаған ортаға, табиғатты қорғауға байланысты оқулықтар керек болды.

80-жылдардың соңында экологиялық білім екі бағыт бойынша (жалпы және кәсіби) енгізіле бастады. Бірінші бағыт мектептерде экологиялық мәселелерді зерделеу, биология, химия, география сабақтарында табиғатты сақтау сияқты экологиялық білім беру мен тәрбиелеу тұжырымдамасына қатысты болды. Ал, екінші бағыт экологиялық білім беруді қосымша пәндер арқылы енгізуді көздейді. Оған мысал ретінде, ЖББ-ін мектептерде және кәсіптік лицейлерде «Табиғи ортаны қорғау» жаңа интеграцияланған курсы қолдана бастады. М.С.Павловтің жұмысында кәсіптік білім беру мектептерінде экологиялық білім берудің жаңа тәсілін бейнелеп, оның деңгейлерін жан-жақты қарастырылады [94].

Ең алғаш Ресей елінде мектеп бағдарламасының биология, химия пәндеріне кіріктіре бастап, кейіннен «Табиғаттану» деген пәнді ендірді. Ол тек 5-11 сыныптарда ғана жүргізілді. Аталмыш сыныптарда оқушы мына төмендегі білімдерді қамту керек болды:

- табиғатты ұтымды басқарудың базалық экологиялық тұжырымдамалары мен дағдыларын меңгеру;
- табиғатты экологиялық жағынан сауатты басқару дағдыларын игеру;
- өмірге деген моральдық-құндылықтық қатынас жүйесін меңгеру;
- планетамыздың адамның және қоғамның алатын орны мен рөлі туралы хабардар болу.

Аталмыш білімдер аздық еткендіктен ЖОО-да «Экология растений», «Экология животных», «Экология человека», «Биосфера и человечество» атты пәндерді ендірді. Осы аталған пәндерге арнап оқулықтар жазып шығарған Швец И.М., Добротина Н.А. болды ал «Биологическое краеведение» және «Географическое краеведение» деген пәндердің оқу әдістемелік кешеннің авторлары Н.В.Кнутова мен Е.В.Алексеева және т.б. ЖОО-да экологиялық білім беруде студент мынадай білімдерді қамту керек:

- экологияның негіздері бойынша білімін тереңдету;
- жаһандық, аймақтық және жергілікті экологиялық проблемаларды талдау;
- табиғатты басқарудың жаңа технологияларын талқылау;
- студенттердің практикалық қызметі;

- оқушылардың жеке зерттеу жұмыстары мен насихаттау жұмыстары;
- құндылық-нормативтік білімді дамыту.

Сонымен қатар, Нижегород облысының білім беру мекемелерінде бұл модельді енгізу үшін кафедра ұжымы мен облыс мұғалімдері экологиялық бағыттағы курстар мен бірқатар әдістемелік ұсыныстар әзірледі: Олар:

- «Уроки здоровья» (Е.В.Алексеева), «Уроки здоровья и ОБЖ» (Е.В.Алексеева, О.С.Гладышева);
- «Естествознание и окружающая среда» (А.Ф.Беленов);
- «Химия и экология», «Биогенные элементы», «Химия в сельском хозяйстве» (Н.В.Горбенко);
- Химия пәні мұғалімдеріне арналған әдістемелік ұсынымдар «Химия-экологиялық бағыттағы элективті курс» (Н.В.Горбенко) және т.б.

Экологиялық білімнің артынан экологиялық мәдениет ұғымы пайда болды. Философиялық әдебиеттерде экологиялық мәдениеттілікке берген негізгі анықтамаларды көрсетіп айтатын болсақ: 1) табиғаттағы адамның іс-әрекеті, оған деген іс жүзіндегі қарым-қатынасы (Н.Г. Васильев, М.С. Коган, С.Н.Кравченко, А.И. Кочергин, Ю.Г.Марков и др.); 2) экологиялық қатынастар жүйесінің моральдық және ғылыми құралдарын реттеудің тәсілі ретінде, теріс ойды оң қатынасқа өзгерту (Н.Н.Киселев, И.Д. Лаптев, К.И. Шилин и др.); 3) «Табиғатпен ғана емес, сонымен бірге әлеуметтік-тарихи ортада қоғамдық өзара әрекеттесудің сипаты» ретінде (О.С. Маркарян и др.); 4) әлеуметтік-табиғи құндылықтардың жиынтығын сақтау, жаңғырту және дамыту процесі (А.Ф.Лиходиевский, Е.Н. Никонорова, Н.Н.Храменков и др.); 5) адамның белгілі бір экология білімі мен сенімі, қызметке дегендайындығы, сондай-ақ нақты практикалық әрекеттері (И.Т. Суравегина); 6) «өзінің қызметінде көрінетін адамның маңызды күштерін - табиғатқа іс жүзіндегі қарым-қатынасты ашып көрсету шарасы» ретінде Коган Л.Н. 7) «табиғат пен адамның арасындағы үйлесім» ретінде (Г.В.Мухин, М.Т. Фролов и др.) 8) «табиғаттың материалды-практикалық және рухани-теориялық дамуында және оның тұтастығын қамтамасыз етуде адамның әлеуметтік күштерін дамытудың және жүзеге асырудың шарасы мен тәсілі» ретінде А.Г.Масляева 9) «Қоғам мен табиғат арасындағы қарым-қатынасты тереңдетілген білімді біріктіретін адамның жалпылама сипаттамасы» ретінде (Г.Н.Любарский, А.А. Меркумова) [45, 19 б.] қарастырған болатын.

Экологиялық тақырыпты ғалымдар зерттей келе, экологияны яғни «Эко» деген түбірді барлық салалар бойынша қолдануға болатынын түсінді. Өнер жолындағылар Эко мен дизайн ұғымдарын бірге ұштастырып, өнерде түрлі бағыттар, техникалар мен технологиялар пайда бола бастады. Экологиялық дизайн тақырыбына көптеген еңбектерін арнаған Ресейдің педагог-ғалымы М.В. Панкина. Ол М.В. Панкина С.В.Захаровамен бірлесе «Экологиялық дизайн» атты оқу құралы (2011 ж.) және «Феномен экологического дизайна: онтологический анализ» атты монографиясы 2014 жылы жарық көрді.

Экологиялық тақырыптарды өнердің түрлі бағыттарымен байланыстырып, зерттеу жұмыстарын арнаған Ресейлік ғалымдар атап кететін болсақ, олар:

Уваров А.В. (Экологический дизайн: опыт исследования процессов художественного проектирования), Забалоцкая З.М. (Использование традиций народной одежды якутов в экодизайне современного костюма), Голованова Е.Н. (Формирование экологической культуры учащихся 8-11 классов общеобразовательной школы в ходе проектно-исследовательской работы), Глазачева А.О. (Формирование экологической компетентности будущих дизайнеров в профессиональной подготовке), Шумская О.Р. (Принципы формообразования жилья на воде: историко) т.б., ал философиялық тұрғыдан дизайнға зерттеу жүргізгендер: Л.А.Ермолина, А.И.Золотарева, Т.Ю.Федорова, А.В.Панкратова, Н.Н.Мосорова, Т.Л.Макаровалар.

Қазіргі кезде әртүрлі экологиялық мамандықтар бойынша мамандарды дайындау Ресейдің 170-тен астам жоғары оқу орындарында жүзеге асырылып жатыр. Көптеген жоғары оқу орындарында және педагогикалық университеттерде «Экология» мамандығы бойынша білім алуда, сонымен қатар арнайы курстар («Экология және денсаулық», «Урбоэкология», «Агроэкология» және т.б.) мен оның ішінде гуманитарлық бағыттар бойынша («Тұлғаның экологиялық мәдениеті», «Этноэкология», «Экология және өркениет мәдениеті» және т.б.) кіріктіріліп жатыр. Экологиялық білім беруді мектептегі реформалардың басым бағыттары ретінде тану мен экологияны негізгі оқу бағдарламаларына енгізу өңірлердегі экологиялық білім беру мен білім беру жүйесін дамытуға әсер етеді. Бірқатар өңірлерде экология курстарын («Туған жердің экологиясы», «Экология және денсаулық») дамытуды көздейтін ауданның ерекшеліктерін ескере отырып экологиялық білім беру бағдарламалары құрылды. «Экология және табиғатты пайдалану негіздері» атты алғашқы оқулық жарық көрген болатын [94, 351 б.].

Жалпы дизайн ұғымы Еуропа елдерінен бастау алып, кейіннен бізге ене бастады. Экология ғылымының негізгі мақсаты-биосферадағы тепе-теңдікті сақтау, оның бұзылу себептерін болжау және алдын алу. Бұл антропогенді экологиялық қауіптің алдын алуға негіз болмақ. Париж қаласында 1968жылы өткен ЮНЕСКО-ның Халықаралық конференциясында «Адам және биосфера» атты бағдарлама мақұлданды. Онда, алғаш рет әлемдік деңгейде биосфера ресурстарын қорғау және тиімді пайдалану туралы бағдарлама жасалынды. 1971 жылы Швейцарияда, 1972 жылы Стокгольмде «Табиғатты қорғау», «Қоршаған ортаны қорғау» мәселелері және бұл бағытта білім беру туралы шешімдер қабылданды. 1992 жылы Рио-де-Жанейрода Біріккен Ұлттар Ұйымы 190 мемлекеттің жоғары басшыларының басын қосып конференция өткізіп онда, «XXI-ғасырдың күн тәртібі» экологиялық бағдарламасы қабылданды. Бұл конференцияда, экономикалық дамудың қоршаған ортаны сақтау тұрғысындағы бағыттары жан-жақты көрсетілді. 1972-1973 оқу жылдарынан бастап «Қоршаған ортаны қорғау» пәні оқу жоспарына енгізіліп, көптеген жоғары оқу орындарында оқытыла бастады [46, 11 б.].

Дизайнерлік білім беру мәселелері Батыс мемлекеттерінде табысты шешімін табуда. Бұл тұрғыда Ұлыбритания мектептерінің тәжірибесі аса қызығушылық туындатады, олардың бағдарламасы дизайнды (жобалық

мәдениет) ескере отырып жасаған. Бұл салада зерттеумен А. Ронольд, Дж. К.-Джонс және т.б. айналысқан. Олардың бағдарламаларының басты идеясы - дизайнды жалпы білім беру жүйесінің құрамдас бөлігі ретінде қарастыруды ұсынады. Ғалымдардың пайымдауынша, дизайн қоршаған ортаны танып – білудегі функциональдық әдістерді қарастырады [96].

Дизайн теориясының қалыптасуына көптеген шетелдік ғалымдар зерттеу еңбектерін жазды. Неміс ғалымдарының көркем құрылымы мен құрылыстың жоғары мектебінің негізін қалаушы әйгілі профессор Баухауз (Bauhaus) өз шәкірттерімен дизайнның жаңа стилін енгізуді ұсынды. Атақты суретшілер Пауль Клее (Paul Klee, 1879–1940 гг.), Пит Мондриан (Pieter (Piet) Mondrian, 1872–1944 гг.), Василий Кандинский (1866–1944 гг.), Лионель Фенингер (Lyonel Feininger, 1871–1956 гг.), архитекторы Мис ван дер Роэ (Ludwig Mies van der Rohe, 1886–1969 гг.), Ханнес Майер (Hannes Meyer, 1889–1954 гг.), Марсель Брейер (Marcel Breuer, 1902–1981 гг.), Вальтер Гропиус (Walter Gropius, 1883–1969 гг.) бұл енгізген жаңа құрылымды қолдады. В.О. Пигулевскийдің пікірінше, дизайнның жаңа стилі декорсыз қабылданғанын еске салады. Бұл ұсынған жобаның қызметі мақсатты түрде заттың шынайы бағалануында. Функционализм мектебінің негізін салушы Вальтер Гропиус дизайнның негізгі бағытын былайша пайымдайды: «Өнер мен техника – жаңаша бірізділік» [85, 47; 50; 188 б].

Салыстыра айтсақ, табиғат шығыс халықтарында ежелден-ақ нағыз эстетикалық қызмет атқарды. Мысалы, түркі тектес халықтар мәдениетінің негізі сахарада, Ұлы дала кеңістігінде, көк пен жердің аралығында, дала дабылының өтінде қаланды. Сондықтан да, қазақ мәдениеті әркез табиғатпен етене, егіз болған деуге негіз болды. Түріктердің түсінігінде табиғат – адамзаттың анасы, ал ананы сүймеу мүмкін емес. Мәселен, қазақ халқының тәлімгерлік тәжірибесі, ондағы экологиялық тәрбие беру бағыттары (халқымыздың табиғатқа оң көзқарасын танытатын ырымдар мен тыйымдардың өзі не тұрады!) ертеден-ақ қанымызға сіңіп, дәстүрге айналған мәдениет еді. Көшпелі және жартылай көшпелі қазақтар мәдениетінің тіні шексіз ең даланың тау-тастарынан, өзен-көлдерінен, аң-құстарынан, жан-жануарларынан ешқашан бөлінбеген. Табиғаттан үйреніп, оны бірде өзіне ана, аруақ, тәңір, ұстанар үлгі етсе, енді бірде перзентіндей әлдилеп аялаған, құрметін аямаған [89, 37 б.]. Бұл құбылыстардың өзегінде батыстағыдай табиғатқа салқындық емес, керісінше, елжірей қарау, еліктеу, сүйсіну сезімдері жатыр. Адамның махаббат сезімін оятқан табиғат түркі тілдес халықтарда эстетикалық қызмет атқармаған деп қалай айтарсың. Қазақ халқында ата-аналардың баласын “ботаканым”, “қошақаным”, “қоңыр қозым” т.б. деп емірене елжіреуі, Ботакөз, Ақбота, Бағлан, Ақтоты деп ат қоюы да перзент сүюдегі, аналық махаббаттағы табиғатпен байланыстылықтың, көркем-эстетикалық сезімнің бір көрінісі. Алайда, қазақ мәдениетін жасаған табиғат қана деген жаңсақ пікірде болмауымыз керек. Қайсыбір дәуірлердің мәдени үрдістері адамның қатысуынсыз, маңдай терінсіз болған емес [89, 38 б.].

Халқымыз еңбек пен өнерді егіз деп қараған. Қолөнер шеберлігін мал

бағып, егін салып, аң аулау кәсібінен артық санамаса, кем санамаған. Қазақ шаруасының қолөнері өзінің күнделікті өмір тіршілігімен, тұтыну қажетімен тығыз ұштастырып жатады. Оның ішер асы да, киер киімі де, баспанасы да малдың өнімімен байланысты болғандықтан, қолөнері де сол мал өнімін өңдеуге, ұқсатуға арналған. Жүн иіріп, өрнек тоқу, киіз басып, үй жабу, ою ойып, сырмақ, түс киіз өрнектеу, тері илеп, бас киім мен сырт киім тігу қыздар, әйелдер үшін ерекше өнер болып саналған. Ал, тері, ағаш, темірмен байланысты кәсіптерді еркектер атқарған. Тері өңдеп, былғарыдан алуан түрлі аяқ киім (етік, мәсі, кебіс, шоқай, шәрке) тігетін етікшілік, қайыстан жүген, тарпа, өмілдірік, құйысқан, қамшы, шідер секілді әбзел істейтін, өрімшілік үлкен өнер болып есептелген. Сол сияқты ағаштан ашамай, арба, шана жасайтын балташыларды, темірден құрал-сайман, еңбек құралдарын немесе әшекейлі зергерлік бұйымдарды жасаушы ұсталарды халық жоғары бағалаған, ерекше қастерлеген [90, 10 б.].

Кәсіби еңбектің даму кезеңдерін талдау арқылы тігіншілік кәсібі темір дәуірінен кейінгі ғұндар мен үйсін тайпалары кезіндегі дәуірде пайда болды. Одан бұрын, яғни неолит б.з.д, VII мыңжылдықтың басында тоқымашылық, жіп иіру кәсіп түрлері дамыды. Кейіннен жіп иіру, ши тоқу, тоқыма станогы, тері өңдеу мен аяқ киім тігу, мал терісінен әр түрлі тұрмысқа қажетті бұйымдар, заттар істелді. Дамыған орта ғасыр дәуірі кезінде (X-XII ғ.ғ.) өнер және мәдениет мамандықтары дараланып, ірі шеберханалар пайда болды [89, 5 б.].

Қазақ халқының ежелден келе жатқан ұлттық өнері түр-түске, алуан реңктерге бай деп айтуға болады. Мысалы: құрақ көрпелер, сырмақ, текемет, алаша, шым-ши, кілемше, ұлттық киімдер т.б. әрбір бояудың түсіне байланысты қазақ халқы символдық белгі таға білген. Мысалы, көк – аспанның, қызыл – тоттың, сары – ақылдың, парасаттың, ақ – адалдықтың, жасыл – жастық шақтың, көктемнің белгісін айқындайды [90, 129 б.].

Қазақстан жерінде қолөнер кәсібі бұдан екі жарым мың жыл бұрын, әрбір дәуірде өзінің өшпес ізін қалдырып, талай тайпалардың өнері арқылы қалыптасып, мәдени мұраға айналған. Оның өркен жаюы, біріншіден, қазақ халқының күнделікті тұрмысына пайдалану қажеттілігінен туса, екіншіден, халықтың өнерді құрметтеп тұтып, жоғары бағалануынан туған жағдай екендігінде. Халқымыздың баланы еңбекке үйрету, кәсіптік бағдар беру тәжірибесіндегі бала тәрбиесі бір-бірімен тығыз байланысып отыратын екі мақсатқа бағышталған: баланы еңбекке үйрету барысында оның қабілет-икемін, дағдысын дамыту; еңбек үстінде бала бойына халықтық ізгі қасиеттерді сіңіріп дарыту. Бұл екі бағыт бір-бірімен жалғаса отырып, тәрбиенің барлық түрлерін қамтиды. Мысалы, халық тәжірибесіндегі еңбек тәрбиесі баланың кәсіп игеруіне қажетті икемі мен дағдысын, қабілетін дамыта отырып, оның бойында табандылық, ептілік, ұқыптылық, икемділік, іскерлік, еңбекқорлық, көпшілдік қасиеттерін дарытады [91, 7 б.].

Қазақ кәсіптік мектебі *шеберлік пен өнерпаздық* мектебі болған. Халқымыздың қолөнерін кеңінен таратып, дамуына үлес қосқан халықтық

шеберлер, бармағынан бал тамған өнерпаздар сол мектепте шыңдалып шыққандар. Қазақ халқының қолөнерімен өзектес кәсіптің бірі – *құрылыс салу мен сәулетшілік*. Түркілер дәуірінен бастау алған құрылыс пенсәулетшілік қазақ хандығы тұсында бұрынғы қалпында қалған жоқ. Монғол бүліншілігінен кейін де уақытына сай тиісті өзгерістерге ұшырай отырып, дамыды. Қазақ топырағында бой көтерген қалалар мен зәулім сарайлар, мұнара, ғимараттар, діни ескерткіштер мен сәулетшілердің, тас қалаушылар мен қашаушылардың, ою-өрнекшілердің, ұжымдық еңбегінің жемісі, кәсіби сапасының көрсеткіші.

Халық өнерінің жанашыр зерттеушісі С.Қасиманов қолөнерді мынадай түрлерге бөліп көрсеткен: ою-өрнек, жүн және одан жасалатын заттар, киіз басу және одан жасалатын заттар, өрмек, кілем тоқу өнері, қолмен тоқу, арқан жіп есу, мал терілері мен аң терілерін өңдеу, қайыс өру өнері, былғары өңдеу, ши орау, сүйек пен мүйізді ұқсату өнері, ағаш ұқсату, ер қосу, зергерлік, кесте және көркемдеп тігу, тас өңдеу өнері. Олардың әрқайсысы бірнеше түрлерге жіктеледі және өзіне ғана тән технологиялары, еңбек құралдары, кәсіптік атаулары, ерекшеліктері бар – деген [97, 87 б.].

Түрік халықтары мәдениетінің биік шыңының бірі болған Жүсіп Баласағұнидің “Құтты біліктегі” қолөнершілермен қалай қатысу қажет екендігін айтылған жолдарды мысалға келтірейік:

Қолөнерші қолдарында түрлі өнер,
Қолөнерін пайдаланып күн көрер.
Бұлар да бір ең қажетті кісілер,
Жақын жүріп көп-көп пайда түсірер.
Темірші, етікші, балташы, терішілер,
Сыршы, зергер, садақшы, тігіншілер –
Бұл дүние ғажабым істейтұғын осылар,
Өнердің кереметтерін істейтұғын осылар.
Таусылмайты санын тізсең олардың,
Аңғар өзің. Мен сөзімді тоғардым.
Араласып, түсінісіп жүрерсің,
Сүйіндірсең – сүйінішті өмір сүрерсің.
Ісінді істеп берсе, қайтар құнын тез,
Ішкіз, жегіз мол ауқат бер, сырын сез.

Мұнда кәсіп иелерін құрмет тұта білген ақын қолөнер шеберлерін адал еңбек адамы, тіршіліктің тірегі, материалдық байлықтың тудырушысы, рухани игіліктерге жол ашушы ретінде жырлап суреттейді [97, 5-6 б.].

Зерттеуші С.Қасимановтың деректеріне сүйенсек, ертеден темір өңдейтін шеберді де, зергерлерді де *ұста* деп атаған. Жалпы ұста сөзі өз ісін шебер білетін маман, өнер иелерінің бәріне қатысты қолданылған. Мысалы, темір, ағаш, күміс ұстасы, сөз ұстасы т.б. Сондай-ақ “сөз зергері” деген де ұғым бар. Бертін келе зергер деп, тек алтын-күміс эшекейлер жасайтын шеберді айта бастаған. Қазақ зергерлері алтыннан, күмістен эшекей соғатын зергер болып бөлінген. Зергерлік те өнердің басқа түрлері сияқты П.С.Паллас, А.К. Гейнс, М. Қадырбаев, С.Қасиманов сияқты зертеушілердің назарында болып, көптеген

ғылыми еңбектердің жарық көруіне негіз болды [98, 90 б.].

Дизайнерлер материалдарды таңдау барысында екі жәйтті басшылыққа алады. *Біріншісі* - бұл материалдың экологиялық тазалығына және табиғилылығына. Мұнда таңдаулы материалдар қатарына: ағаш, тас, бамбук, шыны, мақта, зығыр, жібек, жүн және т.б. Сондай-ақ, материалдың қайдан алынғаны маңызды. Тәжірибелі дизайнерлер қоршаған ортаны қорғауға бағытталған сенімді өндірушілерден сапалы материалдар алу үшін тапсырыс береді.

Біздің зерттеуімізге арқау болған көп зерттеулер текстиль саласындағы болашақ маманның кәсіби дайындығына арналған. Ал студент жастарға қолөнер бұйымдарының жасау технологиясын үйрету арқылы олардың болашақ маман иесі ретіндегі кәсіби шеберлігін қалыптастыру мәселелері жеткілікті түрде зерттелмегені байқалады. Осыған орай, аса маңызды міндетінің бірі – жүннен жасалатын ұлттық бұйымдар дайындау әдістерін анықтау арқылы болашақ өнер мамандарының шеберлердің шеберлігін қалыптастыруға үлес қосу үшін зерттеу жүргізу қажеттігін ғылыми түрде айқындауға тырыстық. Табиғи текстиль талшықтары мақта, зығыр, жүн, кендір, сонымен қатар жібек, табиғи шарттарда қалыптасады.

Б.Н. Герасимов: мұғалімнің кәсіби деңгейі негізінен үш факторға байланысты. Біріншіден, жеке қасиеттердің болуымен және олардың тіршілік әрекетіндегі түзетулерімен, *екіншіден*, мұғалімді әлеуметтік-мәдени ортаға енгізу, *үшіншіден*, оқу-тәрбие үдерісінде әлеуметтік-мәдени нормалардың жұмысын көрсету.

«... мұғалім математик немесе тілмаш болмас бұрын, ол кәсіби ғылыми білімі меншынайы ұстаз болуы керек»- деген Л.С. Выготский [13, 23; 26 б.].

Қазіргі кезеңде мұғалімнің кәсібилігінің негізі, біздің ойымызша, оның басқа адамдарды қабылдауға қабілеті мен дайындығы, сонымен қатар студенттерді, әрі олардың бар болмысы мен өздеріне тән жеке ерекшеліктерін қабылдау, оларды оқытып, тәрбиелеп, аталмыш ерекшеліктерге қарап теріс бағаламау. Мұғалімнің жеке сапасын атап кететін болсақ, ең алдымен, отандық білім беру жүйесінде жарияланған гуманизм идеясын жүзеге асыру және дамыту. Қазіргі заманғы мұғалімдер оқушыларға дифференциалды көзқараспен, сондай-ақ студенттермен өзара әрекеттесудің тиісті стилін таңдау мүмкіндігіне ие болуы керек. Мұғалім ақыл-ой әрекетін қалыптастырудың деңгейі мен принциптерін, ойлаусөйлеу және басқа да әрекеттерді қалыптастырудың заңдылықтарын, оқыту мен дамытудың қатынасын түсіну, студенттермен қарым-қатынас пен өзара әрекеттесудің гуманистік және демократиялық стилін табуды білу керек. Қазіргі заманғы мұғалімнің алдында тұрған проблемаларды шешуде мектеп психологы, ғылыми жетекші немесе кеңесші белсенді қатыса алады, мектепте кәсіби дағдыларды жетілдіру курстары, әдістемелік семинарлар мен дөңгелек үстелдер, өзін-өзі басқару әдістері өз-өзін дамытуына пайдалы болады. Мектеп өмірінің жағдайын өзгерту мұғалімдерге олардың кәсібилігін дамытудың басымдықтарын өзгертуге мүмкіндік береді [13, 24; 34 б.]

Жоғары кәсіптік білім беру проблемалары мен қоршаған ортаны қорғау компонентінің басымдықтарына зерттеудің бастапқы кезеңінің негізінде, кәсіптік білім беру жүйесінде, экологиялық білімнің рөлі мен маңызы, экологиялық мәдениетті қалыптастырудағы маңыздылығы мен шығармашылығы, педагогикалық технологияларға талдау, креативті дидактикаға негізделген, кәсіптік білім берудегі жеке тұлғаның экологиялық мәдениетін қалыптастыруға бағытталған *педагогикалық технологиялар принциптері* негізгін құруға әрекет жасау, кәсіптік білімдегі тұлғаның экологиялық мәдениетін қалыптастыруға бағытталған кез-келген педагогикалық технологияларға қолайлы бірнеше міндеттерді жүзеге асырады: концептуалдық, жүйелілік, басқарушылық, педагогикалық технологиялардың барлық түрлерінің және формалардың тиімділігі мен қайта өндірілуі [45, 95 б.].

Тереңдетілген кәсіби білімі мен теориялық дағдылары бар мұғалім өзінің практикалық қызметінде жоғары нәтижелерге қол жеткізе ме? Әрине, жоқ. Тәжірибелік дағдылар жиынтығы қажет. Психология, дидактика, тәрбиелеу теориясы мен сәйкес білім берудің әдіснамасы теориялық ережелерінің практикалық қызметінде ғана емес, іске асыру дағдыларын қажет етеді. Ұжымда әлеуметтік талап етілетін мінез-құлық дағдыларды, балалармен қарым-қатынас жасау дағдылары, ұйымдастырушылық дағдылар, өзін-өзі тәрбиелеу дағдылары және т.б. сол кезде ғана мұғалімнің теориялық білімін ұтымды практикалық тәрбие мен оқытуда қолданса, біз мұғалімді тұрақталған кәсібимаман дей аламыз [13, 30 б.].

Мектептегі оқу мерзімі - тұлғаны қалыптастырудың маңызды кезеңі. Оқу барысында студенттер қажетті білімді, дағды мен дағдыларды ғана емес, сонымен қатар қоршаған ортаға өзара әрекеттесудің өмірлік тәжірибесін қалыптастырады. Бұл сатыда тұлғаның ең маңызды интеллектуалды және психологиялық қасиеттерін қалыптастыру, оның табысты әлеуметтенуін анықтайды. Сондықтан, әртүрлі салаларда тиімді және үйлесімді қарым-қатынас жасауға қабілетті тұлғаның қалыптасуы жалпы білім беретін мектептің маңызды міндеті болып табылады. Біздің жұмысымызда оның табиғатқа эмоционалды-сенсорлық және құндылықты көзқарасын қамтамасыз етуге бағытталған, адамның экологиялық мәдениетін қалыптастыруға баса назар аударылады. Бұл табиғаттың сақталуына және экологиялық жағдайды жақсартуға қоғамның жаңартылған қажеттіліктеріне байланысты [45, 103 б.].

Экологиялық қызмет (дағдылар) - бұл табиғат ресурстарын қолдана отырып, қоршаған табиғи ортаға әсер ететін адамдардың нақты әрекеттері мен әрекеттерінің үйлесімі. Экологиялық білімді оқушы сыныпта немесе мектептен тыс іс-шараларда табиғатпен байланысу арқылы тікелей алынады. Сабак барысында мұғалім әртүрлі жұмыс түрлерін (киноларды, экскурсияларды, экологиялық кештерді) қолдануы керек. Біз А.О. Лагутиннің: «Студент өзіндік жұмыс арқылы экологиялық білімді ала алады. Студенттер экологиялық дағдыларын тәжірибелік жұмыста тікелей көрсете алады. Сабактың соңында балада нақты экологиялық мәдениеттің дағдыларына қалыптасуы керек» деген мәлімдемесімен келісеміз. Кәсіп дегеніміз – адам баласының жер бетіндегі

тіршілігін жалғастыру үшін айналысатын еңбек қызметінің белгілі бір түрі, сонымен қатар рухани тіршілігінің көзі. Яғни, ата-бабамыз үшін еңбек – құт пен береке басы, кәсіп – күн-көріс көзі ғана емес, рухани өмірдің өзегі болды. Халқымыздың өткеніне бүгінгі күн тұрғысынан қарасақ, еңбек пен кәсіп мәдениеттің әліппесі болмақ. Қазақстан аумағында туған мәдениеттің қайсы бірі болмасын түркі тілдес халықтардың қол және ой еңбегімен, үйреніп, игерген кәсібімен, кәсіби сапасының, қасиетті ұғым-түсініктерінің құдіретімен, асқақ рухымен жасалып, зерделі зейінімен сақталған қасиетті мұра [45, 32; 48 б.].

Әрбір кәсіптің иесі, әр саланың маманы болмаса жер бетіндегі тіршілік атаулының пайда болу, даму жетілу үрдістері, адам еңбегімен жасалған материалдық және рухани мәдениет беймәлім күйде қалар ма еді, әлде қайтер еді. Әсіресе тарихшылардың үлесі зор ма дейсің. Қай дәуірде болмасын олар адамзаттың өткені мен бүгінінің арасын алтын көпірмен жалғап, атамұрамыздың, халқымыздың қадір-қасиетін танытып, мәдени құбылыстырдың объективті бағасын беріп, тарихи сана қалыптастырып отырған. Бүгінде халқымыздың тұңғыш тарихшысы Мұхаммед Хайдар Дулатидің “Жаһаннама” дастаны мен “Тарихи-Рашиди” атты тарихи жылнамасы бүгінгі ұрпақ үшін теңдесі жоқ қазына. Әсілі бүгінгі өмірімізді адамзат баласының өткен дәуірлерімен дәлелді де қызықты түрде жалғап, талдап беретін тарихшы, археолог, географ, шығыстанушы, фольклористер т.б. еңбегін қадір тұтып есімдерін білген жөн [99, 34 б.].

Ғасырлар бойы жинақталған тіліміздің байлығы, халық тілінің қайнар бұлағы – шешендік сөздер, бейнелі сөздер, мақал-мәтелдер жас ұрпақтың ана тілін қастерлеп, тілдегі ұлттық рухты терең тануына мүмкіндік береді. Сондықтан, аға буынның басты міндеті – дәстүрлі ұлттық тәрбиеміздің қалыптасқан өмірлік үрдістерін қазіргі заман ағымына үндестіріп, бүгінгі жастардың рухани келбетін қалыптастыру. Тәрбиенің түпкі мақсаты – шәкірттің рухани өсуіне жол ашу, ал рухани өсу дегеніміз – адами қасиеттерді дамыту, дүниетанымын кеңейту, өз елін, жерін сүйетін, туған топырағының кешегісін бүгінімен, бүгінгісін ертеңімен жалғастыра алатын отансүйгіштік, патриоттық рухта тәрбиелеу [100].

Ертеден-ақ кәсіп игеру мен білімнің қадірін білген қазақтар жастарға ел арасына белгілі кәсіп иелерінен, өнер шеберлерінен тәлім алғызды. Қазақ баласының кәсіби білім алуы отбасындағы еңбек тәрбиесінен басталып, қоғамдық сипат алды. Кәсіп иелері жастарды зергерлікке, ағаш және темір ұсталығына, қол өнерінің өру, тігу, тоқу, илеу, шеку, иіру, құю, мүсіндеу, өрнектеу, кестелеу сияқты тәсілдеріне баулыды. Отбасынан еңбекке араласа бастаған қазақ баласы еңбек-кәсіп өлеңдерін (төрт-түлік, наурыз, егіншілік, аңшылық және т.б.) жатқа айтып, той мерекелерге қатысып өсті. Сөз зергерлері жастардың тілін ұстартып, көркем ойлау қабілетін, қиялын жетілдіруге үлес қосты. Қазақ халқының мәдениетіндегі тәрбие мен оқыту ерекшеліктері оның ғасырлар бойы дамып, қалыптасқан ұлттық рухани болмысын көрсетеді [101, 3-4 б.].

Сан-алуан ғылым салаларындағы жоғарыда айтылған пікірлер мен зерттеулерге сүйене отырып, адамзат өз қолымен, еңбегімен жасаған дүниелер қазіргі таңда, біз үшін қайнар көзіміз десе болады. Яғни адамзаттың еңбек қызметі сонау ежелден келе жатқан құрылған ұсақ тайпалардың тарихымен байланысын көріп отырмыз. Бастамасы көне дәуірлерден келе жатқан қызмет түрлері, олардың бүгінгі таңда кәсіптер мен мамандықтарға негіз бола алатын, сонымен қатар жетілуімізге жол ашатын қажетті білім көзі ретінде қабылдауымыз қажет.

Ондай білім көзі ретінде, көне жазбалар мен архитектуралық ескерткіштер және археологиялық қазбаларда, Батыс пен Шығыс Қазақстан жеріне келіп, көптеген зерттеулер жүргізген саяхатшы ғалымдардың жазба-күнделіктерінде, халқымыздың барлық өнер түрлерінде, яғни фольклорында, эпостық жырларында, қолөнерінде т.б. жатыр. Сол себептен, ұлтымыздың мұра етіп қалдырған өнерін тереңірек оқып, оны түйсігімізден өткізіп, тарихын меңгеріп алып шығармашыл жолымызда қорықпай, еркін қолданатындай етіп, болашақ ұрпаққа жол көрсете алатындай шебер мамандарды тәрбиелеу болып табылады.

Қазіргі кезде жоғары оқу орнын бітіруші түлектер жеке еңбек жолында тәжірибеде анықталғандай көптеген қиындықтарға жолығатындары кәсіби шеберлігін дамытуда тәжірибенің жүйелі әрі жаңа мазмұнды жүргізу міндеттері қойылып отыр [10]. Қазіргі кезде ЖОО-н бітіруші түлектер өздерінің еңбек жолдарында тәжірибе анықталып көрсеткендей алуан түрлі қиындықтарға жолығатындары кәсіби шеберлігін дамыту жолында тәжірибенің жүйелі түрде маңызды жүргізу талаптары қойылып отырғандығында.

Болашақ жас мамандардың яғни білім алушылардың кәсіби шеберлігін олардың шығармашылық белсенділігін қалыптастыру гуманитарлық және практика түрінде жүргізілетін пәндерді кәсіби-педагогикалық жоғары деңгейлі шеберлікпен өткізу арқылы жүзеге асады. Жас мамандарды даярлаудағы білім беру үдерісінде мамандығына тығыз байланысты пәндердің білім беру тереңдігі мен біліктілігінің жоғары болуына ерекше көңіл бөлгеніміз жөн. Осыған орай, болашақ мамандарға білім беруге арнаулы пәндер арасындағы еңбекке баулуға, кәсіби, базалық пәндердің пәнаралық жүйелілігінің байланысын сақтай отырып, олардың өз беттерінше жұмыс жасау барысындағы әдіс-тәсілдерін студенттер кәсіби іс-әрекетінде тиімді пайдалануға бейімдеуге әкелу.

Ұстаз дайындау мәселесі бойынша педагогикалық білім беру тарихында «кәсіби шеберлік», «педагогикалық әдіс-тәсілдер», педагогикалық шеберлік», сонымен қатар «экодизайн», «экокиім», «эко-стиль» деген ұғымдардың маңыздылығын оларды ажыратуға мүмкіндік береді әрі қай бағытта педагогикалық шеберліктің шешімі бойынша оқыту мен тұлғаның әлеуеті негізінде тәжірибеде қалай дамыта түсетіндігін аңғаруға жол көрсетеді.

ЖОО-да экодизайн технологияларын болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастыруда мақсаты мен міндеттерін, қолданыста болатын қолданбалы өнер индустриясының даму үрдістері мен қолдану аясын анықтау мәселесі - біздің жұмысымыздың негізгі идеясы.

Аталған идеяны жүзеге асыру үшін біз ең алдымен технология ұғымына түсінік беріп кетеміз.

Көптеген ғылыми еңбектерді жан-жақты қарастыра отырып, «технология» ұғымының энциклопедия мен сөздіктерде берілген анықтамаларына тоқталамыз:

Технология – (грек. *techne* – өнер, шеберлік, іскерлік) – өндірістік және әлеуметтік үрдістерді жүргізудің әдістері мен ұралдары туралы білімдердің жиынтығы, сонымен бірге, өңделетін объектілердің сапалы өзгерісі жүретін процесстердіңөзі; жаңа үлгі немесе үлгілер беретін мінез-құлықтық ескі, таныс үлгілерінің бірізділігі. Технология іс-әрекетті алгоритмге келтіреді, сондықтан ұқсас міндеттерді шешу үшін көп рет қолданылуы, қайталап жасалынуы, тиражданылуы мүмкін. Технология құру, өнімнің күтілетін қасиеттеріне кепілдік береді, іс-әрекет процесінің ұтымдылығының қамтамасыз етеді [102, 397 б.].

Технология – (грек. *Techne* – шеберлік, іскерлік, *logos* – сөзі ілім) – объектінің күйін, қасиетін, формасын өңдеудің, жасаудың, өзгертудің әдістерінің жиынтығы [103,188 б.].

Технология – өңдеу арқылы тұтылатын зат жасау тәсілі, әдістері туралы ғылым [104, 240 б.].

«Технология» деген сөз-грек тілінен алғанда «техне»-өнер, кәсіп, ғылым, «логос» ұғым, оқу деген түсінікті білдіреді. Яғни, өндірістік процестерді жүргізудің тәсілдер мен құралдары жайындағы білімдердің жиынтығы. Олай болса, оқу-тәрбие процесін жүргізудің тәсілдері мен құралдары жайындағы білімдердің жиынтығын оқыту процесінің технологиясы деп атауға болады [105, 105 б.].

«Технология» - сөзі ежелгі грек сөзінен шыққан «техне» - өнер, шеберлік, іскерлік, ал «логос» - сөзі оқу деген ұғымды білдіреді. Ежелгі грку ұғымы бойынша «техне» - термині іс-әрекет нәтижесі мен үрдісін белгілейді, ол іс-әрекеттің реттілігімен ерекшеленген жоғары сапалы және соны нәтижеге жеткізу деп түсіндіріледі. Бұл зергерлік бұйымдар, мүсіндер, киіз үй жабдықтары және т.б. болуы мүмкін [106, 9 б.].

«Технология» ұғымы соңғы кездері педагогикалық әдебиеттегі ең көп қолданылатын ұғымдардың біріне айналды. Технология ұғымының дидактикалық ұғымдармен байланысы сан алуан: оқытудың технологиясы, педагогикалық технология, білім беру технологиясы, тәрбие технологиясы, қарым-қатынас технологиясы, даму технологиясы, қалыптасу технологиясы, модульдік технология, топтық оқыту технологиясы т.б [107, 50 б.].

«технология» *techne* - өнер, шеберлік және *logos* – ғылым, заң, яғни технология дегеніміз шеберлік болып табылады. Технология – өнім алу барысында шикізаттың, материалдың немесе жартылай шикізаттың қалыбын, қасиетін, формасын өңдей, әзірлеу не өзгерту әдістерінің жиынтығы [41, 155 б.].

Біз бірінші бөлімде экодизайнның басқа ғылым салаларымен байланысын беруде бірнеше ғылымдарды негіздеп алдық. Міне осыған байланысты

философия мен экологияда, педагогика мен психологияда, тарих пен өнертану ғылым салаларында технология ұғымына берілген анықтамаларға және ғылыми еңбектерде берілген түсініктерге тоқталамыз.

Ғылыми және көпшілікке танымал әдебиеттерде «технология» ұғымы тар мағынада (адамның мақсатты іс-әрекетіндегі «жасанды құралдар» жиынтығы) және кең мағынада – «технологиялық процесс» терминінің синонимі ретінде қолданылады. Соңғы шыққан отандық әдебиеттерде «технология» ұғымы дайын бұйымдарды жасау үшін шикізат материалдарының, өнім формасын өзгерту үшін қолданылатын кешенді әдістерін, материалдық игілікті өңдеу процесін қарастырады: сонымен қатар өндірістің тиімді құралдары арқылы шикізат, материал, өнім алуға әсер ету тәсілі мен осы процестердің ерекшеліктері мен заңдылықтары жөніндегі ғылым деп көрсетеді [108, 9 б.].

Сонымен,біз жоғарыда қарастырылған ғылыми әдебиеттердегі түсініктер мен энциклопедиядағы анықтамалар төмендегідей тұжырым жасауға мүмкіндік берді. Технология - адамдардың өзара байланыста мақсатқа жетуде орындалатын өңдеу тәртібі мен операциялардың тізбекті жүйесіне жіктеу арқылы жүзеге асыру тәсілі деп анықтама береміз.

Бұл мағынада технология әрекеттің ұйғарымын, жағдайын және бір тізбектілігін көрсетеді, ал адаммен, табиғатпен қарым-қатынас процессін қамтиды, әрі іс-әрекетінің қажеттілігін қанағаттандыру бойынша жоспар құрып, технологиялық ойды іске асыру үшін қажетті құрал ретінде техниканы қолданады. Мұнда жасанды технологияны табиғи технологиямен қарама-қарсы қойып және барлық сапалы іс-әрекеттің ішкі ұйымдастырушысы ретінде кең көлемді қарастыруға болады. Бұл түсінік материалдық өнімнің тек тиянақты түрлерін өндіру технологиясы туралы емес, және де өндіріс-әрекетінің технологиясы, саясаты, білім беру технологиясы, қоғамдық өмірдің кейбір жақтарын басқару немесе бүкіл қоғамды түгел, әлеуметтік технология туралы да толық негізде айтуға мүмкіндік береді. Бұдан басқа, сөздің кең мағынасында технологияны түрлі практикалық мақсатқа жету үшін оның негізінде жасалған техникалық құрылғылар да қоса мақсатқа бағытталған, ұйымдастырылған ғылыми білім деп түсінуге болады. Бұл қоғамның қазіргі дамуы барысында технологияны жасап шығару мақсатына бағытталған, бірізді дамыған жүйе, практикалық әрекет эмпирикалық тәжірибенің жүйеленуіне емес, ғылыми білімнің барлық жиынтығының жетістігін пайдалануға жүзеге асады. Технология қайсы бір болмасын табиғаттың, әлеуметтік объектілер мен іс-әрекеттер туралы білімді түрлендірудің тиімді әдістері бойынша ғылыми-практикалық білімнің негізгі формасы ретінде алға шыға отырып, белгілі мақсатқа жетуді қамтамасыз етеді. Оның әдеттегі ғылыми білімнен ерекшелігі, ол білім ретінде «не» деген, ал технологиялық білім ретінде «қалай» - деген сұраққа жауап береді [107, 10; 13 б.].

Әлемдік сән индустриясының жан-жақты дамуы мен жаңа технологияларды енгізу кезеңдері әрбір халықтың өркендеуінде елеулі үлес қосатыны белгілі. Айталық, жаңа буынның синтетикалық маталардың жиі қолданысты болуы, оны басқа халықтардың тарихи дамуында жинақталған

жетістіктеріне баса назар аударуды көздейді.

Заманауи сән индустриясының дамуында экодизайн технологиялары да озық тәжірибесімен еленіп келеді.

Осы орайда, ресей өнертану ғалымдарының бірі З.М.Заболоцкая дәстүрлі киім формаларының қызметін көрсетуде экологиялық сипат берумен белгілі. Оның пікірінше, пәнаралық байланыс негізінде ұлттық киімнің көркемдік жобалау және заманауи киімді модельдеу мәселелерін ғылыми тұрғыдан дәлелдеп, көркем-конструкциясын талдау негізінде композициялық құрылымдық элементтерді қолдану ерекшеліктеріне тоқталады.

Экодизайн технологияларын ұлттық киім нақышын келтіруде емдік қасиеттері бар маталарды түрлі бағытта қолдану ерекшеліктерін баса айтады. Олар: бактерияға қарсы, аллергияға қарсы, қан, теріні тазарту, витаминдері бар маталар, аминқышқылдары бар, иммунитетті арттыратындар. Емдік қасиеттері бар маталар ежелгі Үндістанда пайда болғанын атап айтқан жөн. Қазіргі кездері емдік қасиеттері бар маталарды өткен заманның технологиясынмен жасауды жандандыруда, сонымен қатар, аталмыш маталар кішігірім шеберханаларда тек қол еңбекпен барлық жұмысты жасауда. Осындай емдік қасиеттері бар маталар бүкіл әлем бойынша таралуда [43, 17 б.].

Якутия ұлттық киім құрылымын жобалауда экодизайн технологияларын тиімді пайдалану қағидаларын анықтап беруді негізге алады. Біз З.М.Заболоцкая берген тұжырымдарды былайша сипаттаймыз:

- экологиялық таза өнімдерді пайдалануда зиянсыз және қалдықсыз технологияларды тиімді қолдану;
- жаңартылған ресурстардан табиғи шикізат пен материалдарды сұрыптап алу;
- қайта өңделген қалдықтарды қатарын үйлестіре білу (киімдер, тұрмыстық заттар);
- жаңа синтетикалық шикізат материалдарды тиімді пайдалану [43, 33 б.].

Соңғы жылдары техника ғылымында да сән индустриясының дамуына үлес қосқан зерттеулерде киім үлгілерін жобалауда киіз бұйымдарын жасақтау жолдарын зерттеп, түрлі аймақтарда оның жобалау технологияларын жан-жақты талдау жүргізген белгілі технолог Ж.А.Сыдыкованың ғылыми еңбегін айта кетуіміз қажет. Ғалым өз еңбегінде дәстүрлі ұлттық киіз киімдерін шикізат құрылымына, бұйымның қолданысына, құрылымдық ерекшеліктеріне қарай жіктелмесін жасақтап береді. Мұнда таза жүннен, жартылай жартылай және қайта өңделген жүн материалдарын қолдануды, киізден сый-кәде бұйымдарын, техникалық қолданыста болатын тұрмыстық заттар жасақтауда экологиялық тұрғыдан таза материалдарды пайдалануға бағыт-бағдар береді [109, 8 б.].

Біз өз зерттеуімізде, экодизайн технологияларын тиімді қолданудың теориялық негіздеріне жан-жақты талдай келе, экодизайн технологияларының жіктелмесін (сурет 3) беруге талпыныс жасадық.

Сурет 2- Экодизайнның басқа өнер салаларымен байланысы

Қазіргі таңда экодизайн неге танымал деген сұраққа жауабымыз:

Ecodesign - қарапайым, түсінікті әрі үйлесімді. Адам баласы табиғатың бір бөлігі болғандықтан, оны жеңіл қабылдайды. Сонымен қатар, адам өзін экодизайн ортасында өзін қауіпсіз сезінеді. Сол себептен экодизайн технологияларынқазіргі таңда барынша жарнамалап, экодизайн төңірегінде көртеген шаралар ұйымдастырулуда.

Экодизайн технологияларының дәлелі ретінде ЭКСПО-ны айтуға болады. «ЭКСПО-2017» халықаралық көрмесінің көрнекі алаңына айналған Жасыл технология орталығы 3 ай бойы Астана тұрғындары мен қонақтарын түрлі жасыл технологиялармен танысуға мүмкіндік берді. Яғни табиғатқа зиян келтірмейтін «эко» деген түбірді қолданатын технологиялардың куәсі болдық. «ЭКСПО-2017» халықаралық көрмесі аясында экологиялық бағыттарда негізделген жаңаша, қазіргі заман талабына сай қарапайым халыққа қажетті дүниелерді төмендегі атаулар бойынша түрлі экологиялық таза тауарды көпшілік қауымға,халық назарына ұсынылды.

EcoConstruction (Эко Құрылыс)

EcoFood (Эко Өнім)

EcoStyle (Эко мода)

EcoBeauty (Эко Сұлулық)

EcoChildhood(Эко балалық шақ)

EcoLife (Эко Өмір)

Осы аталмыш алты бағыттарға тоқталып оның ішкі құрылымын ашып айтқанды жөн көріп отырмыз.

EcoConstruction (Эко Құрылыс).«Жасыл» құрылыс тақырыбы қазіргі таңда

өзекті мәселе болып отырғандықтан, «Астана Экспо-2017» көрмесі аясында соңғы технологиялармен жабдықталған «Экспо Сити» эко-қалашығы көпшіліктің назарына болашақта қаншалықты экологиялық таза, адам денсаулығына еш қауіпсіз тұрғын үйлердің эко жобаларын ұсынып, сонымен қатар құрылыс саласында тек экологиялық тұрғыдан емес сапалы құрылыспен таңқалдырып және халықтың қалтасы көтеретін яғни үнемдеуге мүмкіндік беретін күн батареяларынан қуат алатын шамдар мен еденге арналған экологиялық таза паркеттер бар экожобалады және құрылысқа қажетті эко өнімдерді көрмеге ұсынған болатын.

EcoFood (Эко Өнім). Әрине әр адам баласы өзінің күнделікті өмірінде ең бірінші орын алатын іс-әрекеті ол барынша адам өз организміне қажетті тағам өнімдерімен қамтамасыз ету. Соңғы жылдары тағам өнімдері ұзақ мерзімге шыдайтын, сақталатын өнімдердің көбеюіне байланысты, олардың құнарсыз, адам бойына еш пайда берейтін өнімдерден шаршаған әлеуметтік орта қазіргі таңда адамдар барынша табиғи, өз қолдарымен жасалған тағамдарды жасап жүрген жайлары бар. Соны байқаған өндірушілер өнімдерді шығаруда.

EcoStyle (Эко мода) мен *EcoBeauty (Эко Сұлулық)* бағыттары қарқынды дамып, әлеуметтік ортада сұранысқа ие болып жатқандықтан, адам болмысының сырт бейнесін де тыс қалдырған жоқ. Бұл бағыттар да адам денесіне жағымды әсерін тигізетін таза талшықтардан жасалған киімдер мен бет-әлпет сулулығын барынша ұзақ сақтап қалудың түрлі технологияларын ойлап табылуда.

Ал, *EcoChildhood (Эко балалық шақ)* пен *EcoLife (Эко Өмір)* бағыттары өмірге жаңа келген нәрестенің өмір сүру ортасын барынша табиғатпен етене жақындастырып, экологиялық мәдениетін кішкентайынан тәрбиелеумен қатар, табиғи жайлы ортада өмір сүру салтын қалыптастыру болып табылады [110, 303 б.].

Жоғарыдағы бағыттарды айта келе, өзіміздің Өнер саламызға бет бұратын болсақ, эко түбірін бес бағытқа тоқталып, оларды табиғатпен байланыстыра түрлі идеялармен толықтырып отыруды жөн көрдік. Олар:

1. Өндірістік дизайн (қолданбалы қолөнер, мүсін, киім, зергерлік өнер)
2. Арт-дизайн (мүсін, живопись)
3. Сәулет (архитектуралық дизайн, архитектура)
4. Ландшафты дизайн (бау-бақша өнері)
5. Графикалық дизайн (живопись, графика)

Біздің зерттеу жұмысымызда қарастыратын бағытымыз Өндірістік дизайн оның ішіндегі ерекше тоқталатынымыз киім (сурет- 2).

Осы 5 бағыттың ішіндегі біздің қарастырып отырғанымыз өндірістік дизайн. Өндірістік дизайнның ішіне кіретін салаларын зерттеп отырған тақырыбымызбен тікелей байланыстырып отырмыз. Қолданбалы қолөнер, мүсін, киім, зергерлік өнер бұның барлығы ата-бабамыздан қалған өнер түрлері сонау өткен заманымызда экодизайн тұрғысынан қарастырмаған, оларды тек тұрмыс тіршілікте қажеттілік пайда болғандықтан жасалып отырған. Ал қазір сол кездегі қарапайым заттар біздің заманымызда құнды дүниеге айналып отыр.

Оның себебі, адам баласының ойлау қабілетінің жоғары деңгейге ауысуында болып тұр. Біз табиғаттан жаралып, табиғатпен етен болу керектігімізді, қоршаған ортамызды аялап, баптау арқылы өмір сүру салтымызды жақсартатынымызды ой елегімізден өткізіп, түсініп келеміз. Күнделікті қолданып жүрген заттарымыз, киім-кешегіміз, ашекей бұйымдарымыздың таза материалдардан болғанын қалаймыз. Таза материалдардан жасалған заттар адам бойына күш пен қуат, денсаулыққа пайдасын әкелетіндігін мойындадық. Яғни адамзат түрлі синтетикалық материалдардан шарашап, олардың адам бойына пайда бермейтінін, денеге жағымсыз әсер беретінін, жалпы алғанда денсаулыққа зиян келтіретіндігін түсініп, жаңа өмір салтына көшу керектігін, табиғатты сезініп, онымен бір байланыста болуын жөн көргендей. Халықтың табиғи заттарға бет бұрғандығынан байқауға болады. Сонымен қатар сол қолданыстағы заттардың ұлттық нақышта болғандығын қалауда.

Сонымен, біз, өз зерттеуімізде экодизайн технологияларын қолдану ерекшеліктерін былайша сипаттауды жөн көрдік:

- Әр затты өңдеу барысында таза табиғи материалды қолдану. Өңдеу материалын қолдануда шебердің өзіндік стилінің байқалуы.

- Заттың сыртқы көрінісін беруде эстетикалық талғаммен пайымдалуы.

Кеңістіктік өнерге сәулет, мүсін, кескіндеме, дизайн, қол өнері жатады. Б.Р. Виппер өнердің өмір сүру кеңістігін үш (биіктігі, ені, тереңдігі) өлшемімен бірге, төртінші өлшемін *уақыт* деп алып, оларды келесі түрлерге бөліп қарастырды: *кескіндеме өнері* – екі өлшемде өмір сүреді; *мүсін және сәулет өнері* – үш өлшемді өнерге жатқызады. Дегенмен бұл өнерлер түрлерінің әрбірі өз өлшемінен келесі өлшемге өтуге ұмтылады. *Кескіндеме* мен *графика* екі өлшемде өмір сүргенімен, олар кеңістікте орналастыруға ұмтылады. Ал, *мүсін* мен *сәулет* өнері үш өлшемді болғанымен, біз оны тек айналып жүріп қозғалыста уақыт аралығында қабылдаймыз, осылай ол төртінші өлшемге өтуге ұмтылады. Сондықтан сәулет өнері геометриялық жағынан кеңістіктік өнер, ал эстетикалық жағынан – уақыттық өнер де бола алады [111, 8 б.].

Бейнелеу өнері ең алғаш сызықтары б.з.д полиолит дәуірінен бастау алғандығы бізге жазба деректерден белгілі. Яғни, ол графика өнерінің бастамасы болғандығын айқындайды. Сол себептен, ең алдымен бейнелеу өнерінің бір саласы болып табылатын өнер түрі –графикадан бастағанды жөн көріп отырмыз.

«Графика» термині – грек тілінен, «graphein», тырнау, жазу деген мағынаны білдіреді. Графика – графикалық деп аталатын, өнер құрамының ерекше бір түріне негізделген, бейнелеу өнері, бейнеленуші беті (көбінесе ақ қағаз), сызықтар, штрихтар, дақтар, нүктелер. Өнердің графика түрі тырнайтын, жазатын, грифель құралының көмегінен сызылып пайда болатындықтан, графика өнері каллиграфиямен, жазбамен тығыз байланысты. XIX ғасырға дейін графика мен сурет түсініктері қатаң екіге ажыратылып қаралды. Графика деп тек баспа техникасымен салынатын жұмыстарды атаса, суретке – қолмен салынатын жұмыстарды: нобайды, этюдты, наброскаларды жатқызды [112, 612 б.]. Яғни, графиканың орындалу техникасына қарай олар сурет және баспа

графикасы болып ажыратылды.

Бұл екі түрдің айырмашылығы суретші мен көрерменнің арақатынасынан шығады. Суретші, суретті көп жағдайда, өзінің бақылауларын, естеліктерін немесе болашақ жұмысының алдында көркем қиялынантуған ойын өзінің жеке жұмысы барысында орындайды. Сурет, суретші шеберханасының ішіне арналған. Сурет монологқа ұқсас, ол суретшінің қайталанбас өзіне тән қолтаңбасы бола алады. Сурет аяқталмаған болуы мүмкін, дегенмен осы аяқталмаған қалпында да ол таңқалдырарлықтай әсер бере алады. Суреттің тек бір дана ғана болатынын да ескерте кету керек [111, 8 б.].

Ал, *баспа графикасы* (эстамп, кітап иллюстрациясы және т.б.) болса, көбінесе тапсырыспен және оны бірнеше рет көбейтуге болады. Яғни, ол көпшілік қауымға арналған деп айтса болады. Бұл графика трін тек ағашта немесе металдын бетінде орындалған жұмыс деп қарауға болмайды, өйткені оны басқа материал мен техникада, әдіс пени басқа материалда жасап шығу мүмкін еместігінде. Ол ой елегінен өткізіліп, алдын ала ойластырылған композиция.

Ерте заманда суретшілердің пайдаланған құралы – *грифель* болды. Яғни, XV ғасырларда тақтайшалардың бетіне металдан жасалған грифельмен кейіннен қорғасыннан жасалған грифельдерді қолдана бастады. Ол жұмсақ әрі оны өшіруге оңайға соқты. Содан қорғасын грифельді күміс грифельдер алмастыра бастады.

Күміс грифельмен тек (грунтталған) тегістелген және өң берілген қағазға ғана бейнелейтін болған, ал онымен жүргізілген сызықтар өшіруге келмеген. Күміс грифельмен жүргізілген сызықтарды өшіруге келмейтін болғандықтан, суретшіден сызықты түсіруде өте тура дәлдікті талап етті. Сондықтан күміс грифельді тек нағыз сызық жүргізудің майталман шеберлері қолданған [111, 10 б.]. Сонымен қатар, баспа графикасының 3 түрі бар: Дөңес, томпақ гравюра (ағашқа орындалған гравюра ксилография және линолеумда орындалатын гравюраларды айтады); тереңдетілген гравюра (темірде орындалатын гравюра түрлері жатады, ол офорт және т.б.); таста орындалатын жалпақ гравюра (литография техникасы).

Ағаш шеберлері ағаштың ерекшеліктерін, әр ағашқа тән қасиеттерін жақсы білуі шарт. Олар ағаштың: қаттылығы, салмағы, тығыздығы, иілгіштігі, серпімділігі, түсі, дәмі, тұт-қырлылығы, жарылғыштығы, шайырлылығы, дыбыс өткізгіштігі т.б ерекшеліктеріне қарай қандай ағаш қандай материалға ыңғайлы болып келетінін жеттік меңгеріп отырған. Музыка аспаптарын дыбыс өткізгіштік қасиеті жоғары ағаштардан жасайды. Ондай ағаштар шешендер тілімен «шебер ағаштар» деп атайды. Шешен ағаштарға жататындар: тянь-шань қарағайы, тұт ағашы, жеміс ағаштарының барлық түрлері [113, 53 б.].

Қазақстанның әр аймағынан табылған бейнелеу өнерінің ескерткіштері, еліміздің ежелгі мәдениетінің түп-тамыры тереңде жатқанын көрсетеді. Тамғалы үңгіріндегі тастағы бейнелер өткен ғасырлар тарихынан сыр шертеді. Жартастағы бейнелер – маңызын жоғалтпас тарихи жәдігерлер. Олар ежелгі дәуірлердегі адамдардың ойлау жүйесі мен дүниеге көзқарасын тануда жаңа

мәліметтер береді. Қазақстандағы жартастағы бейнелердің Скандинавия мен Карелтиядағы бейнелер мен көптеген ұқсас жақтары бар екенін ғалымдар дәлелдеп берді. Бұл неолит пен қола дәіріндегі Қазақстан мен Солтүстік Европа халықтарының арасында ежелгі заманнан культтік байланыстардың болғандығын көрсетеді. Қолөнер бұйымдарына геометриялық, өсімдік тектес ою-өрнек түрлерінің жиі салынғандығын Берел обасынан табылған әшекейлер дәлелдейді. Түрік қағанаты дәуірінде тастан, сүйек пен темірден жасалатын бұйымдарды әсемдеу үшін негізінен геометриялық (сызық, ирек, дөңгелек тәріздес), өсімдік тектес және зооморфтық сарындар (мотив) қолданылған десек болады. Ою-өрнек қазақ халқының арғы тегі болып саналатын сақ, ғұн тайпаларының өнерінде ерекше орын алған. Бұған дәлел ретінде Есік қорғанынан табылған «Алтын адам» мен көне дәуірдегі Жетісу сақтарының өмірі мен тұрмысына қатысты заттарда, көсемдерінің киімдері мен сән-салтанат бұйымдарында бейнеленген нақыштарды айтуға болады. Күні бүгінге дейін сақталған балбалдар мен құлпытас мүсінді ескерткіштер Алтайдан басталып, Батыс Қазақстанға дейінгі кең-байтақ аймақта кездеседі. Балбалдардың салыну кезеңдері әр түрлі. Олар II-VI ғасырлардан бастап IX-XVI ғасырларға дейінгі аралықты қамтиды. Қазақстанның әр өлкесінен табылған жартастағы суреттердің көркемдік мәні жоғары. Ою-өрнектермен безендірілген. Үй аспаптары, зергерлік әшекейлер, тас пен қола мүсіндер, суретшілердің, зергер-ұсталардың, мүсіншілердің өзіндік қолтаңбасын танытады. Сонымен бірге басқа да көптеген сәулеттік ескерткіштердің барлығы қазақ ұлтының әр кезеңде қалыптасқан жоғары мәдениеті болғандығынан хабар береді. Бұл бейнелеу өнерінің көне заманнан бері қазақ халқының мәдениеті мен өмірінде үлкен рөл атқарғанын көрсетеді [114, 8 б.]. Ежелгі өнерді үйренуде археолог К.Ақышевтің «Ыссық (Есік) қорғаны» (Сақ өнері) атты кітабының маңызы зор. Бұл кітап 1978 жылы «Өнер» баспасынан шыққан. Кітапта біздің ғасырымыздан бұрынғы VIII-IV ғасырлардағы өнер туралы ғылыми-археологиялық мәліметтер берілген. Есік қорғанынан табылған «Алтын адам» туралы толық баяндалады. Кітапта Есік қорғаннан табылған заттар жайлы да, сақ мәдениеті мен өнері туралы да сыр шертіледі. Халық қолөнерінің қайнары ою-өрнектер және оларды саралау, киіз басу, тоқыма өнері, алаша тоқу және кесте тігу өнерлері туралы өзінің «Қазақтың үй тұрмысына арналған қолөнері» атты кітабында М.Мұқанов әңгімелейді (Алматы: «Қазақстан» баспасы, 1979). Ө.Жәнібековтің «Жаңғырық» атты кітабында (Алматы: «Өнер» баспасы, 1985) қазақ халқының тарихы мен этнографиясы баяндалып, музыка, бейнелеу өнері, қолданбалы өнер, сәулет өнерінің даму тарихы туралы мол деректер келтіріледі [114, 25 б.].

Текеметке әсемдік пен өң беру үшін, оюды жиектеп салып, оның негізгі фоны көрініп тұру қажет. Оңтүстік облыстарда текеметті ортасын қызыл түске бояп, үстіне өң беріп, негізгі түсін бері шығарып көрсетеді. Ал, Батыс Қазақстанда аппақ текеметтен дайындайды. Ақ түсті талдырмадан оюды жіңішкелеп салады.Қара немесе қоңыр текеметтің ою-өрнектерін ұсақтап не болмаса ортаңғы бөлігін ұсақ ромбтарға бөліп алады. Өрнектеудің бұндай түрінде текеметтің негізгі түсі анық көрінеді. Талдырма салу әдісі

Қазақстанның барлық жерлерінде кең етек алған. Талдырманы әр түрлі түске бояп алып, киіз басу әдісімен басып, оюды ойып алады. Содан біртегіс салынған жүннің бетіне дайын болған ою түрін орналастырып, жоғарыда айтылған әдіс бойынша текеметті басып шығарады. Сонымен қатар талдырма салу Жетісуда да кездеседі. Жетісу аймағының Батыс Қазақстандағыдан айырмашылығы - оюлары жалпақ, сырмақ оюлары секілді болып келеді. Бұл оюдың түрін «жалайыр текемет» деп атайды.

Текемет басу технологиясы Оңтүстік Қазақстанда үш кезеңнен тұрады. Бірінші кезең ақ, қоңыр, қара жүндерді талдырып алғаннан соң ғана текеметтің негізін жасайды, сондай-ақ екінші кезеңде өң есебінде боялған түрлі-түсті жүн тартады, ал үшінші кезеңде ою-өрнектің үлгісіне жүн салып, оны әбден пысқанша оншақты әйел білектен басады [115, 131 б].

Сонымен Оңтүстікте текеметтің ортаңғы бөлігін шымқай қызыл түске бояйды. Кейбір Оңтүстік және Батыс Қазақстан аймақтарының тұрғындары текеметтің үлкендігіне қарай ірілі-уақты сәндік әшекей өрнегін киіздің негізгі түрін ашатын басқа айшықты түстен салады. Толық піспеген, жартылай басылған киіз үстіне басқа түстен созып өрнек салады не болмаса, өрнекті әр түстен қатарлап, бірнеше түзу ретінде түсіреді. Безендірудің бұндай элементтері қырғыз, тәжік көбіне өзбектердің көркем өнерінде әлі де көрініс табады.

Шығыс Қазақстан өңірінде текеметтің көркемдік мәнері, безендіру жағынан ерекше көрініс алады. Негізгі түсі күлгіндеу боз қызыл. Оның дәл ортасына ромбы пішінді тоқ сарыдан тартылған тағы сол ромбының үстіне көк ромбылы өрнекті салған. Ал текеметтің шетіне S тәріздес ирегі бар оюды салған. Мұндай ашық түсті текеметті жарық аз түсетін бөлмеге төсеген болар. Алматы облысының текеметтерінің негізгі түсі ақ, ал көк түстен бірдей үш ромбы салынған. Ромбылардың ішіне қызғылт түсті төрт құлақты ою ойылып, ромбы сыртына тағы оюдан орналастырады. Текеметтің екі жағына ұзыннан екі қатар ою қойылса, көлденең - қара оюдан бір қатар жүргізілген. Бұл текемет оюларының түрі, орналастыру тәртібі жағынан сырмаққа ұқсас келеді. Негізгі өрнектің көрнекілігі, әдемілігі халық шеберінің көркемдік талғамына, ой-қиялына, суреткерлігіне байланысты әр жерде, әр аймақта әр түрлі. Қарап тұрсақ, қазақтың кез келген бұйымдарында ою-өрнектердің алатын орны ерекше екенін байқап отырмыз.

Сонымен халқымыздың ежелден келе жатқан қолөнерінің кейбір түрлері ескіріп, өткен күннің еншісінде қалып, заманның талабына сай өзгеріске ұшырап, түрлі ерекшеліктерге ие болғанымен бүгінге дейін жалғасын тауып келе жатыр. Өз елімізде өндіріліп жатқан дүниелерімізді біз қолдамағанда кім қолдайды деген ұранмен, өз өнерімізді шындата білейік. Ұлттық мәдениетіміз бен салт-дәстүрімізді әрбір қазақ азаматы біліп қана қоймай, ұғынып жүруі шарт.

Ұлтымыздың көнеден келе жатқан, атадан балаға мұра ретінде өз жалғасын тауып келе жатқан өнерімізді жоғалтпай биік ұстап, мақтан тұтқанымыз жөн. Қазіргі заман сұранысына ие болып жатқан жайы барына,

ұлтымыздың өлмес мұрасы ретінде жалғасын тауып, әрі қарай өз елімізде ғана емес, бүкіл әлемге танылады деген үмітпен Қазақ елін паш еткіздіретін өнерімізді дамытып, қолға алып және оны келешек ұрпаққа мұра ретінде жалғасын табуына үлес қосу.

Kuiz (ағыл. Felt, нем. Filz) (түрікше *ajlyk* – жамылғы, жапқыш) – қойдың күзем жүнінен басылған, үй тұрмысында пайдаланылатын бұйым. Көшпелі халық өмірінде киіздің алатын орны ерекше. Киіз қазақ жеріндегі көшпелі тайпаларда б.з.б. 1-мыңжылдықта белгілі болған. *Kuiz Басу*– дәстүрлі қазақ қоғамында дамыған киіз жасау өнері. Оған жүн талшықтарының бір-бірімен ұйыса байланысатын қасиеті негізге алынған. Қазіргі заманғы шұға басу, байпақ жасау, фетр (қалпақтық биязы киіз) басу процестері де Киіз Басу дәстүрлі технологиясымен бірдей. Жүн – ұйысуға бейім бірден-бір талшық. Ол ылғал мен температура әсерінен және механикалық әрекет нәтижесінде ширайды да, жасалып жатқан бұйымның көлемі кішірейіп, тығыздығы артады: шұға 30 – 35%, киіз бен байпақ 80%-дай шуиды. Киіз басудағы ең жоғары тығыздық 0,55 г/см³ (байпақтың табаны 0,42 г/см³), тығыздығын бұдан әрі арттырса, жүн талшықтары үзіліп, материал ыдырай бастайды [116, 1 б.]

Киіз басу ісімен қазақ халқы өте ертеден таныс. Ғасырлар бойы көшпелі өмірге ыңғайлы тұрмыстық бұйымдардың бірқатарын киізден жасап келгендіктен, киіз басу технологиясын әбден меңгеріп, өнер дәрежесіне көтерген. Дәстүрлі қазақ қоғамында Киіз басу ісі маусымдық сипатта болған. Ол қойды қыркудан басталады да (күзде), қырқылған күзем жүннің барлығын өңдеп болғанға дейін созылады. Жүні таза болу үшін, қойды қырқар алдында 3 – 4 рет ағынды суға тоғытады. Алдымен жүн жасалатын бұйымдарға ыңғайланып, ақ, қара түстерге бөлініп жиналады да, оны ешкі терісінен жасалған тулаққа салып, сабаумен сабайды. Жүн сабалып болған соң, басылатын киіздің көлеміне қарай, шиді жаяды да, оның үстіне жүнді салып, шабақтайды.

Экологиялық таза талшықтардан жасалған киімдер тарихи деректерге сүйене отырып адам баласының өмірге келген күннен басталды десе болады. Талай жылдар бойы өз тәжірибемізден қоспасында синтетикасы бар киімдер бір көзге қарағанда төзімді көрінгенмен адам денесіне жайсыздық, ал жасанды қоспалар бар бұйымдар аллергиялық реакция беретінін анықтадық.

Сол себептен қазіргі кезде киімнің пішіміне, формасына ғана емес оның табиғилылығына және ағзаға қалай әсер етуіне мән береді. Экологиялық тазалық пен жайлылықты негіз ретінде ала отырып, дизайнерлер бізге эксклюзивті және заманауи эко-стильдегі жаңа шешімдер ұсынуда.

Эко-стиль тенденцияны ең алғаш өз топтамасында ұсынған дизайнер - Линда Лаудермик болды. 2002 жылы (бамбук, теңіз балдырларынан және басқа да өсімдік компоненттерінен) стандартты емес материалдардан көйлек бұйымдарын жасап шығарды. Осы бағытта жасап шығарған дизайнер - Стелла Маккартни, сонымен қатар танымал (Nike, H&M, Gap) маркалары арнайы эко-маталардан жасалған киім өнімдерін шығарады [91, 2 б.].

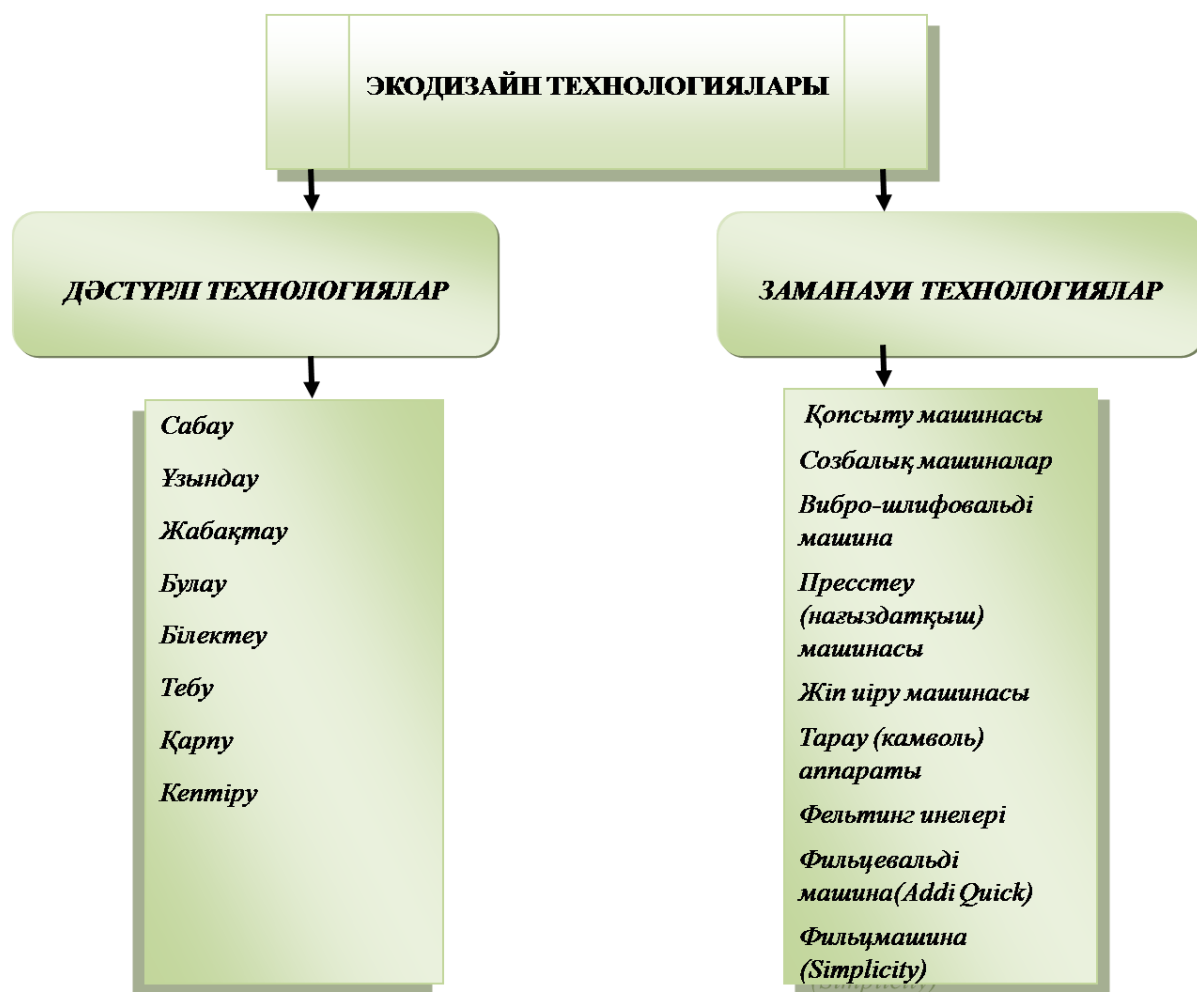
Тоқымашылардың айтуынша, жүн біркелкі, шебер иірілуі керек екен.

Түтіп *иірушілердің айтуынша*, жүннің таза қырқылып, рет-ретімен дұрыс сұрыпталуы керек. Қой қырқатын жер талапқа сай болып, жүнге қоқым араласпауы, қой терісінің қырқындысы болмауы, маусымдық қырқым дер кезінде өткізілуі тиіс. *Қырықтықшылардың айтуынша*, қойдың жабағы жүні көтеріліп, астынан жаңа өскін пайда бола бастаған кезде қырыққан дұрыс. Қонды малдың жүні уақытында біркелкі көтеріліп, қырқуға ыңғайлы келеді. Арық малдың жүні керісінше, сабалақтанып, өскін жүндері жетілмей, жабағы көтерілмей қалады. Жүн сапасын сөз еткенде осыған ерекше көңіл бөлу керек.

Ғалымдардың айтуынша, жүн сапасы, одан жасалған бұйымның сәнді болып, талғампаз қауымның көңілінен шығуы үшін өте қажет бір нәрсе – оның табиғи түсі, жылтырлығы. Бұл, ең алдымен, қой тұқымына байланысты. Ал керісінше, өнім сапасына нұқсан келтіретін жайт – сапасы әр түрлі жүннің араласып кетуі. Кейде осындай себептермен жүнді амалсыздан бояуға мәжбүр болады. Сондықтан жүннен қалған бұйымын жасарда шикізат күтіміне көңіл бөліп, ал бояғанда қажет заттың ерекшелігіне орай бояуды талғаммен, керекті жерінде табиғи түстің өзін де пайдалана білген жөн. Жүн дұрыс сұрыпталмаған жағдайда (боз, ақ-қарасы араласып кеткенде) оны міндетті түрде күңгірт бояулармен бояуға тура келеді. Әрине, бұл әркімнің қалауына байланысты. Десе де қолда барды талғаммен пайдаланып, іске асырғанға не жетсін? [117,10 б.].

Киім дизайны - экология проблемасына деген саналы көзқарастың қажеттілігіне тез әрекет ететін аймақ. Өйткені, киім тек эстетикалық ғана емес, адамға тікелей физиологиялық әсер етеді. Жаңа материалдарды іздестіру, маталарды табиғи бояудың жаңа әдістері, тоқымада қайта өңделген талшықтарды пайдалану, киім өндірісінде қолданылатын дәстүрлі қолөнерді қалпына келтіру - мұның барлығы эко-дизайнның жалпы анықтамасы бойынша практикада тұрақты және кеңінен қолданылатын болды.

Адамзаттың ізденісі, жаңа тәжірибе, жаңа технологияларды қолдана отырып, үйрену, меңгеру, өмірге ендіру, дамыту кезеңдері арқылы іске асырып, білімімізді тереңдету арқылы кәсіби шеберлігімізді дамытамыз. Қазақстанда эко-киім және эко-мода тақырыбы жаңадан серпін беріп келе жатыр. Эко-киім бағытында жұмыс істейтін Қазақстандық дизайнерлердің топтамалары халықтың қызығушылығын, әрі назарын алатын қызықты тақырып деп айта аламыз. Сондықтан мемлекет тарапынан этикалық және салауатты өмір салтын насихаттаудың тиімді жүйесін қалыптастырудағы тиісті білім беру жүйесін құру қажет деп есептейміз.

Сурет 3 - Экодизайн технологияларының жіктелімі.

Осы аталған экодизайн технологияларын бірізділікті сақтаған салаларына жеке тоқталуды жөн көрдік.

Экодизайнды бес бағыт бойынша экологиялық таза материалдарды қолдану арқылы орындалатын түрлі технологияларға қысқаша тоқталғанымыз дұрыс болар. Яғни, бес бағыттың экодизайнға тікелей байланысын айқын ашып көрсеткіміз келгендігінде.

Ендеше, экодизайнның өндірістік дизайнын оның ішіндегі кіріккен өнер салаларын қандай материалдарымен олармен жұмыс жасау технологияларына аздап айтып кеткенді жөн көріп отырмыз.

Өндірістік дизайнның ішінде қолданбалы қолөнер, мүсін, киім, зергерлік өнерлерді кіріктірген болатынбыз. Осы өнер түрлеріне жеке қысқаша тоқталғанымыз жөн болар.

Алдымен қолөнер дегеніміз не? Оған қандай өнер салалары жатады? соны қарастырайық.

Қолөнер дегеніміз – қарапайым еңбек құрал-жабдығының көмегімен шикізаттардан әр түрлі дайын бұйымдар жасайтын ұсақ қол өндірісі. Яғни, халық тұрмысында жиі қолданатын өру, тігу, тоқу, мүсіндеу, құрастыру, бейнелеу сияқты творчестволық өнер жиынтығын айтады [111, 41 б.].

Сонымен қолөнер туындыларын табиғи таза материалдардан өру, тігу, тоқу, мүсіндеу, құрастыру, бейнелеу сияқты әдістерін қолдану арқылы түрлі бұйымдар жасауға болады деген сөз. Яғни, өнер саласындағы не болмаса басқа салалар бойынша да адамның жұмыс істеу қызметіне қарай барынша экологиялық таза материалдарды қолданудың өзі экодизайн деп айтуға болады. Сонымен (сурет-2) көрсетілген өндірістік дизайн, графикалық дизайн, арт-дизайн, архитектуралық дизайн, ландшафты дизайнның барлығы өз бағыттары бойынша барынша табиғи материалдардан жасалады. Әр бағыттың табиғи материалдармен жұмыс жасау барысында қолданатын түрлі технологиялары бар.

Көпшілік тұтынушылардың өмір сүру сапасын жақсартуға бағытталғандықтан дизайнерлер түрлі технологияларды ойлап табуда. Яғни адам баласына зиян келтірмейтін, барынша таза материалдардан жасалатын, барлық өнердің бағыттары бойынша экодизайнды қолданып келе жатыр.

Экодизайнды архитектурада, бау-бақшаларда, зергерлік бұйымдарды жасауда, мүсін құюда кездестіруге болады. Яғни материалдарда экодизайн элементтерін көрсете алуда.

Осы аталған экодизайн элементтерін архитектурада қарастырып көрелік. Оған мысал ретінде, *В.А. Курочкиннің* 2004 жылы «Румата» (Екатеринбург) фирмасына арналған экологиялық кеңсенін ойлап табу еді. «Румата» негізінен май, жанармайлармен айналысатын фирма болғандықтан, аталмыш кеңсенің қызметкерлеріне қауіпсіз және ыңғайлы таза қоршаған орта имиджін, жасау кезінде, ішкі көрінісін табиғаттың элементтерін ала отырып, жиһаздардың панельдерін ақшыл жасыл түсті етіп, табиғаттың фотосуреттерін, жалюздерге өсімдік нысандарын, тірі гүлдер қою арқылы кеңсенің атмосферасын экодизайн элементтерімен көрсете алды [118, 1299 б.].

Яғни, «экодизайн» деген ұғым ол тек таза материалдар негізінде оның элементтерін көрсете алу. Адам ағзасына зиян келтірмейтін материалды ала отырып, экодизайн элементтері табиғатпен тығыз байланыста көрініс берудеген мағынаны білдіреді.

Сонымен қатар, Bleu Nature студиясының көркемдік жетекшісі Франк Лефебраның «Louis Crusoé» канапесі табиғи қоқыстардан қолданып жасалған жиһазы тағы бір мысал ретінде бола алады. «Louis Crusoé» жиһазының қаңқасы теңіз жағажайынан табылған ағаштар яғни, өңдеуді қажет етпейді. Судың бетіндегі ағаштарға теңіз суының тұздары катып, жиһаздар мен аксессуарлардың әр түрлі формалары пайда болып, өзінше жеке дара, қайталанбайтын дүние болады. Бұл жобаның экологиялық маңыздылығы - теңіз жағалауларында қоқыстардың азаюында. Қоршаған ортаны тазартып қана қоймай, табиғат салдарынан пайда болған қоқыстарды қолдану арқылы таза өнім алу. Экодизайн технологияларына қыштан жасалған бұйымдарды яғни мүсін өнерін жатқызамыз.

Сурет 4- Экодизайн материалдарының құрылымы

Мүсін өнеріне табиғи материалдан ойылып, қашалып, құйылып жасалатын бұйымдарды, заттарды және т.б. жатқызамыз. Мысалы, тас дәуірінен жеткен тастан қашалған кішкентай құдай ана мүсіні немесе саз балшықтан жасалған жануар мүсіні, темірден құйылған адамның мүсіндері т.б. Мүсіншінің материалдары – саз балшық, ағаш, темір, гипс, тас, мәрмәр т.б. [111, 12 б.].

Аталған материалдың ішіндегі саз балшықтан жасалған мүсіндердің не болмаса бұйымдардың сапасы жақсы болу үшін арнайы пештерде күйдіру технологиясына байланысты болады. Орындалу технологиясының сыры бірнеше рет бұйымды пешке белгілі бір градуспен және аралық уақыттарына қарай градусты жоғарылату арқылы қадағалау негізінде бұйымның сапасы анықталады.

Киіз басу технологиясына: кептіру, қарпу, ұзындау, білектену, тебу, ыстық су себу, шиге жүнді төсеу жатады. Осы аталған технологияларды бірізділік бойынша жүннен жасалған киім үлгісін орындап шығатын болсақ, бұйымның сапасыны жақсы болатыны анық. Әрине, бұйымның сапасы орындаушы шебердің кәсіби шеберлігіне де байланысты болады.

Кез келген өнер туындысын экодизайн технологиялары мен материалдарын қолданарда орындаушының кәсіби шеберлігінің деңгейіне де байланысты. Оның бұйымды жасау барысындағы ақауларды не болмаса пластикалық ерекшелігін сезіне отырып түзету, жалпы материалды сезіну арқылы басынан аяғына дейін жоғары деңгейде орындап шығудың өзі кәсіби шеберлікті қажет етеді.

Біз жоғарыда талдау жасаған зерттеулерде айтылғандай экодизайнның бес негізгі қағидаларын белгіледік:

- ең бірінші және негізгісі экодизайнның табиғатпен тікелей байланысын атауға болады. Бұл қағидалардың әр адамның эко жүйені түсінуге өз өмірінде тиімді қабылдайды бағыттайтыны анық;
- табиғи заттардың қолдану қажеттілігі ағаш бұйымдары, тас, табиғи

маталар, табиғат ресурстарынан алынған металл түрлері адам бойына тек жағымды энергия береді. Яғни, аталған материалдар адам денсаулығына зиян келтірмей тек оның жақсартуына әсерін тигізеді;

- экодизайнның этникалық стилін сақтау дәстүрі. Дәстүрлі мәдениетпен қолданыста болатын материалдарды көне тарихи, мәдени, салт-дәстүрімізден қалған дүниелер негізін ала отырып, жаңаша заманауи пішінде ерекше бұйым орындап шығу;

- затты өңдеудегі шығармашылық көрініс. Экодизайн көрінісінде табиғи материалдарды тиімді қолдану.

Біздің зерттеу жұмысымыздың пәні – киіз бұйымдарының жобалауда экодизайн технологияларының теориялық негіздерін беру болғандықтан, тікелей осы салаға қатысты ғылыми еңбектерді зерделейміз.

Экодизайн материалдары негізінде киіз бұйымдарын жобалаутақырыптары бойынша ғылыми еңбектерін арнаған Ресей ғалымдарын атасақ, техникалық ғылымдар бойынша Ж.А.Сыдыкова [109], А.В.Понсар [119], Э.Ю. Амосова [120], ал киіз бұйымдарына тарихи және мәдениеттанушылық көзқараспен зерттеген ғалымдарды атайтын болсақ, олар: Р.С.Изудинова [121], О.Н.Казакбиева [122], Э.М.Андросова [123], Г.К.Абдрахмановалар [124] зерттеулер жүргізді.

Отандық ғалымдарымыздың ішінен Б.Е.Асанованың [125] «Казахский художественный войлок как феномен кочевой культуры» ғылыми еңбегін атап кеткенді жөн көрдік. Ол өз еңбегінде қазақ елінің жүнмен айналысқанын, одан түрлі бұйымдар жасап қана қоймай, әр бұйымның қолданыстағы ерекшеліктері жайлы, яғни қазаққа тән материал екенін дәлелдеп көрсеткен.

Ал, сәндік қолөнердің түрлеріне оның ішінде киіз өнеріне, жүннен жасалатын бұйымдарына, қолдану ерекшеліктеріне, материалдарына, жасалу техникасы мен технологияларына жалпылама тоқталып кеткен ғалымдарымыз: Альмухамбетов Б.А. [23], Айдарова З.Ш. [33], Ералин Қ. [51], Жолдасбекова С.А. [63], Канапьянова Р.Х. [35], Өмер Займоглу [39], Таһсин Парлак [126], Раимханова К.Н. [127], Шкляева С.А. [72], Володева Н.А. [128], Ералина А.Қ. [30], Абашев П.А [34], Жиентаева Б.Ж. [65], Жұмабекова Ф.Н. [29], Мунашова Ж.Б. [37], Райымқұлова А.Д. [68], Шырынбаева Г.Қ. [108], Құдабаева К.І. [36], Ибрагимов А.И. [129], Муканова М.Ф [130].

Қазіргі таңда киізден киім, кәдесыйлық және басқа да ұқсас бұйымдарды басу мына танымал технологияларды қолданады: құрғақ киіз басу мен инелеп басу технологиясы, ылғалды киіз басу және аралас техникада киіз басу.

Ылғалды киіз басу - киіз дайындау тәсілі, жүннің су мен сабынның өзара әрекеттесуі арқылы дәстүрлі қол әдісімен орындалады. Ыстық судың немесе будың әсерінен жүн талшықтары бір-бірімен байланысып, пісіру процессі орын алады. Бұл техника жалпақ сәнді паннолар мен көлемді бұйымдарды атап айтқанда: сөмкелерді, бас киімдерді, ойыншықтарды жасауға мүмкіндік береді. Үй жағдайында киіз басуда шеберлер полиэтиленнің (подложка) бетіне жүнді орналастырып, жүннің бетіне тор матаны төсеп сабынды сумен көпірту процессін бастайды. Талдырманың сапасының жақсы болу құпиясы

жүнніңбіркелкі орналасуында. Жүн екіден алты қабатқа дейін перпендикуляр бағытта және ұзыннан жайылады. Киіз басу - бұл шыдамдылық пен физикалық күшті талап ететін процесс. Вибраторлы машиналарды пайдалану, ал кейбір жағдайларда кір жуғыш машиналарды, ылғалды киіз басу процесін әлде қайда жеңілдетеді [109, 20-21 б.].

Бүгінгі таңда *Нунофелтинг* (нуно басу яғни нуноваление) өріс алуда – жібек не тоқыма маталарында киіз басу – бұл техникада жеңіл шәлілер (шарфтар) мен палантиндерді жасауға болады. *Нуно басу*(нуноваление) ылғалды киіз басу техникасында орындалса, ал *Нунофелтинг* - құрғақ киіз басу техникасында орындалады. Аталмыш Нунокиізді пайдалану, яғни жүнге мата не болмаса сәнді торлы матаны (кружева), тоқыма маталарды сіңдірту арқылы жасалып жатқан бұйымның бетін байыта түседі. *Құрғақ киіз басу техникасы* - фелтинг немесе фильцадель - бұл жүннен жасалатын арнайы инелердің көмегімен жасалатын өнімдерді не болмаса бұйымдарды айтады. Инені жүнге тықылдатқан кезде, төменде және астында жатқан талшықтар бір-бірімен араласып, шатасу процесі орын алады. Осылай құрғақ киіз басу процесі өз шыңына жетеді. Бұл техникада каркасты қолдану арқылы және каркастыз да көлемді мүсіндер мен ойыншықтарды жасауға болады. Бірнеше инелерге арнайы аппликаторлар арқылы бұйымды жасау процесін тездетуге болады. Аппликаторды жеңіл әрі тез басып және жүнді матаға немесе фетрге біріктіруге болады. Тегіс бұйымдардың талшықтары араласады және жаңа түстермен фактуралық комбинациялар жасайды. киіз басу процесін жеңілдететін арнайы құрылғыларды қолөнер өндірісінде-ақ қолданыла бастады. Кейінірек жұқа киізден «фетр» жасайтын өндірістік өнеркәсіп іргетасы қаланды. 20-шы ғасырда тағы бір өндірістік әдіс пайда болды ол – *инеман тесу* (иглопробивной) деп аталды. Үй жағдайында фелтинг техникасында жұмыс жасайтын тігін машинасын алғаш Japan компаниясы шығарған болатын. Механикаландырылған әдіс, тек қана қол еңбек процесін жеңілдетіп қана қоймайды, сонымен қатар, жасанды иірілмеген талшықты қолдануға мүмкіндік береді [109, 21 б.].

Өздеріңіз білетіндей, дизайнның басты мақсаты - жайлы өмір ортасын құру. Ал киім болса, аталмыш ортада өмір сүру жағдайын жасайды. Күрделі және кең ауқымды бағыттағы мәселелерді шеше отырып, жобалау-дизайны осы мақсатты да шешуге септігін тигізеді. Тағы бір дизайнның ерекшелігі, ол қазіргі үлгілерді бейімдеуге емес, мәселені шешуге, жаңа көзқарастарды көздейді, сонымен қатар эстетикалық тартымды әрі технологиясы жағынан тиімді, болашағы зор жобалар жаңа өнімдерді дамыту болып табылады. Қазіргі киім дизайны жаңа деңгейде жаңаша үлгіде, сонымен қатар, дәстүр мен салт-дәстүрге жақындастыра отырып, ұлттық киімдерді көшіруді емес, «жаңа ғасырдың адамы» бейнесін қалыптастыруды көздейді. Бір жағынан, бұндай талпыныстар мүлде басқа киім сапасына әкеп соғады, дәстүрлі еуропалық және этникалық жағынан айырмашылығы бар нәрселерді жобалауға мүмкіндік береді, сонымен қатар барлық адамдарға киім-кешекте өзін табуға әрі өзінің образын толықтыруға мүмкіндік береді [43, 4 б.].

Дизайндағы экологиялық көзқарастың тағы бір мысалы - Жапон дизайн мектебі (әсіресе 1980 жылдардағы жапон дизайнерлерінің алғашқы түлектері), адам мен табиғаттың бірлігін растайтын танымал жапон дәстүріне негізделген. Шығыс елдеріне тән адам мен табиғат арасындағы байланысты орнатумен қатар, сұлулық пен әсемдікті суреттеу арқылы ішкі әлемін білдіруге ұмтылу еді. Сондықтан датабиғат әлемі мен адам әлемі, осы екі қағида жапон мәдениетінің дамуынан бері басты мәселелердің бірі болды. Адам өмірі үнемі табиғаттың өмірімен, циклдерімен, ырғақтарымен теңестірілген. Ежелгі Грецияға қарағанда (және Батыс антика мәдениетінің мұрагері), адам «барлық заттардың өлшемі» болған, ал шығыс өнерінде ол табиғаттың кішкене бөлігі ғана болған. Бұл жағдай ұзақ уақыт бойы Жапониядағы өнердің барлық түрлерін дамыту ерекшеліктерін анықтады. Жапон өнерінің жолы - бұл көрінбейтін және алғашқы өмір арқылы сұлулықты түсіну тәсілі. Табиғатты жаулап, өзгертуге ғана емес, онымен үйлесімді өмір сүруге деген ұмтылыс. Жапон өнері - табиғаттың сұлулығы секілді, қаншалықты қарапайым болса, соншалықты қарапайым. Жапон суретшілері өздерінің өнер туындысының негізі «табиғат» болып табылатын тақырыпқа ешқашан еркіндік бермейді. Олар табиғаттың бойында бар сұлулықты алға шығарады. Олардың ұраны: «Сұлулықты ойлап таппа, оны таба біл» [43, 13 б.].

Адамзат қой жүнін ежелгі дәуірлерде-ақ кеңінен пайдаланған. Аккад, Вавилон, Шумер және Ассирияда табылған киіз бұйымдарының күнделікті тұрмысында қолданғаны жайлы жазба деректерде тіркелген. Ежелгі гректің Аргоновтар мифологиясында қасиетті қойдың қара жүнін алтын жабағыға теңеген болатын.

Көбіне қысы суық, климаты ызғарлы Еуразия далаларында мекендеген көшпелі елдерде қойдың жүні басты орын алған. Зерттеулер бойынша киіз басу өнері дамуының бастамасы қола дәуірінен бастау алғандығын дәлелдейді.

Таулы Алтайдағы Пазырық қорғандарынан мәңгі тоң астында сақталған киізден жасалған бұйымдар: өрнектер, жапсырма, түйреуіштермен сәнделген киімдер, тоқымдар табылды. Біздің заманымызға дейінгі VII-V ғасырлардағы киіз бұйымдардың жұрнақтары Жетісудың Бесшатыр қорғанынан табылған. Ғұн кезеңіндегі кілем мен атжабу Солтүстік Монғолияның Ноин-Улин қорғанынан, Алтайдағы сақтардың қолданбалы өнерін сипаттайтын қызықты материал Берел қорғанынан (Шығыс Қазақстан) табылған. Бұл ер-тоқым жабуындағы негізінен киізден жасалған жапсырмада тұяқты жануарды грифонның жұлып жеп жатқан көрінісі бейнеленген [131, 20 б.].

Андронов мәдениеті кезеңіндегі сақ тайпаларында көрініс тапқан киіз бұйымдарының жасау техникасымен жағынан (мозайка, қабу, жапсырма, тігу), сонымен қатар өрнектердің өзі алуан түрлі гүлдер, пальма тәріздес, жыртқыш тектес аң бейнелерінің күрделілігі жағынан ерекшеленді. Сонымен киіз басу өнерінің техникасы мен технологиясы және оның орындалу тәсілдері жағынан бізді «Қазақ» деп танытатын үйсін, ғұн, сақ, скиф, орта ғасырлық парсы, араб, қытай, түркі кезеңінде дамыған кәсіп болып есептеледі.

Қай халықтың болмысын ұлттық мұрасы, халықтың қазынасы – қолөнер

болып табылады. Халық шеберлері ұлттық қолөнер бұйымдарын жасау арқылы сол халықтың этикалық және мәдени ұлттық дәстүрін көрсете білген.

Қазақ қолөнерінде пайдаланылған негізгі шикізаттың бірі және ең бастысы – жүн болды. Материалды терең зерттеп, оның бар сырын, бар мүмкіндіктерін аша білу – қолөнері үшін маңызды жәйт. Халық шеберлері материалдың табиғи қасиетіне зер салып, оны өңдеуде техникалық тәсілінің барынша тиімді және күнделікті тұрмысқа ең қолайлы жақтарын қарастыра отырып, әсемдік, әдемілік дүниесіне көңіл бөле білді. Күні бүгінге дейін өз маңызын жоғалтпай келген сондай дәстүрлі қолөнер үлгілерінің бірі – киіз басу [97, 16 б.].

Киіз үй, оның ішкі және сыртқы жабдықтары, ішкі әшекейлері мен төсеніштері, күнделікті тұтыну бұйымдары – аяққап, қоржын, дорба, кесеқап, тұтқыш т.б. толып жатқан дүниелер жүннен жасалады. Жүннен жасалған бұйымдардың бірі – киіз басу өнерінің пайда болған кезін молаларды қазған кезде археологтар тапқан заттарға қарап анықтауға болады. Археологиялық қазба байлықтарға кесек киіз текемет, киіз ішпек, киіз тоқыма, т.б. киіз жұрнақтары кезігеді. Мәселен, Алтай тауы Үрсіл өзенінің Қаракөк селосында осыдан 26 ғасыр бұрын қойылған Башадар қорғаны мен Үлкен Ұлағаш өзені бойына қойылған Пазырық қорғанынан табытқа жабқан шымқай қара түсті кесек киіз, гүлді текемет, ішпек, тоқым сияқты киіз жұрнақтары табылған [98, 3-5 б.].

IV-V ғасыр түркі тілдес халықтардың киіз басу өнерімен айналысып, киізден жасаған бұйымдарды үй шаруашылығында кең қолданған уақыт.

Есік қорғанынан табылған «Алтын адам» киімі жұқа тығыз басылған киізден тігіліп, алтынмен әшекейленген.

Бесшатыр қорғаннан сақтардың киізден тігілген үшкір бас киімі, шекпен, байпақтары табылған.

Қызылорда аймағынан табылған IV-V ғасырларда қабырғаларға тұтқан киіз киімдер табылды.

XVIII-XIX ғасырларда киізден тігілген аяқ киімдер, киіз үй жабдықтары, ат әбзелдері сияқты бұйымдар пайдаланылған.

XIX ғасырдың ортасы XX ғасырдың бас кезінде түркі тілдес халықтар киізді түрлендіре пайдаланған. Киіз үйге, үй іші бұйымдары, текемет, сырмақ, түс киіз, аяққап, кесеқап, қоржындар тіккен.

XX ғасыр – киізді дамыта пайдалану ғасыры болды. Түркістанда, Монғолияда басқа шет мемлекеттерде киізден жайнамаз, кебенек, аттың кежімдері, сырмақ түрлері жасалды. XXI ғасыр киіз жаңа технологияда қолданып, түрлі бұйымдар жасаған.

Қазіргі уақытта кейбір облыстарда киізден жасалған бұйымдар: оюлы сырмақтар, текемет түрлері, пима, байпақ, үй жабдықтары, ат әбзелдері дайындалды [97, 4 б.].

Жоғарыда айтылып кеткен одан бөлек киізден жасалған бұйымдарды атап айтсақ: от киіз, әбдіре жапқыш, желі, тұтқыш, ірге киіз, туырлық, түндік, дөдеге, тоқым, жады, желдік, кежім, күйме, киіз қалпақ, киіз етік, жағлан, байпақ, пима және т.б.

Жүннің тұрмыстық қажеттіліктен гөрі ғылымда адам денсаулығына дәлелденген тиімді әрі адам денсаулығына пайдалы әсерлерін де айта кеткен жөн. Оны ғалымдар былай тұжырымдайды:

- жүн жылуды жақсы сақтайды, сондықтан одан тоқылған киім жылы келеді;

- жіңішкелігі мен көлемі бірдей басқа талшықтармен салыстырғанда жүннің салмағы жеңіл;

- жүннің күн көзінің ультракүлгін сәулесін өткізетін ерекшелігі де бар;

- жүн бояуды жақсы алады. Әрі басқа талшықтардай көп оңбайды;

- жүннің әр түрлі шуды және тербелістерді төмендететін қасиеті де бар.

Жүнді сақтау жөнінде айта келіп, ғылымдар мынаған ерекше көңіл бөлу керектігін айтады. Биязы жүннің ылғал тартқыштығы қылшық жүндікінен артық. Сондай-ақ бос жүн қапқа салып нығыздалған жүнге қарағанда ылғалды көп тартады. Әсіресе, жуылмаған жүннің шектен тыс ылғалданып, кетуі жүнді шірітетін микроорганизмдердің көбеюіне қолайлы орта болып саналады. Сондықтан жүнді ұзақ уақыт сақтау керек болса немесе киіз, алаша, кілемге арналған жүн керекті мөлшерге жеткізілінгенше оларды фанер жәшіктерге немесе қазақ қаптарға нығыздап салып, арасына «Молемор», «Дезмоль», «Антимоль», «Фоксид» препараттары қойылады. Мұндай жүнді пайдаланар алдында ашық күндері аула ішінде керілген жіпке іліп жайып, ара-арасын қопсыта қозғай отырып иісін кетіруге болады. Сонымен қатар жүн сақталатын бөленің есік-терзесін ашып, міндетті түрде желдетіп тұру керек [97, 8-10 б.].

Экодизайнның негізгі элементтері: негізгі материалдар- ағаш, тас, балшық, шыны, табиғи материалдан жасалған бұйымдар. Негізгі түстер: ашық қоңыр, қоңыр, ақ (қара немесе қарақошқыл ағаш), нәзік түрлі-түсті. Көбінесе табиғи түстер қолданылады: ақшыл-жасыл, ақшыл-көкшіл, шөптің, судың, тастың, ағаштың түсі. Экодизайн материалдары жағымды тазалық күшін сыйлайды. Мәселен, жүннен жасалған кілем, алаша, жапқыштар, мақта маталарынан дайындалған тоқыма бұйымдары, жиһазды қаптайтын мата, экодизайнның бір бөлігі болып табылады. Экодизайндегі заттарды алсақ: шыныдан немесе балшықтан жасалған гүл салғыштар, өрілген себеттер, сандықтар, ағаш бұтақтары, кептірілген жапырақтар табиғатпен ұштасып жатыр. Ағаштан жасалған қасық, табақ, мақта сүлгілер, жез, күміс, қалайы сияқты табиғаттың жер асты байлықтарынан жасалған ыдыстар [89, 170 б.].

Кейбір отандық дизайнерлер экодизайн бағытына фитодизайн, жиһаз дизайнын, киімді, интерьерді кіргізіп жатады, мәселе тереңдежатқандықтан экодизайн бағыты адамның жұмыс жасау қызметімен байланысты кез-келген нысан болуы мүмкін. Дизайнерлер материалдарды таңдау барысында екі жәйтті басшылыққа алады. Біріншісі - бұл материалдың экологиялық тазалығына, екіншісі оның табиғилылығына. Мұнда таңдаулы материалдар қатарына: ағаш, тас, бамбук, шыны, мақта, зығыр, жібек, жүн және т.б. жатады. Сондай-ақ, материалдың қайдан алынғаны маңызды. Тәжірибелі дизайнерлер қоршаған ортаны қорғауға бағытталған сенімді өндірушілерден сапалы материалдар алу үшін тапсырыс береді. Соңғы жылдары эко бағытта өздерінің

өнер туындыларын паш етіп жатқан киім дизайнерлерінің қосып жатқан үлестері көп.

Киіз қазіргі кезде бүкіл әлемге таралып, бұрын болмаған дәрежеде көркемдік «серпіліске» ие болып отыр. Шығыстың және Батыстың сәндік-қолданбалы өнерінің қазіргі суретшілері киіздің табиғи қадір-қасиетін жоғары бағалап, экологиялық таза метриал ретінде қолданбалы өнердегі әртүрлі сәнді, эксклюзивті шығармаларды жасау үшін пайдалануда. Олар автордың қиялынан туындаған түс үйлесімділігінің кереметтігімен, өрнектеу шешімдерінің жарасымдылығымен көз тартатын бейнелі киіз төсемдерін дүниеге келтіреді, ол туындыларда этностық таңба-белгілер, абстрактілі нақыштар, оқалы зерлі көріністер, бейнелер дүниеге келеді. Қазіргі суретшілер дәстүрлі материалды түрлі былғары, бисер, жартылай асыл тастармен бүршіктеп, байытады.

Сауле және Әлібай Бапановтар жайлы тоқтала кетсек, киіздің пластикалық және әсемдік мүмкіндіктерінің ерекше жаңа қырынан байқап, өздері жасап шығарған бұйымдарын, топтамаларын қазіргі заманға сай етіп, өзіндік стильдерін сән әлеміне паш еткізді. Бапановтар отбасының тағы бір мүшесі, әрі қазіргі таңда танымал Ая Бапанова тігіссіз киізден салт-дәстүрді дәріптейтін киім үлгілерін жасайтын жас дизайнерлеріміздің бірі. Шифон, органза, жібек, креп-жоржет маталарын жұқа жайылған жүннің бетіне қойып, илеп біріктіріп заман сұранысына сай етіп керемет топтамалармен тек біздің ұлтымыздың ғана емес сонымен қатар шет елдердің назарына бөлетіп отыр. Ал Айжан Бекқұлова үшін дәстүрлі қолөнер оның ішінде киіз, тоқыма өнерлері үлкен бір сала. Суретшінің шығармашылығы терең мағынаға ие. Оның себебі ретінде туындыларының атаулары мен (“Язычица”, “Оберег”, “Хранительница домашнего очага”, “Глазастая богиня”) жасаған бұйымдары оған дәлел. Қазіргі таңда А.Бекқұлова “Our Heritage” қоғамдық қорының президенті, «Шебер» республикалық конкурсының негізін қалаушыларының бірі. Бұл конкурс көптеген дарынды жас өнер мамандарына үлкен серпіліс беріп қана қоймай, республикалық деңгейде өтетін шараға дәстүрлі өнерімізді жаңғыртып, жаңа тыныс беріп, шыдамдылық пен үлкен еңбекті талап ететін, әрі өз шеберліктерін жоғары сатыға көтеру мақсатында жастар бақтарын сынауда [132, 10 б.].

Сол себептен қазақ халық өнеріне арқа сүйейтін шеберлер көбіне киіздің маңызды *принциптерін* (орындау техникасы, бояу үйлесімділігін) сақтауға, жаңа түр, кескін сипат беруге ұмтылады. Композицияларда түс пен пластиканың күрделі құрылымды шешімін өзіндік айшығы бар стиль жасауға пайдаланады. Қазіргі қолөнер шеберлері халқымыздың этномәдени тәжірибелерін ой елегінен өткізіп, киіз басудың дәстүрлі техникалық тәсілдерін, түс үйлесімділігінің айрықша жұмсақтығын пайдаланып келе жатыр [133, 84 б.].

Киіздің ең бір жақсы қасиеттерінің бірі – төзімді, әрі жылы, табиғи талшықтардан жасалған адам денесіне жұмсақ, ауа өткізгіш материал. Тағы бір қасиеті жоғарыда айтылғандай пластикалық ерекшелігін айтар болсақ, толық бітпеген киізден жасалып жатқан бұйымның адам денесіне келмеген жағдайда оны қайта сулап ақауы бар жерін илеп не болмаса сипалау арқылы реттеп алуға

болады. Сөйтіп керекті жерін түзетіп алған соң бұйымды толық пісіріп нығыздайды. Киіздің пластикалық қасиеттерін пайдалана келе, қазіргі таңда дизайнерлер оның сәндік қасиетін ұтымды пайдаланып, көзге тартымды, әрі экологиялық таза материалдан күнделікті өмірде, салтанатты жиындарға, сахыналық киім ретінде киетін ыңғайлы заман талабына, сұранысына сай етіп әртүрлі пішінді бұйымдар жасауда. Яғни киізден көптеген көйлектер, түрлі пішінді пальтолар, жакеттер, желеттер және т.б жасап шығаруда.

Қолданбалы өнердің осы түрімен айналысатын суретшілер арасында Гүлжанат Кабижанова, Гүлшат Жораева, Мүсілім Жұмағалиев, Наталия Байженова т.б. көзге түсуде. Олар әртүрлі технологияларды қолдану арқылы жібек, органза, мақта, зығыр сияқты материалдарды киізбен үйлестіре отырып, қазіргі заманға өнер жауһарларын дүниеге келтіреді. Ағайынды Аңқауовтар – Арлан мен Дәурен станоктық өнер түріне жақын, перспективаны, жарық пен көлеңкені және сюжетті тақырыптарды беру мүмкіндігі бар киіз төсемдер дайындаудың өзіндік тәсілдерін жасап шығарған.

Қазіргі қолөнер бұйымдарының түрлері өте көп: жиһазға арналған жапқыштар мен үй бұйымдары – жұмсақ отырғыштар мен орындыққа арналған сәнді кілемшелер, төсеніштер, перделер мен жастықтар, барынша сәнделген майлықтар мен шамқалпақ және т.б. элементтер. Қолөнершілер сыйкәделік, сыйлықтық және жаңажылдық шыршаның, балалар ойыншықтарының өнімдерін дайындайды. Қазіргі заманға суретшілер дәстүрлі технологиялардан басқа инновациялық тәсілдерді де: киіз дайындаудың құрғақ және ылғалды әдісі, нано-илеу, «Үстемелеу» деп аталатын жүнді алақанда аунату техникасын қолданады [131, 209 б.].

Қазіргі киіз бұйымдарымен айналысатын шеберлердің әрбір жаңа бұйымы жаңаша идея негізінде құрылған шығармашылық тәжірибеізденісінетолы. Әрбір жаңа шығармашылықжұмыс аясында ұлттық сана-сезімге жетелейтін белгілер мен таңбалар анық аңғарылады. Киізден жасалған бұйымдар интерьерді безендіретін нағыз сәндік, әртүрлі тақырыптық мазмұндардың басын қосқан қондырғылы немесе тұрмыстық жанр болып көрініс тауып қана қоймай, әрі ерекше адам тұрпатына сән беретін киім ретінде де қолданыста кең қолданыс алууда.

Қазақ халқы тіршілігінің тірегі – төрт түлік малын мәңгілік соңынан ілестіріп, қайырымы мол жер-ананы тіршілікке қолайлы өндіріс құралы ете білді. Уақыт пен кеңістіктің тылсым сырын қапысыз игеру, төрт түліктің бабын экосистемамен мінсіз үйлестіре білу, оған сай келетін материалдық және рухани игілікті қалыптастыру, түптеп келгенде төлтума мәдениетін орнықтыру белгілі бір шеберлікті, өнерді қажет етті. Ұлттық өнердің өзіндік ерекшелікпен қалыптасуына үлкен әсерін тигізген жайт – көп ғасырларға созылған көшпелі өмір. Қазақ халқында мал өнімдерінен қолөнер бұйымдарын жасау және тұрмысқа қолдану өте жақсы дәрежеде дамыған. Кез келген бұйымның мықтылығы, өнімділігімен қатар, олардың бояуы, әсемдігі жағынан табиғи үндестілігі, ғасырлар бойы жинақталған тәжірибе, халықтың даналығы, талантымен тәнті еткен [134, 64 б.].

Біз тек ыңғайлы формаларды ғана мысал ретінде көрмей оның фактурасын, визуалды және көрнекілік тұрғыдан қабылдаймыз. 1970 жылы «Leaping salmon» Бернард Лэтчемнің жобаланған құмыраны (вазаны) бедерлепкерамикадан орындап, сары балықты графикалық көріністе орындап шықты. Автор табиғи нысанды ғана емес, сонымен қатар технология мен графиканы ала отырып, бұрынғы өнеркәсіптік керамика үлгілеріне ұқсата отырып, сол арқылы бізді табиғат пен өткен күндерге саяхатқа кеңелткендей әсер туғызды. Біз көп жағдайда табиғат пен тарихи метафораны туындыларда көп байқаймыз. Соның мысалы ретінде, «Ясон» орындығы Карл Якобсомның 1950 жылы жасаған туындысынан байқауға болады [42, 50 б.].

Қорыта келе, біз экодизайн технологияларының теориялық аспектілерін талдау негізінде өз пайымдауларымызды былайша тұжырымдадық:

- «технология» ұғымына жан-жақты зерделеп, өз анықтамамызды бердік;
- экодизайн технологияларының басқа да салаларымен байланысын қарастыруда оның біздің зерттеу жұмысымызға қатысты айқындалатын сипаттамасын кесте арқылы суреттедік;
- экодизайн технологияларын тиімді пайдалануға негізделетін қағидалар қатарын сұрыптап алдық;
- өнертану ғылымында киізден жасалған бұйымдарды зерделеу арқылы оның адам денсаулығына пайдалы мүмкіндіктерін ашып көрсеттік.

Сонымен бұл пайымдауларымыз келесі бөлімде экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың моделін құрастыруға жол ашады.

1.3 Экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың моделі

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Нұрлы жол – болашаққа бастар жол» атты жолдауының негізгі бағыттарының бірі - табиғи ресурстарды басқарудың түбегейлі жаңа жүйесіне сәйкес экологиялық қалдықсыз таза өндіріске назар аудара отырып, ұлттық бәсекеге қабілетті брендтер құру [135]. Осыған орай, экодизайн дамуы бүгінгі таңда қоғам қажеттілігіне қарай маңызды мәселе болып отыр. Экология ұғымы қазіргі үшінші жаңғыру мен төртінші өнеркәсіптік төңкеріс жағдайында өзектілігі арта түседі. Себебі, ғылым мен техниканың әлемдік өркендеп дамуы да, экологияның сақталуына әсерін тигізуде. Осы бағытта экология мәселелерін шешуде өзіндік ықпалы бар көркемдік білім беру саласындағы бейнелеу өнері және сызу мамандығының болашақ мұғалімдерінің экологиялық сауаттылығы мен экологиялық тәрбиесі, экоөнері немесе экодизайн технологияларын атап көрсетуімізге болады. Себебі, қолөнер дамуы өзінің бастауын табиғаттан алады. Ал, қоршаған ортаның құбылыстары мен ондағы тыныс-тіршіліктер өнердің жаңалығына да, дамып, өркендеуіне де ықпал етеді.

Кәсіби білім беру жүйесінде бейнелеу өнері мамандарының экологиялық бағытылығының мәні мен маңыздылығы көптеген ғылыми еңбектерде қарастырылып келеді.

Бүгінгі таңда болашақ бейнелеу өнері мамандарына көркемдік білім беруде

қоршаған орта мен ондағы табиғат құбылыстары адамзат дамуында маңызды қызмет атқаратыны сөзсіз. Осы орайда қазіргі еліміздегі төртінші өнеркәсіптік төңкеріс үдерісіндегі заманауи өнер саласындағы экодизайн технологияларының мүмкіндіктерін жан-жақты қарастыру қажеттілігі туындап отыр.

Бүгінгі қоғамның экодизайн мәселесі күрделі мәселелердің бірі ретінде қарастырылады. Экологиялық дағдарысжағдайында экодизайн көркем жобалау бағыты ретінде қабылданады. Экодизайн технологияларын тиімділігіадам өзі өмірінде қолданатын заттар мен киім үлгілерін табиғатпен тығыз байланыста ұрастырлуымен белгілі. Бұл жағдайда адам өзі тәжірибесінде өнімнің сәндік қолданбалы құрылысын тиімді пайдалануды көздейді. Айталық, дамыған елдерде экодизайн табиғи ресурстарда сауатты да тиімді пайдаланумен өлшенеді. Осы тұрғыдан алғанда, экологиялық тұрғыдан таза өнімнің табиғи ресурстарынадам өміріне қажетті дәстүрлі табиғилық көріністерді байқауға болады. Адам қолданысында түрлі континентте пайда болған материалдар мен технологиялар өзі дамуында жаңаша бағытта өрістей бастайды. Ертедегі аңыз әңгімелердегі баяндалған табиғи таза тастар, ыдыстар, ағаш қыш, былғары заттары экологиялық тұрғыдан өңдеу тұстары жүйелі өзгерістерге ұшырап, кейіннен өзгерістергеие бола бастайды.

Экодизайн бағытында көптеген зерттеушілер өзі тәжірибесімен бөліскені байқалады. Арнайы зерттеу жүргізген ресейлік ғалымдар атап өтуге болады. А.В. Уваров [42] экологиялық дизайнның көркем жобалау процесіндегі зерттеу тәжірибесін қарастырса, З.М.Забалоцкая [43] заманауи экодизайн костюмдерінде Якут елінің ұлттық киімдеріндегі дәстүрлі элементерін қолдануын, ал О.Р.Шумская [136] судағы тұрғын үй құрылысының принциптері: тарихи-мәдени және экологиялық жағын өнертанушылық көзқарастарымен зерттеулер жүргізеді. Педагогикалық көзқараспен экологиялық мәдениет пен құзырлылық жағынан зерттеген ғалымдарды атап кетсек, олар: Глазачева А.О. [44], Голованова Е.Н. [45] Өзіміздің отандық ғалымдарымыздың зерттелулеріне тоқталатын болсақ, Ж.С.Сихынбаева [46] студенттердің экологиялық білімін арттыру мәселесін қарастырса, К.Ш. Бакирова [49] экологиялық мәдениетін қалыптастыру жақтарын қарастырған болатын.

Бүгінгі Қазақстанда жалпы орта білім беру бағдарламалар мазмұнының жаңартылуы аясында болып жатқан кіріктірулер барлық пәндер бойынша жүргізілуде. Соның ішінде көркемдік білім беру бойынша мектептегі *«бейнелеу өнері»*, *«еңбекке баулу»* және *«технология»* пәндерінің бірізділігі сақтау арқылы *«көркем еңбек»* білім беру мазмұны жаңартылып, ендірілуде. Білім беру бағдарламасының негізгі мақсаты-білім мазмұнының жаңаруымен қатар, критериялды бағалау жүйесін енгізу және оқытудың жаңаша әдіс-тәсілдерін қолданудың тиімділігін арттыруды қажет етеді [137, 56 б.].

Жаңартылған білім беру бағдарламасы құзыреттілікке және нәтижеге, сапалы білімге негізделген бағдарлама. Жаңартылған білім берудің ерекшелігі – білім алушы жеке тұлғасының жақын арадан білім беру ортасын құра отырып,

негізгі жеті модуль бойынша жүзеге асырылады. Білім алушыны сын тұрғысынан ойлауға, талантты және дарынды балаларды оқыту, зерттеу мен ізденіс жұмысын жүргізу, өзара тәжірибе жасау, ақпаратты коммуникациялық технологияларды қолдану, жеке, жұппен, топта жұмыс жасай білу, аз ғана уақытта білімді толыққанды меңгеру, тиімді оқу үдерісін жүзеге асыру болып табылады. Бағалау жүйесі де түбегейлі өзгеріске ұшырап, бағалаудың критериялды өлшемдері жүйесі ендірілуде. Бағалауда үстемдік болмауы назарға алынады. Пәннің күнделікті сабақ тақырыбына байланысты критерийлері құрылып, білім алушыларға таныстырылады. Бағалаудың өлшемдік түрлерінде қалыптастырушы және жинақтаушы бағалау түрлері арқылы жүзеге асырылады. Бұл бағалау түрлерінің әдістері де бар. Әдістерді бағалауда қолдануда біраз дайындықтарды талап етеді. Жаңартылған көркем еңбек оқу бағдарламасында қойылған мақсаттар мен әрбір тақырыптардағы мұғалімнің әрекеттері де, кәсібилік мен біліктілікті қажет етеді. Сондықтанда, жаңартылған білім беру бағдарлама аясында болашақ маман даярлауда да, *кәсіби шеберлік* қажеттілікте. Дегенмен де, осы күнге дейінгі кәсіби шеберлік мәселелері отандық зерттеушілер назарынан тыс қалмағаны белгілі.

Яғни, болашақ бейнелеу өнері мұғалімі осы аталған технологияны «Экодизайн және технология» тақырыппен беруі біздің жұмысымыздың құндылығын арта түсуде.

Енді жүнді бояу *бірізділік* технологиясын ашып береміз.

Халықтың күнделікті тұрмыс тәжірибесінен бояу ретінде ашудас, қына, томар шөп пайдаланғаны белгілі. Қазіргі жеңіл өнеркісіптің өркендеп дамыған тұсында сан алуан химиялық бояулар шығарылып отыр. Бұл ісмерлердің жұмысын едәуір жеңілдетті. Осылардың ішінде жүн бояға арналған түрлерін ғана аса сақтықпен пайдалана білу де шеберлік. 8-10 литр суды қатты қайнатып, 1 литрге 15 грамм есебімен бөлек ыдыста әбден ерітілген бояуды құйып араластырады. Бояу түйіршігі ерімей қалса теңбілденіп, жүнге біркелкі сіңбейді. Сондықтан бояу ерітілген ыдыстың эмаль немесе шыны (ақшыл түсті) болғаны жөн. Сонда ыдыс кенересінен немесе түбінен әлде қалай ерімей қалған бояу түйіршігін оңай байқауға болады [138, 186 б.].

Қазанның қақпағын жауып бірқалыпты қайната отырып, оған жүнді мөлшерлеп салып, оны ағаш қалақпен немесе ожаумен батыстырып отырған дұрыс (жүн салмастан бұрын 1 литр суға 1 шай қасық көлемінде сірке суы құйылады). Су керекті мөлшерден аз болса, жүн қазанның түбіне жабысып қалады. Қазан бір қайнағаннан кейін от қызуын азайту керек. Ара тұра жүнді қалақпен аударыстырып қойған жөн.

Жүннің бояу алғандығын былай тексереді: қалақтың ұшымен боялып жатқан жүннің кез келген жерінен көтеріп алып, шымшып көреді. Бояу алған жүн суы сығылғанда, бозғыл тартпайды. Онда қазан астындағы от сөндіріліп, боялған жүн суы сорықтырылып, эмальді табакқа түсіріп алынады. Бетін қақпақпен жуып үстін ауыр нәрсемен бастырады да суығанша қоя тұрады. Суығаннан кейін жүн керілген жіпке немесе ағаш ерденеге жайылып, көлеңке жерде кептіріледі. Қазанды әбден жуып, бояудан тазартады. Ол үшін құйылған

суды 2-3 рет ауыстырып, қайнатып төгеді. Сонан соң ғана басқа түске боялатын жүнді бояуға кірісуге болады [138, 12-13 б.].

Ал қазіргі таңда жүнді бояу тәсілі сәл ғана өзгеше десе болады. Оны айта кететін болсақ, бояу бірізділігіне толыққанды тоқталғанымыз жөн болар. Алдымен бояуға қажетті құралдарды атап кетсек, олар: үлкендеу қазан, плитка, сірке су (ускус), тұз, арнайы жүнге арналған Ресей елінің бояуы немесе Түрік елінде өндірілетін «Viktoria» бояулары, темір не болмаса ағаш таяқшалар қажет.

Қазақ халқының ағартушысы Ы.Алтынсарин халықтың көркемдік шығарма туындыларын өте жоғары бағалап, өнердегі және өмірдегі барлық әдемі нәрселердің құндылығын түсінуге тек қана білім берудің арқасында жетуімізге болады деп есептеген. Өзінің педагогикалық еңбектерінде, тек білімділікке ғана емес, мектептегі мәдениетілікке де үндейді. Қазақ қыздарына арналған тұңғыш қыздар қол өнері мектебінің ұйымдастыруы да қажырлы еңбегі болып табылады. Оның педагогикалық еңбектері эстетикалық көзқараспен тығыз байланысты. Ол: «Мектеп қазақ халқының арасында жаңаша мектеп мәдениетінде өмір сүрудің – жаңа әдет-ғұрып, тәртіп, тазалық, қолөнер мен өнердің үлгісі болуы қажет,» - деп атап көрсетті [139, 22 б.].

Қазіргі кезде жаңа педагогикалық технологияларды пайдаланбай тыныс-тіршілігін, салт-санасын жаңарту жолында әрекеттенбей жүрген тұлғаларға Ж. Аймауытовтың мына сөздері де ерекше маңызды болмақ: «Оқыған азаматтың қызметке тұрлаусыздығы, білімі аз, шалалығы, құр даурық, бос көкірек боямалылығы, еліктегіш, мансапқорлығы, пайдакүнемділігі, негізгі мақсат-мұратының жоқтығы, берік жол тұтына алмайтындығы - осының бәрі шын әлеумет қызметкерлерінің піспеген, шынықпағандығын көрсетеді» деген [140, 35 б.].

Бұл білім саласын әлемдік деңгейге көтеруді көздеген еліміз ұстанған бағыт. Қазақстандағы жоғары білім беруге негізделген даярлау жүйесінің көздейтін мақсаты - жан-жақты дамыған, жастарды өз халқының асыл қазынасы болыптабылатын болашақ қолөнер мамандарын дайындап олардың кәсіби шеберлігін қалыптастырып, өнегелі дәстүрлерімен сусындатып, соның негізінде тарихи, мәдени білім қорын жинақтаған, терең білімді, шығармашылық ойлау қабілеті жоғары, өз бетімен білімін жетілдіре алатын, ең бастысы мамандығы бойынша қажетті білім, әр істе белсенді әрекет жасай алатын болашақ қолөнер мамандарын қалыптастыру, қазірде өзекті мәселеге айналды. Бұл мәселелерді шешу оқытушының өзіндік кәсіптік шеберлігі мен даярлығын жоғарылату мақсатында жаңа педагогикалық технологияны меңгеруді қажет етеді. Себебі мемлекетіміздің саяси тұрақтылығы, материалдық және рухани тұрғыдан кемелденуі, жастардың алар білімі мен тәрбиесінің деңгейіне тікелей байланысты. Сондықтан да қоғамның білім және тәрбие беру жүйесін жаңарту мен жетілдіру мәселелері оқытушының алдына жүктелген үлкен міндет. Орыс халқының педагогі К.Д.Ушинский айтқандай «Педагог өзбіліктілігін дамытып отыру» қажет етеді [141, 38 б.].

«5B010700- Бейнелеу өнері және сызу» мамандығы бойынша жүргізілетін

пәндер олар: Таңдау компоненті бойынша - 3 курста экология, ағашты көркемдеп өңдеу, металлды көркемдеп өңдеу, зергерлік бұйым, дәстүрлі тоқыма, кілем тоқу,

Кәсіптендіру пәндеріне бейнелеу өнерін оқыту әдістемесі, ал 2 курста – мүсін және пластикалық анатомия, бейнелеу өнері тарихы мен теориясы -1,2, қазақ сәндік қолөнері, сәндік қолөнер негіздері, дизайн негіздері, дизайн тарихы деген пәндер бар.

5B041700- Сәндік қолөнер мамандығында 2 курс бойынша жалпыға міндетті пәндері экология және тұрақты даму, таңдау компоненті жобалау I,II,III, мүсін, сәулет, кәсіби пәндер бойынша арнаулы мүсін, тоқымалық пластика оқытылады.

«5B010700- Бейнелеу өнері және сызу», 5B041700- Сәндік қолөнер мамандықтарында өтілетін пәндердің ерекшеліктерін айтатын болсақ,біздің зерттеп отырған тақырыбымызды экодизайнға арнап отырғандықтанжоғарыда айтылған пәндердің барлығы эко деген түбір мен дизайн ұғымын бірге ұштастыратын пәндердерге жатқызуға болады. Оның себебі аталмыш пәндерде алдымен теориялық тұғыдан білім алушыларға ақпарат беретін болса, ал практикалық жағынан аталмыш пәндердің барлығында «эко» бағытын ұстанатын пәндер десе болады. Олай дейтін себебіміз жүргізіліп жатқан пәндердің негізгі материалдары экологиялық таза шикізаттардан алынғандығында. Сол таза материалдардан жас маманның қиялындағы дизайны бойынша ұлттық нақыштағы бұйымды орындауында. Яғни аталмыш пәндердің әрқайсысы студенттердің бұйымды жасауда ұлттық элементтерді орындау барысында ұлттық сананы, бойымыздағыұлттық кодымызды оятып, бойларына сіңіреді. Сонымен қатар, студенттер түрлі материалдармен жұмыс жасап қана қоймай, олардың қасиеттерімен, ерекшеліктерімен таныс болып, алуан техникаларды меңгеріп, кәсіби шеберліктің шыңына жетуіне септігін тигізеді.

Қазіргі таңда аталған пәндер жекешеленіп жүргізіліп жатыр, бірақ бұл пәндердің барлығын экодизайн деп қарастырылмағандығында. Сол себептен «Қазақ сәндік қолөнері» пәні бойынша экодизайн материалдарына арналған «*Экодизайн және технология*» атты оқу-әдістемелік құралын ұсынып отырмыз. Оқу-әдістемелік құралда экодизайн ұғымын толық ашатын, оған қандай материалдар кіретінін және практикалық тұрғыдан киіз бұйымдарын жасаудың техникасы мен технологиялары анық көрсетілген. Біздің пікірімізше, қазіргі жүргізіліп жатқан пәндер экодизайн бағыты деп түсінеміз. Сайып келгенде барлық өнердегі қолданып келе жатқан материалдар экологиялық таза, адам өміріне зиянын келтірмейтін, тек дизайн жағынан түрлі өзгерістерге ұшырап, адам баласының көзінің жауын алатын жаңаша пішінде бұйымдар өмірге келіп жатыр.

Кесте 1 - Экодизайн технологияларын қолдану ерекшеліктері

Экологиялық материалдар	Өңделуі	Безендірілуі	Тиімді құралдары	Қолдану аясы	Технологиялық бірізділігі
1	2	3	4	5	6
Күміс	Металды өңдеу Зергерлікәшекей бұйымдар, сувенирлі қару-жарақтар (пышақ, қанжар, айбалта т.б.).	Ою-өрнек салу, табиғи тастармен безендіру.	Горелка (газға жалғанған құрал, от беретін), кемпірауыз, балға, ригель (сақинаның қол өлшемін алатын құрал), бор машинасы, вальцы, полирвочныйстанок, припой.	Сахнада, күнделікті өмірде, той-жиындарда, әлеуметтік ортада.	Күмістің пробасын жасау 10гр. Күміске 0,75 гр. мыс косу арқылы 925 проба шығады. Пластина жасау, проволка тарту, пластинаға ою салу, наждакпен тазалау, полировка (жылтырату), жуу. <i>Флилирань, скань, зерн, выпеловка, чернение, оксидировка.</i>
Ағаш	Ағашты өңдеу Домбыра, панно, ұлттық спорт ойындары (тоғызқұмалақ, ортеке, хандойбы т.б.), ыдыс-аяқ бұйымдары мен үй жиһаздары.	Ою-өрнектер, лактау, майлау.	Ара, сүргі, қашау, атауыз, пышақ, балта, түрпі, шот, біз және т.б.	Сахнада, күнделікті өмірде, той-жиындарда, әлеуметтік ортада.	Ағашты кептіру, қалыпын дайындау, ию, кесу, желімдеу, өңдеу, бояу, лактау, майлау. (Бұйымның орындалу ерекшелігіне қарай бірізділік орындалады)
Жүн	Жүнді өңдеу (түту, пісіру, бояу, кептіру, тарау) Кәдесыйлық, киім-кешек, аксессуарлар және т.б.	Ою-өрнектеп, кестелеп безендіру, табиғи материалдарды жүннің бойына сіңдіру арқылы әсемдеу.	Жүн (меринос), торлы мата, мақта мата, қайшы, ине, жіп, сабын (кез келген кондиционерсіз және иіс майлы қоспаларсыз сұйық сабын), жылы су, полиэтилен (подложка), қалыптар.	Сахнада, күнделікті өмірде, той-жиындарда, әлеуметтік ортада.	кептіру, қарпу, ұзындау, білектену, тебу, ыстық су себу, шиге жүнді төсеу.

1-кестенің жалғасы

1	2	3	4	5	6
Мата (жібек)	Декатировка (матаны жылы сумен жуып алу, бояу, үттікке басу) Киім бұйымдары: сырт киім, іш киім.	Конструкциялық безендіру жұмыстары, құрастыру безендіру жұмыстары, сәндеу безендіру жұмыстары, технологиялық безендіру жұмыстары	Тігін машинасы, оверлок, ине, жіп, қайшы, бор, өлшем таспасы және т.б.	Сахнада, күнделікті өмірде, той-жиындарда, әлеуметтік ортада.	Тұлғаның өлшем белгілерін өлшеу; бұйымның базалық және модельдік сызбаларын құру; модельдік сызба негізінде бұйымның лекалаларын құру; матадан лекалалар көмегімен бұйымның бөлшектерін пішіп алу; бөлшектерді тігіспен біріктіру; тігістерді айыра үтіктеу; бұйымды өндірістік қожыстан тазалау; бұйымды соңғы ЫЖӨ-ден өткізу.
Қыш (керамика)	Қыш бұйымдар жасау Қыш бұйымдар	Ою-өнектер арқылы декорлау, әшекейлеу, балауызбен өңдеу, роспись.	Стэк, көзеқырғы (гончарный станок), гипс- модельдеу станогы, пеш, қылқаламдар,экструдер (балшықты илеп, нығыздап шығаратын санок), миксер.	Тұрмыс тіршілікте, құрылыста, интерьерде, ескерткіш ретінде.	Шликерлік құю, пішінге басып шығару, көзеқырғыда бұйым жасау, раку, қабыршақ, сумен суыту. Эксииз бойынша үлкейтіп сазбалшықтан жасау (ермексазбен не болмаса қаламмен салып аламыз), тептіру, күйдіру, сыртқы көрінісіне рең беру (тонировка).
Саз балшық	Каркас (ішкі қаңқасын жасау) Шығармашылық туынды	Рең беру, әрлеу, окисление	Стэк, балгарка, сварка, егеулер, қашаулар, наждачная бумага және т.б.	Интерьерде бөлме ішін безендіруде, адамзатқа терең мағыналы ой тастау үшін, бау-бақшаларда әсемдік үшін, ескерткішретінде (тұлғаны ұмыт етпеу үшін)	Қаңқасын жасау (каркас) ағаштан, сымт емірден, арматура, мүсіндеу, таңдалған материалға аудару (қола, алюминия, пластик, шамот), өңдеу (ысқылау, кесу, рең беру), мүсінді тірейтін негіз жасау.

Бүгінгі таңда жоғары мектептің кәсіби білім беру саласының халықаралық білім беру жүйесіне жоспарлы интеграциялануын зерделеп, заманауи талаптарға сай кәсіби мамандарды даярлауда қазақ халқының өнер туындыларының рухани ықпалын зерттеу күн тәртібінің көкейкесті мәселелерінің біріне айналып отыр. Елімізде жоғары білімді дамыту стратегиясы ҚР-ның Конституциясының қағидаларына, Білім туралы заңға, ел Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Халыққа арнаған Жолдауларында негізделеді. Осыған орай, кәсіби білімнің мақсаты, мазмұны және оны оқыту тәсілдері қайта қаралып, білім беру үдерісінің жаңаша әдістемелік жүйесін ұсынып, теориялық және практикалық тұрғыда ұйымдастыру мәселелерін жан-жақты зерттеу қажеттілігі туындайды. Сондықтан да, жоғары мектептің маңызды міндеттерінің бірі – кәсіби мамандарды даярлау сапасын арттыру, кәсіби білім беру жүйесінде болашақ маман түлектерінің кәсіби шеберлігін қалыптастыру. Демек, кәсіби дайындық алып шыққан жоғары мектеп түлегі заманауи білім беру технологияларын меңгеріп, өз кәсіби іс-әрекетін дұрыс жолға қойып, оны тәжірибе жүзінде тиімді пайдалануда іскерлік, белсенділік, шығармашылық танытады. Ал, мұндай мәселелердің шешімін іздестіру үшін біз халқымыздың рухани байлығының қайнар көзі бейнелеу өнері туындыларын қастерлей білетін, оған қоғам талаптарына сай баға беретін жоғары білімді кәсіби маман, яғни қоғамның әлеуметтік, мәдени, саяси-экономикалық өзгермелі жағдайларынан түсінігі мол, кәсіби шеберлігі, қалыптасқан, жоғары білікті маман ретінде меңгерген білімін өмірде қолдана білуге даярлауымыз қажет.

Осыған орай, кәсіби білім беру мазмұны типтік оқу жоспары мен Мемлекеттік білім стандарты негізінде жасалатын оқу бағдарламаларында жүйеленеді. Аталған құжаттар заманауи білім беру талаптарына сай жоғары кәсіпқой маман даярлауды міндеттейді. Жоғары оқу орындарында осы мақсаттарды жүзеге асыру үшін кәсіби білім беру жүйесінде болашақ маман даярлауда мына негізгі мәселелер шешімін іздестіру қажет деп тұжырымдаймыз:

- кәсіби білім берудің тетіктерін меңгерген кәсіпқой маман даярлау;
- жалпы кәсіби пәндердің пәндер арқылы ұшталатын мәдени-рухани құндылықтарды игерген жоғары білікті іскер маман;
- гуманитарлық ілімдер арқылы адамгершілік қасиеті мен кәсіпкерлік қабілеті жан-жақты дамыған жеке тұлғаны тәрбиелеу;
- болашақ маманның қоғамдағы әлеуметтік белсенділігін және өнертанушылық іскерлігін арттыру;
- өз бетінше білім ала білу, кәсіпкерлік қабілеттері мен шығармашылық шеберлігін үздіксіз арттырып отыру дағдысын жетілдіру.

Бұл аталған міндеттер болашақ бейнелеу өнері мамандарын кәсіби даярлау жүйесін жетілдіру ісінде аса қажетті. Ол үшін өзі таңдаған мамандығына сәйкес арнайы кәсіби өнертанушылық пәндерінен терең, жан-жақты білімі болуы тиіс. Білім беру саласындағы негізгі құжаттарды, білім беру стандарты мен оқу жоспары, бағдарламасы мен оқулық, оқу-әдістемелік ғылыми әдебиеттерді, сондай-ақ өнер саласындағы озық тәжіриберлерді меңгеріп шығуы керек.

Аталған зерттеулердегі құнды пайымдауларға жүгінетін болсақ, болашақ маманды әдіснамалық және ғылыми-теориялық тұрғыдан даярлау жүйесінің негізгі мақсаты – студенттің алған теориялық білімі негізінде оның кәсіби іскерлік дағдыларын қалыптастыру; ал шеберлігі мен біліктілігі дамыған, әдістемелік, теориялық, тәжірибелік білім дәрежесі жоғары, бәсекеге қабілетті кәсіпқой маман даярлау – заманауи білім беру сұранысы. Болашақ бейнелеу өнері мамандарын кәсіби тұрғыда жан-жақты жетілдірудің жаңаша жүйесін құру қазіргі үздіксіз білім алу теориясына негізделеді; әдістемелік білімді педагогикалық-психологиялық біліммен ұштастыру; арнайы даярланған оқу-әдістемелік кешендері, оқытудың тиімді әдіс-тәсілдерінің заманауи білім беру технологиялары негізінде құрылуы, білім беру үдерісінде білім мазмұнын ізгілендіру, демократияландыру, сұрыптау сияқты ұстанымдарының осы бағыттағы жұмыстың нәтижелі болуына кемелдік береді.

Болашақ бейнелеу өнері маманының әдіснамалық және ғылыми-теориялық даярлығын жетілдіру – жоғары мектепте бейнелеу өнері мамандарын кәсіби даярлау жүйесінің маңызды мәселелерінің бірі. Ал осыған сәйкес инновациялық білім беру әдістері мен формаларын ұсынуда оқытудың заманауи білім беру технологиялары арқылы жүргізілуі тиіс.

Өнер саласындағы жоғары оқу орнында оқып жатқан бүгінгі студент – ертеңгі күні өнер арқылы халқына эстетикалық тәрбие беретін, өнер туындылары негізінде олардың дүниетанымы мен өмірге деген көзқарасын қалыптастыратын маман. Сондықтан осы салада қызмет істейтін мамандар бейнелеу өнерінің қолданбалы бағытын өз тәжірибесінде қолдануға дағдылануы тиіс. Осыған байланысты І курсқа қабылданған студенттің өзінің болашақ мамандығы туралы толық мәлімет алуының маңызы зор. Мамандыққа даярлау бағытында мына іс-шараларды ұйымдастыру қажет: студенттерді кәсіби қызметке араластыру арқылы кәсіби қызмет туралы эвристикалық әңгімелесу, пікірталастар жүргізу; кәсіби бағдар беруде шығармашылық және ғылыми орталық, мәдени орындарымен, кітапхана залдарымен байланыс жасау; өнер қайраткерлері және өнер шеберлерімен, ғалымдар еңбектерін оқып, тануға үйрету жұмысын жүргізу қажет.

Жоғары оқу орындарында өнер саласы мамандарын даярлауда білім беру мазмұнын құрайтын негізгі буындардың бірі – кәсіби, міндетті базалық және жалпы білім беру пәндер жүйесі. Кәсіби пәндердің оқытылуы барысында болашақ маманның жалпы даярлығын жетілдіру – жоғары мектеп дидактикасының негізгі мәселелерінің бірі. Арнайы пәндерді кәсіби бағытта оқытуды ғылыми негіздеу студенттің болашақ кәсіпкерлік іскерлігін қалыптастырады.

Берілетін дәрісте міндетті түрде заманауи білім берудің технологиялары арқылы білім берудің дидактикалық негіздері іске асуы қажет. Мақсатты іс-әрекет оқу материалдарының мазмұнын, іс-әрекет формасын, типін, әдіс-тәсілін, оқу құралдарын анықтайды. Мұның бәрі оқытудың мақсаттылық қағидасы негізінде жүзеге асырылады.

Болашақ бейнелеу өнері мамандарын даярлауда, олардың ғылыми-

теориялық даярлығын жетілдіру жолында негізге алынатын тірек ұстаным – оның ғылыми жағынан нақтылануы. Білім беру мазмұнын анықтайтын оқу жоспары, бағдарлама, оқулықтар мен оқу құралдары ғылымның қазіргі дамуына сәйкес құрылуы қажет. Оқу материалдары ғылыми фактілер мен заңдылықтарға негізделіп, жоғары ғылыми деңгейде болуы тиіс. Білім беру үдерісінде ғылымилық ұстанымды негізге алу студенттің болашақ мамандығына сәйкес тіл білімі саласындағы бекітілген, нақтыланған, ғалымдар мойындаған материалдардың болуын талап етеді. Жоғарғы мектепте болашақөнертану мамандарын даярлау ісінде олардың кәсіби даярлығын қалыптастыруда мемлекеттік стандарт пен оқу жоспарында белгіленен арнайы пәндердің бірі «Бейнелеу өнерінің тарихы» курсының алатын орны ерекше. Аталған курста білім беру үдерісінде оқытудың ғылыми ұстанымын басшылыққа алу қажет. Мұндай жағдай, біріншіден, оқу материалдарының мазмұнын ғылыми негізде іріктеуге, екіншіден, жаңаша әдіс-тәсілдерді қолдануға, үшіншіден, оқыту формаларын жаңаша ұйымдастыру жолдарын анықтауға мүмкіндік туғызады.

Студенттердің дәріс арқылы меңгерген теориялық білімін тәжірибеде қолдана білуге дағдыландыратын жүзеге асатын оқу формаларының – тәжірибелік-семинар мен шеберлік-кластар жұмыстарының маңызы зор. Дәріс оқу негізінде студенттерге теориялық білім беріледі, ал семинар және шеберлік-класстары тәжірибелік сабақтар теориялық ілімдерді тәжірибе жүзінде қолдануға бағыттайды. Мұндай сабақтардың құндылығы сол – студенттің өз бетінше ізденіп, жұмыс істеуге мүмкіндік алады. Студент дәріс немесе тек оқулықтар негізінде ғана емес, қосымша ғылыми-әдістемелік анықтамалық әдебиеттерді оқу, қолдану арқылы білімін бекітіп, тереңдете алады. Семинар сабақтарының түрлендіріліп өткізілуі (семинар-аукцион, семинар-дебат, семинар-шоу, т.б.) студенттің интеллектуалдық, шығармашылық белсенділігін арттырады, бұл - оның күрделі объектілер мен әртүрлі құбылыстарды моделдеу туралы білімді тиімді игеруіне мүмкіндік береді. Тәжірибелік сабақтарда орындалатын әр түрлі тапсырмалар мен жаттығулар жүйесі студенттің теориялық білімін тәжірибемен үйлесімді ұштастыруға жағдай жасайды.

Кәсіби білім беруде жүйелілік пен бірізділікті жүзеге асыруда бүгінгі студенттің білімін тексеріп, ынталандыру мақсатында бағалау білім берушіден үлкен жауапкершілікті қажет етеді. Осыған байланысты ұлы чех педагогы Я.А.Коменскийдің «Бүгінгі меңгерілген білім өткенді бекітуге, жаңаға жол ашуға негіз болуы керек» деген пікірін ұстануға болады. Барлық ғылым салаларының даму кезеңінде педагогика дербес ғылым ретінде қалыптасуы Я.А.Коменский есімімен байланысып, кәсіпқой маман даярлаудағы жаңа дәуіріне өріс алады.

Я.А.Коменский педагогика ілімін өз еңбектерінде «адамзат баласы бірлесе иеленетін жалпыға бірдей даналық қазына» деп баға беруінің маңызы зор [120].

«Бейнелеу өнерінің тарихы» пәнінен берілетін оқу материалдарын логикалық бөліктерге бөлу оның құрылымдық-логикалық жобасын құру, (алғашқы қауымдық өнер, Ежелгі дәуір өнері (Мысыр, Месопотамия, Үнді,

Қытай, Жапония), көне дәуір өнері, Орта ғасырлар өнері – Батыс, Шығыс, Еуропа өнері – ренессанс, барокко, классицизм, рококо, романтизм, XIX-XXI ғасырлардағы бейнелеу өнерінің негізгі бағыттары) болашақ маманның білімді белгілі бір жүйе арқылы бірізділікпен қабылдауына мүмкіндік береді. Бұл орайда оқу үдерісінде тиімді пайдаланылған көрнекі құралдар маңызды роль атқарады. Педагогика мен психология саласындағы зерттеулерге сүйенетін болсақ, әр адам өз тәжірибесінде қоршаған ортадан келіп түсетін мәліметтердің сексен пайызын көру мүшелері арқылы қабылдайды екен. Ал қабылдау үдерісінде ерекше белсенділік танытатын сезім мүшелерінің бірі – көру болып табылады. Сондықтан да, дидактикада ежелден қалыптасқан ұстанымдардың бірі – көрнекі құралдар жүйесін білім беру үдерісінде кеңінен пайдалану екендігіне дау жоқ, жалпы көрнекі оқу құралдарын пайдалану әдісінің негізін қалаған – белгілі чех педагогы Я.А.Коменский.

Кәсіби және әлеуметтік-гуманитарлық пәндерді оқыту барысында қолданылатын барлық көрнекі оқу құралдарын шартты түрде үшке бөлуге болады, біріншісі, натуралдық (құрал-жабдықтар, бөлшектер, материал, түрлі бұйым үлгілері және т.б.); екіншісі, көркемдік (плакаттар, үлгілер, макеттер, сұлбалар, кино-бейнефильмдер, слайдтар, кодопроекциялар, компьютер дисплейіндегі бейнелер,); үшіншісі, замануи технологиялар талабына сай көрнекі құралдардың жаңа түрі - мультимедиялық энциклопедия, электронды оқулықтар, сондай-ақ дыбыстық-бейнежазба материалдары.

Көрнекі құралдардың атқаратын қызметі сан-салалы болып келеді. Мәселен, оқытушының сабақ түсіндіруі барысында олар иллюстрация рөлін атқарса, ал кей жағдайларда студенттердің бұрыннан таныс емес құбылыстар немесе оқиғалар, заттар жайында жаңа мәліметтер алуына мүмкіндік береді. Сонымен қатар, көрнекі құралдар мүлде жаңа хабарлардың өзіндік көзіне де айнала алады. Көрнекі құралдардың дәл осы атап өтілген қызметінің өрісі неғұрлым кең болған сайын, студенттердің көрнекі құралдармен жұмыс істеу белсенделігі де одан әрі артып отырады.

Көрнекі құралдарды білім беру үдерісі кезінде қолданған кезде «көрнекі құралдарды қолдану мақсат емес, оның өзі – мақсатқа жету құралы» деген дидактикалық қағиданы естен шығармаған жөн.

Сонымен қатар, кәсіби білім берудің дидактикалық өз ұстанымдары бар. Дидактиканың бұл ұстанымын жүзеге асыру үшін:

- кәсіби білім беруде жағымды жағдаяттар туғызу, оқу материалының талапқа сай болуы (студенттердің кәсіби шеберлігі мен біліктілігіне, кәсіпкерлік қабілетіне сай);
- оқытудың тиімді әдістерін қолдану арқылы берілген тапсырмаларды өз бетімен орындауға дағдыландыру (пікірсайыс жүргізу, іскерлік ойындар өткізу, әңгімелесудің эвристикалық әдісін қолдану және т.б.).

Осыған орай болашақ бейнелеу өнері мамандарын даярлауда олардың оқу үдерісіндегі белсенділігін төмендегі жайларды негізге ала отырып дамытуға болады:

- білім алудың мақсат-міндеттерін, маңыздылығын түсіне білу;

-дүниетанымдық іс-әрекет түрлерін пайдалану, талдау және жинақтау, индукция мен дедукция, байланыстыру, салыстыру, т.б.

-студенттердің бір-бірімен өзара байланысы, біріккен іс-әрекеті кезінде оқытудың ұжымдық, топтық, жұптық, жеке формаларын қолдану; шығармашылық, өзіндік тапсырмаларды жиі орындау.

Сонымен, болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың алғы шарттарының бірі— білім беру үдерісінде студенттердің білімді саналы меңгеруі, белсенділік танытуы. Бұл кезде мына ұғымдар қалыптастырылады: көрмелер, арт-акциялар, перформанс, хеппенинг, инсталляция, инвайронмент талқылауларына қатынасу.

Болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби пәндерді игеру кезінде өздері алдарына мақсат қойып, оны шешудің амал-тәсілдерін таба білуі олардың дүниетанымының кеңеюіне жағдай туғызады. Бұл орайда ғалым Л.В.Занков «білім беру үдерісінде теориялық білім берудің басым болу ұстанымы өтемаңызды» деген пікір айтады. Студенттің теориялық білімді саналы меңгеруі оның білім беру үдерісінде белсенділік танытуымен байланысты. Ол үшін білім беру үдерісінде дәріс пен тәжірибелік, сондай-ақ, семинар сабақтарында студенттердің ынта-ықыласын, танымдық сұранысын ескеру арқылы жағымды себеп-салдар туғызу, проблемалық жағдаяттар жасай отырып, жаттығу тапсырмаларын өз бетінше орындай білуге баулу, білім берудің тиімді жолдарын пайдалану керек. Мұндай әдістерге эвристикалық әңгімелесу, іскерлік ойындар, дөңгелек үстел, бейнежазба, сахналық көріністерден, кино қойылымдардан үзінділер, дебат, пікірсабақ, мультимедиялық бағдарламалар жатады. Бір сөзбен айтқанда, осы сияқты интерактивті әдістер қатарын білім беру үдерісінде белсенді пайдалануды қажет болады.

Білім беру үдерісінде болашақ бейнелеу өнері маманның ынта-жігерін қолдай отырып, білімге деген құштарлығын ояту, өз кәсібіне сүйіспеншілік сезімін дарыту, жеке шығармашылық қабілетін ескеру ізгілендіру ұстанымы арқылы іске асады. Осы аталған ұстанымдар студенттің жеке-дара ерекшелігін ескеріп, ынта-жігерін қолдап, қажетті қосымша оқу материалын өз бетінше меңгертуге жағдай жасау жолдары болып табылады.

Жоғарыда сұрыпталған ұстанымдар болашақ бейнелеу өнері мамандарының теориялық білімін қалыптастыруда, білім мазмұнын анықтап, білім беру ісін тиімді ұйымдастыру және білім сапасын арттыруда үлкен роль атқарады.

Қазіргі дамыған қоғам талаптарына сәйкес болашақ өнертану мамандарының кәсіби шеберлігі мықты, біліктілігі жоғары болуы тиіс, яғни олар өз ісінің білгірі, құзыретті маман болуы керек. Қазір «құзыреттілік» ұғымы ғылыми-әдістемелік басылымдарда, білім саясатын айқындайтын құжаттарда және педагогика саласындағы зерттеулерде [121] жалпы педагогикалық, дидактикалық, әдіснамалық еңбектерде жиі қолданылып жүр. Жалпы білім берудегі бұл ұғым жүйелі практикалық қызметті сипаттауымен ерекшеленеді. Дәстүрлі оқыту әдістемесінде «құзыреттілік» - жаңа ұғым емес. Айталық,

«құзыреттілік» ұғымы филология ғылымында кеңінен қолданыс табуда.

Түсіндірмелі салалық ғылыми сөздіктерде «құзыреттілік» ұғымы өз ісін жетік білу, танымы мол, тәжірибелі деген мағынаны береді [142]. Біздің ойымызша өнер саласындағы өнертану ғылымының қыр-сырын меңгерген, шығармашылық, іскерлік дағдылары қалыптасқан, нәтижелі ой-тұжырым жасай алатын және тиімді әрекет ете алатын маманды осы саладағы құзыреттілікті меңгерген маман деп есептеуге болады.

Кез келген қызметкер, өз кәсіби маманға қойылар талаптарға жауап беретін болса, ондай адамдарды кәсіби тұрғыда құзыретті болып саналады. Кімнің қаншалықты құзыретті екенін айқындайтын нәрсе – белгілі жетістікке жету жолындағы талпыныс емес, нақты нәтижеге қол жеткізу болмақ.

Болашақ маманның кәсіби құзыреттілігі, яғни компетенттілігі туралы ұғымдар бірқатар ғалымдардың еңбектерінде қамтылған [143].

Жалпы алғанда, «құзыреттілік» – тұлғаның белгілі бір пәндер шеңберіне қатысты білімі, біліктілігі, осы айтылған сапалық қасиеттердің жиынтығы.

Б.Т.Кенжебеков «Болашақ педагогтың құзыреттілігін қалыптастырудың теориялық-әдіснамалық негіздері» атты монографиясында педагогтың кәсіби құзыреттілігі туралы айта келіп, «құзыреттілік – жеке тұлғаның теориялық білім мен практикалық тәжірибесіне сай белгілі міндеттерді орындауға дайындығы және қабілеті» деп тұжырымдайды. Ғалым Б.Т.Кенжебеков кәсіби құзыреттіліктің түрлерін ажырату қажет дейді. Өйткені, маман өз саласында кәсіпқой болуы мүмкін, бірақ, сол саладағы кәсіби мәселелердің бәрін бірдей шешуге құзыреті жетпейді. Сонымен құзыреттіліктің төмендегідей түрлерін жіктейді: арнайы құзыреттілік – өзінің кәсіби іс-әрекетін жеткілікті дәрежеде меңгеру, өзінің кәсіби қалыптасуын жобалай білу; әлеуметтік құзыреттілік – бірлесе (топпен, кооперативпен) кәсіби іс-әрекетті атқаруды, ынтымақтасуды, сондай-ақ осы кәсіпке қарасты қарым-қатынасты меңгеру; өзінің кәсіби еңбегінің нәтижелері үшін әлеуметтік жауапкершілік; жеке тұлға құзыреттілігі – өзін көрсете білу мен дара тұлға ретінде қалыптастырудың амалдарын, жеке тұлғаның кәсіби деформацияларға қарсы тұру құралдарын игеруі; дара құзыреттілік – өзінің қабілетін жезеге асыру және белгілі бір кәсіп аясында өз даралығын қалыптастыруға қабілеттілік, кәсіби тұрғыдан өсуге деген дайындығы, өзінің даралығын сақтауға деген қабілеті, кәсіби тұрғыдағы кәрілікке бой бермеу, өз еңбегін артыққуш жұмсамай-ақ ұтымды ұйымдастыруға икемділігі, еңбектің түпкі нәтижесіне ешқандай шаршап-шалдықпай, көп қиналмай, сергек қалыпта жетуі [84, 11 б.].

Сондай-ақ, ғалым кәсіби құзыреттіліктің өлшемі – кәсіби даярлық, іскерлік, шеберлік, біліктілік.

Білім құзыреттілігі – бұл білім, біліктілік, шеберлік іс-әрекет тәсілдерінің бір-бірімен байланысқан жүйесі. Ол нақты объектілерге қатысты тұлғалық және әлеуметтік-маңызды іс-әрекеттерді жүзеге асыру үшін қажет.

Кәсіби білім беру үдерісінде болашақ бейнелеу өнері мамандық аясында қалыптастыратын кәсіби құзыреттілігі ғана емес, сонымен қатар күнделікті жағдаяттарға қажетті білімдер жиынтығы да кәсіпқой маман болуына септігін

тигізеді. Білім беру құзыреттілігі барлық кәсіби іс-әрекет түрлерін қамти алмайды, оған жалпы білім беретін білім салалары мен оқу пәндері қатысты. Мұндай білім беру құзыреттілігі жалпы білім берудің пәндік және іс-әрекеттік құраушысын бейнелейді, оның мақсаттарына кешенді түрде жетуге және қамтамасыз етілуге бағытталады.

Бейнелеу өнері мамандарының құзыреттілігі жөніндегі көзқарастар – жалпы білім сапасына қойылатын талаптар мен маманның кәсіби шеберлігі бүгінгі қоғам дамуына сай дәрежеде болуы қажет, адамзаттық құндылықтарды бағалайтын көзқарасы қалыптасуы қажет және білімділігі мен ойлау қабілетінің белгілі бір жүйесі болуы тиіс.

Бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігіне қойылатын талаптар: кәсіби дағдыларды игеру; адамның қоғам өміріндегі заңдылықтарын бұлжытпай орындау; білім деңгейін көтеру; өзін жан-жақты жетілдіруі, танымдық мәселелерде көзқарасы айқын, өзіндік болжамы болу керек.

Осы жоғарыда айтылған тұжырымдарға сүйене отырып, біз бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігіне қойылатын талаптарды айқындадық. Ұйымдастыру-басқарушылық құзыреттілік талаптарына сай бейнелеу өнері саласындағы менеджмент және маркетинг негіздерін меңгеруі қажет. Ал, кәсіби шеберлігіне қойылатын талаптарға сәйкес бітіруші өнер тарихы және теориясы саласында ғылыми-ізденіс жұмыстарымен айналысуға бейім болуы шарт; сонымен бірге, бүгінгі бейнелеу өнері саласындағы талдау тәсілдерін, өнер мәселелері төңірегіндегі кәсіби талқылаулар мен пікір-таластарға қатысып өз белсенділігін, кәсіби біліктілігін, іскерлігін, кәсіпкерлік қабілеті мен шығармашылығын көрсете білуі тиіс. Қоғамдағы әлеуметтік, экономикалық, кәсіби жағдайлардың өзгерісіне бейімделе білуі заманауи білім беру талаптарын меңгеруі қажет.

Болашақ бейнелеу өнері мамандарының оқу пәндерінің негізгі циклдері бойынша кәсіби шеберлік деңгейіне қойылатын талаптарын атап өтуіміз қажеттілігі туындап отыр. Олар:

- әлеуметтік-гуманитарлық пәндер бойынша білімділікке қойылатын талаптар:

- Қазақстан тарихының, философияның, ақпараттың және басқа да әлеуметтік-гуманитарлық пәндердің негізгі мәселелерін;

- қазақ, орыс, шет тілдерін меңгеру.

Базалық және кәсіби пәндер бойынша білім деңгейіне қойылатын талаптар: бакалавр өзі таңдаған мамандық көлемінде кәсіби қызмет дәрежесіне сәйкес келетін білім жүйесін жан-жақты меңгеруі қажет.

Осы аталған талаптардың көпшілігі білім құзыреттілігін анықтау үшін негіз бола алады.

Инновациялық білім беру әдіс-тәсілдері мен формалары заманауи білім беру технологияларын ендіру және бүкіләлемдік телекоммуникация желісіне ену еліміздің білім беру жүйесінің маңызды салаларының бірі болып табылады. Бұл заманауи білім беру технология құралдарын пайдалана отырып, оқу-тәрбие үдерісінің барлық деңгейлерінің тиімділігі мен сапасын жоғарылатуды

көздейді. Инновациялық технологиялардың қарқынды даму кезеңінде жоғары білім беретін оқу орындарының оқу үдерісінің тиімділігі болашақ өнертану маманының шеберлігі мен кәсіби даярлығына тікелей қатысты. Сол себепті заманауи білім беру технологияларын студенттердің шығармашылық іс-әрекеттерін жетілдіруде кеңінен пайдалана білу болашақ өнертану мамандарының кәсіби даярлығы мен шеберлігіне қойылатын талаптар қатарына енеді.

Жоғары кәсіби білім беретін арнайы пәндер саласындағы үдеріс дегеніміздің өзі – студенттің оқу іс-әрекетін жүзеге асыру біліктілігінің қалыптасуын қамтамасыз ететін білім беру мен тәрбиелеудің әдістері мен ұйымдастыру формаларын, оқу-тәрбие үдерісін жетілдіру мақсатында заманауи білім беру технологияларын қолдануға даярлау.

Демек, болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби даярлауда сапалық деңгейін жоғарылатуда мына ерекшеліктерді негізге алған жөн. Айталық:

- әлемдік ғылым мен мәдениеттің жетістіктері және философиялық тұжырымдамалары;
- адам білімінің жан-жақтылық ерекшеліктері;
- рухани байлық және оның маңыздылығы;
- Қазақстан Республикасының саяси және әлеуметтік өміріне шолу;
- жалпы және ұлттық өнер мен мәдениет тарихының қалыптасуы мен дамуындағы негізгі заңдылықтар, шығармашылық үдеріс ерекшеліктері.

Бұл мақсат-міндеттерді шешудің кепілі – бейнелеу өнері мамандарына әлкәсіби пәндерді оқыту барысында экодизайн технологиялары негізінде білім беру; өнер саласы бойынша білімін, кәсіби шеберлігін жетілдіру; білім беруді ақпараттандыру жағдайында кәсіби әрекеттерін іске асыруда шығармашылық-логикалық ойлау және дүниетаным қабілетін дамыту, оқу-ізденіс еңбегіне үлкен жауапкершілікпен қарау көзқарасын қалыптастыру.

Сонымен, осы жоғарыда айтылған пікірлеріміз бізге кәсіби пәндерді оқытуда экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін жетілдіруге даярлаудың теориялық моделін құруға негіз болды. Алдымен құрылымдық модель ұғымына педагогикалық-психологиялық тұрғыдан қысқаша түсінік беруді жөн көрдік.

Бүгінгі таңда педагогика ғылымының даму тарихында және энциклопедиялық сөздіктерде модель ұғымына қатысты бірқатар анықтамалар берілген. Атап айтатын болсақ:

- модель мен түпнұсқа арасында ұқсастық қатынастығында оның формасы айқын көрсетілген және дәл анықталған (бейнелеу және ұқсастықты анықтау шарттары); модель ғылыми таным үдерісінде зерттелетін объектінің орнын басатын болады (репрезентативтік шарты) [144];

- «модель – дербес объект, ол танылатын объектімен зерттеу объектіміздің тұтастығын сақтап (бірдей емес және мүлде өзгеше емес), кейбір қатынастарда зерттеудегі белгілі ақпаратты беріп, бірізділікті сақтайдың белгілі ережелері сай модельденетін объектіге ауыса алады» [145];

- «модель – болашақ іс-әрекетке бағдарланған прототип, модельдер-біздің

матералдық-техникалық жабдықтарын қамтамасыз етуде жоғары деңгейде мамандырылған бөлігі, олардың өзіндік функциялары болашақттығы іс-әрекетін білдіретін модель ретінде мен кейбір мәнді ғана емес, осы мәнді анықтайтын іс-әрекет тәсілі. Модель кей жағдайларда оның көздеген мақсат-міндеттерін жүзеге асырылуын ұйымдастырады» [80];

- «модельдеуді, бір жағынан, табиғи немесе әлеуметтік шындықтың белгілі үзіндісінің модельдерге-аналогтарға объектілерді зерттеудің әдісі ретінде, ал екінші жағынаннақты бар нәрселер мен құбылыстардың немесе құрастырылатын объектілердің моделін құрастыру және қарастыру үдерісі ретінде анықтайды» [146];

-«объектіні жанама түрде практикалық немесе теориялық тұрғыда пайдалану әдісі» [147];

-«педагогикалық модель деген педагогикалық жүйенің нақтылы феноменін жинақтап қорытындыланған үлгісі, ол қоғамдағы қойылған талаптар мен сұраныстарды қанағаттандыратын модельдеу объектісі жөнінде жаңаша білім бере алатын, педагогикалық зерттеу объектісінің маңызды құрылымдық-функционалдық байланысын бейнелейді» [148].

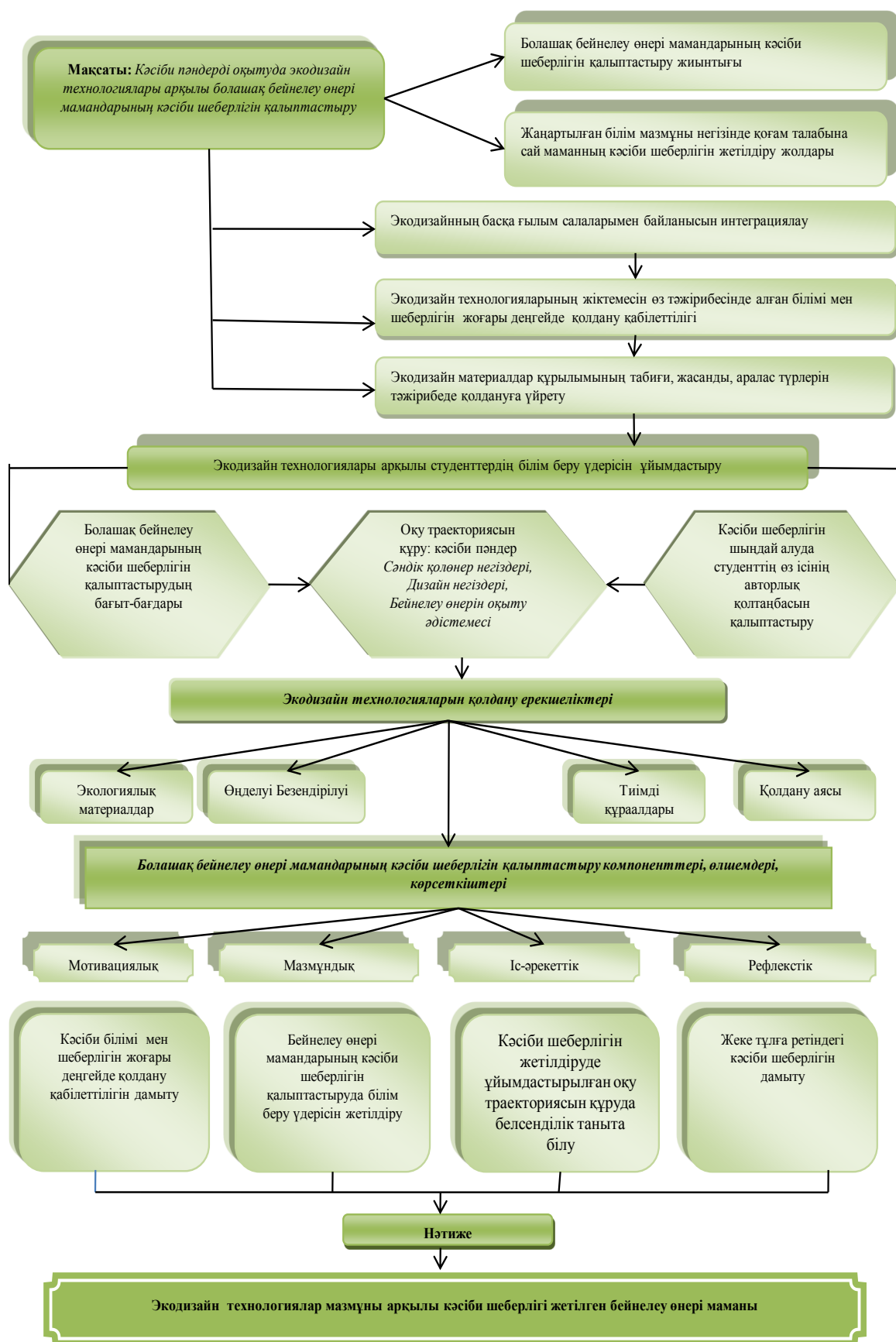
Жоғарыда модель ұғымына берілген анықтамалар біздің зерттеу жұмысымыз үшін теориялық модельдің болуы жөніндегі тұжырымдарды негізге алуға болады. Сонымен, болашақ бейнелеу өнері мамандарының құрылымдық моделін құрастыруда біз модельдеуге қатысты мына тұжырымдарға сүйенеміз:

- болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби іскерлігі мен шеберлігін қалыптастыруға бағытталған ұсыныстар жасау;

- білім беру мазмұнында студенттердің кәсіби сипаттағы білім беруде, іскерліктер мен дағдыларын қалыптастыруда ғылыми ізденістерге жетелеу;

- болашақ бейнелеу өнері мамандарын кәсіби даярлау сапасын жетілдіруде оның негізгі өлшемдері мен және деңгейлер көрсеткіштерін анықтап, алынған нәтижелерін қорытындылау.

Сонымен, осы жоғарыда айтылған пікірлеріміз бізге кәсіби пәндерді оқыту арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың құрылымдық моделін 5 суретке сәйкес құруға негіз болды (сурет -5). Біз ұсынған құрылымдық модель жоғары білім беру жүйесінде кәсіби пәндерді оқытуда экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастыруға бағытталған құжат. Болашақ бейнелеу өнері мамандарын кәсіби даярлығының құрылымдық модель негізінде оның компоненттерінің мазмұндық сипатын 2 кестеге сәйкес анықтадық (кесте-2). Біз ұсынған құрылымдық модель компоненттерінің мазмұндық сипаты болашақ бейнелеу өнері мамандарын кәсіби даярлау жүйесін жетілдіруге бағытталып, зерттеу идеясын оңтайландыру мәселесі бойынша осы қарастырылған проблеманың шешімін табуда экодизайн технологиялары арқылы кәсіби пәндерді оқытудың әдістемелік жүйесін құруға негіз болды.

Сурет 5 - Экодизайн технологиялары арқылы бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың құрылымдық моделі

Құрылымдық модель компоненттерінің мазмұндық сипатын төрт компоненттен тұратынын, оның өлшемдері мен көрсеткіштерін белгілеп, біз болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлік даярлығының деңгейлерін (төмен, орташа, жеткілікті, жоғары) анықтадық.

Кесте 2 – Болашақ бейнелеу өнері мамандарын кәсіби даярлығының құрылымдық модель компоненттерінің мазмұндық сипаты

Компоненттер	Өлшемдер	Көрсеткіштер
1	2	3
Мотивациялық	-кәсіби салада шығармашылық, ұйымдастырушылық, әдістемелік және ізденіс жұмыстарын жетілдіруге талпыныс жасауы; -экодизайн басқа ғылым салаларымен байланысын негіздей алуы; -кәсіби іскерлігінде экодизайн технологияларының қолдану ерекшеліктерін түсіне алуы; -ғылыми ізденіс жұмыстарын жүргізудегі экологиялық материалдарды сұрыптай алуы;	-кәсіби салада экодизайн технологияларының дәстүрлі және замануи технологияларының жіктелімін түсіндіре алуы; - экодизайн материалдарының құрылымының табиғи, жасанды және аралас түрлерін қолдану ерекшеліктерін негіздей білуі; - экодизайн материалдарын қабылдау, өңдеу, түзету, безендіру жұмыстарының практикалық қолданысын адаптациялауы; - кәсіби пән сабақтары арқылы экодизайн технологияларының мазмұндық сипатын қабылдай алуы; -студенттердің экодизайн технологияларын қалыптастыруға бағытталған формалары мен әдістерін қабылдауы.
Мазмұндық	-кәсіби салада шығармашылық, ұйымдастырушылық, әдістемелік және ізденіс жұмыстарын жүргізуге бағыт алуы; -экодизайн басқа ғылым салаларымен байланысын интеграциялауы; -кәсіби іскерлігінде экодизайн технологияларының қолдану ерекшеліктерін пайымдай алуы; -ғылыми ізденіс жұмыстарын жүргізудегі экологиялық материалдарды өңдеу және безендіру жұмыстарын білуі; кәсіби шығармашылығын жетілдіруде ұйымдастырылған оқу траекториясының мазмұндық сипатын түсіне құруда білуі.	- бейнелеу өнері төлтумаларының идеялық мазмұнын, шығармашылық жетістіктерін жете талдауда өзіне ғана тән көркемдік сипатын негіздей білуі; -өнер саласындағы басты ағымдарды бағдарлай білуі; -әлемнің ғылыми және философиялық тұжырымдамаларын игеруі; -экодизайн технологиялар әдістемелерін меңгеруде кәсіби шеберлік қажеттілігін түсінуі; - кәсіби пән сабақтары арқылы экодизайн технологияларының мазмұндық сипатын түсінуі; -студенттердің экодизайн технологияларын қалыптастыруға бағытталған формалары мен әдістерін меңгеруі.

1	2	3
Іс-әрекеттік	-Кәсіби іс-әрекетінде қоғамның саяси, әлеуметтік жағдайына талдау жасай білуі; -экологиялық материалдардың практикалық қолданысын түсінуі, оның технологиялық бірізділігін сақтай алуы; -бейнелеу өнері саласында ғылыми зерттеу тәсілдерінің тиімділігін таңдай алуы; - күміс, ағаш, жүн, мата, қыш материалдарымен өңдеу жұмыстарын жүргізу жолдарын жүзеге асыра алуы; -кәсіби шеберлігін жетілдіруде ұйымдастырылған оқу траекториясын құруда белсенділік таныта білуі.	-кәсіби шеберлігін жетілдіруде экодизайн технологияларын қолдану ерекшеліктерін практикалық іскерлігінде көрсету алуы; -бейнелеу өнері саласында алған білімін ғылыми-тәжірибелік зерттеу және кәсіби іс-әрекетінде байланысын пайымдай білуі; - кәсіби пән сабақтары арқылы экодизайн технологияларын қолдану аясын кеңейту; -студенттердің экодизайн технологияларын қалыптастыруға бағытталған формалары мен әдістерін кәсіби жоғары деңгейде игеруі.
Рефлексивтік	-Кәсіби іс-әрекетінде қоғамның саяси, әлеуметтік жағдайына өз пайымдауларын ұсына білуі; - экодизайн жіктелмесін өз тәжірибесінде алған білімі мен шеберлігін жоғары деңгейде қолдану қабілеттілігін көрсете алуы; -экодизайн материалдардың практикалық қолданысын жүзеге асыра білуі; -бейнелеу өнері саласында ғылыми зерттеу тәсілдерінің тиімділігін қолдана алуы; - күміс, ағаш, жүн, мата, қыш материалдарымен өңдеу жұмыстарын жүргізу дағдысын меңгеруі; -кәсіби шығармашылығын жетілдіруде ұйымдастырылған оқу траекториясын құруда меңгерген білім, білік, дағдысын тәжірибе жүзінде іске асыра алу қабілеттілігі.	- бейнелеу өнері туындыларының қасиеттерін-заманауи білім берутехнология негізінде сипаттай алуы; -кәсіби білімін сапалық бағалауды жетік меңгеруі; -білім беру үдерісінде заманауи білім беру технологиялары негізінде кәсіби іскерліктері мен дағдыларын еркін қолдануы; -кәсіби іс-әрекетінде меңгерген кәсіби шеберлік дағдыларын жүзеге асыруы.

Ұсынылған құрылымдық модель компоненттерінің мазмұндық сипаты болашақ бейнелеу өнері мамандарын кәсіби шеберлігін жетілдіруге бағытталып, экодизайн технологиялары арқылы кәсіби пәндерді оқытудың әдістемелік жүйесін құруда негізгі рөл атқарады.

Сонымен, құрылымдық модель компоненттерінің мазмұндық сипаты төрт компоненттен тұратынын белгіледік: мотивациялық, мазмұндық, іс-әрекеттік, рефлексік. Модель компоненттерінің мазмұндық сипатының төрт компоненттен тұратынын белгілеп, біз әр түрлі көрсеткіштерді сипаттайтын деңгейлерді (төмен, орташа, жоғары) анықтадық.

Төмен деңгей: бейнелеу өнері саласы бойынша кәсіби білім деңгейін тереңдетуге қажетті ғылыми зерттеу мәселелерін қарастыра алмайды, қазіргі бейнелеу өнері саласындағы жаңа ағымдарды зерттеуге, болашақ кәсіби шеберлігіне қажетті теориялық білімін тәжірибелік іс-әрекетте жүйелі және тиімді пайдалануын жетік білуге, шығармашылық топтарда кәсіби шеберлігіне қойылған талаптар мен сұраныстарды орындаудағы талпынысы жеткіліксіз, өз бетінше экодизайн технологияларын қолдануда тәжірибесі жинақталмаған, отандық бейнелеу өнері тарихы мен әлемнің ғылыми және философиялық тұжырымдамаларын, тәуелсіз мемлекетіміздің саяси және әлеуметтік өмірінің жаңа бастауларын бағдарлауға кәсіби білімі мен дағдылары төмен.

Бейнелеу өнері мамандарына экодизайн технологиялары арқылы білім беру үдерісінде кәсіби білім мен біліктілік, іскерлік пен шеберлігін қалыптастырудың *төмен деңгейімен* өлшенетін кәсіби іскерліктер қатары:

- кәсіби салада шығармашылық, ұйымдастырушылық, әдістемелік және ізденіс жұмыстарын жүргізуге бағыт алуы төмен;
- экодизайн басқа ғылым салаларымен байланыс түсініктері төмен;
- кәсіби іскерлігінде экодизайн технологияларының қолдану ерекшеліктерін пайымдай алмайды;
- ғылыми ізденіс жұмыстарын жүргізудегі экологиялық материалдарды өңдеу және безендіру жұмыстарын білуге талпынысы төмен;
- кәсіби шығармашылығын жетілдіруде ұйымдастырылған оқу траекториясының мазмұндық сипатын түсінуі төмен;
- зертханада өзара қарым-қатынас мәдениетін дамытуға бағытталған сұрақтар жүйесін толық меңгермегендіктен, өзіндік жұмыстар пен бақылау жұмыстарының тапсырмаларын орындау тәжірибесі төмен;
- кәсіби білім беру үдерісінде пайдаланылған экодизайн технологиялар әдістемелерін арнайы мақсатталған тақырып бойынша дәлелдеме келтіру, қорытынды жасау тәжірибесі төмен.

Орта деңгей: бейнелеу өнері саласы бойынша кәсіби білім деңгейін тереңдетуге қажетті ғылыми зерттеу мәселелерін көтеруге, қазіргі өнер бағытындағы жаңа ағымдарды зерттеуге, болашақ кәсіби шеберлігіне қажетті теориялық білімін тәжірибелік іс-әрекетте жүйелі және тиімді пайдалануын жетік білуге, шығармашылық топтарда кәсіби шеберлігіне қойылған талаптар мен сұраныстарды орындаудағы талпынысы орташа, өз бетінше бұқаралық ақпарат жүйелерін жинақтауда тәжірибесі орташа, отандық бейнелеу өнері

тарихы мен әлемнің ғылыми және философиялық тұжырымдамаларын, тәуелсіз мемлекетіміздің саяси және әлеуметтік өмірінің жаңа бастауларын бағдарлауда толық мазмұндай алмайды.

Болашақ бейнелеу өнері мамандарының экодизайн технологиялары арқылы білім беру үдерісінде кәсіби білім мен біліктілік, іскерлік пен шеберлігін қалыптастырудың *орта деңгейімен* байланысты белгіленген кәсіби іскерліктер:

- кәсіби салада шығармашылық, ұйымдастырушылық, әдістемелік және ізденіс жұмыстарын ішінара бағдарлай алады;

- экодизайн басқа ғылым салаларымен байланыс түсініктері орташа;

- кәсіби іскерлігінде экодизайн технологияларының қолдану ерекшеліктерін пайымдай алудағы тәжірибесі жеткіліксіз;

- ғылыми ізденіс жұмыстарын жүргізудегі экологиялық материалдарды өңдеу және безендіру жұмыстарын ішінара қолдануға мүмкіндігі бар;

- кәсіби шығармашылығын жетілдіруде ұйымдастырылған оқу траекториясының мазмұндық сипатын түсіну қабілеті орташа;

- зертханада өзара қарым-қатынас мәдениетін дамытуға бағытталған сұрақтар жүйесін толық меңгермегендіктен, өзіндік жұмыстар пен бақылау жұмыстарының тапсырмаларын орындау тәжірибесі аз;

- кәсіби білім беру үдерісінде пайдаланылған экодизайн технологиялар әдістемелерін арнайы мақсатталған тақырып бойынша дәлелдеме келтіру, қорытынды жасау тәжірибесі жеткіліксіз.

Жоғары деңгей: бейнелеу өнері саласы бойынша кәсіби білім деңгейін тереңдетуге қажетті ғылыми зерттеу мәселелерін көтеруге, қазіргі бейнелеу өнері бағытындағы жаңа ағымдарды зерттеуге талпынысы жоғары, болашақ кәсіби іс-әрекетіне қажетті теориялық білімін тәжірибелік кәсіби іс-әрекетте жүйелі және тиімді пайдалануын игеруде, шығармашылық топтарда кәсіби құзыреттілігіне қойылған талаптар мен сұраныстарды орындау тәжірибесі мол, өз бетінше бұқаралық ақпарат жүйелерін жинақтай алады, әлемнің ғылыми және философиялық тұжырымдамаларын, тәуелсіз мемлекетіміздің саяси және әлеуметтік өмірінің өзгермелі жағдаяттарына жоғары кәсіби деңгейде сипаттама бере алады.

Болашақ бейнелеу өнері мамандарын білім беру үдерісінде қалыптастырылған *жоғары деңгейіне* сәйкес келетін іскерліктер:

- кәсіби салада шығармашылық, ұйымдастырушылық, әдістемелік және ізденіс жұмыстарын жетік біледі;

- экодизайн басқа ғылым салаларымен байланыс түсініктері жоғары;

- кәсіби іскерлігінде экодизайн технологияларының қолдану ерекшеліктерін пайымдай алудағы тәжірибесі мол;

- ғылыми ізденіс жұмыстарын жүргізудегі экологиялық материалдарды өңдеу және безендіру жұмыстарын тиімді пайдалану жолдарын жоғары деңгейде қарастыра алады;

- кәсіби шығармашылығын жетілдіруде ұйымдастырылған оқу траекториясының мазмұндық сипатын түсінудегі қабілеті мен іскерлігі жоғары;

- зертханада өзара қарым-қатынас мәдениетін дамытуға бағытталған

сұрақтар жүйесін толық меңгермегендіктен, өзіндік жұмыстар пен бақылау жұмыстарының тапсырмаларын орындауда мол тәжірибе жинақтаған;

- кәсіби білім беру үдерісінде пайдаланылған экодизайн технологиялар әдістемелерін арнайы мақсатталған тақырып бойынша дәлелдеме келтіріп, қорытынды жасауда белсенділік таныта алады.

Біз ұсынған теориялық модель компоненттерінің мазмұндық сипаты болашақ бейнелеу өнері мамандарын білім беру үдерісін жан-жақты жетілдіруге бағыттталып, зерттеу идеясын оңтайландыру мәселесі бойынша осы қарастырылған проблеманың шешімін табуда кәсіби пәндерді оқытудың әдістемелік жүйесін ұсынуда экодизайн технологияларын тиімді пайдалануда үлкен роль атқарады. Модельде ұсынылған деңгейлерді қалыптастыру үшін теориялық және практикалық даярлық жүйесі қажет. Ал ол кәсіби пәндер арқылы қамтамасыз етілетін оқу-әдістемелік кешендері, оқу-әдістемелік нұсқаулары, элективті курс бағдарламалары, қосымша материалдар даярлау негізінде жүзеге асырылады.

Қазіргі дамыған қоғамда адамзат алдына ауқымды жаңа әлеуметтік мәселе қойылып отыр. Оның ішінде болашақ бейнелеу өнері мамандарын даярлау жүйесінде әлемдік бәсекеге төтеп бере алатындай еңбек ету, бәсекеге қабілетті өмір сүру, бәсекелестікте ұтылмайтындай іскер маман болу міндеті тұр. Осындай жаңа әлеуметтік ортада шығармашыл ойлай білетін, бәсекелестікке қабілетті тұлға тәрбиелеу философия мен экономиканың, психология мен педагогиканың ең өзекті мәселесіне айналып келеді. Қазіргі кезде бәсекеге қабілетті өзгеше әлеуметтік ортада адамның сапалық қасиеттерін жетілдіру жаңаша ойлауды, ерекше шығармашылық қасиеттерді қажет ететіндігі айқын.

Бәсекеге қабілеттіліктің еңбасты қағидасы – өзіне-өзі сын көзбен қарау, шығармашыл ойлау, инновациялық әрекет, тапқырлық, шеберлік және т.б.

Жоғары оқу орындарында білім беру мен тәрбиелеу үдерісіне жаңаша бағыт алып, студенттердің саяси-әлеуметтік, шығармашылық мүмкіндіктерін өрістетіп және әр тұлғаның өздігінен дамуына әсер етудегі шеберлік қасиеттерін қалыптастыру проблемаларын педагогикалық тұрғыда зерттеу – көкейкесті мәселе.

Біз кәсіби шеберлігі қалыптасқан маман деп, экодизайн технологияларын меңгеру барысында олардың маңызын, қажеттілігін жете түсінетін, экодизайн технологияларына қызығушылығы мықты, белсенділігі жоғары, кәсіби біліктіліктері мен шеберліктерін үнемі жетілдіріп отыратын, теориялық білім мен тәжірибені ұштастыра білетін, экодизайнның басқа ғылым салаларымен байланысын интеграциялайтын, экодизайн технологиялар жіктемесін өз тәжірибесінде алған білімі мен шеберлігін жоғары деңгейде қолдану қабілеттілігін көрсете алатын, экодизайн материалдар құрылымының табиғи, жасанды және аралас түрлерін өз тәжірибесінде қолдану дағдысын жетілдіруде тиімді пайдалана алатын, келешекте жоғары білікті бейнелеу өнері маманы бола алатын тұлғаны айтамыз.

Шығармашылық қасиеттер тобына ойлаудың жүйелілігі, дербестігі, икемділігі, сыншылдығы, ұшқырлығы, ойлау және жобалау логикасы сынды

сапалар жүйесін жатқызуға болады. Келесі топқа болашақ маманның тұлғалық сипаттамасы мен шығармашылық қабілеттілігін анықтауға және сипаттауға бағдарланған эксперименттік-эмпирикалық тұрғыдан зерттеу жатады.

Мұның негізгі ұстанымдарына шығармашылық қасиеттерін қалыптастыру; шығармашылық іс-әрекетке даярлау және оны жобалау; өз кәсіби іс-әрекетінде жауапкершілік, дүниетанымдық көзқарасын қалыптастыру; ғылыми білімдер жүйесін меңгеруде шығармашылық сипатта пәнаралық байланыстарды жүзеге асыру; шығармашылық ойлау белсенділігі мен интеллектуалдық іс-әрекеттің дамуына жағдай жасау. Студенттің кәсіби шеберлік қасиеттері мен ұжымдық шығармашылығы қалыптасуы үшін төмендегі міндеттер шешімін табуға тиіс. Атап айтатын болсақ, олар: өзіндік пікірлерін дәлелдей түсуі; пікірталастар мен талқылауларға ынталана қатысуы; ұжымдағы өзінің курстастарына, оқытушыларға өзекті сұрақтар қоя білуі; танымдық тапсырманың шешімдерін табуда бірнеше нұсқасын көрсету; өзіндік бағалауға жағдай туғызу, өзінің танымдық және тәжірибелік кәсіби іс-әрекетін талдауда шығармашылық таныту; дүниетанымдық тапсырмаларды шешуде бұрыннан таныс әдістерді шығармашылықпен тиімді пайдалану. Сонымен, қоғамның шығармашыл адамдарға деген қажетін қанағаттандыру талабы оқыту, білім беру жүйесінің алдына студенттің жеке қабілеті мен әлеуметтік белсенділігінің дамуына жол ашу, шығармашыл жеке тұлға қалыптастыру міндетіне сай, студенттің шығармашылық көзқарас танытуында тиімді әдіс-тәсілдерді дұрыс таңдай білу міндетін жүктейді. Сондықтан да, кәсіби пәндер циклыларының сабақ мазмұнын түрлендіріп, оқу құралдарымен ғана шектелмей, студенттердің шығармашылықпен жұмыс жасауына, ізденімпаздық әрекетіне, ойлау белсенділігін дамытуға көңіл бөлу қажет. Түрлендіре жүргізілген оқу-танымдық жұмыс түрлері – студенттің жүйелі ойлау қабілетін дамытып, шығармашылық ізденіске бейімділігін молайтады, тіл байлығын арттырып, шығармашылық дербестікке жетелейді.

Жоспарланған оқу бағдарламаларындағы студенттерге ұсынылатын өздік тапсырмалар жүйесін біртіндеп күрделендіре отырып, болашақ маман бойындағы шығармашылық ізденісті тереңдете түсу, оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерін қолдану арқылы оның кәсіби шеберлігін қалыптастыру. Жеке тұлғаның танымдық іс-әрекеті, рухани қажеттілігін оятуға ынталандыратын оқу-тәрбие үдерісі – өзінің белсенділігімен, ұжымдық іс-әрекеттегі өзіне тиісті рөлімен және оның мақсатты бағытымен үндесе жүргізілетін күрделі үдеріс. Мұның жүзеге асуы – белгілі бір шығармашылық іс-әрекетте оларды бағыттап, тәрбиелейтін, қызықтыратын, ынталандыратын болашақ маманның ықпал-әсеріне де тікелей байланысты.

Болашақ бейнелеу өнері маманның кәсіби шеберлік қасиеттері – жеке тұлғаны өз ортасында даралайтын басты құндылықтар. Бұл аталған құндылықтарды болашақ бейнелеу өнері бойында қалыптастыру аса маңызды қасиеттер кешенін жүзеге асыруды талап етеді. Айталық, олар: идеяға сенушілік, жауапкершілік міндет, өзіне сын көзбен қарау, борыш, ұстамдылық, өзгелердің алдында өз қадірін білу, өзін тежей білу, еңбекке адал ниеттілік,

қоғамға, елге қамқорлық, азаматтық қасиет, ұжымдық мүддені ойлай білу, мақсаттылық, табандылық, шыдамдылық, өз ортасында сыйластық айқын көзқарас және т.б.

Қорыта келе, болашақ бейнелеу өнері мамандарын кәсіби шеберлігін қалыптастыру мәселесінің нәтижелілігі теориялық біліммен практикалық іскерліктің қабысуынан келіп туындайтыны белгілі. Жоғары оқу орныдарында қазіргі қалыптасқан оқу жағдайында біз экодизайн технологияларына сипаттам беру, дәстүрлі емес әдіс-тәсілдердің маңыздылығын ескере отырып, көп жағдайларда бүгінгі күні әлі де болса мәнін жоймаған оқу үдерісінде пайдаланып жүрген оқытуды ұйымдастырудың теориялық моделі арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлік деңгейін кәсіптік іс-әрекетке даярлау жолдарын алға тарттық.

2 ЭКОДИЗАЙН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ АРҚЫЛЫ БОЛАШАҚ БЕЙНЕЛЕУ ӨНЕРІ МАМАНДАРЫНЫҢ КӘСІБИ ШЕБЕРЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ӘДІСТЕМЕСІ

2.1 Болашақ бейнелеу өнері мамандарын экодизайн технологиялары арқылы кәсіби пәндерді оқыту мазмұны

Біздің зерттеуімізге сәйкес бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастыруды жүзеге асыруда, білім беру мазмұнына қажетті құжаттарға талдау жасағанды жөн көрдік. Олар: *ҚР мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттары; үлігілік білім беру бағдарламалары; білім беру бағдарламалары; типтік бағдарламалар; оқу әдебиеттері, педагог кадрлардың кәсіби біліктілігі; білім сапасын бағалау жүйесі; ғылыми-зерттеу жұмысы; басқару жүйесі; оқытудың кредиттік технологиясы; материалдық-техникалық базасы; ұлттық сана, мәдени құндылықтар негізінде тәрбие беру болып табылады. Осы аталған құраушылар сапасы жақсартылуы, білім беру сапасының көтерілуіне себеп болатынын ғалым А. Құсайынов өз еңбегінде атап көрсеткен болатын.*

5B010700-«Бейнелеу өнері және сызу» мамандығының ҚР мемлекеттік жалпыға міндетті стандартынан негіздеме: мамандық шеңберіндегі білім беру бағдарламаларының тізбесін Еуропалық біліктілік шеңберімен келісілген Дублин дескрипторларына сәйкес жоғары оқу орнының Ғылыми кеңесі белгілейді [149].

Базалық пәндер циклы шеңберінде таңдау компоненті бойынша төмендегі пәндер ұсынылаған: *академиялық сурет, академиялық кескіндеме, композиция, сызу негіздері, өнер тарихы, сәндік қолданбалы өнер негіздері, перспектива және сызба геометрия, мүсін, адамның пластикалық анатомиясы, қол өнер негіздері, ағашты көркем өңдеу.*

Кәсіптендіру пәндері шеңберінде таңдау компоненті бойынша төмендегі пәндер ұсынылады: *сурет, кескіндеме, Қазақстан өнер тарихы, дизайн негіздері, графика негіздері, машина құрастыру сызуы.*

Мамандықтың ерекшелігін ескере отырып, білім беру процесінде арнайы пәндерді шағын топпен оқыту ұсынылады [149, 3 б.].

5B010700 – «Бейнелеу өнері және сызу» мамандығы бойынша жоғары білімнің кәсіби оқу бағдарламасын меңгеруде қорытынды аттестаттаудан табысты өткен тұлғаларға 5B010700 – «Бейнелеу өнері және сызу» мамандығы бойынша «білім бакалавры» академиялық дәрежесін және (немесе) біліктілік беріледі.

Кәсіби қызмет саласы.

5B010700 – «Бейнелеу өнері және сызу» мамандығы бойынша білім бакалавры өзінің кәсіби қызметін білім беру саласында атқарады.

Кәсіби қызмет нысандары.

5B010700 – «Бейнелеу өнері және сызу» мамандығы бойынша білім бакалаврының кәсіби қызмет нысандары:

- мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу ұйымдары;

- бастауыш, негізгі және бейіндік мектептер;
- мамандандырылған мектептер;
- техникалық және кәсіптік білім беретін ұйымдар болып табылады.

Кәсіби қызметтің пәні.

5B010700 – «Бейнелеу өнері және сызу» мамандығы бойынша білім бакалаврының кәсіби қызмет пәні бейнелеу өнері және сызу бойынша білім беру процесі болып табылады.

Кәсіби қызметінің түрлері

5B010700 – Бейнелеу өнері және сызу мамандығы бойынша білім бакалаврының кәсіби қызмет түрлері:

- *білім беру* (әлеуметтік-педагогикалық, оқытушылық) білім берудің түрлі ұйымдарында сабақ беру қызметі болып табылады;
- *мәдени-ағарту* дәрістер оқу, өнер жөнінде әңгіме өткізу, мұражай, галереяларға, сәулет ескерткіштері мен ұлттық мәдени жәдігерлерге экскурсиялар ұйымдастыру қызметі қамтылады;
- *өндірістік-көркемсурет* интерьер, экстерьерді көркемдеу, өнеркәсіп орындарында, фирмада суретшілік, баспа орындарында кітап көркемдеушісі қызметтері болып табылады;
- *жобалау дизайнерлік* интерьер, экстерьер басқа да объектілердің дизайнерлік жобаларын жасау, қолданбалы және кәсіптік графика (орауыш, этикет, марка, белгі, логотип, жарнама, буклеттер, пошта жиынтығы, т.б.) саласында жұмыс істеуге бағытталған;
- *ғылыми зерттеу және әдістемелік* қызметікөркем педагогика, жеке адамның психологиялық дамуы, бейнелеу өнерінің жаңа әдістемелері мен оқыту мәселелерін, өнер бойынша жаңа білім мазмұнының түзілімін жасаудың өзекті мәселелерін шешуді қамтиды;
- *көркем шығармашылық* бейнелеу өнері мұғалімінің қызметі живопись, графика, мүсін өнері, қол өнер бойынша көркем шығармалар жасау болып табылады.

Кәсіби қызмет функциялары

5B010700 – Бейнелеу өнері және сызу мамандығы бойынша білімбакалаврының кәсіби қызметінің функциялары:

- бейнелеу өнері шығармашылығы арқылы оқушылардың тұлғалықбасқару-педагогикалық жүйесін іске асыру;
- бейнелеу өнері сабағында дара тұлғаларға бағытталған білім берутехнологиялары негізінде оқыту процесін үлгілеу.
- бейнелеу өнері құралдарымен оқушылардың танымдылық жәнекоммуникативті қажеттіліктерін дамыту;
- білім берудегі жаңа идеялар мен технологияларды практикалық түрде негіздеу және іске асыру, ғылыми негіздеу болып табылады [150, 4-5 б.]. Технология пәндері атауларымен жұмыс оқу жоспарларына ендірілді.

Болашақ бейнелеу өнері мамандарына қажетті маңызды кәсіби сапа мен жеке тұлғалық қасиеттері, сондай-ақ шығармашылық қабілеттілігі мен іскерлік әрекеттерінің кәсібімен ұштастыру, кәсіби шебер деңгейіне жетіп, авторлық

қызмет жүйесіне енуі анық көрсетілмеген. Мұны қазіргі бейнелеу өнері және сызу мамандарының біліктілік сипатын анықтаудағы негізгі қажеттіліктер деп түсінеміз.

Кәсіптік дайындау мәселесін профессиографиялық тұрғыдан қарау ғана бұл тығырықтан шығара алады. Кәсіби дайындау деңгейін, оның сапалық дәрежесін біліктілік сипатта емес, профессиограмма анықтап бере алады.

Профессиограмма белгілі бір кәсіпке жан-жақты сипаттама бере келе, оның адамға қоятын талаптарын, ол қызметті атқару үшін қажетті жеке тұлғалық, моральдік қасиеттер сапасын, ойлау қабілетінің ерекшеліктерін сол арқылы білім, білік және дағдылық әрекеттерді іске қосатын жүйе болып табылады.

Бұл жоғарыда келтірілген болашақ бейнелеу өнері және сызу мамандарының кәсіби шеберлігі қалыптасуының мәнін ашады. Болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіптендірілген пәндерін оқуда, әрбір маман иесі өзінің жеке қабілетіне қарай пәндерін таңдау құқы бар. Бұл таңдау оларға диплом жұмысын орындауда да айқындалады. Бүгінгі білім беру мекемелерінде бағдарлама мазмұндары жаңартылуда. Біз жоғары да берген бейнелеу өнері және сызу мамандығы, жалпы орта білім беру мектептерінде, «*көркем еңбек*» пәні атауын алып, қазіргі уақытта, біздің түлектер сол пәннен мектептерде сабақ беруде. Жаңартылған білім беру бағдарламалары мазмұнына жалпылама түсінік беруіміз қажетті. Себебі, біздің зерттеу мәселеміздің жаңартылған білім беру бағдарламасы аясында өзектілігі жоғары. Өйткені, жаңартылған көркем еңбек пәні мазмұнында, бейнелеу өнері пәні «*визуалды өнер*», сызу пәні «*графика және жобалау*» болып өзгертілген. Пәндердің атауының жаңашалануы мен оны мектепте оқушыларға оқытудың әдістемелік талаптары да күшейтілген. Сондықтанда жоғары педагогикалық білім беруде әзірге білім беру бағдарламалары (жоба) дайындалуда. Дайындалып жатқан білім беру бағдарламалары мазмұны жалпы орта білім беруде жаңартылған көркем еңбек пәні мазмұнына негізделген. Биылғы жаңа оқу жылында жаңартылған бағдарлама аясында бейнелеу өнері пәні *визуалды өнер*; сәндік қолөнер негіздері пәні *дизайн және технология* атауымен берілген. Бұл жаңартылған көркем еңбек пәнінде оқыту мақсат, міндеттері мен талаптары өнер мен ғылым байланысы негізінде қарастырылып, қандай да өнер түрін үйренбек алдын, ізденіске, зерттеуге аса назар аударылған.

Көркем еңбек жаңартылған оқу бағдарламасы негізгі 5-тараудан құрылған, әрбір бөлім атауы да, онда қарастырылатын тақырыптар(*визуалды өнер; сәндік қолданбалы өнер; технология және дизайн; үй мәдениеті, тамақтану мәдениеті;*.) оқытуды ұйымдастыру мен оқушыларды білім мен өнерге бағыттау үлгісі де, мұғалімге жеткілікті деңгейде, түсінікті көрсетіліп, ұсынылған. Оқу бағдарламасының мазмұны мен оқытуды ұйымдастыру да ерекше мән берілген оқу мақсаттары жүйесі бар..

Бірінші бөлім «*Идеяларды дамыту және зерттеу*» мұнда оқушыны мұғалім тікелей іздену жұмысына, зерттеуге, өнердің тарихы мен дамуына, шығармашылық жұмыстар түрлеріне, материалдарды талдауға, ғылым мен өнер

байланысына, техника мен ақпараттық коммуникация технологияларына назар аударады, яғни оқушының зерттеу іс-әрекеттері жүзеге асады. Нәтижесінде оқушы өз ізденісінің идеясын түсініп, теориялық білімін алып, тәжірибеде өзінің білген, түсінгенін зерттеу материалдары арқылы шығармашылық жұмысын дайындауды жоспарлайды.

Екінші бөлім *«Шығармашылық жұмыстар жасау және дайындау»* оқушы өзінің ізденген, зерттеген, анықтаған материалдары негізінде, шығармашылық жұмысын материал күйде орындауда қызығушылық пен белсенділік танытады. Неліктен, себебі... бірінші бағытта өз жұмысының тарихынан, оның түрлерінен, дамуы мен технологиясы жайлы алған білімдерін бірізділікпен тәжірибеде қолданып, жоспарлай алған оқушы шығармашылық іс-әрекетте жұмысын нәтижелі аяқтайды.

Үшінші бөлім *«Таныстырылым, талдау және шығармашылық жұмыстарды бағалау»*. Әрбір бастаған ісінің қорытындысын өз сыныбында немесе дәрісхана да, көрмеде оқушылар көрсетіп, қорғайды, талдайды. Бұл бағытта мұғалімнің ұйымдастыруына қарай орындалған шығармашылық жұмыстар талданып, бағаланады. Мұғалімнің оқытуды ұйымдастыру формасын таңдауы мен әдістемелік шеберлігіне де қатысты сабақ сапасы артады.

Жалпы сабақтың құрылымы осы үш бөлімдер бойынша *сәндік қолданбалы өнер, дизайн және технология, үй мәдениеті, тамақтану мәдениеті* тараулар сабақтарында дәстүрлі түрде негізге алынып, оқу мақсаттарына сәйкес белсенді, мотивациялық оқыту, зерттеу дағдысына негізделген оқытуға, оқушыларды сыни тұрғыдан ойлауын дамытуға, мәселелерді өз бетімен шешуге, оқытудың күнделікті өмірмен байланыстары педагогикалық үдерісте жүзеге асырылатынын байқауға болады.

Жоғарыда талданған жаңартылған көркем еңбек пәні мазмұнынан болашақ бейнелеу өнер, сызу, технология мамандарының жалпы орта білім беру мектептеріндегі кәсіби қызметтерінің аясындағы жаңаша өзгерістер болып жатқанын түсіндіреміз. Бұл қазіргі кездегі бейнелеу өнер, сызу пәні мұғалімдерінің жаңалыққа бейімденіп, әдістемелік даярлықтарын теориялық негіздеуіне ықпал етеді. Осыған байланысты, практикалық сабақтарда, ауызша ғана айтып, көрнекілік құралдармен ғана түсіндірілетін сурет сабағын ұйымдастыру жолдары да жаңаша құрылуда. Сондықтанда, экодизайн технологиялары арқылы бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастыру әдістемесі де жаңаша қамтамасыз етілуі маңызды.

Себебі, білім берудің сапасы мен ондағы мамандықтың негізгі құжаттарындағы кредит сандары, жалпыға міндетті пәндерден тыс, таңдау компоненттеріндегі пәндер тізімі, базалық пәндердің таңдау компоненті, кәсіптендірілген пәндердің таңдаулы компоненттері жалпы міндетті пәндер таңдаулы компоненттері қызығушылық тудырды. Типтік бағдарламалар, жұмыс оқу жоспары, пәннің типтік бағдарламалары мен жұмыс бағдарламалары тақырыптары талданды.

Бейнелеу өнерін оқыту әдістемесі пәні бағдарламасының мазмұны 5B010700 - «Бейнелеу өнері мен сызу» мамандығы бойынша бакалавр даярлап

шығаратын кәсіби пәндердің бірі болып табылады.

Пәнді оқыту мақсаты – студенттерге педагогикалық іс-әрекеттік табысқа тиімді қол жеткізу үшін, білікті әрі кәсіби білім мен білік дағдыларын қалыптастыру, оқушы әлеуетінің жоғары деңгейге жеткізе алатын іскерлік қабілеттері жоғары кәсіби мамандар даярлау. Жеке тұлға қасиеттерімен қоса, аталған пән болашақ мамандарда үнемі дамып отыратын көркем шығармашылық қабілеттерін ашып, практикалық дағдыларын қалыптастырады, сонымен қатар арнайы пәнді оқыту саласында олардың кәсіби-педагогикалық, ғылыми және ғылыми-техникалық деңгейлерін көтереді. «Бейнелеу өнерін оқыту әдістемесі» пәні ЖОО-ның педагогикалық үдерісінде арнайы пән ретінде қарастырылады. Оның міндеті 5B010700- «Бейнелеу өнері және сызу» мамандығыбойынша пән мұғалімдерін даярлау болып табылады. Мазмұны жағынан бейнелеу өнері педагогика, психология, тарих, бейнелеу өнер тарихы, философия, әлеуметтану пәндерімен тығыз байланысты.

Пәннің тақырыптық жоспары

1. Бейнелеу өнерін мектепте оқыту әдістемесінің мақсаттары мен міндеттері.

2. Сурет салуға үйрету әдістемесінің шет елдердегі, Ресейдегі, кеңес мектептеріндегі, ТМД мемлекеттерінің тарихы.

3. Жаңа бағдарламамен жұмыс істейтін Қазақстан мектептеріндегі бейнелеу өнері сабақтарының мазмұны.

4. Оқушыларды әртүрлі көркем материалдармен жұмыс істеу тәсіліне үйрету.

5. Бейнелеу өнерінен сыныптан тыс жұмыстар. Безендіру, өнерді қабылдау, мүсіндеу, нұсқадан сурет салу, батик, қағаз пластикасы және т.б. сабақтардың теориялық негіздері.

6. Қазақ өнері дәстүрін сабақта, үйірмелерде пайдалану.

7. Оқу пәндері мазмұны түзілімнің теориялық негіздері және бейнелеу өнері сабақтарын талдау.

8. Сабақты көркемдік іс-әрекет түрлеріне қатысты дайындау: өнерді қабылдау, тақырыпқа байланысты нұсқадан сурет салу (живопись, графика, мүсін өнері).

Осыған сәйкес төмендегі мынадай міндеттер жүзеге асырылады:

- бейнелеу өнері пән мұғалімдерін даярлау;
- сынып тақтасында (оның ішінде интерактивті тақтамен) сеніммен жұмыс істеу;
- оқу материалдарын түсіндіруде түрлі әдіс-тәсілдерді қолдану.

Бейнелеу өнерін оқыту әдістемесі пәнінің типтік бағдарламасына жасалынған талдау нәтижесінде, біздің зерттеу мәселемізге қажетті экодизайн материалдары мен экодизайн технологиясы тақырыптарына арналған дәрісте, тапсырмалар да қарастырылмағаны анықталды. Дегенмен, пән мұғалімдері арнайы тақырыпта берілмесе де, оқушыларды әртүрлі көркем материалдармен жұмыс істеу тәсіліне үйрету, тақырыбында болашақ бейнелеу өнері мамандарына ескерілетіні айтылды. Анықтау кезеңінде жүргізілген

сауалнама да, болашақ бейнелеу өнері мамандарының экодизайн технологияларына, ондағы материалдармен жұмыс жасап, үйренгілері келетінін жеткізген болатын. Сондықтанда, біздер өз зерттеуіміздің тақырыптық жоспарын бейнелеу өнерін оқыту әдістемесі пәні мазмұнына қосымша тақырыптар енгізіп, белсенді үлестірмелі материал формаларын дайындап, қалыптастыру экспериментінің *бірінші кезеңіне* ұсынамыз.

Бейнелеу өнері әдістемесі пәнін оқытудағы тақырыптық жоспары:

1. Экодизайн технологиясы мен материалдары
2. Табиғи материалдармен жұмыс жасаудың әдістері
3. Табиғи материалдармен натюрморт құрастыру
4. Жүн шикізатынан сәндік қолөнер бұйымдарын жасау және т.б.

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінде «5B010700-Бейнелеу өнері және сызу» және 5B041700- Сәндік қолөнер мамандығы бойынша білім бакалавры жұмыс оқу жоспарының күндізгі бөлімін қарайтын болсақ, онда 4 жыл бойы өтілетін экодизайн бағытына етене жақын пәндерді атап өткеніміз жөн деп есептейміз.

«Дизайн негіздері» пәні бойынша 5B010700-«Бейнелеу өнері және сызу» мамандықтарының студенттеріне арналған оқу-әдістемелік кешенін талдауды жөн көрдік. Дизайнын негіздері курсының мақсаты -студенттер алдына қойған мақсатты көру арқылы зерттеп дамытып және қойылған құрылымды жанжақты ізденіп сурет пен графика тәсілдерін болашақта игереді, сонымен қатар кәсіби деңгейін қалыптастырады. Рухани жаңғыру бағдарламасы аясында заманауи дизайн көрінісінде болашақ маманның экодизайн технологияларын қолдану ерекшеліктерін ұлттық мазмұнда берілуі тиіс. Оның себептері жаңа экодизайн типтік элементтерін қолдануда еліміздің ұлттық дәстүрі, ұлттық сана арқылы қабылдауы ерекше сипатқа ие.

Дизайнер жобаны практика жүзінде жасап білуі қажет және макетті жасап үйренуі, жобаның эскизін басынан аяғына дейін бірнеше көріністе жасап көрсете білуі, жаңа әдістері, жаңа материал түрлерін білу оны дұрыс қолдану.

Тәжірибелік сабақтар мазмұнындағы тақырыптар төмендегідей болды:

1-Қойылым:

Тәжірибелік жұмыс: Графикалық жобаның негізі.

*Студенттерге тапсырма:*Графикалық әдістермен бірнеше жұмыс орындау. Графикалық тұрғыда түзу, ирек, тағыда басқа сызық түрімен ырғақты түрде орындау. Графикалық жұмысты әдемі көрсету, сызықтардың ара қашықтығын дәл ұстау, сызықтардың қалыңдығын ескеру. Графикалық ирек сызықтардың әдемі қимылын табуды меңгеру. Ырғақ сызықтарды құру негіздері.

*Материалдары:*қағаз, тушь, перо.

Сағат саны: 4 с.

Материалдары: қағаз, тушь, перо. және т.б.

Дизайн негіздері пәніне жасалынған талдауда, тәжірибелік сабақтар тақырыптары, әлі де ізденісті қажет ететіні байқалды. Дизайн негіздері пәнінде пайдаланылатын материалдар да толықтыруы тиіс. Себебі, дизайн негіздері

пәнінде болашақ бейнелеу өнері мамандары өздерінің мүмкіндіктерін еркін, жобалық, шығармашылық жұмыстар орындап, шеберліктерін шыңдай алады. Материалдарды еркін қолдану арқылы сурет салу техникаларын, компьютерде кәсіби бағдарламаларды меңгереді, жоба жұмыстарын орындайды.

Дизайн негіздері пәні тәжірибелік сабақтарында материал күйде орындалатын экодизайн технологиялары бар тақырыптарды қосымша толықтырамыз:

1. Экодизайн өнімдері;
2. Таза табиғи материалдармен жобалық жұмыстар орындау;
3. Ландшафт экодизайн материалдары
4. Сән дизайнында экодизайн материалдары
5. Сәулет экодизайн материалдары және т.б.

“Сәндік қолөнер негіздері” пәнінің оқу әдістемелік кешенін талдауда біздер бұл пән мазмұнында экодизайн технологиясына жақын сәндік қолөнер бұйымдарын дайындау тақырыптары бар екенін түсіндік. Себебі, пәннің тақырыптық жоспары қазақ сәндік қолөнері түрлерін үйретумен қатар, онда табиғи материалдармен жұмыс жасау міндеттері де ескерілген. Дегенмен, экодизайн технологияларын болашақ бейнелеу өнері мамандарына әдістемелік тұрғыда бірізділікпен үйрету жолдарына аса назар аударылмағаны анықталды. Бұл пән тақырыптық жоспарында мынадай тақырыптар қамтылған:

1. Қазақ сәндік қолөнер тарихы.
2. Ши тоқу технологиясы.
3. Киіз басу технологиясы.
4. Шымши тоқу жолдары.
5. Гобелен тоқу және т.б.

“Сәндік қолөнер негіздері” пәнінде болашақ бейнелеу өнері мамандарының қызығушылығы жоғары, себебі анықтаудың анкеттеу, сауалнама жүргізудегі жауаптарында олар үшін қажеттілігі, қазақ сәндік қолөнер бұйымдарын дайындауға ықыластары бар. Дегенмен, пәнді оқытудың әдістемелік қамтамасыз етілуінде, ішінара экодизайн технологияларын жеткілікті көңіл бөлінбейтіні анықталды. Сәндік қолөнер негіздері тәжірибелік сабақтарына арналған белсенді үлестірмелі материал дайындалды. Белсенді үлестірмелі материал қалыптастырушы эксперименттің бірінші кезеңінде сынақтан өтті.

Шеберханада және шеберханадан тыс экодизайн технологиялары арқылы бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастыру ең алдымен, Түркия елінің Анталия қаласындағы, Ақденіз университетінің Өнер факультетінде шетелдік ғылыми кеңесшімен диссертация тақырыбына байланысты өзара тәжірибе алмасып, ғылыми тағлымдамада жүргізілді. Аталаған оқу орнының дәстүрлі қолөнер мамандығында оқылатын пәндер: *кілем дизайны, табиғи бояулар, тоқыма және қолөнер.*

Табиғи бояулар пәнінің ашық сабағына қатысып, сабақ барысында бояу технологияларын қолданып, алынған бояумен «Теңіз балықтары» атты композициясын орындап шықтық. Композицияны жасау барысында табиғаттан

алынған заттармен яғни ол (воск) бал шырынын қайнату арқылы композицияның белгілі жерлеріне басқа бояу түстері жұқпасын деп оны резерв ретінде қолданды. Сосын, жіпті инеге өткізіп, балықтардың контурымен жіппен бір жүргізіп алып, артынан жіпті тартып жиырып, түйін жасап, бояуы бар ыстық суға бір қайнатып алдық.

Сонғы жылдары экодизайн мәселелері ғылыми-практикалық конференция жұмыстарында арнайы зерттеу тақырыбына айналып жүр. Қазақстан Республикасында да бірнеше өнер мамандарын дайындайтын жоғары, арнайы оқу орындарында зерттеу жұмыстары жүгізіліп, семинар, ғылыми-практикалық конференция, симпозиум ұйымдастырылып тұрады.

18 қазан 2016 жылы Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Елбасының қоры Шығармашыл жастардың халықаралық «Жастар» фестивалі өткен болатын. Аталмыш іс-шара 8 жыл бойы атап өтілуде.

Мемлекет басшысы Н.Ә.Назарбаев «Болашаққа бағдар. Рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласында «Рухани жаңғыруды басты алғы шарты – өз мәдениетіміз бет ұлттық кодымызды сақтап қалу» деп атап өтті. Мәдени дәстүрлер, ұлттық бірегейлік, білімге деген құштарлық, сананың ашықтығы және әлемдік мәдениетті қабылдауға деген дайындық - «Жастар» фестивалінің негізгі принциптері мен тұжырымдамасы [150].

Бұл фестивальде өнердің кино, театр, музыка, әдебиет, көркем сурет саласы бойынша әлемге танымал есімдері аңызға айналған ұлы тұлғалармен кездесу, белгілі бағыт бойынша жетістікке жеткен сол сала бойынша жұмыс жасап жүрген қайраткерлердің шеберлік кластары мен олармен сауалнама алып, басқа елдердің мәдениетімен танысып, көрмелеріне қатысу арқылы болашақ жастарымызға шабыт пен талпыныс беру.

Осы фестиваль аясында суретші-стилист М. Ламиннің шеберлік классы мен оның экологиялық таза материалдардан жасалған киім үлгілері көрсетілді. Бұл көрменің ерекшелігі эко-стиль бағытын ұстанғандығында және эко бағытындағы киімдердің 2 метрлік биіктіктегі өлшемінде. М.Ламин Франция елінің суретші, арт-стилисті. «Үлкен патшайым көйлектері» атты жобасын іске асырып жүрген тұлға. 2018 жылдың наурыз айының 13-ші жұлдызында Елордасы «Астананың 20 жылдық» мерейтойына және «Рухани жаңғыру» стратегиялық бағдарлама аясында өткізілген Т.Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясының «Кескіндеме, мүсін және дизайн» факультеті, "Сәндік қолданбалы өнер" кафедрасының докторант, магистрант, студенттерінің «Start in art.kz» атты шығармашылық көрмесі өтті. Әртүрлі буындағы суретшілер мен студенттердің яғни, болашақ суретшілер өздерінің шығармашылық туындыларымен қатысты. "Көркем тоқыма", "Металл және басқадай материалдарды көркемдеп өңдеу", "Ағашты көркемдеп өңдеу", "Көркем қыш" мамандануларының оқу үдерісінде жасалған шығармашылық туындылар көрмеге ұсынылды. Аталған оқу үдерісінде қолданған материалдар «эко» түбірінде болғандықтан аталмыш көрме, эко бағыттағы жұмыстардан бастау алды. Сонымен қатар, Түркия мемлекетінде академиялық ұтқырлық бойынша ғылыми-тағлымдамадан өту аясында Түркі елдері ЖОО-ның

ұйымдастырылған бас қосу симпозиумына қатысып, симпозиум жұмысы мамыр айының 10-12 аралығында Ақденіз университетінің Өнер факультетінде өткен «Табиғи бояулар» атты тақырыбымен өткізілді. Экодизайн технологияларын қолдану ерекшеліктеріне аса мән беріліп, осы саладағы зерттеушілерге толыққанды бағыт-бағдар берілді.

Матаға ағаштардан алынған жапырақтар мен гүлдерден композиция жасаудың *Hapa-zome* техникасымен табиғи шөптерді балтамен ұрмалау арқылы жапырақ сығындыларының шырынын мата бетіне сіңдіру арқылы орындалған шығарманы айтады.

«*Kumaş üzerine renklendirme*» деген мата бетіне қайнатылып алынған табиғи бояу арқылы сурет салу дегенді білдіреді. Табиғи бояуларға қызылшаның, бойында түрлі бояуы бар шөптерді қайнату арқылы шырынын алып, оны суытып бояу ретінде қолдану. Сонымен қатар, ағаш бетін шайдың сығындысымен не болмаса кофені қайнатып алып, сырлау және т.б., бояу технологияларын көре алдық. Қорыта келгенде, Түркия елінде экодизайнның түрлі бағыттары дамып, қазіргі таңда жаңаша қолданысы орын алып келетінін атап өтуге болады.

Жоғарыда берілген мамандық пәндеріндегі анықтаулар, біздерге экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың мүмкіндіктері бар екені белгілі болды. Бейнелеу өнері мамандығының экодизайн технологиялары мен материалдарын пайдалана отырып, кәсіпке, кәсіби білімге, практикаға бағытталған пәндерді таңдап, кәсіби білімдерін жетілдіру жолдарын іздестіруде - бейнелеу өнерін оқыту әдістемесі пәнін; кәсібіне белсенділігін арттыратын дизайн негіздері пәнін; шеберлігін дамытып, кәсіби бейімдеуге сәндік қолөнер негіздері пәндері айқындалып, сол пәндер бойынша типтік бағдарлама, оқу әдістемелік кешендер мазмұндары мен өтіліп жатқан сабақтарға анықтау, бақылау жұмыстары ұйымдастырылып, пәндердегі сабақ тақырыптарына; сабақтағы жаңаша әдістемелік шеберлікке; сабақты ұйымдастыру формасына; сабақтағы оқу-әдістемелік құралдармен қамтамасыз етуге; сабақты жүргізудің әдістеріне; экодизайнға жақын тақырыптарға; ондағы практикалық жұмыстар нәтижесіне; болашақ мамандардың кәсібіне, дағдылары мен бейнелеу өнерінен білімдеріне аса мән берілді. Осындай негізгі қажеттіліктер арқылы экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың формалары мен әдістері айқындалады.

2.2 Экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастыру формалары мен әдістері

Елбасы Н.Назарбаев «Ғасыр тоғысында» еңбегінде: «...тәрбиенің түпкі мақсаты – қоғамның нарықтық қарым-қатынасқа көшу кезінде саяси экономикалық және рухани дағдарыстарында жеңіп шыға алатын, ізгілігімен ХХІ ғасырды құрушы, шебер, өмірге икемделген, жан-жақты, мәдениетті тұлғаны тәрбиелеп қалыптастыру», - деген тұжырымдаманы алға тартады [151]. Егеменді еліміздің көкейтесті мәселелердің бірі болып жалпы білім саласы

бойынша білімді сауатты меңгертуді көздеп отыр. Экодизайнтехнологиялары арқылы болашақбейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың зерттеу әдістері төмендегідей болды.

Зерттеу мәселелері бойынша философиялық, психолого-педагогикалық, өнертанушылық, жалпы ғылыми және жеке ғылыми әдебиеттерді теориялық түрде талдау; теориялық талдау мен әр түрлі ғылыми тұжырымдамалық тәсілдерді, ережелерді салыстыру; мемлекеттік бағдардамалар мен нормативті құжаттарды меңгеру; нормативті құжаттарға шолу жасау; озық тәжірибелерді жинақтау (шетелдік және отандық); оқу-әдістемелік құжаттарға талдау (оқу және жалпы білім беру бағдарламасы); бағдарланған бақылау, сұхбат, сауалнама, анкета, интервью алу; зерттеу тақырыбы бойынша ғылыми зерттеуді тәжірибелік-экспериментте тексеру; модельдеу және құрастыру әдістері; статистикалық өңдеу әдістері; эксперименттік материалды статистикалық өңдеу; зерттеу тақырыбы бойынша кілтті түсініктердің мазмұнын түсіне өз тәсілдерін әзірлеу түрлерімен жүзеге асырылды.

“Қазақстан Республикасының 2011-2020 жылдарға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасының” негізгі мақсаты – білім берудің барлық деңгейінде қоғамның жаңа талаптарына сәйкес келетін, сапалы, бәсекеге қабілетті жеке тұлға қалыптастыру. Оны шешу үшін оқу үрдісінде жаңа технологиялардың ұлттық құндылықтарды танытуда маңызы ерекше. Оқу үрдісінде жаңа технологияларды пайдалануда әрбір оқушы мұғаліммен бірге оқуды басқара алады, дарынды балалармен тұрақты және жүйелі жұмыс жасауға мүмкіндік туады.

Адамның бойына жақсы адамгершілік қасиеттердің сіңісуі, өнер-білімді игеруі тәрбиеге, өскен ортаға, үлгі-өнеге берер ұстазға байланысты. Осыны жақсы түсінген халқымыз «Ұстазы жақсының – ұстамы жақсы», «Тәрбиесін тапса адам болар, оқуын тапса білім қонар» деп ұлағатты ұстаздың еңбегінің текке кетпейтіні өсиет еткен. Өнер иесі күйшілер мен әшекей заттарды жасауды ұста-зергерлердің бәрі ұстазына еліктеп, өнер жолын қуған жандардан шыққан. Өз ұрпағының өнегелі, абзал азаматы болып өсуін армандаған ата-аналар балалары мен немерелерін қолынан жетектеп ағаш-темір шеберлерінің, тігінші, ою-өрнекші, әнші, күйші адамдардың жанына апарып, солардың өнерін үйретуге зер салған [152, 28 б.].

Біріншісі – олардың білімі, біліктілігі және дағдысын аттыру деңгейі. Қазіргі педагогика ғылымы теориялық мәліметтерді практикалық тұрғыда іске асыра білу қабілеттілігіне баса назар аударуда. Бастауыш және орта кәсіптік білім беру мекемелері жаңа кәсіби қызмет түріне бейімдеуді қалыптастыруы қажет.

Екіншісі – тұлғалардың ойында дара тұлғаға лайық кәсіби шеберлік пен әлеуметтік мәні бар қасиеттерді дамытуды басты назарда ұстау қажет [149].

Болашақ мамандардың білім алу барысында алған білімдерін меңгерген техникалары мен технологияларын өздерінің өмір жолдарында жеке жұмыстарын жүргізу, оның дамуына, жоғары көркем талғаммен шығармашылық еңбектер жасап, көркейуіне де, болашақ бейнелеу өнері

мамандарының кәсіби шеберлігіне қатысты болады. Сондықтан бейнелеу өнері мамандарының қазіргі орта білім беруде болып жатқан көркем еңбек пәні мазмұнына қарай бейімделуі әбден қажет деп түсінеміз. Себебі, жаңартылған көркем еңбек білім беру бағдарлама мазмұны болашақ маманның да, мұғалімдердің де, жоғары педагогикалық маман даярлаудағы оқытушылардың әдістемелік даярлық біліктіліктері қайта қаралуда.

Қазақстан Республикасы Елбасының жаһанданудағы басты баспалдақтар Білім және ғылымның дамуына, жаңа бағыттармен ендіріліп жатқан жалпы орта білім беру бағдарламаларын жаңарту аясында, мұғалімдер мен болашақ мамандардың кәсіби біліктілігін қайта жетілдіру жұмысы атқарылуда. Осы бағытта Педагогикалық шеберлік орталықтарында әрбір оқу жылында жалғасын тауып жатқан ДББҰ «Назарбаев интеллектуалды мектептері» бөлімінде «Қазақстан Республикасы педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттырудың деңгейлі бағдарламасының негізінде әзірленген педагогикалық жоғары оқу орны бітіруші курс студенттеріне арналған қосымша кәсіби білім беру бағдарламасы» бойынша оқытылып жатқан жеті модуль бойынша әдістемелік даярлықтың оқу үдерісінде тиімділігі жоғары. Бұл модульдер бойынша білімдер мен түсініктер оқытуды ұйымдастыруда, осы модульдердегі әдістердің әмбебаптығы мен жаңаша бағытылығымен ерекшеленеді. Мұғалім білімді жаңаша түсіндіріп, тартымды сабақтарды ұйымдастыруы үшін шебер әдіскер болуына аталған модульдердің ықпалы орасан екені құптарлық [153].

Біздер болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін экодизайн технологиялары арқылы қалыптастырудың формалары мен әдістемесінде аталған модульдердің өз пәнімізде тиімді әдістерімен жүргізілген сабақтарды береміз.

Топтық жұмысты оқытуда ұйымдастыру, топқа біріктіруден бастау алады. Топқа біріктірудің мақсаты студенттерді білім алуға түгелдей зерттеу іс-әрекеті барысында қол жеткізу, белсенділікті арттыру, өзара ынтымақтастық пен сыйластық көзқарасты қалыптастыру, топта жұмыс жасату әдістерін пайдалану арқылы жаппай топ мүшелерін түгел білім алып, өзара талдап, нәтижелерін ұсынады. Жалпы топтық жұмыс оқыту үдерісінде тиімді. «Дизайн негіздері» пәнінде, «Экодизайн технологиялары» тақырыбында өткен дәрісте топтық жұмыс жасату болашақ бейнелеу өнері мамандарында тәжірибеде қолданылды. Ең алдымен, топтық жұмыс ережелері мен сабаққа қойылатын критерийлер түсіндірілді. Топқа біріктіру «Мозайка» әдісі қолданылды. Конверттен студенттер түрлі формада қиылған суреттерді алып, өздерінің картиналарын құрастырып, өз топтарын тауып, бірігіп отырды. Барлығы үш топ болды. Әр топта 5 студенттен отырды.

Жаңа сабақтың тақырыбы тақтаға жазылып, «Экодизайн» дегеніміз не? Қандай түрлерін білеміз? Біздің өмірімізде қаншалықты маңызды екені туралы сұрақтар қойылып, әр топтан өз еркімен жауап берілді. «Миға шабуыл» әдісі қолданылды. Дәрістің тақырыбына байланысты үлестірмелі материал мәтін ретінде әрбір топқа таратылып берілді. Әр топ мүшелеріне жекелеп, мәтін бірдей бір топта, басқа топтарда басқа тақырыптарда.

Оқылымға 15 минут берілді. 15 минуттан соң топ ішінде талқылауға 5-минут беріліп, оларға постерлерге оқыған түсінген, білгендерін өз көзқарастарымен бейнелеу ұсынылды. «Концептуальді карта», «Фишбоун», «Өрмекші» әдістерін пайдалану ұсынылды. Топқа 20 минут уақыт берілді. Берілген мерзім аяқталған соң әрбір топтан қабырғаға өздерінің плакаттарын іліп, «галерея» әдісі бойынша әрбір топ мүшелері түгелдейтүсіндіріп, қорғады.

«Екі тілек бір жұлдыз», «екі жұлдыз бір тілек» әдісі түсіндіріліп, топтарға өз ұсыныстары мен тілектерін білдіруге еркіндік берілді. Сабақ соңында студенттер «Менің есімімнің тарихы» әдісін қолданып, өздерінің есімдері жайлы ауызша экодизайн технологиялары туралы ақпараттар берді. Топқа біріктіру аспан денелерін таңдау арқылы жұлдыздар, бұлттар, күндер болып үш топқа біріктірілді.

Үш топқа «Ең жақсы ұстаз» атты 7 минуттық бейне-үзінді көрсетіліп, топта өзара ой бөлісуге уақыт берілді. 5 минут. Әр топ мүшелері өз еркілерімен ойлары мен пікірлерін жеткізді. Түйінді қорытынды пікірлер айтты. Мәселен, «Ұстаздық өте жауапты іс болғандықтан, әрбір оқушыға жеке де, бірдей де қарай алуымыз тиіс», 3-курс студенті «Кемтар балалар мектебінде ғылыми зерттеу жұмысына қатысты, практика жүргізгенде, өзінде осы көрсетілген бейне-үзінді қатысты жағдайдың болғаны туралы есіне алып, «Қазіргі уақытқа лайық мұғалім болу үшін, шын жүрегімен өз мамандығын жақсы көруі керек» міне осындай және т.б., пікірлері мен өз көзқарастарын білдірді. Топтағы білім алушылар бір мезет өздерінің мамандықтарына сүйіспеншілікпен қарап, жауапты атқарылуы тиісті, міндетті екені туралы ойланды, ой қозғалды.

Әр топта төрт студенттен болды, топтың ішінде екі түрлі мәтіндер таратылып берілді. Оқылымға 15 минут уақыт жарияланып, топтың ішінде талдап, бөлісуге 10 минут уақыт берілді. Талдап болған соң топқа постер таратылып берілді. «Эйлер шеңбері», «Вен кестесі» әдістері ұсынылды. Берілген мәтін бойынша түсінгендерін, білгендерін осы постерлерде бейнелеп, түсіндіруге 10 минут уақыт ұсынылды. Әр топ мүшелері түгел шығып өздерінің постерлерін қорғады. Басқа топтардан сұрақтарға жауап берілді. Өзара сұрақ-жауаппен алмасты. Топтық жұмыс өз тақырыптары бойынша түсініктерін беріп болған соң, сергіту «Ханзада, ханшайым, айдаһар» сергіту әдісі жүргізілді. Студенттер сергіп, көңіл-күйлерін көтеріп алды.

Жалпы, топтық жұмысты ұйымдастырып дәріс, семинар-практикалық сабақтарда қолдану ыңғайлы, оң нәтижелерді бере алды. Студенттер де маңызды мән берушілік пен белсенді қызығушылық білім алушылар тарапынан байқалды. Топтық жұмыстың ерекшелігі, біздің беріп жүрген дәстүрлі сабақ үлгімізге қарағанда, әдістердің көбірек қолданылуында, 50 минуттық дәрісте уақытты да тиімді жүзеге асырып, 4-5 оқыту әдістері пайдаланылды.

Тиімді деңгей бағдарламасында айтылған «Оқыту мен оқудағы жаңа тәсілдер» диалогтік оқытуды түсіну, білу, меңгеру арқылы енгізудің ықпалы білімді толыққанды беруге көптеген мүмкіндіктерге жеткізеді. Балалар өзіндік зерттеулері мен әлеуметтік өзара байланыстың негізінде өз түсініктерін құратын белсенді білім алушылар болып табылады. «Диалог негізінде оқыту

және оқу» (Mercer, 1995; Alexander, 2008), метасана немесе «Қалай оқу керектігін үйрену» (Flavell, 1976; Vygotsky, 1978) деген атаулармен танымал педагогикалық тәсілдер әлеуметтік-сындарлылық идеяларының қазіргі заманғы маңызды түсіндірмелері ретінде қолданылады. Жеті модульдің барлығында қарастырылатын идеяларды оқыту мен оқудың жаңа тәсілдері деп санауға болатынына қарамастан, біз жаңа әдістер ретінде «Диалог арқылы оқыту» мен «Қалай оқу керектігін үйренуді» ғана қарастырамыз, себебі олар әлеуметтік-сындарлылық көзқарасымен тығыз байланысты. Диалог негізінде оқыту мен оқу оқушылардың өзара сұхбаттасуы және мұғалім мен оқушы арасындағы диалогтің шәкірттердің өзіндік ой-пікірін жүйелеуі мен дамытуына көмектесетін амал екенін көрсетеді. «Қалай оқу керектігін үйрену» немесе метасана оқушыларға оқуды өз бетінше жалғастыра алатын білім жинау жауапкершілігін түсінуге және оны өз мойнына алуға қалай көмектесуге болатынын көрсетеді [153, 9 б.].

Диалогтік оқыту екі студент арасында немесе оқытушы мен студентарасындағы білім алу үдерісі деп түсінік беруге болады. Диалогтік оқыту топтық жұмыста да жүзеге асырылды. «Бейнелеу өнерін оқыту әдістемесі» пәнінде мәтіндік тапсырмалар берілгенде топтың ішінде диалогтік оқыту жүзеге асырылды. Диалогтік оқыту топтар арасында, өзара, оқытушы мен білім алушы арасында орындалды. Ауызша, жазбаша да жүргізілді. Мамандық ерекшелігіне байланысты «Бейнелеу өнері және сызу» пәнінде студент санының топтарда 3-4 студенттерден болуына сәйкес, диалогтік оқыту сабақ барысында күнделікті болады. Диалогтік оқытуды пайдаланудасабақта «аңгімелесу», «бэкроним», «сұраққа жетіп ал», «қар кесегі», «дауыстап ойлау», «кувэртка» және т.б. әдістері қолданылады.

Диалогтік оқытуда тиімді оқытудың ең бір маңызды бөлігі, диалогтік оқыту топтық жұмыста да, топқа біріктірмей де жүзеге асады. Диалогтік оқытуды пайдалануда студенттің жеке даралық қасиеттері ерекше байқалады. Мұнда әрбір студент жеке қарымқатынасқа түсетін болғандықтан ең алдымен жауапкершілік, білімге деген ізденісі, қабылдау қабілеттері, жеке даралығы айқын көрінеді. Диалог кезкелген сәтте, іс-әрекетте сабақтантыс та болады. Сабақта диалогтық оқытуды пайдалану өте тиімді. Себебі, мұғалім үшін, білім алушы арасындағы өзара байланыс білімді қолжетімді, нақты түсінуге, сұрап, пысықтауға диалогтық оқыту модулі жетекші құрал ретінде қажеттілігі орасан. Бұл диалогтық оқыту модуліндегі жоғарыда аталып өткен әдістер ресурстары жүйелі, сабақты ұйымдастыруда көмекші құрал.

Жоғары оқу орнында тәжірибеден өткен сабақтар да диалогтік оқыту модулі күнделікті сабақ беруде бар екені белгілі, бірақ жүйелі осы модуль ресурстарымен жоспарланып өтпеген болатынбыз, оқытудағы диалогтік модуль арқылы сабақ жүргізу маңызды теориялық және практикалық сәттердегі білімдер, дағдыларды жетілдіріп, айқын көрініс беретіні байқалды. Диалогтік оқытуды пайдаланғанымызда жүзеге асырылған сабақтарға тоқталсақ:

2 курс студенттері бейнелеу өнері тарихы пәнінде тікелей екі магистрант арасында орындалды. Мұнда магистранттарға екі түрлі мәтін берілді. Олар

мәтінді оқып, не білдім? білемін, сұрағым бар деген ұстанымда өз түсінгендерін бір-біріне түсіндірді. «Кувёртка» әдісі арқылы жүзеге асырылды. Магистранттар өз білгендерін А4 қағазды екі бүктеп, өз түсінгендерін 4-5 сөйлемдер, кілтті сөздер, анықтамалар арқылы білгендерін кезектесіп жазып, ауызша түсіндіріп отырды. Мұнда өз білгенін бөлісіп, түсіндіру арқылы магистранттар дәлдірек ақпараттармен алмасты. Оқытушы мен студент арасында да диалогтік оқытуды ұйымдастыру мақсатымен, берілген, өзара түсіндірілген материал бойынша магистранттарға сұрақ қою тәсілін меңгерту жоспарымен, сұрақ-жауап тәсілін пайдаландым. Студенттерге сұрақ қоюдың техникасын түсіндіріп, ең алыдмен қойылған сұрақ тікелей тақырыпқа қатысты болуы керектігі және түрткі сұрақ, ол сұрақтың сынақтан өтілуі, басқаға бағытталуы жайында айтылып, оқытушы өзінің берілген мәтіні бойынша түрткі сұрақты қойды. «Көркемдік білім берудің даму кезеңдерін атап беріңіз?!», магистрант көркемдік білім беру кезеңі негізінен орта ғасырдан бастау алып, кеңестік үкіметте өзінің шарықтау кезеңіне жетті, 1969 жылы сурет пәніне, «Бейнелеу өнері» атауы беріліп, енгізілді. Еліміздегі тарихи-әлеуметтік жағдайлар да әсерін тигізді. Жалпы өз оқып түсінгенімше көркемдік білім беруді кеңес үкіметі кезеңі, тәуелсіз Қазақстанда көркемдік білім беру деп айтар едім деп түсінгенін жеткізді.

Диалогтік оқытуда сұрақ қою маңызды роль атқарады. Диалогтік оқыту оқыту-оқытудың жаңа әдіс-тәсілі.

«Балаға күштеп білім беруден, баланың білімге құштарлығын ояту ең маңызды мақсат», деп К.Д. Ушинский айтқандай [154] бұл бағыт мұғалімнің жұмысын түбегейлі өзгертеді. Жаңа білім алу үрдісі оқытушы мен білім алушыға шығармашылықпен жұмыс жасауға итермелейді, себебі білім алушы білімді өздігінен іздену арқылы алу керек болса, оқытушы студенттің білім алуына себептер, жағдайлар тудыру керек. Ол үшін мұғалімнің сабаққа жан-жақты дайындауы қажет, сабақ үстінде қандай болмасын студент тарапынан әртүрлі сұрақтар туындауы мүмкін сол жерде оқытушы қажетті бағдар беріп жіберуіне тура келеді. Оқытушы білім беруде жетекші болуы үшін мұғалімге әдістемелік шеберлігін жаңа әдіс тәсілдер арқылы жетілдіруіне алып келеді.

Осы жасалынған жіктеме бойынша студенттерге «Эйлер шеңбері» әдісі ұсынылды. Осы кезеңдерде не? Қалай дамыды? Неге? Нәтижелері көрсетілуі түсіндірілді. Студенттер екеуара «Эйлер» шеңберін сызып А 4 қағазда түсінгендерін түсіріп, нәтижелерін көрсетті.

Студенттерег бұл диалогтік оқыту әдістері ұнады. Сабақта қолданғанда тиімділігі магистранттар белсенділігінен, материалдарды жетік түсініп, қолжетімді көбірек тақырыптар бойынша білімдер туралы сұрақ жауаптар да байқалды.

3-курс студенттері «Бейнелеу өнерін оқыту әдістемесі» пәнінде «Орта ғасыр өнерін оқушыларға таныстыру» тақырыбында диалогтік оқыту модуліндегі әдістер арқылы өткізілді. 3-курс студенттерінде «Дизайн негіздері» пәні бойынша диалогтік оқытудың әдістері қолданылды.

Жалпы ұсыныстар мен диалогтік оқыту модуліне сипаттама берер болсақ,

өткен, кәзіргі, келешек бойынша айтуға болады екен. Бұрынғы, кәзір де сабақ барысында қатар жүріп отырған оқыту үдерісі, бірақ осы тиімді оқыту бағдарламасындағыдай жүйелі, арнайы ұсынылмаған. Ал, аталған тиімді оқыту бағдарламасында бұл модуль ыңғайлы, ресурстарымен сабақта қалай қолданысқа енгізу мүмкіндіктерімен бізге жетік меңгерілгендіктен, білім алушыларға алдын ала түсінік беріліп, модуль туралы, өткізілетін сабақта осы модульмен жүргізілгендіктен, олардың да тарапынан қызығушылық танылып, дәріс сабақтың жаңаша бір өткізілген түрі болды. Белсенділік артты, білім туралы ақпараттар алмасты, пысықтады. Қорытынды нәтижелерін берді.

Осы диалогтік оқытуды сабақта пайдаланып, тәжірибеден өткізуде сабаққа қатысқан әріптестердің де пікірі оң болды.

Сын тұрғысынан ойлау тиімді оқыту бағдарламасында екі мағынада қарастырылады: оқушылардың сын тұрғысынан ойлауын дамыту және мұғалімдердің сынтұрғысынан ойлауын дамыту. Тиімді оқыту бағдарламасы өзара байланысты бұл үдерістердің екеуін де дамытуды көздейді. Оқушыларға қатысты сын тұрғысынан ойлау ақпаратпен идеяларды синтездеу қабілеті, ақпарат пен идеяның шынайылығы мен салыстырмалы түрде маңыздылығы туралы ойлана білу шаралар орындау қабілеті, өзінің оқуына қатысты таңдау жасау және басқалардың идеяларына күмәнмен қарау қабілеті ретінде түсіндіріледі [151].

Сын тұрғысынан ойлау оқу мен жазуды, сұрақ қоя білуді, өз ойын ашық жеткізіп, дәлелді тұжырым айта білуді дамытады. Оқытушы мен студенттермен еркін сөйлесуге, пікір алмасуға, бір-бірінің ойын тыңдауға, құрметтеуге, өзекті мәселені шешу жолдарын іздеу, білімді тиімді игеруге ықпал етеді. Сын тұрғысынан ойлау модулін пайдалануда мынадай үдеріс қатар жүріп отыруы тиіс. Студент білім алушы, ойланушы, өз ойын дәлелді жеткізу дағдысын игеру үшін, оқытушызерттеу, іздену, әрекетке бағыттаушы, ұйымдастырушы әдістерін жетік, шебер түсінуінің ролі үлкен.

Сын тұрғысынан ойлау модулінің негізін Ж.Пиаже, Л.С.Выготский теорияларын басшылыққа алынады.

Сыни тұрғысынан ойлау модулінің мақсаты студенттер кез келген жағдайда, тек қана білім алуда емес, өмірлік сыни тұрғыдан қарап, бірнеше пікірдің біреуін таңдауға саналы шешім қабылдауға дәрістерде, семинар-практикалық сабақтарда және тәжірибеде үйрету.

Себебі, кезкелген дамуда сынпікір болғаны оң ықпал екені мәлім. Ғылыми, әдістемелік, шығармашылық жұмыстарды орындауда зерттеуші немесе ізденуші, талпынушы үшін сыни ойлау дағдысының болуы, маңызды. Сын тұрғысынан ойлау модулінде сұрақ қоя білудің маңызы мен техникасын түсіне пайдалану дұрыс. Бұл озық әдістерді дер кезінде игеру, іздену арқылы студентке түсіндіру өнімді нәтиже шығара білу – әрбір оқытушы үшін әдістемелік шеберелігін көрсетеді.

Сын тұрғысынан ойлау модулін сабақта пайдалануда төмендегідей шаралар назарға алынады:сын тұрғысынан ойлауды тудыру тайм менеджментті тиімді пайдалану;студенттерге сұраққа сыни ойлауға, ойын еркін айтуға рұқсат

беру; өзі мен өзгенің идеялары мен пікірлерін қабылдау; сын тұрғысынан ойлауға үйретуде үрдісінде студенттердің белсенді іс-әрекетін қолдау жасау; топ ішінде қолайсыз жағдайлар туса, дер кезінде жағымды шешіммен реттеуге ықпал ету; студенттер, магистранттардың жауабына жасаған сынның пікірдің дәлелді, дәйекті болуын талап ету; сын тұрғысынан ойлау модулін пайдаланып, берілген білім жүйесін бағалау.

Студенттердің кезкелген мазмұнға сын тұрғысынан қарауды сабақта және сабақтан тыс уақытта үйрету. Сабақ өту барысында жеке, жұптық, топтық, ұжымдық. Жеке тұлғаны сын тұрғысынан ойлауды меңгеру үшін мынадай қасиеттері болуы шарт:

Білім алушының өздік (жеке, жұптық, топ) іс-әрекеттері осы модуль бойынша берілген ресурстар арқылы жүзгізіледі.

Сын тұрғысынан ойлау модулін сабақтарда пайдалану да, осы модульдегі әдістер «сұраққа жетіп ал», «ақылдың алты қалпағы», «Галерея шарлауы», «Джигсо», «Insert», «Класстер», «Фишбоун», «Өрмекші», «Үштік» (ойлан, жұптас, бөліс), «Эссе» немесе «Еркін әңгіме», «Қар кесегі», «Бэкроним», Swot талдау, «Зерттеушілік конференциясы», «Кейіс стади», «Дауыстан ойлау», «Ыстық орындық 1, 2», «Бір минуттық әңгіме», «Кинометафора», «Ашық микрофон», «Жалғасын тап» сергіту сәті, «Сұрақ ілмегі», «Буклет» және т.б., әдістер арқылы жүзеге асады.

Жоғары да көрсетілген әдістер қорынан сабақта «Галерея шарлауы», «Джигсо», «Insert», «Фишбоун», «Өрмекші», «Концептуалды карта», «Эссе» немесе «Еркін әңгіме», «Қар кесегі», «Бэкроним», Swot талдау, «Бір минуттық әңгіме», «Джигсо», «Insert» «Бір минуттық әңгіме», Swot талдау, әдістерін пайдалану арқылы сын тұрғысынан ойлауға студенттерді үйретуде пайдаландық.

Тәжірибеде сын тұрғысынан ойлау модулін пайдаланған сабақтарға тоқтала өтсек, «Дизайн негіздері» пәніндегі дәрісте топқа берілген тасырманы орындау да, «Фишбоун», «Өрмекші», «Концептуалды карта», әдістері қолданылды.

«Бейнелеу өнері оқыту әдістемесі» пәнінде студенттерге дәріс, семинар-практикалық сабақтарда сын тұрғысынан ойлау модулі арқылы ұйымдастыруда, «Джигсо», «Insert», «Джигсо» әдістері пайдаланылды.

«Бейнелеу өнері тарихы» пәнінде дәріс те Swot талдау, Swot талдау әдістері пайдаланылды.

«Дизайн негіздері», «сәндік қолөнер негіздері» пәндерінде «Бір минуттық әңгіме», «Бір минуттық әңгіме», «Бэкроним» әдістері пайдаланылды.

«Галереяны шарлау» әдісін ұсынғанда студенттер өзара тілек, ұсыныстар жасауда сын пікір білдірудің өзіндік ойлаудың қажеттілігінен туындайтынын, олардың тыңдағандары мен тақырып бойынша түсіндірген білімдерін қайта естеріне түсіріп, дәлелді, нәтижелі қорытынды бере алды ма... дегендей ой жүгіртулер жасап, топта келісіп, өз тілектерін білдірді.

«Кинометафора» әдісін пайдалану да студенттерге «Ең жақсы ұстаз» тақырыбында бейнефильм көрсетілді. Бұл бейнефильмді көрсетудегі мақсат өз

мамандықтарының маманы болуда әрбір іс әрекеттің жауапты атқарылуының маңызы түсінідірілді. Бейнефильмнен кейін студенттерде өзара сыни ойлауға оқытушы тарапынан сұрақтар беріліп *«Ашық микрофон»* әдісін пайдаландық. Ең жақсы ұстаз болу үшін қандай қасиеттер мен ерекшеліктер болады? Неліктен ұстаз оқушыға аса көңіл бөле бастады? Бейнефильм бойынша ұстаз Томсон ханымның Тедди туралы білу үшін қандай әрекеттер жасады, дұрыс болды ма? Томсон ханым неліктен Теддиге мені жақсы ұстаз етуге әсер еткен сен деп айтты? деген, сұрақтар беріп сыни ойлауға пікірталасқа, шақырылды. Студенттер белсенді пікірталас жасап, өзара сыни ойларын жеткізді.

Жаңа сабақты қорытындылау үшін немесе сұрақтар үшін белсенді үлестірмелі материалдар тартату; қолмен белгі беру түсінімін және түсіндіріп бере аламын (Бас бармағын жоғары көтеру арқылы)

Мен әлі түсіне алмай отырмын (Бас бармағын жанына қарату арқылы)

Мен әлі сенімді емеспін (Қолын бұлғау арқылы); сұрақтар дайындау; мини тесттер дайындау және т.б.

Таныстырылым, бейнефильм, диаграмма, кесте, сурет, рольдік және іскерлік ойын, мәтінді талдау, ақпараттық графика әдісі, т.б. жұмыстардан кейін мұғалім «Неге? Не себепті? Не үшін?» деген сияқты сұрақтар бере отырып, білім алушыға көмекші сөз тіркесін ұсынып отыруы тиіс.

Мысалы: «Табиғи материалдамен натюрморт құрастыру» тақырыбын өткен уақытта студенттер екі жұлдыз бір тілек, бір жұлдыз екі тілек әдісі бойынша өзара бағалауды орындады.

Мысалы, 2-курс студенттері қатысқан сабақтар мен 3-курс студенттері қатысқан сабақтар, олардың өзара ерекшеліктері тұлғалық және білімді қабылдау қабілеттері жас ерекшеліктері мен тәжірибелеріне қарай әрқилы. Дегенмен, оқыту үдерісінде білім алушылар таланттары мен дарынын ескеріп, назарға алып отырып, тапсырмаларды ұсыну өте маңызды. Себебі, оқытушы тарапынан студенттер талабы да ескерілмесе, талантты да, дарынды да оқушы, студент, магистрант болмасын қызығушылығын түсіріп алуымыз әбден мүмкін. Кезкелген білім алушы талантты деп айтуға болады, себебі талант бәрімізге берілген, қалғаны еңбек арқылы келетіні белгілі, алайда оқу үшін және оқытудағы еңбектің де ролі үлкен. Білім алушыны өз мамандығына қажетті білімдер мен әрекеттерге дағдыландыру да еңбек етуді қажет етеді. Кейбір жағдайлар да өз топтастарынан да, жоғары курс студенттерінен де қабылдауы ерекше балалар болады. Олар да сабақтан тыс та қоғамдық жұмыстарға белсенділік жоғары, қабылдауы жоғары болғандықтан көп білімдерді игеріп, нәтижелі атқарып жүреді.

Сонымен қатар, жүргізілген сабақтардан болашақ бейнелеу өнері мамандарын бақылап, сабақ барысында жүргізілген талқылауды бейнетаспаға түсіріп отырғанда, көптеген дәлелдер беріп жатады. Бейнетаспа арқылы оқытушы да, білім алушыларды байқап, біраз мүмкіндіктерді анықтауға көмектеседі.

Топтық жұмыс барысында болашақ бейнелеу өнері мамандарының тапсырмаларды орындау да өзін сенімді сезінгенін және үздік бірлескен жұмыс

пен сындарлы әңгіме жүргізген белгілі бір топтарда жақсы жұмыс істегендері байқалды.

Бүгінгі білім берудегі қарқынды даму үдерісі үшін әрбір болашақ кәсіби білікті маман иесіне қажетті әдістеме деп айтуға болады.

Болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлікке қалыптастырудың ең өзекті талаптары кәсіби қызметіндегі типтік тапсырмалардан тұрады. Сондықтан бұл тұрғыдан мынадай мәселелер меңгерілуі тиіс:

- өнертанымдық білім негіздері, этикалық және құқықтық нормалар, адам мен адамдардың өзара қатынастары, қоғамды және қоршаған ортаны ойлау, ұлттық өнер арқылы өз еңбегін ғылыми негізде ұйымдастыру, жаңартылған білім түрлерін меңгеру;

- сәндік қолөнердің дәстүрлі және заманауи технологияларын суретшінің өз кәсіби әрекетінде тиімді қолдануы;

- көркем шығарманың экономикалық негіздерін, шеберханаларды, галерея, мұражай және көрме ұйымдастыруды, цифрлық және әтүрлі форматта пайдалануы, меңгеруі;

- сән маркетингі негіздерін, менеджмент және авторлық құқық. Болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігіне тиісті мәселелері әлі де

2.3 Эксперименттік, зерттеу жұмыстарының нәтижелері мен қорытындылары

Болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігі мен шығармашылығын, ғылыми-шығармашылығы мен шығармашылық-жобалау, ойлау қабілетінің мәдениеті мен ғылыми негіздеу деңгейін жетілдіруді қалыптастыруда кәсіптік біліктілікті құрушы элемент деп қарастырылады. Оған барлық кәсіби міндетті және кәсіби мамандандырылған пәндерді кіріктіріп оқытумен ықпалдастырылады.

Зерттеудің ұсынылған болжамын практикалық тұрғыдан дұрыс айқындалғандығын тексеру мақсатымен Абай атындағы қазақ ұлттық педагогикалық университетінің 5B010700- «Бейнелеу өнері және сызу» мамандығы бойынша біз алдын-ала теориялық зерттеулерге негізделіп дайындалған, тәжірибелі-эксперимент жұмысын іске асырылды. Эксперимент болашақ бейнелеу өнері мамандарын теория және практика тұрғысынан даярлауға байланысты біз жасаған теориялық моделді тәжірибелі-практикадан өткізуге бағытталды. Теориялық модель компоненттерінің мазмұндық сипаты және оның тиімді қолданылу кешені тәжірибеден өткізілді.

Тәжірибелік-эксперименттік жұмысты жүргізуде мына міндеттерді алға қоюды негіздедік:

1. Кәсіби пәндерді оқу барысында білім беру үдерісінің құрылымын оңтайландыру.

2. Зерттеу барысында жасаған эксперименттік жұмыс бағдарламаларын кәсіби пәндер жүктемесін оқытуда тәжірибеден өткізу.

3. Бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін жетілдіру іскерлігінде экодизайн технологияларын тиімді пайдалану әдістемесін тәжірибе жүзінде енгізу.

4. Болашақ бейнелеу өнері мамандарын кәсіби даярлау жүйесінің тиімділігін қамтамасыз ететін әдістемелік ұсыныстар мен оқу құралдары мен оқу-әдістемелік кешендерін айқындау.

5. Тәжірибелі-эксперимент жұмысы нәтижелерінің математикалық өңдемесін көрсету.

Біз ұсынған элективті курс бойынша теориялық материалдарды меңгеріп, қосымша шығармашылық тапсырмаларды орындау арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының экодизайн технологияларын пайдалану бойынша сауаттылығын арттыруды көздеді. Бұл әдістемелік жүйенің негізгі элементі болып қарастырылды.

Эксперимент барысында тәуелсіз және тәуелді айнымалыларды анықтау үшін біз мына әдістерді пайдаландық: теориялық (теориялық талдау және жинақтау; жалпылау және салыстыру); сауалнамалы-диагностикалық (сауалнама жүргізу, сұхбат алу, әңгімелесу, тест жүргізу, бағалау-рейтинг); эксперименттік (анықтаушы, қалыптастырушы және бақылаушы педагогикалық эксперимент); математикалық статистика әдістер.

Эксперимент жұмысының бақылау кезеңінде қайта жүргізілген сауалнама нәтижесінде студенттердің экодизайн технологиялары негізінде кәсіби даярлық деңгейі анықталды. Тәжірибелі-экспериментке барлығы 51 студент қатысты, оның 26 эксперимент тобында, 25 бақылау тобында болды.

Бірінші анықтау (алдын ала - белгілеуші) *кезеңінде* жоғарыда аталған оқу орындарындағы оқу-тәрбие үдерісінің нақты жағдайы мен осы даярлаудың бастапқы деңгейін анықтау үшін мына міндеттерінің шешімі іздестірілді: эксперименттік зерттеудің проблемасын және мақсатын анықтау; эксперимент жұмысының объектісін, тақырыбын таңдау және оны жүргізуді теориялық тұрғыда негіздеу; эксперимент болжамын тұжырымдау; студенттердің бастапқы даярлық деңгейін анықтауға қажетті әдістемелерді таңдау және оның тиімділігін тексеру; студенттердің кәсіби шығармашылығын жетілдіруге байланысты дидактикалық кешендер жасау; эксперимент нәтижесінде студенттер даярлығында болған өзгерістерді анықтау.

Екінші қалыптастыру (мазмұнды – процессуалды - қайта құрушы) *кезеңінде* тәжірибелі-эксперимент жұмысы ұйымдастырылып, белгіленген іс-шаралар жүйесі жүзеге асты: эксперимент жұмысының мазмұнын сипаттау; кәсіби пәндерді оқыту барысында экодизайн технологияларын пайдалануда білім берудің ұсынылған әдістеменің тиімділігін анықтау; білім беру үдерісіне ендірілген оқу құралдары, оқу-әдістемелік құралдары, элективті курс бағдарламалары мен қосымша материалдарын пайдалану тиімділігі тәжірибеден өткізу; эксперимент бойынша нәтиже шығару.

Үшінші бақылау (бақылау - түзетуші) *кезеңінде*: алынған эксперимент мәліметтерін синтездеу және талдау; эксперимент нәтижелерін математикалық

өңдеуден өткізу; болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін жетілдіру деңгейіндегі соңғы өзгеріс, жетістікті жүйеге келтіру, өңдеу.

Біз эксперимент жұмыс барысында сауалнаманың жазбаша және ауызша әдісін қолдану және алынған сауалнама нәтижелерін талдауарқылы тиісті нәтижелерін белгілеу болды.

Енді біз жүргізген эксперимент жұмысының нәтижелерін қарастырайық.

Бірінші анықтау эксперименті кезеңінде жоғарыда аталған оқу орындарындағы оқу тәрбиеудерісінің нақты жағдайы мен осы даярлаудың бастапқы деңгейі анықталды.

Анықтау эксперименті барысында бейнелеу өнері мамандары ретіндегі кәсіби шеберлігін жетілдіруге даярлау жүйесіндегі қазіргі жағдайы жалпы өнертанушылық және шығармашылық дайындығы тұрғысында анықталды.

Студенттердің кәсіби іс-әрекеттерде кәсіби білім беру дайындығының даму деңгейі төмендегідей анкеттік сұрақтар арқылы анықталды.

1.Бейнелеу өнері мамандарына экодизайн технологияларын практикалық тұрғыдан тиімді пайдалану қажеттігі бар деп ойлайсыз ба?

2.Бейнелеу өнері мамандарына кәсіби пәндер мазмұны кәсіби шеберлігін н жетілдіруге даярлаудың көрсеткіші ретінде қажет деп ойлайсыз ба?

3. Кәсіби пәндерінен меңгерген экодизайн ұғымына түсінік бере аласыз ба?

4.Экодизайнның негізгі элементтері мен негізгі материалдарын атап бере аласыз ба?

5. Экодизайнның негізгі түстерін ажырата аласыз ба?

6. Экодизайнды қандай салаларда кездестіруге болатынын атап бере аласыз ба?

7.Экодизайн қандай шешімдерде көрініс таба алады?

Сауалнама нәтижесін талдау барысында студенттің сұраққа берген жауаптары әртүрлі болғаны байқалды. Егер оларға қысқаша тоқталатын болсақ, мынадай көріністі байқауға болады. 1-сұраққа 57,1% студент жоқ десе, 29,7%-иә, 17,7%-иә, 13,2%- экодизайн технологиялары туралы түсініктері туралы жауаптары орта деңгейде болды.

Қалыптастыру эксперимент жұмысын ұйымдастыруда біз болашақ бейнелеу өнері мамандарының қазақ ұлттық қолөнер бұйымдарын жасау арқылы кәсіби шеберлігін қалыптастыру мәселелерінің шешімін практикалық тұрғыдан іздестіруді алға тарттық. Осыған байланысты, тәжірибелік-эксперимент арқылы жоспарланған бірқатар мәселелерді оқу-тәрбие үдерісіне енгізуді қарастырдық. Болашақ бейнелеу өнері мамандарыныңқазақ ұлттық қолөнер бұйымдарын жасау негізінде кәсіби шеберлігін қалыптастыруға қатысты меңгерген теориялық білімдерін практика жүзінде қолдануға үйрету мақсатында пайымдап алдық. Айталық, бейнелеу өнерін оқыту әдістемесі пәніне қатыстыбірқатар жұмыстардың орындалуын көздедік. Осы пәннің оқу бағдарламасын жан-жақты зерделеп, оған жүргізілген талдау бізге элективті курс бағдарламасын ұсынуға және шеберханадан тыс оқыту сабақтарын ұйымдастыруға мүмкіндік берді. Оның нәтижесінде болашақ бейнелеу өнері мамандарының экодизайн технологиялары арқылы кәсіби шеберлігін

калыптасуындағы өзгерістерді байқалып, студенттер ұсынылған элективті курс материалдары негізінде тәжірибелік қолданысын меңгерді.

Біз эксперимент барысында бірнеше пәндер «Сәндік қолөнері негіздері», «Дизайн негіздері», «Бейнелеу өнерін оқыту әдістемесі» аясында тәжірибелік және әдістемелік ұсыныстар жасадық.

Бұл ұсынылған әдістемелер студенттердің өз тәжірибесінде экодизайн технологияларын қолдану ерекшеліктерін түсінуге оның кейбір элементтерін пайдалануға ұмтылуына себеп болды. Атап айтатын болсақ, эксперимент және бақылау тобындағы студенттер арасында жүргізілген сауалнама нәтижелері алғашқы кезеңде экологиялық материалдар қатарын өңдеу, безендіру, қолдану аясы мен технологиялық бірізділігін толық меңгермегендігі байқалды.

Осы аталған пәндер бойынша практикалық сабақты жүргізу формалары, әдіс-тәсілдер (дәстүрлі және тиімді оқыту технологиялар) пайдаланылды. Бұл пәндер бойынша тәжірибелік сабақтар мен шеберхана сабағы мен шеберханадан тыс сабақтарды ұйымдастыру қарастырылды. Эксперимент жұмысын қалыптастыруда, осы көрсетілген сабақ түрлері бойынша практикалық зерттеу жүзеге асты. Ұйымдастыру формасына тиімді педагогикалық талдау беру мақсатында біз оларды шартты түрде үш топқа біріктіріп қарастырдық:

- топтық сабақтар (көпшілік жұмыс) – (галереяны шарлау, фишбоун, өрмекші, бесбармақ, кувертка және т.б.);
- сын тұрғысынан ұжымдық сабақтар (ұжымдық жұмыс әйлер шеңбері, вен диаграммасы және т.б.) – тапсырма бойынша, аудио-видео жазбалар, мастеркласстар, көрме, презентация т.б.;
- диалогтік оқыту технологиясы (СӨЖ, СОӨЖ, элективті курс, студиялар, шеберханада және шеберханадан тыс өзіндік дербес жұмыс, т.б.).

Педагогикалық талдау танымды, ұлттық өнерге әуестікті, ұлттық өнергетанымдық көзқарасты нығайту мен дамытудың жалпы процесімен ұштаса отырып, іс-әрекеттің тиімді нұсқалары мен ұйымдастыру формаларын зерттеуге мүмкіндік берді. Мұны қазақұлттық қолөнері бұйымдарын жасау мәні мен мазмұны талап етеді. Сонымен бірге біздің зерттеуіміз көрсеткендей, нақты айқындалған заңдылықтар байқалады – қазақ ұлттық қолөнер бұйымдарын жасап, үйретудегі ұйымдастыру формалары көп нұсқалы болған жағдайда, қазақ ұлттық қолөнерін өз тәжірибесінде пайдаланудағы білімдер жиынтығы мен студенттердің кәсіби шеберлігін қалыптастыру деңгейі жоғарлай түсетіні анықталды.

Оқытудағы формалар мен әдістер студенттердің теориялық материалды жетік меңгеруге ықпалын тигізеді. Ал, жаттықтыру әдісі студент бойына қажетті жағымды іс-әрекетті, мінез-құлықты әлденеше рет қайталату арқылы жаттықтырып сіңіру, оны қалыпты мінез-құлық дағдысына біртіндеп айналдырып, қалыптастыру болып табылады.

«Сәндік қолөнері негіздері» пәні мазмұнына қосылған қосымшалар осы пәннің дәріс тақырыптарына, практикалық сабақ тақырыптарына, СӨЖ, СОӨЖ тапсырмаларына анықталған мүмкіндіктер бойынша енгізіліп, эксперимент

жүзінде тексерістен өткізілді. Пән мазмұнына енгізілген қосымшалар негізінде СӨЖ, СОӨЖ тапсырмаларында болашақ бейнелеу өнері мамандары қазақ ұлттық қолөнеріндегі дәстүрлі және заманауи технологияларды орындау тәсілдері мен ерекшеліктерін, экодизайн технологиялар материалдар түрлерінің заманауи даму жағдайын және т.б. тақырыптарда шығармашылық жұмыстарын орындап, студенттер ғылыми-практикалық конференция жұмыстарына қатысты. Студенттер қосымша берілген шығармашылық тапсырмалар орындау барысында экодизайн материалдарынан қолөнер бұйымдарын, бас киімдерін жасап түсінуге жол алды.

Қалыптастырушы эксперимент кезеңінде айқындалған экодизайн тақырыптары жеткіліксіз болғандықтан, жоғарыда аталған пәннің мазмұнына қосымшалар енгізілді. Болашақ бейнелеу өнері мамандарының орындаған көрме нәтижесі қазақ сәндік ұлттық қолөнері жайлы меңгерген білімдері мен ізденіс жүргізген жұмыстары, көшірме эскиздері көркемдік талапқа сай экодизайн технологияларын мазмұндық, зерттеу, композициялық, материалдар таңдау, конструкциялық, технологиялық кәсіби еңбек әрекеттерін жасаумен қатар басқа да әлем халықтарының сәндік қолөнер бұйымдарының ерекшеліктерін салыстыруға мүмкіндік берді. Ұлт қолөнеріндегі қасиеттер мен ұқсастықтарды, өзге халық қолөнері мәні мен қолөнеріндегі ою-өрнектер, таспалар, түрлі кестелеулер, әзірлеу ерекшеліктері мен түр түстерін ажыратты.

Айталық, «Дизайн негіздері» пәні мазмұнына енгізілген қосымшалар мен белсенді үлестірмелі материалды Кесте 3 көрсетеміз. «Бейнелеу өнері және сызу» мамандығы студенттері 3 курс студенттері.

Кесте 3—Дизайн негіздері пәнінен белсенді үлестірмелі материал

Пәннің атауы	Сабақтың тақырыбы	Кредит саны	Курс	/семестр	Оқытушы
Дизайн негіздері	Жүн материалынан мойын шәлісін басу	Жалпы кредит 2 Тақырып сағат саны 2	3	5	Бекболатова Қ.М.
<i>Сабақтың қысқаша мазмұны</i> Студенттерге талдырма дайындау (жүннен) түрлері мен олардың атқаратын қызметтері жайлы қысқаша мәліметтер беру. Жүннің қасиеттері мен орындалу бірізділігін, жасалу техникаларын көрсету. Киіз басу әдісі арқылы бойжеткендерге, орта жастағы келіншектерге, апа-әжелерге арналған түрлі бұйымдарды басып үйрету. Ептілікке, сұлулыққа тәрбиелеу.					
<i>Жүн материалынан мойын шәлісін басу бірізділігі</i> 1. Алдымен жүннен жасалатын бұйым композициясының эскизін сызып аламыз. Эскиз бойынша белгіленген өлшем бойынша талдырма негізін 2 қабат етіп орташа қалыңдықта жайып шығамыз. 2. 2 қабат жайылған ақ жүннің негіз бетіне өзіңіз қалаған геометриялық түзу, ирек және т.б. сызық түрлерін қолдана композициялық көрінісін сақтай отырып түрлі-түсті жүнді орналастырамыз.					

<i>Жүн материалынан мойын шәлісін басу бірізділігі</i> 3. Шәлінің бетіне өзіңіздің эскизіңіз бойынша түрлі түсті жүнді орналастырып болған соң, бетіне тор матаны төсеп, жылы сабынды сумен сулап, бетіндегі суреті қозғалып кетпейтіндей жағдайға әкеп, аздап сіңгенше уқалаймыз. Үшбұрыштың екі бұрышына ұзындау етіп үзіп алып, ақ жүнді жалғап оған түрлі-түсті жүндерді араластырып бауын сабынды алақанымызбен уқалап қатайтып аламыз. 4. Мойын шәліні тор матаға орап, оның үстінен мақта (х/б) матаны орап илейміз. Арасында илеп жатқан шәлімізді ашып қарап, қайта орап басып отырып жұмыс жасаймыз. 5. Жұмыстың соңында шәліміздің ұзындық бойын үйкелеп шеттерін түзетіп реттеп аламыз. Артынан жылы суға шайып оны кептіріп, үтікке басып аламыз.	<i>СӨЖ тапсырмалары</i> Мойын шәлінің өлшемін анықтау, эскизін ойластыру. <i>СООЖ тапсырмалары</i> Мойын шәлінің негізгі талдырмасын жасап, эскиз бойынша түрлі-түсті жүнді негіз бетіне үйлестіріп орналастыру.
<i>Бақылау сұрақтары</i> 1. Киіз бұйымдарының шығу тарихы. 2. Киізден жасалатын бұйымдарды атаңыз? 3. Киіз басу дәстүрі қашан қалыптасқан? 4. Жүннің сапасын қалай ажыратуға болады. 5. Жүннің қандай түрлерін білесіз? 6. Киіз басу техникаларын атаңыз? 7. Жүннен жасалған бұйымдардың денсаулыққа пайдалы тұстарын атаңыз. 8. Жүнді қалай сақтау керек. 9. Құрғақ және ылғалды киіз басудың бір-бірінен айырмасы неде. 10. Киіз басу процессін жеңілдететін құралды ата. 11. Киіз басудың пластикалық ерекшеліктерін ата.	Глосарий 1. <i>Киіз басу</i> – жүн талшықтарының бір-бірімен ұйыса байланысатын қасиеті негізінде киіз жасау процесі. 2. <i>Ылғалды киіз басу</i> - киіз дайындау тәсілі, жүннің су мен сабынның өзара әрекеттесуі арқылы дәстүрлі қол әдісімен орындалады. 3. <i>Киіз пісіру</i> –басылған киізді шымырлап, беріктей түсу үшін белгілі уақыт өткеннен кейін қайта басуды айтады. 4. <i>Эскиз</i>– болашақ шығарманың түпкілікті өзі ғана емес, жай нобайы ғана болғанмен, мейлінше тыңғылықты еңбектің жемісі. Онда суретші өзі ойға алған шығарманың не тұтас композициясын, не белгілі бір бөлшегі мен басты кейіпкерлерін егжей-тегжейлеп көрсетуге тырысады. 5. <i>Технология</i> –сөзі ежелгі грек сөзінен шыққан «техне» - өнер, шеберлік, іскерлік, ал «логос» - сөзі оқу деген ұғымды білдіреді. Ежелгі грек ұғымы бойынша «техне» - термині іс-әрекет нәтижесі мен үрдісін белгілейді, ол іс-әрекеттің реттілігімен ерекшеленген жоғарғы сапалы және соны нәтижеге жеткізу деп түсіндіріледі. Бұл зергерлік бұйымдар, мүсіндер, киіз үй жабдықтары және т.б. болуы мүмкін. 6. <i>Күзем жүн-</i> қойдың күзде қырқылған жүнін айтады. Күзем жүннің түбіті жабағыға қарағанда аз, жүн талшықтары қысқалау әрі қылшығы молырақ болып келеді. 7. <i>Жабағы жүн-</i> қой мен түйенің жазғытұрымғы ұйысқан қысқы жүнін айтады. Күзем жүнге қарағанда қылшығы аз, түбіті көп болғандықтан көбіне тоқымашылық кәсібінде молырақ пайдаланылады.

Пән мазмұнына енгізілген қосымшалар болашақ бейнелеу өнері мамандарының экодизайн технологиялары арқылы сәнді бұйымдарды дайындаудың бірізділігін, білімін жетілдіруге ықпал етумен қатар оны жасау үлгілерін орындаудағы ынта-жігерін оятты. Болашақ бейнелеу өнері мамандары басқа халықтар қолөнері мен қазақ ұлттық қолөнері түрлерінің ерекшеліктерін ажырата бастады. Сөйтіп, студенттер сәндік қолөнері туралы білімін кеңейтіп, ұлттық мәдениет құндылықтары маңызын түсінді.

Нәтижесінде, болашақ бейнелеу өнері мамандары экодизайн материалдарын қолдану мен оның технологияларын жете түсініп, сәндік қолөнері бұйымдарын дайындауда кәсіби білімі, шеберлігі, кәсіби әрекеттері мен кәсіби шеберліктері қалыптаста бастады. Экодизайн технологиялары саласынан алған білімдері тереңдеді. Сәндік қолөнер бұйымдарын экодизайн технологиялары арқылы жасаудың белсенді үлестірмелі материалы тәжірибелік сабақтар сапасын арттырды. Мұны болашақ бейнелеу өнері мамандарының сәндік қолөнер бұйымдары тақырыптары бойынша орындаған шығармашылық тапсырмалары мен жобаланған эскиздері, сызбалары, макеттері, ғылыми жұмыстары мен кестелері әзірленді.

Қалыптастыру экспериментінің екінші кезеңінде студенттердің мотивациялық, мазмұндық, іс-әрекеттік және рефлексік компоненттері бойынша деңгейлерін жетілдіру мақсатында «Сәндік қолөнері» пәнінде студенттерге арналған байпақ дайындау шеберхана сабағында мазмұндық, композициялық, техникалық, конструкциялық, технологиялық ерекшеліктері меңгертілді.

Кесте 4 - Сәндік қолөнері негіздері пәнінен белсенді үлестірмелі материал

Пәннің атауы	Сабақтың тақырыбы	Сағат саны	Курс	/семестр	Оқытушы
Сәндік қолөнер негіздері	Балаларға арналған киіз байпақ	Жалпы 2 кредит, сағат саны 4	3	5	Бекболатова Қ.М.
<i>Сабақтың қысқаша мазмұны</i>					
Студенттерді табиғи материалдармен жұмыс жасаумен қатар, көнеден келе жатқан аяқ киім түрлерімен таныстырып, олардың айырмасын мен ерекшеліктерін айта келе ұлттық өнерге деген ынта, қабілеттерін оятумен қатар қол икемділіктері мен ептілігін дамыту.					
<i>Балаларға арналған киіз байпақ жасаудың бірізділігі</i>					
1. Алдымен байпақты бастар алдында оның эскизін салып, не болмаса оның қандай түспен және оюларын алдын ала ойластырып алған жөн. Содан керекті табан өлшемін алып байпақтың қонышының биіктігін анықтап алған соң су өткізбейтін полиэтиленнен лекала жасап аламыз 2. Лекаладан жасалған үлгінің үстіне алдымен ақ түсті түтілген жүнді оң қолмен уыстап алып, сол қолдың қырымен басып тұрып үзіп отырады. Талдырманы қалындатып тартамыз, алдымен көлденең (горизонтально), содан кейін тігінен (вертикально) етіп, жүнді бір-біріне айқастырып, 2 қабат талдырма негізін жасап алған соң, үстіне тор матамен бетін жауып, сабынды жылы сумен себелеп шығамыз. Сабынды су жүннің бір-біріне тез жабысуына және тез кірігуіне септігін тигізгендіктен оны 5-10 минуттай уқалап бір-біріне сіңдіріп аламыз. 3. Аздап уқаланған жүннің бетінен торлы матаны алып тастап, сабындалған жүн мен астында тұрған үлгімізді қоса төңкеріп, үлгінің бойынан тыс шығып тұрған сабынды					

Балаларға арналған киіз байпақ жасаудың бірізділігі

жүнді үлгі бойымен қайырып аламыз. Үлгінің бетіне қайта 2 қабат ақ жүннен талдырма жасап, тор матаны бетіне төсеп, қайта сабынды сумен 5-10 минут уқалап, оны қайта төңкеріп, жүннің шеттерін үлгі бойымен қайырып аламыз.

4. Қайырылған шеттерін уқалап сіндіріп алған соң, бетіне өзіңіз ойлаған түспен немесе эскиз бойынша керекті түстерді орналастырып жаямыз. Оның бетіне тор матаны қойып сабынды сумен аздап уқалап алып, бетіне алдын ала жүннен дайындап алған талдырмадан оюымызды қырқып, керекті жеріне композициясы бойынша орналастырып, қайта уқалау процессіне жүгінеміз. Үстіне тор матаны төсеп, уқалап, қайта төңкеріп, шеттерін қайырып, жоғарыда айтылған процесстерді қайта қайталаймыз.
5. Шеттері қайырылған жүннің астында жатқан жүнмен бірігіп кеткенін байқасыңыз, онда оны орау процессіне жарады деген сөз. Яғни, бетіне төселген торды алмай, оны оқтауға қамырды илегендей орап, сыртына тағы мақта матамен (х/б мата) қосымша орап алып илейміз. Мақта мата жүннің бойында тұрған артық суды өзіне сіңіріп, жүнді отырғыза, өз көлемінен кішірейте бастайды. Байпақтың бетіне салған оюларымыз сіңгенше басамыз. Байпақты басу барысында жүннің бойындағы артық суды сығып тастап отырамыз. Сөйтіп, бұйымды толық жүннің бойындағы су азайғанша басып отырамыз.
6. Байпақты басып алған соң, оны екі бүктеп дәл ортасын тауып, қақ ортасынан қайшымен қырқып аламыз. Ішінде қалған үлгімізді алып тастап, байпақтың қырларын сабынды қолымызбен үйкелеп түзетіп аламыз. Содан байпақтың тұмсық жағынан, қонышы жағынан орап отырып илеп кішірейтеміз.
7. Ендігі кезең байпақтың бауын жасау барысына көшеміз. Орамынан ұзындау жүн үзіп аламыз. Оны суға малып, сабынды алақанымызбен әбден қатайғанша үйкелейміз. Дайын болған бауды жылы таза сумен шайып алған соң кептіруге қоямыз.
8. Орамнан біршама жүнді (мысалы 1-2 грамм) үзіп алып, оны орап, бұйымды тарқатылып қалмауы үшін саусақтармен ұстап тұрып, түгелдей сабынды суға батырып, содан кейін шығарып, алақанымызға салып домалату керек. Алақанның арасында домалатуды аяқтап, салқын суға малып сабынның ертіндісін шайыңыз. Егер моншақтар пішінін жоғалтып жатса, аздап домалатыңыз. Сондай шар тәріздес моншақтардан төртеу жасап шығарсыз.
9. Аяқ-киім қалыбына әбден піскен байпақты кигізіп, қалып пішімі бойынша оны уқалап, пішінге келтіреміз. Содан бұйымды кептіріп аламыз. Кепкен байпақтың керекті белгіленген жерлерінен бауын жүргізу үшін бізбен тесіп оған бау жібін жүргізіп, сәндік үшін шар тәріздес моншақтарды бауға өткізіп, түйінмен бекітіп қоямыз. Әбден кепкен, пішінге келтірілген байпақтың табанын былғары матаның үстіне қойып, үлгісін қырқып аламыз. Сол үлгіні байпағымыздың табанына қойып, кестелі жіппен айналдыра тігіп шығамыз.

СӨЖ тапсырмалары

Киіз байпақтың өлшемін анықтау, эскизін ойластыру, сызбасын сызып алу.

СООЖ тапсырмалары

Киіз байпақты сызба бойынша негізгі талдырмасын жасап, эскиз бойынша түрлі-түсті жүнді негіз бетіне ою-өрнектерін үйлестіріп, бұйымның сапалы болуын қадағалау.

Бақылау сұрақтары

1. Киіз байпақтың түрлері мен олардың атқаратын қызметі.
2. Байпаққа қолданылатын ою-өрнектердің қандай түрлерін білесіз?
3. Киізден жасалған аяқ-киімдердің қандай түрлерін білесіз және олардың бір-бірінен айырмасы неде?

Глосарий

1. *Қолөнер*—халық өмірімен, тұрмысымен біте қайнасып келе жатқан кәсіп түрі.
2. *Сәндік-қолданбалы өнер*— қолөнердің түрлерін дәріптеушілердің интеллектуалды

Глосарий

тұрғыдан тірі және өлі табиғи заттарды эмоционалды қабылдап және рационалды шешімде туындыларды өмірге әкелуі.

4. *Дәстүр*– (латынша, traditio - жалғастыру) тарихи қалыптасқан қоғам үшін пайдалы, ұрпақтан-ұрпаққа беріліп және белгілі уақыт аралығында сақталып отыратын адамзат тәжірибесіндегі жалғастығы мен жиынтығы, мәдени мұрасы: әдет-ғұрыптар, ырымдар, жүріс-тұрыс қалыптары мен тәртіптері, үрдістер, жөн-жоралғылар, мейрамдар, церемониялар және т.б.
5. *Қоныш* – тобық ұстап тұратын аяқ киім үстінің бөлігі.
6. *Пластика* – форманың бір бағыттан екінші бір бағытқа өту сапасын айтады.
7. *Киіз байпақ*– байтаба, қолдан жасалған пима.
8. *Талдырма*–алуан түске боялған жүнді жеке –жеке жұқа әрі босаң етіп киіз басу әдісімен басып алады да, одан ою ояды. Дайын оюды шидің үстіне шабақталып, біртегіс тартып салынған жүннің үстіне орналастырады.

«Экодизайн және технология» атты элективті курсы оқытылды. Бұл курстың мақсат міндеттері мен тақырыптық жоспары бойынша түсініктеме берілді. Элективті курс бойынша болашақ бейнелеу өнері, қолөнер тарихы, оны зерттеушілер мен жобалаушылар еңбектерінен басқа, қолөнер қызметі, пайдалануына байланысты орны, ұлттық бұйымдарды дайындау процессі жайлы толық мағлұматтар берілді.

Болашақ бейнелеу өнері мамандарың экодизайн технологиялары арқылы кәсіби шеберлігін қалыптастыру компоненттерінің даму деңгейінің көрсеткіштерін кесінділермен бергенді жөн көрдік. Тәжірибелік – эксперимент жұмысының басында және соңындағы кесінділері біздер анықтаған мотивациялық, мазмұндық, іс-әрекеттік және рефлексстік компоненттер бойынша.

Кесте 5 - Экодизайн технологиялары арқылы болашақ мамандардың кәсіби шеберлігін қалыптастыру компоненттерінің көрсеткіштері (%)

Компоненттер	Эксперимент тобы – 26, бақылау тобы - 25						
	Жұмыс кезеңдері	Жоғары		Орташа		Төмен	
		ЭТ	БТ	ЭТ	БТ	ЭТ	БТ
Мотивациялық	Басы	8,1	4,5	41,7	43,6	50,2	51,9
	Соңы	57,7	5,3	33,1	47,4	9,2	47,3
Мазмұндық	Басы	7,4	6,7	39,8	40,5	47,2	52,8
	Соңы	61,3	6,9	26,9	43,7	11,8	49,4
Іс-әрекеттік	Басы	8,5	5,8	43,8	53,1	51,7	47,3
	Соңы	59,2	6,1	31,3	51,5	9,5	42,4
Рефлексстік	Басы	9,1	7,3	39,1	55,1	51,8	47,8
	Соңы	63,7	8,1	25,9	49,8	10,4	42,1

Эксперимент барысында бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін жетілдіру даярлығының мотивациялық, мазмұндық, іс-әрекеттік, рефлексстік

компоненттерінің даму деңгейінің көрсеткіштері қорытындыланды. Бұл қорытынды нәтижелерін (Кесте 5) арқылы көруге болады.

Кестеде көрсетілгендей, эксперимент тобына қатысқан респонденттер жауаптары экодизайн технологиялары негізінде болашақ мамандардың кәсіби шеберлігін қалыптастыруда өзгерістер болғаны байқатты. Ал, бақылау тобында айтарлықтай өзгеріс болғамағаны анықталды. Экодизайн технологиялары арқылы болашақ мамандардың кәсіби шеберлігін қалыптастыру мақсатындағы мотивациялық компонент көрсеткіштері: эксперимент басында біз белгілеген деңгей көрсеткіштерін берген респонденттер саны жоғары – 8,1, орташа – 41,7, төмен – 50,2 болса, ал эксперимент соңында жоғары – 57,7, орташа – 33,1, төмен – 9,2 пайыз құрады.

Енді келесі мазмұндық компонент көрсеткіштерінің нәтижелері мынадай болды: эксперимент басында біз белгілеген деңгей көрсеткіштерін берген респонденттер саны жоғары – 7,4, орташа – 39,8, төмен – 47,2 болса, ал эксперимент соңында жоғары – 61,3, орташа – 26,9, төмен – 11,8 пайыз құрады.

Іс-әрекеттік компонент көрсеткіштерінің нәтижелері мынадай болды: эксперимент басында біз белгілеген деңгей көрсеткіштерін берген респонденттер саны жоғары – 8,5, орташа – 43,8, төмен – 51,5 болса, ал эксперимент соңында жоғары – 59,2, орташа – 31,3, төмен – 9,5 пайыз құрады.

Ал, рефлексік компонент көрсеткіштерінің нәтижелері мынадай болды: эксперимент басында біз белгілеген деңгей көрсеткіштерін берген респонденттер саны жоғары – 9,1, орташа – 39,1, төмен – 51,8 болса, ал эксперимент соңында жоғары – 63,7, орташа – 25,9, төмен – 10,4 пайыз құрады.

Бұл көрсеткіштер нәтижелері экспериментке қатысқан студенттер саны кәсіби пәндер бойынша енгізілген қосымша материалдарды терең меңгеріп, экодизайн технологиялары арқылы кәсіби шеберлігінің қалыптасуына ықпалы зор болды.

Нәтижесінде болашақ бейнелеу өнері мамандарының сәндік қолөнері туралы білімдері мен түсініктері, ұлттық қолөнер бұйымдарын жасауға кәсіби білімдері, кәсіби әрекеттері мен шеберліктері дамып, оның пайдалану орнын, экодизайн технологияларының дәстүрлі және заманауи түрлерін және қазіргі сәнді қолөнер бұйымдарын ажырату үлгілерін жасады.

Қалыптастыру экспериментінің үшінші кезеңінде «Экодизайн және технология» элективті курс (3-4 курс) бағдарламасы меңгертілді, өндірістік практика (3-4 курс), дипломдық жұмыс мүмкіндіктері пайдаланылды. Элективті курс шеберханасында, өндірістік практика, дипломдық жоба жасау жұмыстары барысында болашақ мамандардың қазақ ұлттық қолөнері саласынан меңгерген білімдері, іскерліктері мен дағдылары, шеберліктері дамытылды.

Қазақ ұлттық қолөнері арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының экодизайн технологиялары арқылы кәсіби шеберлігін қалыптастыру үдерісінде жеке, топтық, ұжымдық ұйымдастыру формалары қолданылды. Оқытудың дәстүрлі әдістері ауызша (әңгіме, әңгімелесу, дәріс, баяндама, нұсқау, кеңес беру және т.б.), көрнекілік (иллюстрациялар, оқытудың техникалық құралдары, табиғи объектілер, әдістемелік кестелер және т.б.),

практикалық (жаттығу, үлгімен жұмыс істеу, шығармашылық жұмыс және т.б.) әдістерді қолданудың мүмкін екендіктері анықталды. Сондай-ақ, экодизайн технологияларының бірізділігі мен ақпараттық технология түрлерінің мүмкіндіктері пайдаланылды. Мәселен, қазақ ұлттық қолөнер бұйымдарының композициясын жобалауды меңгертуде ақпараттық технологияның компьютерлік бағдарламаланған оқыту, материалды компьютердің көмегімен оқу, компьютер қоры негізінде оқу, компьютер қорымен оқыту, компьютер арқылы бағалау, компьютерлік коммуникация әдістері қолданылды. 1-тақырып. Кіріспе (мақсаты мен міндеттері, ережелері мен талаптары, т.б.).

Кесте 6 – «Экодизайн және технология» атты арнайы элективті курстың тақырыптық жоспары

Тақырып атауы	Практикалық	СӨӨЖ	СӨЖ
«Экодизайн және технология » атты курстың мақсаты мен міндеттері, тапсырмалары.	2	2	2
Эко, дизайн, технология материалдарының даму тарихы	2	2	2
Экодизайн материалдары	2	2	2
Сәндік қолөнер бұйымдары түрлері	2	2	2
Экодизайн технологияларының бірізділігі	2	2	2
Сәнді шәлі дайындау технологиясы	2	2	2
Сәнді кеудеше дайындаудың технологиялық бірізділігі	4	4	4
Сәнді баскиімдер дайындаудың технологиялық бірізділігі мен ерекшеліктері	6	6	6
Киізден байпақ әзірлеудің конструкциялық ерекшеліктері	4	4	4
Сәнді сөмке дайындаудың технологиялық ерекшеліктері	4	4	4
Сәндік қолөнер бұйымдарын экодизайн материалдарымен дайындаудың технологиялық мәні мен маңызы	2	2	2
Экодизайн технологиялары арқылы болашақ мамандардың кәсіби шеберлігін қалыптастырудағы әдістемелік жолдары	2	2	2
Барлығы	30	30	30

«Экодизайн және технология» арнайы элективті курсының мақсаты- болашақ бейнелеу өнері мамандарының сәнді бұйымдарды орындауда экодизайн материалдары арқылы күрделілігіне қарай конструктивті сызбасын жобалау мен түрлі техникаларды қолданудың әдіс-тәсілдерін, технологияларын меңгере кәсіби шеберлігін шыңдау болып табылады.

«Экодизайн және технология» элективті курсының міндеттері:

-кәсіптік пәндерден, элективті курста орындалған бұйымдардың көрсетілімі. Алған білімдері мен меңгерген дағдыларын тәжірибеде жетілдіру;

- болашақ бейнелеу өнері мамандарын қызықтыратын көрнекілік материалдар мен қазіргі заман талабына сай орындалған экодизайн бағытындағы өнер туындылары мен оның қолданыстағы аясы жайлы ақпараттар беру;

-техникалық қауіпсіздік және тазалық ережелерінің шарттарын сақтау;

- болашақ мамандардың кәсіби іскерлігін мен шеберлігін дамыту;

- бұйым жасауда қалдықсыз әрі тиімді технологиялық өндеулерді тәжірибеде қолдану;

- өз еңбегімен жасаған бұйымдарын бағалай білу.

Қазақтың қолданбалы сәндік қолөнер түрлерімен танысу. Сәндік қолөнердегі экодизайн материалдарын анықтап, технологиялық ерекшеліктерін меңгеру.

2- тақырып. Эко, дизайн, технология материалдарының даму тарихы.

Экология, дизайн және технология ұғымдарының анықтамалары. Эко түбірі мен дизайн ұғымының біріккендегі кез келген өнер саласындағы барынша зиян келтірмейтін ортаны құратын өнер туындыларына тоқталу. Экодизайн технологиялары арқылы адам баласына жайлы табиғи ортаны, құру принциптері айтылады. Қазіргі заманғы технологиялардың түрлері. Экодизайн бағытында жұмыс жасайтын дизайнерлердің шығармаларына тоқталу.

3- тақырып. Экодизайн материалдары.

Экодизайн материалдары мен оның негізгі түстері жайлы айтылады. Экодизайн материалдары арқылы жасалатын бұйымдар түрлері.

4- тақырып. Сәндік қолөнер бұйымдары түрлері.

Сәндік қолөнер негіздері мен оның түрлері. Әлем халықтары қолөнері мен ерекшеліктері. Қолданбалы қолөнер негіздерін түсінуі, әлем халықтары қолөнері мен қазақ халқының сәндік қолөнерін білуі мен ерекшеліктерін даму, шығу тарихы мен зерттеушілер мен үлес қосушылар еңбектерінің мазмұндық сипаттамасы;

5- тақырып. Экодизайн технологияларының бірізділігі.

Дәстүрлі және заманауи технологиялардың орындалу бірізділігінің айырмасын ажырату.

6- тақырып. Сәнді шәлі дайындау технологиясы.

Сәнді шәлінің шығу тарихы мен оның түрлері. Сәнді шәлінің тағудың айнамақтық ерекшелігіне қарай ажырату. Жасау бірізділігі.

7- тақырып. Сәнді кеудеше дайындаудың технологиялық бірізділігі.

Қысқаша бешпенттің тарихы мен киілу ерекшеліктері. Сәнді кеудешенің жасалу бірізділігі мен конструктивті сызбасына берілетін қосымшаларын анықтап, қалдықсыз ақауларсыз бұйымды сапалы орындап шығу.

8- тақырып. Сәнді баскиімдер дайындаудың технологиялық бірізділігі мен ерекшеліктері. Конструктивті сызбасына берілетін қосымшаларын анықтау.

Бас киімдердің шығу тарихымен түрлері. Аймақтық ерекшелігі. Сәнді бас киімнің жасау бірізділігі.

9- тақырып. Киізден байпақ әзірлеудің конструкциялық ерекшеліктері.

Киіз байпақты дайындау мен сызба конструкциясының қосымшаға берілетін өлшем ерекшелігі. Аяқ киімдердің түрлері мен жасалу әдістерін меңгеруі, кестелеудің түрлері.

10- тақырып. Сәнді сөмке дайындаудың технологиялық ерекшеліктері.

Түрлі үлгідегі сәнді сөмкелер әзірлеу. Сән дизайнында қолсөмкелердің тарихы мен шығу даму кезеңдерін сипаттау, қолданыс аясы.

11- тақырып. Сәндік қолөнер бұйымдарын экодизайн материалдарымен дайындаудың технологиялық мәні мен маңызы.

Экодизайн материалдары арқылы сәнді бұйымдардың конструктивті сызбасындағы ерекшеліктерін талқылау. Жүн материалының отыру, пісу процесінің ерекшеліктерін анықтау. Адам еңбегін жеңілдететін техникалық құралдарды талқылау.

12- тақырып. Экодизайн технологиялары арқылы болашақ мамандардың кәсіби шеберлігін қалыптастырудағы әдістемелік жолдары

Экодизайн материалдары негізінде орындалған шығармашылық жұмыстарға қорытынды көрме ұйымдастырып, студенттер жұмыстарын талдау, арнайы ұйымдастырылатын көрмелерге студенттердің жасап шығарған сәтті шыққан жұмыстарын ұсыну.

«Экодизайн және технология» курсы қызметі оқу өндірістік тігін шеберханасында оқу ағымы барысында ұйымдастырылды. Мұнда студенттер өз талап-тілектері бойынша келіп, қатысты.

Экодизайн материалдарынан бұйымдар әзірлеудің әдістемелік бірізділігі

Сәнді құлақшын басу.

Тәжірибелік сабақтың мақсаты: студенттерге киізден жасалған ұлттық нақыштағы бас киім - сәнді құлақшынды жасау технологиясын үйрету арқылы эстетикалық талғамын арттыру. Ұлттық бас киімдердің түрлерімен таныстыру және олардың айырмашылығына тоқталып, бас киімдер жайлы толық мағлұмат беру.

Тәжірибелік сабақтың көрнекілігі

Киізден басылған бас киімдердің үлгілерін көрсету, слайд (презентация) арқылы мәліметтер мен фотосуреттер арқылы ерекшеліктерін көрсету.

Құрал-жабдықтар

500-600 грамм түсті (меринос) жүн, торлы мата, мақта мата, қайшы, ине, жіп, сабын(кез келген кондиционерсіз және иіс майлы қоспаларсыз сұйық сабын), жылы су, полиэтилен (подложка), баскиім қалыбы,

Тәжірибелік сабақтың барысы

Сабақ барысында оқытушы студенттерге баскиім жайлы қысқаша мағлұмат беріп, олардың түрлерін атап, баскиім бұйымдарда қолданатын ою түрлерімен таныстырады. Бас киімнің сызбасына байланысты өлшемдері мен қосымшалары жайлы түсіндіру. Осының бәрін қамти келе, дайын жасалған бас

киім үлгілерін көрсетіп, нұсқаулықта көрсетілген үлгі бойынша орындауға бағыт береді.

Тәжірибелік жұмыс

Оқытушы студенттердің дайындығы мен құрал-жабдықтарын, жұмыс орындарының дайындығын тексереді. Сонан соң алынған өлшемдер бойынша үлгіні қалай дұрыс сызу керектігін көрсетеді. Оқытушы студенттердің тапсырманы орындау барысында материалдарды тиімді әрі ыңғайлы қолданып пайдаланудың жолдарын айтып, қатадағалап отырады. Студенттерге жасап жатқан бұйымның піскен піспегенін, оюдың сіңген сіңбегенін қалай ажырату екендігін көрсетіп, түсіндіріп кетеді. Оқытушы бұйымды жасау барысында студенттерге көмектеседі, содан кейін ғана студенттің берілген тапсырманы өз бетінше орындауына мүмкіндік жасайды.

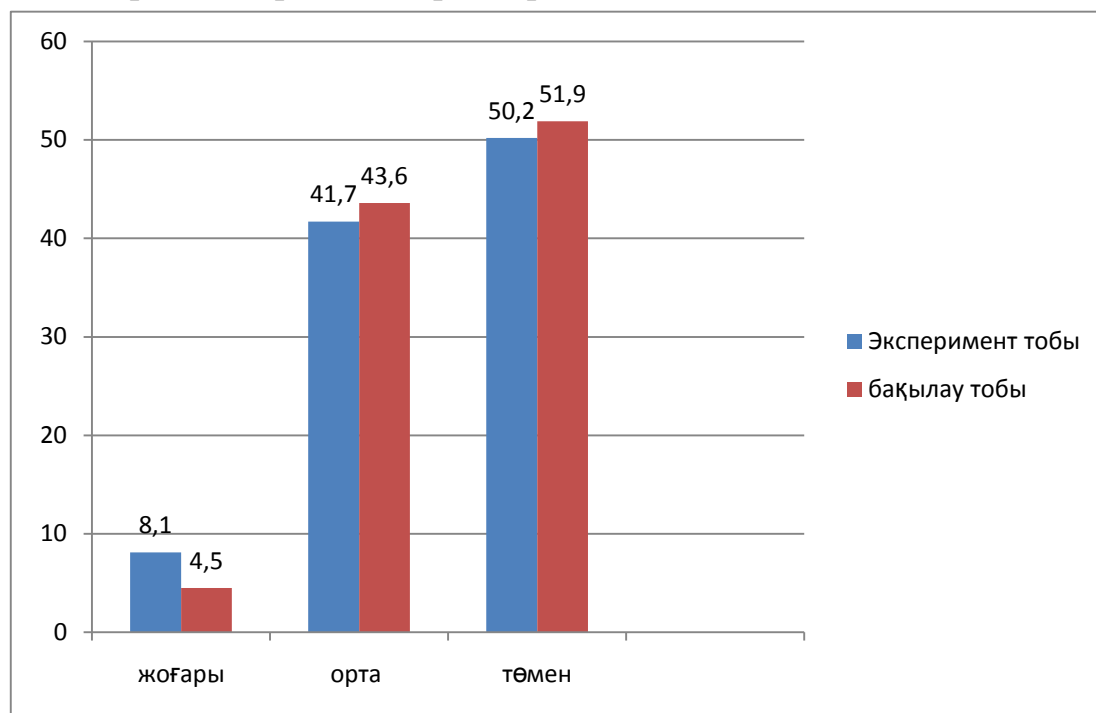
Сабақты қорытындылау

Орындалған бұйымның сапасын студенттермен топпен бірге талқылап, оның орындалу жолдары жайлы пікірлерін тыңдап, бітірген бұйымның сапасына баға беріп қорытынды бағасын салыстырмалы түрде бағалау.

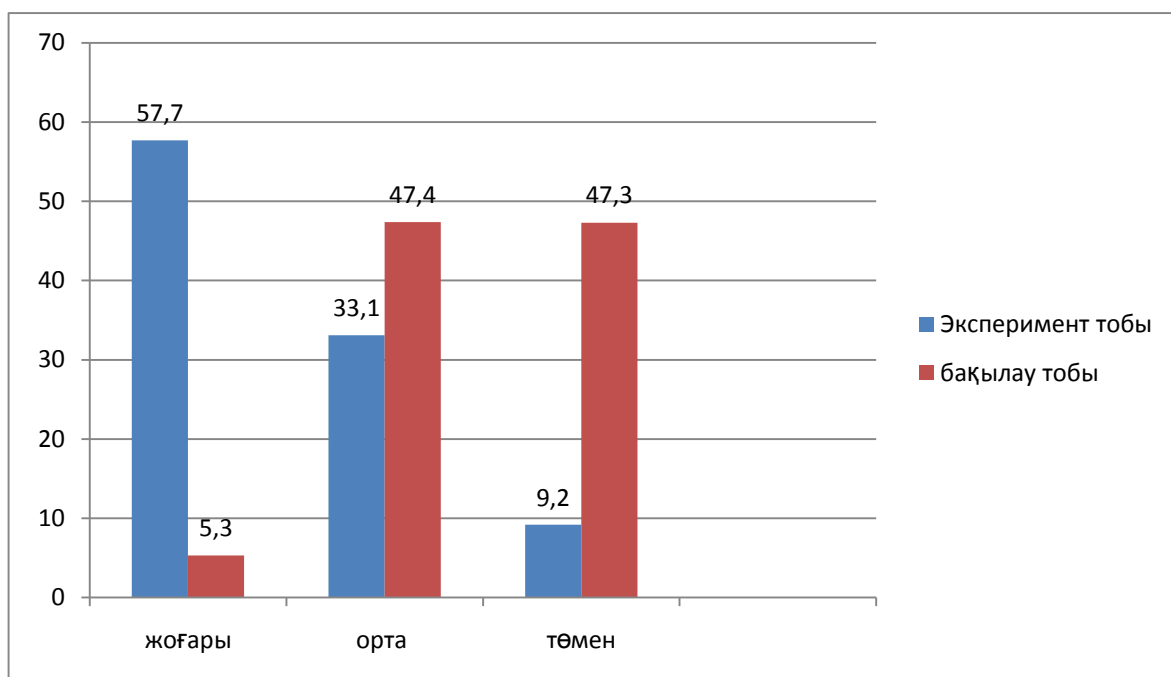
Тәжірибелік сабақтың тақырыбы

Жүннен «Сәнді құлақшын» жасау бірізділігі (Қосымша Б) көрсетілген.

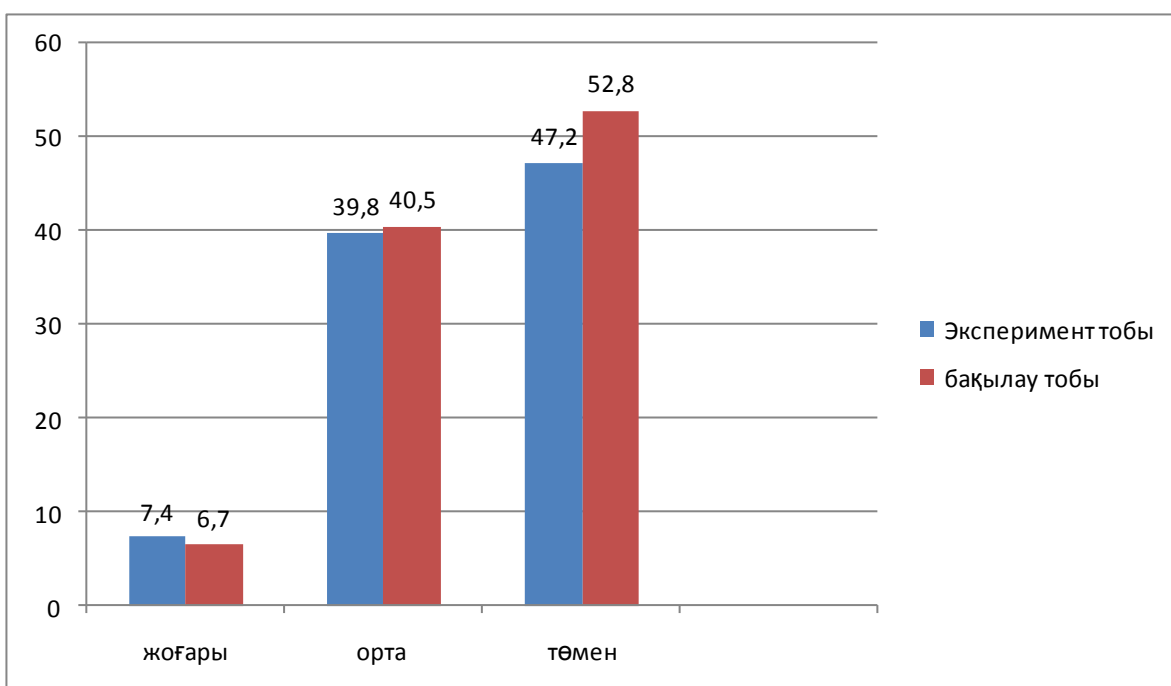
Ал, бағдарламада жоспарланған тақырыптар, олардың қорытындылары оқу-тәрбие үдерісінде жүзеге асатыны мәлім. Яғни, оқытушы белгілі бір тақырып бойынша жинақталған білім жүйесін болашақ бейнелеу өнері мамандарына меңгерту үшін, оны оқып-үйрену және өз тәжірибесіне қолдана білуі керек. Енді, эксперимент нәтижелерін математикалық өңдеу жүргізу арқылы диаграмма көрсеткіштерін береміз.

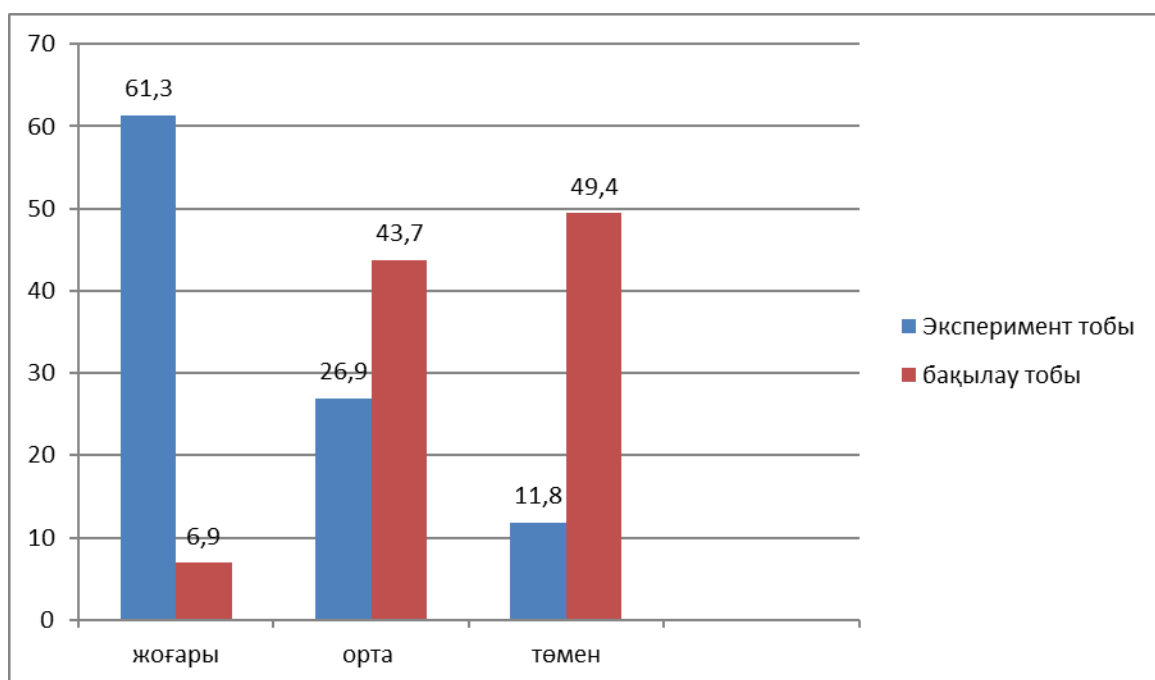
Сурет 6 – Экодизайн технологиялары арқылы болашақ мамандардың кәсіби шеберлігін қалыптастырудың мотивациялық компоненті бойынша бастапқы мәліметтері

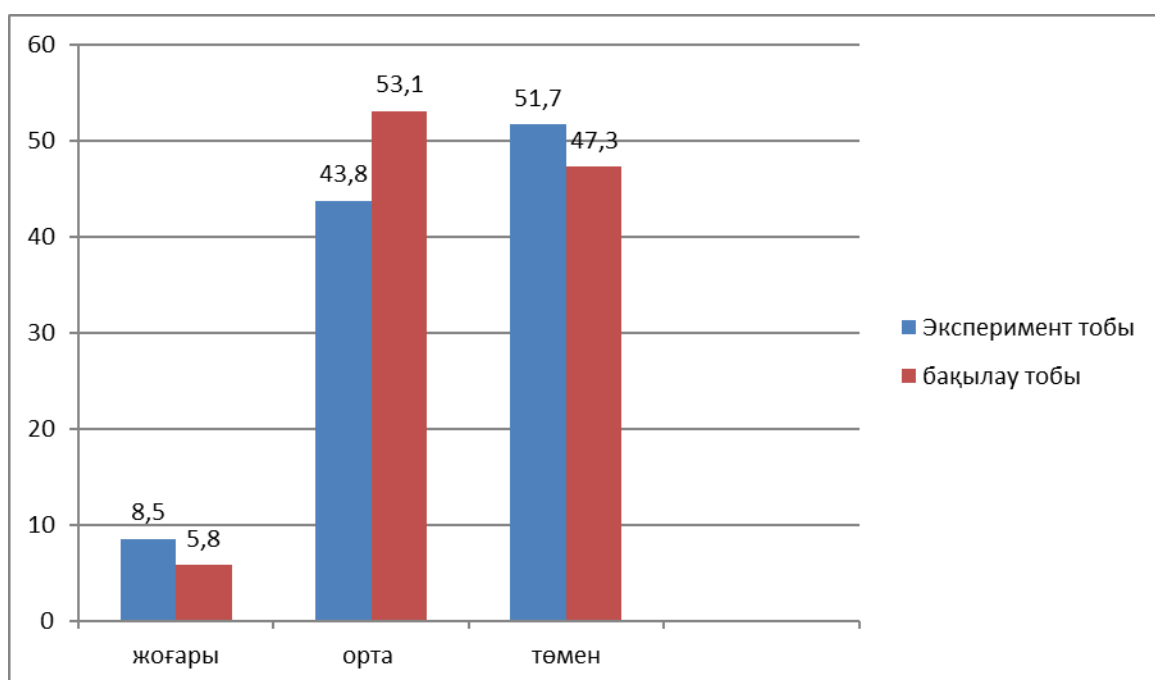
Сурет 7 – Экодизайн технологиялары арқылы болашақ мамандардың кәсіби шеберлігін қалыптастырудың мотивациялық компоненті бойынша соңғы мәліметтері

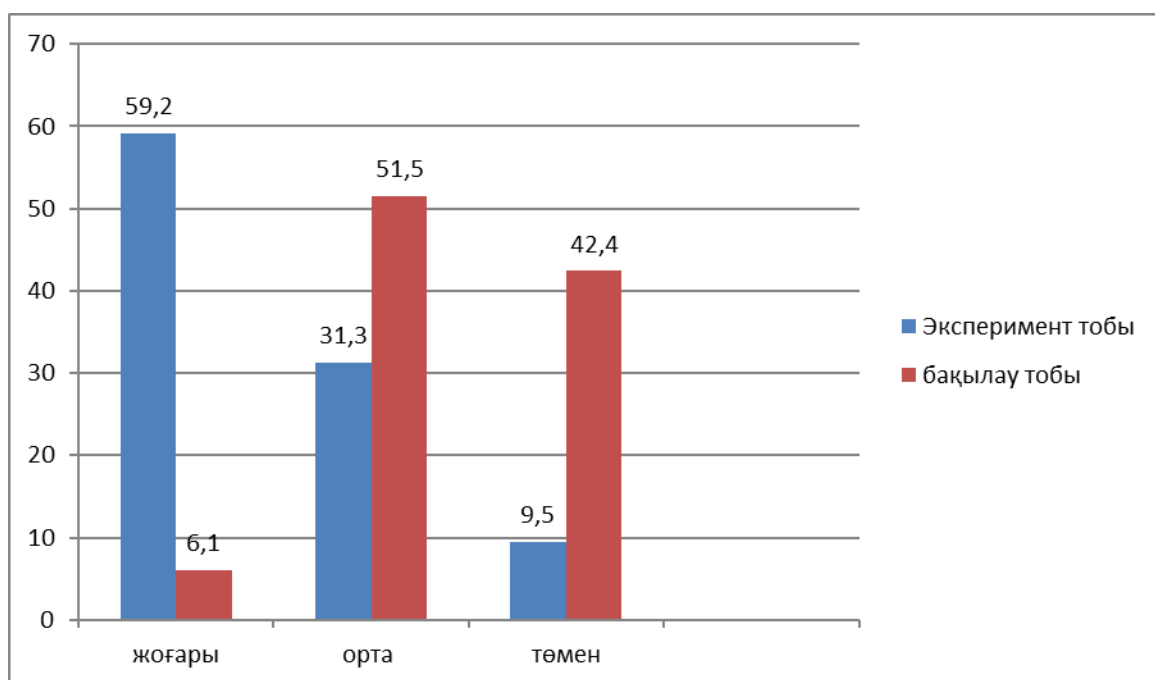
Сурет 8 – Экодизайн технологиялары арқылы болашақ мамандардың кәсіби шеберлігін қалыптастырудың мазмұндық компоненті бойынша бастапқы мәліметтері

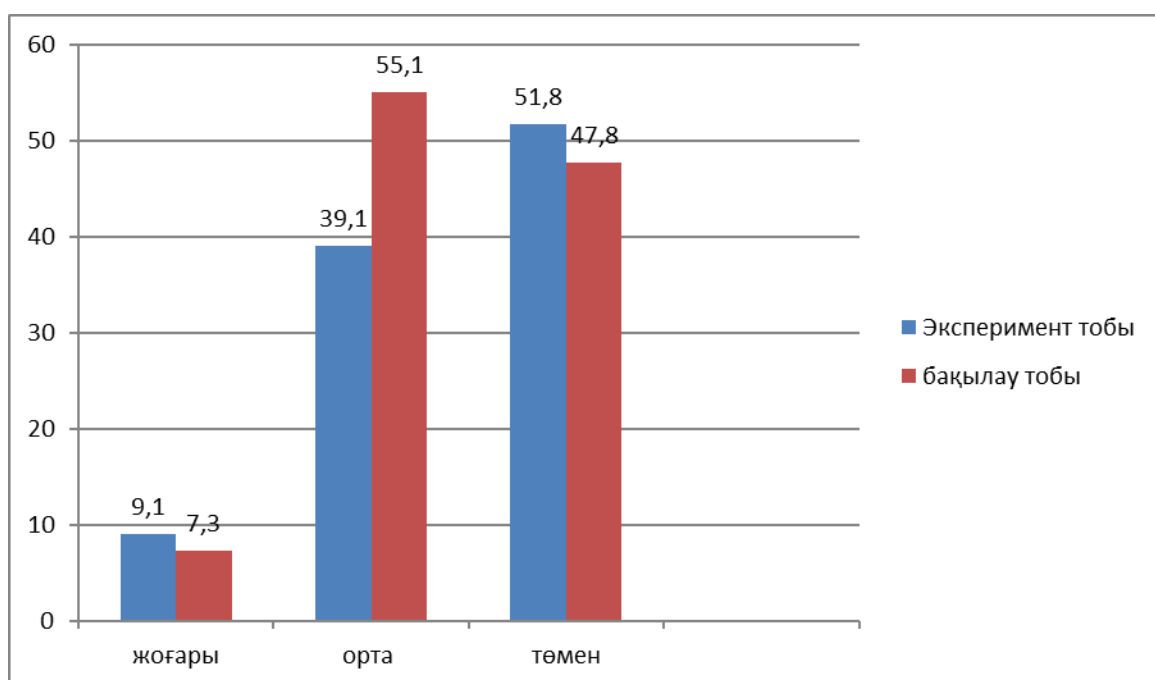
Сурет 9 – Экодизайн технологиялары арқылы болашақ мамандардың кәсіби шеберлігін қалыптастырудың мазмұндық компоненті бойынша соңғы мәліметтері

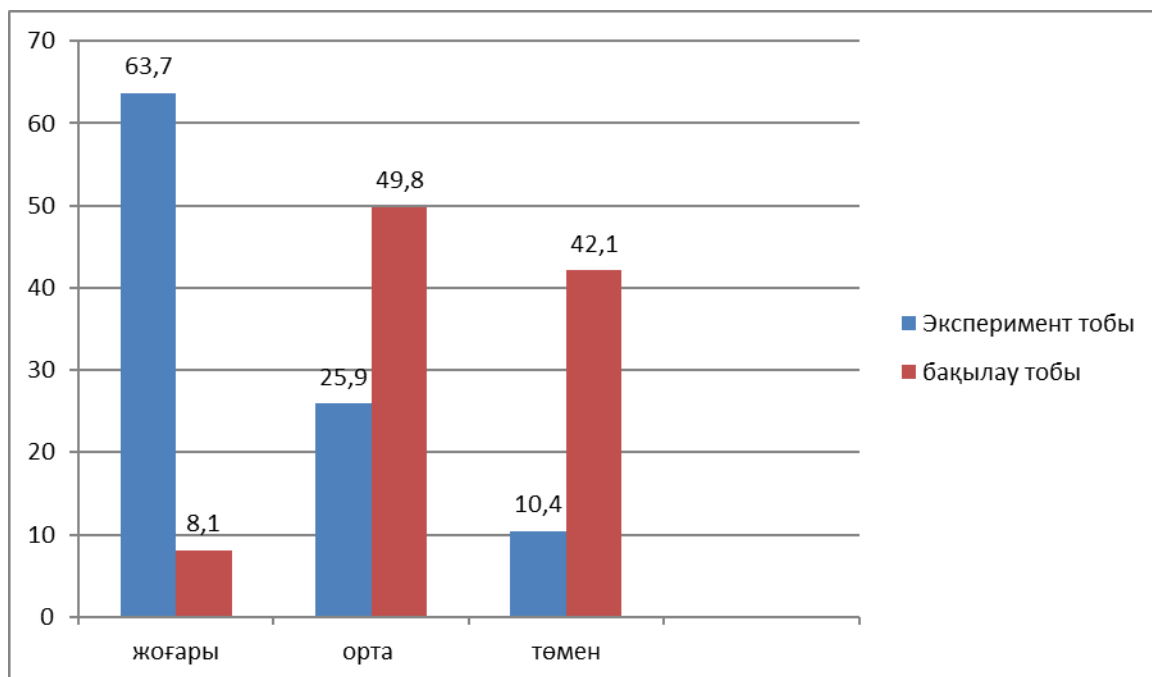
Сурет 10 - Экодизайн технологиялары арқылы болашақ мамандардың кәсіби шеберлігін қалыптастырудың іс-әрекеттік компонент көрсеткіштері бойынша бастапқы мәліметтері

Сурет 11 - Экодизайн технологиялары арқылы болашақ мамандардың кәсіби шеберлігін қалыптастырудың іс-әрекеттік компонент көрсеткіштері бойынша соңғы мәліметтері

Сурет 12 - Экодизайн технологиялары арқылы болашақ мамандардың кәсіби шеберлігін қалыптастырудың рефлексстік компонент көрсеткіштері бойынша бастапқы мәліметтері

Сурет 13 - Экодизайн технологиялары арқылы болашақ мамандардың кәсіби шеберлігін қалыптастырудың рефлекстік компонент көрсеткіштері бойынша соңғы мәліметтері

Студенттердің кәсіби шеберлігін жетілдіруде бағытты және мақсатты түрде даярлау тиімділігін тексеру үшін жүргізілген эксперимент бойынша біз ұсынған формалар мен әдістерді қолдану нәтижесінде төмендегідей қорытынды жасауға болады:

- студенттердің кәсіби пәндер арқылы экодизайн технологияларын білім беру мазмұнында пайдаланудағы кәсіби іс-әрекеттік деңгейі көтерілді;
- теориялық білімдерін меңгеруде оны тәжірибеде жүзеге асырудың формалары мен әдістерін анықтауға мүмкіндік берді;
- экодизайн технологиялары арқылы бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың құрылымдық моделінегізінде оның компоненттері мен өлшемдері және деңгейлер көрсеткіштерін нәтижелері суреттер мен диаграмма арқылы берілді;
- болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби даярлау үдерісінің тиімділігін қамтамасыздандыратын экодизайн технологиялары негізінде кәсіби шеберлігін қалыптастыру мен кәсіби даярлық сапасын көтеруде тәжірибе жұмыстарының нәтижесі айқындалды;
- студенттер экодизайн технологиялары негізінде кәсіби шеберлігін қалыптастыру әдістемесін меңгерді, олардың кәсіби даярлық сапасы көтерілді де, болашақ қызметінде қолданатын шығармашылығын жетілдірудегі іскерлік деңгейі жоғарылады.

Сонымен, зерттеу болжамы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін жетілдіруге даярлауда экодизайнның басқа ғылым салаларымен байланысын интеграциялауға, экодизайн технологияларының жіктемесін өз тәжірибесінде меңгерген білімі мен шеберлігін жоғары деңгейде қолдану

қабілеттілігін дамытуға, экодизайн материалдар құрылымының табиғи, жасанды, аралас түрлерін тәжірибеде қолданылуын үйренуге мүмкіндігі бар екені тәжірибелік-эксперимент жұмысының нәтижелерін тексеру, өңдеу негізінде дәлелденді.

Қорытындылай келе, кәсіби пәндерді оқыту барысында біз ұсынған қосымша материалдар мен элективті курс бағдарламаларын енгізу арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін жетілдірудегі даярлық деңгейін көтеруге мүмкіндік жасайтындығын тәжірибелік-эксперимент нәтижелері растады.

Сонымен, білім беру үдерісінде болашақ бейнелеу өнері мамандарын кәсіби даярлау жүйесін жетілдіру мақсатында кәсіби пәндер мазмұнында қолдануға ұсынылған оқу-әдістемелік кешендер мен қосымша материалдар жүйесін енгізу нәтижелерінің дәйектілігін көрсетті.

ҚОРЫТЫНДЫ

Этнографтар мен зерттеуші ғалымдар еңбектерінен ерте кезден-ақ экологиялық табиғи материалдардың қолданыста болғаны туралы деректемелер беріп, өз зерттеуіміздің маңызы неде екені анықталды. Анықталған ұғымдар мәні мен оларға берілген зерттеуші ғалымдар анықтамаларының мазмұны көлемді қарастырылды. Экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың тұжырымдары мен болашақ бейнелеу өнері маманы кәсіби шеберлігі ұғымы нақтыланды.

«Эко», «дизайн», «технология», «кәсіби білім», «кәсіби әрекет», «кәсіби шеберлік» ұғымдарының ара қатынасын зерттеу оларға берілген анықтамалар мен тұжырымдарды жүйеге келтіріп, жан-жақты сипаттама беруге, олардың бір-бірімен өзара байланысын көрсетуге және «Экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастыру» түсінігін зерттеу пәнімізге сәйкес нақтылауға мүмкіндік тудырды. Сондай-ақ экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың ерекшеліктері мен әдістемелік бірізділігі теориялық негізделді. Экодизайн технологиялары арқылы кәсіби болашақ шеберлігін қалыптастырудың пәндер бағдарламаларына қосымшалар, элективтік курс, арнайы курс, Экодизайн және технология жұмысының бағдарламалары бойынша жүзеге асырған дұрыс.

Болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігінің қалыптасуына экодизайн технологиялары негізгі құрал болып табылады. Өйткені экодизайн технологиялары бейнелеу өнері мамандығының кәсіптендірілген пәндер мазмұнына, экодизайн материалдары мен оларды дайындау, өңдеу түрлерінің бірізділігі, дәстүрлі өнердің техникалары мен технологияларды білуге, меңгеруге талпынысы өз кәсібіне ынтасын; әртүрлі табиғи материалдармен жұмыс жасау мен техникалардың орындалу әдіс-тәсілдерін үйренуі кәсіби әрекетке, кәсіби білімін, кәсіби шеберлігін дамытады.

Экодизайн, технология, кәсіби білім, кәсіби әрекет, шеберлік, кәсіби шеберлік ұғымдарының мәні мен сипаты, теориялық негізделуі экодизайн материалдарымен ұлттық бағытта киім үлгілерін жасаудың конструкциялық-технологиялық, пластикалық ерекшеліктерін анықтау мен түрлі әдіс-тәсілдерін қолданып, ақаулар болған жағдайда тиімді жолдары арқылы қалпына келтіру ерекшеліктерін көрсету болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби білімін, кәсіби әрекетін, кәсібіне белсенділігін, көркемдік ойлау қабілеттерін дамыта қоймай, іскерлігін, шеберлігін шыңдайды.

Экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастырудың моделі дәстүрлі және заманауи технологиялардың түрлері, экодизайн материалдарын танып, олардың дайындалу бірізділік жүйесін меңгеру арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігінің деңгейлері, көрсеткіштері тиімді әдістер мен жолдарын қамтамасыз етуге септігін тигізеді.

Экодизайн және технология атты элективті курс бағдарламасы мазмұны мен ондағы экодизайн материалдары, бұйымдарды дайындаудың әдістері мен

карапайым өңдеулер ерекшеліктері мен элективті курсты жүзеге асырып, оқу-әдістемелік нұсқаулардың мазмұнын жасап, жаңартылған білім мазмұны негізіндегі топтық, ұжымдық қызметте дәстүрлі және инновациялық әдістерді практикаға ұсыну болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігінің қалыптасуына ықпалын тигізді. Анықтау, бақылау, қалыптастыру эксперименттерінің қорытынды нәтижелері берілді. Зерттеудің нәтижелері бойынша мынандай ұсыныстар жасауға болады:

1. Экодизайн технологияларын болашақ бейнелеу өнері мамандарына үйретудің өндіріске бағытталған орталығын құру қажет. Сондай-ақ байқаулар, көрмелер, экспедициялар, экскурсиялар ұйымдастырған орынды.

2. Экодизайн технологиялары арқылы болашақ мамандар кәсіби шеберлігін қалыптастыру мақсатында элективті курс «Экодизайн және технология» курсының оқу-әдістемелік құралы мен бағдарламалары енгізілуі.

3. Дипломдық жұмыстар, СӨЖ, СОӨЖ, мамандық пәндері тақырыптары ұлттық сәндік қолөнерге байланысты белгіленуі тиіс.

4. Өндірістік тәжірибе мен педагогикалық практикада жалғасын тапқан педагогикалық-тәжірибелік эксперимент жұмысы барысы экодизайн, сәндік қолөнер арқылы кәсіби шеберлігін қалыптастырудың әдістемелік тәсілдері негізделді.

Ұсынылып отырған әдістеме мен элективтік курс «Экодизайн және технология» бағдарламасы мен белсенді үлестірмелі материалдарды, экодизайн материалдарынан сәндік бұйымдар дайындаудың әдістемелік бірізділіктерін көркем білім беру мұғалімдері білімін жетілдіретін курстарда сәндік қолөнерде табиғи материалдармен жұмыс жасату арқылы кәсіби шеберліктерін қалыптастыру мақсатында пайдалануға болады.

Қарастырылып отырған мәселе күрделі, әрі тың болғандықтан толығымен шешімін тапты деуге болмайды. Алдағы уақытта: экодизайн материалдары арқылы болашақ мұғалімдердің кәсіби іс-әрекеттерін дамыту; болашақ бейнелеу өнері және сызу мамандарының экодизайндық жобалауға кәсіби біліктілігін қалыптастыру мәселелері арнайы зерттеуді талап етеді.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- 1 Мемлекет басшысының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласы 12 сәуір 2017 ж. // электронды дереккөз. http://www.akorda.kz/kz/events/akorda_news/press_conferences/memleke 22.05.2018г.
- 2 Архангельский С.И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерности, основы и методы. – М.: Высшая школа, 1980. – 368 с.
- 3 Бабанский Ю.К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса: методические основы. – М.: Просвещение, 1982. – 192 с.
- 4 Атутов П.Р. Политехническое образование учеников: Сближение общеобразовательной и профессиональной школы. —М.:Педагогика, 1986.- 176 с.
- 5 Батышев С.Я. Трудовая подготовка школьников: Вопросы теории и методики. – М.:Педагогика, 1981. – 192 с.
- 6 Васильев Ю.К. Критерии и показатели эффективности трудовой подготовки школьников: методические рекомендации. – М., 1989. – 56 с.
- 7 Ысқақ Ә.И. Болашақ сәндік өнер мамандарының кәсіби даярлығын этнокөркемдік білім беру арқылы жетілдіру: дисс.....пед.ғылым.канд. - Шымкент, 2010. – 170 б.
- 8 Қонақбаева Ұ.Ж. Болашақ мұғалімдерді оқушыларды бейіндік оқытуға кәсіби даярлау: дисс...PhD. - Алматы, 2013. – 229 б.
- 9 Байбатшаева А.Е. Студенттердің технологиялық шеберлікке бағытталған әрекетін қалыптастырудың педагогикалық педагогикалық шарттары: дисс....пед.ғылым.канд. - Шымкент, 2007. – 150 б.
- 10 Балабаева А.И. Педагогикалық практикада студенттердің кәсіби бағыттылығын қалыптастыру: дисс...пед.ғылым.канд. - Алматы, 2005. – 158 б.
- 11 Адильшинова З.Ұ. Қазіргі мектепте оқушылардың кәсіби құндылық бағдарын қалыптастырудың педагогикалық шарттары: дисс...пед.ғылым.канд. - Атырау, 2009. – 162 б.
- 12 Мажитова Л.Х. Педагогические основы формирования профессиональных интересов учащейся молодежи: дисс...докт.пед.наук.: 13.00.01. - Алматы, 1995.- 416 с.
- 13 Карпенко Э.К. Совершенствование профессионального мастерства учителя в современной общеобразовательной школе: дисс....кандидат пед. наук. - Москва, 2000. – 176 с.
- 14 Пучков В.В. Формирование профессионального мастерства студентов художественно-графических факультетов в процессе специальной подготовки на занятиях пространственным моделированием: дисс...кандидат пед. наук. – М., 2000. – 245 с.
- 15 Привалова Г.Ф. Конкурс профессионального мастерства как средство развития творческого потенциала педагога: дисс.....кандидат пед. наук.- Екатеринбург, 2008. – 221 с.
- 16 Кульбекова А.К. Формирование профессионального мастерства хореографов в вузах и учреждениях культуры и искусств Казахстана:

системный подход: дисс...док. пед. наук.– М., 2009. – 455с.

17 Радомская О.И. Повышение профессионального мастерства учителя изобразительного искусства в процессе применения интегрированных технологий: дисс...канд. пед. наук.– М., 2004. – 167 с.

18 Дорофеева Е.В. Формирование профессионального мастерства специалистов по социальной работе в гуманитарных вузах: дисс...канд. пед. наук.– М., 2007. – 244 с.

19 Жемухова Л.З. Формирование профессиональной успешности учителя в системе повышения квалификации: дисс...канд. пед. наук.- Владикавказ, 2013. – 190 с.

20 Романец И.В. Развитие профессионального мастерства управленческого персонала учреждения дополнительного образования детей: дисс...канд. психол. наук.- Москва, 2007. – 179 с.

21 Вотинова Е.Г. Формирование профессионального мастерства будущих специалистов в условиях педагогического училища: дисс...канд. пед. наук.- Кемерово, 2003. – 223 с.

22 Рожок Т.С. Становление профессионального мастерства и индивидуального стиля деятельности учителя начальных классов: дисс...канд.псих.наук. – М., 2010. – 186 с.

23 Альмухамбетов Б.А. Эстетическое воспитание учащихся 4-7 классов средствами национального изобразительного искусства (на материале общеобразовательных школ Казахстана): дисс...канд.пед.наук.- Алма-ата, 1991. – 193 б.

24 Мусалимов Т.К. Теоретические и методические основы профессионально-графической подготовки учителя черчения и изобразительного искусства в педагогическом вузе: дисс...докт.пед.наук. – М., 2003. – 304 с.

25 Жеделов Қ.О. Бастауыш класс оқушыларының бейнелеу өнері сабағында көркемдеп қабылдауын қалыптастырудың педагогикалық негіздері: дисс...пед.ғыл.канд. - Алматы, 1994. -137 б.

26 Қамақ Ә. Көркем-эстетикалық білім мазмұнын рухани мәдениет құндылықтарымен гуманизациялау проблемалары //Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конф. материалдары. – Талдықорған: Жансүгіров ат. ЖМУ, 2015. – 129-132 б.

27 Балкенов Ж. Студенттерді өрнек өнері арқылы шығармашылық іс-әрекетке оқытудың ғылыми-дидктикалық негіздері: дисс...пед.ғыл.докт. - Қарағанды, 2006. – 313 б.

28 Болатбаев Қ.К. Болашақ бейнелеу өнері мұғалімдерін дайындау процессінде халықтық педагогиканы қолдану: дисс...пед.ғыл.канд. - Алматы, 1995. – 188 б.

29 Жұмабекова Ф.Н. Баланың көркемдік талғамын сәндік-қолданбалы өнер негізінде қалыптастыру: дисс...пед.ғыл.канд.- Алматы, 1998. – 149 б.

30 Ералина А.Қ. Болашақ мұғалімдерді қазақ қолөнері арқылы оқушыларға эстетикалық тәрбие беруге даярлаудың педагогикалық шарттары.

дисс...пед.ғыл.канд. Шымкент, 2005. – 145 б.

31 Әбдіғапбарова Ұ.М. Оқушыларды тәрбиелеуде қазақ ұлттық ою-өрнек өнерін пайдалануға студенттерді даярлау: дисс...пед.ғыл.канд. - Алматы, 1998. – 205 б.

32 Сағымбаев Ә.Ә. Бастауыш сынып оқушыларының бейнелеу өнері арқылы шығармашылық іс-әрекетін қалыптастырудың педагогикалық шарттары: автореф....пед.ғылым.канд.- Алматы, 2003.- 22б.

33 Айдарова З.Ш. Мектептің бастауыш сатысында бейнелеу өнерін оқытуды қазақтың сәндік-қолданбалы шығармашылығы арқылы оңтайландырудың дидактикалық негіздері: дисс...пед.ғыл.канд. - Шымкент, 2007. -170 б.

34 Абашев П.А. Жоғары оқу орындарындағы оқыту процессінде қазақ сәндік-қолданбалы өнер арқылы болашақ мұғалімдерді мектеп оқушылардың отбасы тәрбиесіне дайындаудың әдістемесі: дисс.....пед.ғыл.канд. -Шымкент, 2007. – 155 б.

35 Канапьянова Р.Х. Подготовка будущих учителей художников-графиков к эстетическому воспитанию школьников средствами декоративно-прикладного искусства (техника чия, ручное ткачество, батик, национальный костюм): дисс...канд.пед.наук.- Алматы, 2004. – 130 б.

36 Құдабаева К.І. Болашақ мұғалімдерді бастауыш мектептің оқыту үрдісінде сәндік-қолданбалы өнерді пайдалануға даярлау: дисс...пед.ғыл.канд. - Қарағанды, 2005. – 143 б.

37 Мунашова Ж.Б. Қазақтың сәндік-қолданбалы өнер құралдары арқылы сыныптан тыс жұмыстарда бастауыш мектеп оқушыларының дүниетанымын қалыптастырудың педагогикалық шарттары: дисс...пед.ғыл.канд. - Шымкент, 2006. – 140 б.

38 Айдарбек Б.А. Методика развития творческой активности учащихся средствами декоративно-прикладного искусства в процессе внеклассной работы (5-6 классы): дисс...к.п.н. - Шымкент, 2009. – 149 б.

39 Өмер Заимоғлу. Студенттерді кілем өнері арқылы педагогикалық іс-әрекетке дайындаудың дидактикалық шарттары: дисс...пед.ғыл.канд. - Түркістан, 2008. – 156 б.

40 Қышқашбаев Т.Ә. Өнер мамандарының кәсіби даярлығын білім мазмұнын диверсификациялау арқылы даярлау: дисс...пед.ғылым.докторы. - Алматы, 2000. – 302 б.

41 Муратбаева Г.А. Болашақ өнертану мамандарын кәсіби даярлау жүйесі: дисс...пед.ғылым.докторы. - Астана, 2010. – 336 б.

42 Уваров А.В. Экологический дизайн: опыт исследования процессов художественного проектирования: дисс: канд.искусств-я. – М., 2010. – 127 с.

43 Забалоцкая З.М. Использование традиций народной одежды якутов в экодизайне современного костюма: дисс..канд. искусств-я. – СПб., 2010. – 222 с.

44 Глазачева А.О. Формирование экологической компетентности будущих дизайнеров в профессиональной подготовке: дисс.. канд. пед. наук.- М., 2009. –

180 с.

45 Голованова Е.Н. Формирование экологической культуры учащихся 8-11 классов общеобразовательной школы в ходе проектно-исследовательской работы: дисс...канд. пед. наук.– М., 2010. – 131 с.

46 Сихынбаева Ж.С. Студенттердің экологиялық білімін арттыруда инновациялық технологияларды пайдаланудың педагогикалық шарттары: дисс...пед.ғыл.канд. - Түркістан, 2009. – 189 с.

47 Сайлауова Н.С. Балабақшадағы мектепалды топ балаларының бастапқы экологиялық мәдениет негіздерін қалыптастыру: дисс...пед.ғыл.канд. - Алматы, 2004. – 149 б.

48 Сағындықова Э.Ө. Оқу-жобалық іс-әрекет процесінде болашақ мамандардың экологиялық мәдениетін қалыптастыру (аймақтық материалдарда): дисс...пед.ғыл.канд.- Алматы, 2006. – 160 б.

49 Бакирова К.Ш. Теоретико-методологические основы формирования экологической культуры студентов педагогического вуза: дисс... доктор пед. наук. - Алматы, 2010. – 217 с.

50 Сманов И. Искусство в системе профессиональной подготовки педагога к воспитанию школьников (на материале произведений изобразительного искусства): дисс...док.пед.наук.– М., 2000. – 264 с.

51 Ералин К. Изобразительное искусство Казахстана в системехудожественно-профессиональной подготовки будущих учителей изобразительногоискусства и художественного труда в педагогическихинститутах.: автореф. ... докт. пед. наук. -М., 1992. - 72 с.

52 Танирбергенев М.Ж. Теоретические и методические основы обучения графике в высших учебных заведениях: дисс...док.пед.наук. - Шымкент, 2010. – 293 б.

53 Кемешев Д.А. Бейнелеу өнері сабақтарында оқушыларды шығармашылыққа баулу. - Шымкент: Нұрлы бейне, 2007. – 47 б.

54 Бейсенбаев С.К. Мартынов Н.В. Инновационные технологии в преподавании творческих дисциплин и повышение квалификации преподавательского состава // Труды международной научно - практической конференции «Ауезовские чтения – 10» 20 - летний рубеж: инновационные направления развития науки, образования и культуры», посвященной 20-летию Независимости РК. - 2011. - Т.2. – 148 с.

55 Асылханов Е.С. Изучение декоративно-прикладного искусства Казахстана в общеобразовательной школе и пед.институте республики: автореф..... канд. пед. наук.- М, 1985. - 17 с.

56 Оспанов Б.Е. Развитие композиционной грамоты на занятиях по академическому рисунку у студентов начальных курсов педагогических вузов: дисс...канд.пед.наук.-Омск, 2006.- 142 с.

57 Шайгозова Ж.Н. Подготовка будущего учителя изобразительного искусства к формированию поликультурной личности школьника: дисс...канд.пед.наук.- Омск, 2006. – 155 б.

58 Қожағұлов Т.М. Суретші - педагогты даярлаудағы кескіндеменің негізгі

тапсырмалары // Бейнелеу өнері, еңбекке баулу және сызу : мектепте. – Алматы, 2015. - №2. - Б. 45-46.

59 Кисимисов Е.Т. Формирование творческой активности студентов в процессе обучения декоративно-прикладному искусству: на примере ткачества: дисс...канд.пед.наук. - Омск, 2007. – 180 с.

60 Дүйсенбаев К.Ә. Методологические основы конструирования содержания профессионально - педагогического образования учителей трудового профиля: дисс. ... докт. пед. наук. - Шымкент, 1997.

61 Қозыбақов М.Ж. Дидактические проблемы совершенствования профессионально-методической подготовки будущих учителей трудового обучения: автореф. ... докт. пед. наук. – Алматы, 1998. – 45 с.

62 Устемиров К. Подготовка будущих инженеров-педагогов к реализации дидактических возможности технических средств обучения учебно-производственном процессе проф.техучелище: дисс...канд.пед.наук. - Алматы, 1991. – 159 с.

63 Жолдасбекова С.А. Костюм композициясы / Оқулық. – Алматы: Қазақ университеті, 2007.- 225 б.

64 Үркінбаева Д. Студенттердің эстетикалық мәдениетін сәндік-қолданбалы қолөнер арқылы қалыптастырудың педагогикалық шарттары: пед.ғылым.канд. ... автореф. - Алматы, 2006. – 26 б.

65 Жиентаева Б.Ж. Оқушыларға технология сабағында халықтық қолданбалы өнер арқылы ұлттық тәрбие беру (5-7 сынып): дисс...пед.ғыл.канд. - Қарағанды, 2004. – 157б.

66 Рахметова Н.Б. Болашақ технология мұғалімін көркемдік-конструкторлық іс-әрекетке кәсіби даярлау: пед. ғыл. канд. ... авторефераты. – Алматы, 2006 – 25 б.

67 Дәрменова Р.А. Пәнаралық байланыс негізінде студенттердің эстетикалық талғамын дамытудың педагогикалық шарттары: автореф...пед. ғыл. канд. – Алматы, 2007 – 25 б.

68 Райымқұлова А.Д. Қазақ халқының сәндік-қолданбалы өнер арқылы оқушылардың технологиялық мәдениетін қалыптастыру: дисс...пед.ғыл.канд. - Алматы, 2009. – 159 б.

69 Шырынбаева Г.Қ. Дәстүрлі қолөнер негізінде жоғарғы сынып оқушыларының эстетикалық мәдениетін қалыптастыру: дисс...пед.ғыл.канд. - Астана, 2008. – 165 б.

70 Сманова А.С. Студенттердің ұлттық киім үлгісін әзірлеу арқылы еңбекке қызығушылығын қалыптастыру: дисс...пед.ғылым.канд. - Алматы, 2010. – 145 б.

71 Мұхаметжанов Б.А. Мүсін және қыш материалдарынан бұйымдар жасату арқылы болашақ маманның кәсіби біліктілігін қалыптастыру: дисс...пед.ғылым.канд. -Алматы, 2008. – 140 б.

72 Шкляева С.А. Проблемы развития прикладного искусства Казахстана: советская эпоха – период независимости (XX-начало XXI в.в.): дисс...канд.искусств.- Алматы, 2010. – 195 б.

73 Қырықбаева С.М. Сәндік-қолданбалы өнердегі Қазақ әйел киімдерінің мәні: дисс...өнертану.ғыл.канд. - Алматы, 2010. – 180 б.

74 Султанова М.Э. Филосовско-эстетические основания казахского изобразительного искусства в контексте теории чистого искусства: дисс ...канд.искусств.- Алматы, 2009. – 170 б.

75 Исабек Н.Е. Студенттердің компьютерлік технологияны кәсіби іс-әрекеттерде пайдалануға даярлаудың теориялық және практикалық негіздері (сәндік-қолданбалы өнер және дизайн факультеті материалдарында): дисс...пед.ғыл.докторы. - Алматы, 2010. - 328 б.

76 Барсай Б.Т. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің кәсіби-дидактикалық құзіреттілігін қалыптастырудың ғылыми-педагогикалық негіздері. – Шымкент, 2010. – 334 б.

77 Маханов Т.Ш. Болашақ кәсіптік оқыту мұғалімнің оқушыларды конструкторлық-технологиялық іс-әрекетке баулаудағы кәсіби-педагогикалық іскерліктерінің жүйесін қалыптастыру: дисс...пед.ғылым.канд. -Алматы, 2010. – 210 б.

78 Основы педагогического мастерство: Учеб. пособие / Под ред. И.А. Зязюна. - М.: Просвещение, 1989. – 302 с.

79 Дьяченко М.М., Кандыбаевич А.И. Психологические проблемы готовности. – Минск: сб. Н. Г. ГГУ, 1976. –С. 169-170.

80 Зеер Э.Ф. Психология профессий: уч. Пособие для студ. вузов. – М.: Просвещение, 1964. -343 с.

81 Ситников А.Г. Акмеологический тренинг: теория методология, психолотехнология. – М.; 1986 – 400с., 85с.

82 Торчинова С.В. Методические рекомендации по курсу “Теория и методика воспитательной работы”. - Саранск, 1995. - 40 с.

83 Традиции и инновации в педагогике. Тез. доюі //Всерос.конф. — Киров, 1996. — 202 с.

84 Кенжебеков Б.Т.Маманның кәсіби құзіреттілігінің теориялық негізі // Бастауыш мектеп. – 2004. - № 7. – Б. 24-28.

85 Глазычев В.Л. О дизайне. Очерки о теории и практике дизайна на Западе – М.: Искусство, 1970. – 191 с.

86 Байешов Б.Т., Байешов Б.Б., Сейтпахиева А.Т. Дизайн тарихы мен теориясы. – Тараз: Тараз университеті баспасы, 2014.

87 Медведев В.Ю.Роль дизайна в формировании культуры. – СПб.: СПГУТД, 2004. – 108 с.

88 Білім. Ғылыми-педагогикалық журнал. - № 1(37) 2008 ж.

89 Қарағанды университетінің Хабаршысы. Педагогика спериясы № 3(79)/2015.

90 «Что такое искусства?». – Москва: «Просвещение», 1973.

91 Санникова О.М. «Создание коллекции летней одежды с элементами эко-стиля» Исследовательская работа на Челябинский Молодёжный интеллектуальный форум «Шаг в будущее-Созвездие-НТТМ» (секция 4.1 «Мода и дизайн»). - Златоуст, 2012. – 39 с.

- 92 Бекболатова К.М. Заманауи өнер саласындағы экодизайн технологияларының атқаратын қызметтері // Қазақстанның ғылымы мен өмірі. Халықаралық ғылыми-көпшілік журнал. – Астана, 2018. - №4 (61). – 205-208 б.
- 93 Тлешова Ж.К. Қазақстан мен АҚШ жоғары білім беру орындарын салыстыру негізінде болашақ мұғалімдердің экологиялық дайындығын қалыптастырудың педагогикалық шарттары: дисс...пед.ғыл.канд. - Астана, 2003. – 147 б.
- 94 Павлова М.С. Экологические аспекты профессионально-технического образования // Методолого-теоретические проблемы развития профессионального образования. – СПб.: Радом, 1995. – С.77–82.
- 95 Вронский В.А. Прикладная экология. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – 512 с.
- 96 Килыбаева Г.К. «Болашақ технология мұғалімін көркемдік конструкторлық іс-әрекетке кәсіби даярлау». Вестник КАСУ №1 – 2010.
- 97 Жүннен жасалатын бұйымдар/ Құрастр. К.Мұқанов. – Алматы: Қайнар, 1990. – 144 б.
- 98 Адамбаева Г., Айтботаева Г.А. Киіз басу тарихы. Ғылым және білім ғасыры. № 1-3 (21-23), қаңтар-наурыз, 2011.
- 99 Қоңыратбай Т. Кәсіп және мәдениет. (Оқу құралы). – Алматы, Ы.Алтынсарин атындағы Қазақтың білім академиясының Республикалық баспа кабинеті, 2000 ж. - 110 бет.
- 100 Тарихи-мәдени мұра және заманауи мәдениет. Халықаралық ғылыми-тәжірибелік семинардың материалдары жинағы. – Алматы: «Service Press», 2012. Т 24, – 320 б.
- 101 Сатыбалдинова Б. Ұлағат. - № 4, шілде, тамыз. 2009 ж.
- 102 Орысша-қазақша түсіндірме сөздік: Педагогика / Жалпы редакциясын басқарған э.ғ.д., профессор Е.Арын. –Павлодар: «ЭКО» ҒӨФ. 2006. – 476 б.
- 103 Психологиялық-педагогикалық сөздік. Екінші басылымы. – Алматы: «Арыс» баспасы, 2011. -224 б.
- 104 Орысша-қазақша түсіндірме сөздік: Сәулет және құрылыс / Жалпы редакциясын басқарған э.ғ.д., профессор Е.Арын. –Павлодар: «ЭКО» ҒӨФ. 2006. – 280 б.
- 105 Қостанай мемлекеттік педагогикалық институтының 75 –жылдығына арналған «Жастардың педагогика ғылымына көзқарасы» атты студенттік ғылыми- практикалық конференцияның материалдары. 8 сәуір 2014 ж., Қостанай қ.
- 106 Райымқұлова А.Д. Қазақ халқының сәндік-қолданбалы өнер арқылы оқушылардың технологиялық мәдениетін қалыптастыру: дисс...пед.ғыл.канд. - Алматы, 2009.
- 107 Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологий. –М.: Педагогика, 1989. -192с.
- 108 Шырынбаева Г.Қ. Дәстүрлі қолөнер негізінде жоғарғы сынып оқушыларының эстетикалық мәдениетін қалыптастыру: дисс...пед.ғыл.канд. - Астана, 2008.

109 Сыдыкова Ж.А. Разработка метода проектирования и изготовления деталей одежды объемной формы из войлока: дисс...канд.технических наук. - Москва, 2011. – 162 с.

110 Бекболатова К.М. Экодизайн технологиялары арқылы студенттердің кәсіби шеберлігін дамыту // «Білім және ғылымдағы инновациялар» 2-Халықаралық ғылыми-әдістемелік конференция материалдарының жинағы. – Алматы, 2018 ж. 22-23 қараша, - 302-305 бет.

111 Оразқұлова Қ.С. Бейнелеу өнері тарихына кіріспе: Көркем-сурет факультеті студенттеріне арналған көмекші құрал. - Алматы. – Абай атындағы ҚазҰПУ, 2008. – 100 б.

112 Власов В. Большой энциклопедический словарь изобразительного искусства. В 8 т. Т.2. – СПб: ЛИТА, 2000. – 848 с: илл.

113 Қазақ мәдениеті. Энциклопедиялық анықтамалық. Алматы: «Аруна Ltd.» ЖШС, 2005 ISBN 9965-26-095-8.

114 Сағымбаев Ә. Бейнелеу өнерін оқыту әдістемесі: Оқу-әдістемелік құрал. –Астана: Фолиант, 2013. -152 б.

115 Өмірбекова М.Ш. Көшпенділер мәдениеті. Қазақтың дәстүрлі өнерінің мәдени рәміздік негіздері. Ғылыми-танымдық басылым – Алматы: РПБК «Дәуір», 2015 -292 б.

116 Амиргалиева С.Н. Жүннен ылғалды киіз басу техникасында дайындалған «Жаз» моншағының жасау технологиясы № 4 ЖОМ технология мұғалімі С.Н. Амиргалиеваның шеберлік классы. – Алматы, 2003.

117 Кәсіби шеберлік дамуда / А.Қ. Қодарова // Оқыту-тәрбиелеу технологиясы. – 2011. – № 2. – 5-6 б.

118 Omer Zaimoglu, Bekbolatova K.M. Development of eco-design in artistic education // Innovation and Global Issues in Social Sciences III. – Antalya, 2018. – P. 1295-1302.

119 Понсар А.В. Разработка новых методов художественного проектирования одежды и обуви из валяльно-войлочных метриалов: дисс...канд.технических наук. – М., 2009. – 2015 с.

120 Амосова Э.Ю. Влияние инновационных технологий и материалов на формирование модных тенденций в развитии костюма: дисс...канд.техничес.наук. – М., 2010. – 193 с.

121 Изудинова Р.С. Войлочные изделия Аварцев в XIX-XXвеках: дисс...канд.исторических наук. - Махачкала, 2000. – 223 с.

122 Казакбиева О.Н. Войлочные производство Ногайцев в XIX– начале XX века.Канд.исторических наук. - Махачкала, 2006. – 195 с.

123 Андросова Э.М. Социокультурные основы восприятия цвета в костюме как проявление национального своеобразия: истрико-культурный контекст: дисс...канд.культурологии. - Челябинск, 2006. – 179 с.

124 Абдрахманова Г.К. Войлочные изделия казахов-кочевников (к вопросу об истоках художественно-образного строя): дисс... –М., 1991. – 144 с.

125 Асанова Б.Е. Казахский художественный войлок как феномен кочевой культуры: дисс...канд.искусств. - Алматы, 2009.

- 126 Таһсин Парлак. Сыр-Арал аймағындағы тоқымашылық дәстүрі және оны дамыту жолдары: дисс...тарих ғыл.канд. - Алматы, 2009. – 176 б.
- 127 Раимханова К.Н. Монғолиядағы қазақтардың қолөнері: дисс...тарих ғыл.канд. - Алматы, 1998. – 158 б.
- 128 Володева Н.А. Художественные традиции казахского национального костюма в современной практике дизайна одежды: дисс...канд.искусств.-Алматы, 2010. – 133 б.
- 129 Ибрагимов А.И. Нравственно-трудовое воспитание учащихся средствами изобразительного и прикладного искусства: дисс...канд.пед.наук. - Алматы, 2008. – 173 б.
- 130 Муканова М.Ф. Художественный образ в искусстве современного гобелена Казахстана: дисс...доктор PhD. - Алматы, 2016. – 141 с.
- 131 Тоқтабаева Ш.Ж. Қазақтың киізден бұйым жасау өнері / жоба жетекшісі Элеонора Баталова. – Алматы: Алматыкітап баспасы, 2014. – 248 б.
- 132 Әлмұхамбетов Б.А., Сманова А.С., Бекболатова К.М. Экодизайн және технология: элективті курсына арналған оқу-әдістемелік құрал. – Алматы: Абай атындағы ҚазҰПУ, 2017. – 100 б.
- 133 Халықтық көркемөнер шығармашылығы: Оқу-әдістемелік құрал / Қрықбаева С., Оразалиев С., Адамқұлов Н. – Астана: Фолиант, 2015. – 208 б.
- 134 Райымхан К.Н. Қазақ халқының сәндік-қолданбалы өнері: оқу құралы. –Алматы: Қазақ университеті, 2010.-136 б.
- 135 Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті. Қазақстан Республикасы Конституциясының 20 жылдығына арналған. «Қазақстан Республикасының Конституциясы – қазіргі заманғы құқықтық феномен» атты Жоғары оқу орындары аралық студенттер конференциясының материалдары. –Пертромавл, 2015. - 220 бет.
- 136 Шумская О.Р. Принципы формообразования жилья на воде: историко-культурный и экологический подход: дисс...кандидат искусств-я. – М., 2014. – 170 с.
- 137 Әлмұхамбетов Б.А., Бекболатова К.М. Жаңартылған білім беру мазмұны аясында кәсіби шеберлік - болашақ маманның қажеттілігінде // Абай атындағы ҚазҰПУ, «Педагогика және психология» ғылыми-әдістемелік журнал. – Алматы, 2018. - №3 (36), - 56-63 б.
- 138 Халықтық көркемөнер шығармашылығы: Оқу-әдістемелік құрал / Қрықбаева С., Оразалиев С., Адамқұлов Н. – Астана: Фолиант, 2015. – 208 б.
- 139 Алтынсарин Ы. Өнер білім бар жұрттар. Алматы, Ғылым.1991. – 209б.
- 140 Аймауытов Ж. Таңдамалы шығармалары.– Алматы: Жазушы, 1989. – 323 б.
- 141 Ушинский К.Д. Пед.соч.: В 6 т. – Москва: Педагогика, 1990. –Т. 5, -526 с.
- 142 Гропиус В. Границы архитектуры. –М.: Искусство, 1971. – 288 с.
- 143 Рунге В., Сеньковский В. Основы теории и методологии дизайна: учебное пособие. – М.: МЗ-Пресс, 2003. – 252 с.

- 144 Трофимова Н.М. Вопросы формирования у младших школьников интереса к трудовой деятельности. // Сов.педагогика. – 1980. – № 6. – С. 63-66.
- 145 Талызина Н.Ф. Формирование познавательной деятельности школьников. – М.: Просвещение, 1988. – 175 с.
- 146 Маткин В.В. Межпредметные проблемные задачи как средство формирование интереса к творческой деятельности у школьников. дисс. ... канд. пед. наук. – М., 1977. – 186 с.
- 147 Зарецкой И.И. Нравственное воспитание учащихся. М.: Высшая школа, 1996.
- 148 Кайдыш Е.Г. Развитие познавательных интересов младших школьников в учебно воспитательном процессе школы.: автореф. ... канд.пед.наук.: 13.00.01. – М., 1995. – 18 с.
- 149 Жоғары білім беру ұйымдарын институционалдық аккредиттеу стандарттары. Негізгі ережелер. - Астана, 2015. – 36 б.
- 150 Қазақстан Республикасының Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты. Бакалавриат. 5B010700 – Бейнелеу өнері және сызу Астана, 2010.
- 151 Назарбаев Н.Ә. Ғасырлар тоғысында. – Алматы: Атамұра, 2003. – 256.
- 152 Сағымбаев Ә. Бейнелеу өнерін оқыту әдістемесі: Оқу-әдістемелік құрал. –Астана: Фолиант, 2013. -152 б.
- 153 Студентке арналған нұсқаулық. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, 2015 10-бет.
- 154 «Өрлеу. Аймақтағы білім газеті» желілік басылымы // <http://gazeta.orleu-krg.kz/kaz/component/content/article/134-poliyazychie/705-azatili-saba-tarynda-o-ushylardy-auyzsha-zh-ne-zhazbasha-s-jleu-tilderin-damytuda-y-dialogtik-o-ytudy-tiimdiligi> 11.04.2017 ж.

ҚОСЫМША А

Ерте және орта ғасырларда экодизайн материалдарымен орындалған жұмыстар

Сурет 1 А - Бірінші Пазырық қорғанынан табылған киізден жасалған жапсырма (аппликация) Авторы: белгісіз. Б.з.д. V-III ғ. Эрмитаж. Санкт-Петербург.

https://art.biblioclub.ru/picture_40622_voylochnaya_pokryishka_sedla_iz_I_pazyryiskogo_kurga_na_detal/

*Сурет 2А - «АЛТЫН АДАМ».
Алматы қаласының Есік қорғанынан
табылған. Өңдеу жұмыстарын белгілі
жаңғыртушы-ғалым Кемел Әбішев
бастаған мамандар жүргізді.*

*Сурет 3А - "АЛТЫН ХАНШАЙЫМ"
(Тақсай ханшайымы).
Батыс Қазақстан облысының Теректі
ауданындағы Тақсай кешенінен 2012 жылы
табылған. Өңдеу жұмыстарын белгілі жаңғыртушы
ғалым Қырым Алтынбеков бастаған
мамандар жүргізді.*

ҚОСЫМША Ә

5B010700 -«Бейнелеу өнері және сызу» мамандығының студенттеріне кәсіби шеберлігін «Экодизайн және технология» курсын оқыту процесінде қалыптастыру әдістемесінің деңгейін анықтауға арналған сауалнама үлгісі

САУАЛНАМА

Құрметті студент!

Сауалнама мазмұнымен танысып, келесі сұрақтарға «иә» немесе «жоқ» деп жауап беруіңізді сұраймыз.

1. Мамандығыңызды өзіңіз таңдадыңыз ба?
2. Өзіңіз оқып жүрген мамандығыңыз унай ма?
3. Сізге қазіргі алып жатқан біліміңіз жеткілікті ме?
4. Сабақтан тыс көрмелер мен шеберлік кластарға барып тұрасыз ба?
5. Сіздің ойыңызша оқу үдерісінен бөлек жерлерден қосымша білім алу керек пе?
6. Өздігіңізден білім аласыз ба?
7. 4 жылдың ішінде кәсіби шебер маман болу мүмкін бе?
8. Бос уақытыңызда мамандығыңыз бойынша әдебиеттер қарастырып, теориялық біліміңізді жетілдіріп тұрасыз ба?
9. Жылына 1 рет халықаралық шығармашылық конкурстарға қатысып тұрасыз ба?
10. Халықаралық шығармашылық конкурстарда жүлделі орынға ие болдыңыз ба?
11. Сіз өз мамандығыңыздан бөлекбасқа өнер салаларын меңгеруге ұмтыласыз ба?
12. Кәсіби маман болу үшін оқытушының білім берудегі үлесі маңызды ма?
13. Адам еңбегін жеңілдететін аппараттар мен машиналардың көмегіне жүгінесіз бе?
14. Кәсіби шебер маман жан-жақты болу керек пе?
15. Мобильді онлайн қашықтықта оқыту түрімен біліміңізді жетілдіріп көрдіңіз бе?
16. Өздігінен білім алу арқылы жас маман кәсіби шеберлігін дамыта ала ма?
17. Сіз өзіңіз оқып жүрген мекемеден кәсіби шеберліктің шыңына жете алатын жағдайлар жасалған ба?
18. Сіз өзіңізді бәсекеге қабілетті маман болатыныңызға сенімдісіз бе?
19. Өзіңіздің дамыту жолында уақытыңызды үнемді жұмсап жүрсізбе?

20. Достарыңыз сізді жетіскікке жетуші ретінде, мақсатына жететін тұлға ретінде сізді көре ме?

Сауалнама толтыру мерзімі « » _____ 20__ ж.

Сауалнамаға қатысқаныңыз үшін рахмет!

ҚОСЫМША Б

Анкета «Болашақ бейнелеу өнері мамандарының экодизайн материалдары жайлы түсінігін анықтау»

Сізді ЖОО-ғы бейнелеу өнері мамандарының экодизайн материалдарына арналған зерттеу жұмысымызға қатысуыңызды сұраймыз.

Сұрақтарды мұқият оқып, сіз дұрыс деп есептейтін нұсқаңызды таңдап, белгілеңіз.

Қатысқаныңыз үшін алғысымызды білдіреміз!

1. Экодизайн ұғымын естігеніңіз бар ма?

- А) Ия
- Б) Жок
- В) Аздап

2. Экодизайн деген не?

- А) адамның қоршаған ортасын табиғатпен байланысын айтады.
- Б) түрлі экологиялық өзгеріске ұшыраған бағытты айтады
- В) таза табиғи материалдардан жасалған бұйымдарды айтады

3. Экодизайнның негізгі элементтері мен негізгі материалдарын атаңыз?

- А) ағаш, сазбалшық, өсімдіктер әлемі
- Б) ағаш, тас, балшық, шыны, жүн, табиғи материалдан жасалған маталар.
- В) мақта, зығыр, жібек, күміс, тас, ағаш

4. Экодизайнның негізгі түстерін ата.

- А) табиғатқа қатысты түстердің барлығы
- Б) сары, қоңыр, қара, ақ
- В) ашық қоңыр, қоңыр, ақ (қара немесе қарақошқыл ағаш).

5. «Экология» терминін ұсынған ғалым.

- А) Хансом Копер
- Б) Вена ғалымы Хундерваксер Фридсенрейх
- В) Неміс биологы Эрнет Хеккел

6. Эко-стильде жұмыс жасап жүрген қандай шетелдік дизайнерледі білесіз?

- А) Ия
- Б) Жок
- В) Аздап

7. Экодизайн элементтері дегенді қалай түсінесіз?

- А) табиғаттың фотосуреттерін, жалюздерге өсімдік нысандарын, тірі гүлдер қою және т.б. айтады
- Б) тек табиғи материалдардан жасалған дүниені айтады
- В) экодизайн тек таза материалдардан жасалған дүниелер емес, адам ағзасына зиян келтірмейтін материалды ала отырып, адамзат өзін табиғат аясында, табиғатпен байланыста отырғандай әсер тудыратындай болу керек.

8. Экодизайнды қандай салаларда кездестіруге болады.

- А) бау-бақшаларда, киім үлгілерінде, флористикада және т.б.

Б) архитектурада, бау-бақшаларда, зергерлік бұйымдарды жасауда, мүсін күйе кездестіруге болады.

В) өнердің барлық салаларында кездестіруге болады

9. Дәстүрлі киіз өнерін экодизайнға жатқызуға бола ма?

А) ия

Б) жоқ

В) мүлде

10. Шығармашылықтарын эко материалдарымен байланыстырып жүрген Қазақстандық дизайнерлерді атаңыз?

А) Айжан Беккулова, Нүрке Майра, Айя Бапани,

Б) Айжан Беккулова, Нүрке Майра, Айя Бапани, Хайрулла Әсел, Динара Абдуллина, Дауленова У.Б. мен Кажытаева Ә.Н. және т.б.

В) Аида Кауменова, Айдархан Қалиев, Хайрулла Әсел

11. Дизайнерлер материалдарды таңдау барысында ең алдымен нені басшылыққа алады?

А) материалдың экологиялық тазалығына және табиғилылығына

Б) эстетикалық тұрғыдан сәнді материалдар тұрғысынан

В) материалдың сапасы мен экологиялық тазалығын

12. Экодизайн қандай шешімдерде көрініс табуы мүмкін?

А) түрлі өзгеріске ұшыраған дизайнерлік туындыларда кездесуі мүмкін

Б) өсімдіктерден модульді құмыраларда; табиғи тақырыптағы арт-объектілерде; өсімдіктес мотивтерде; антропоморфты және зооморфты мотивтерде; қайта өңделген өнімді жаңа дизайн-объектілерде қолданғанда; табиғат ресурстардан алынған табиғи материалдардан

В) экологиялық таза талшықтар мен материалдардан жасалған туындыларда шешімін табу мүмкін

ҚОСЫМША В

Бейнелеу өнерін оқыту әдістемесі пәнінен белсенді үлестірмелі материал

№	Пәннің атауы	Сабақтың тақырыбы	Кредит саны	Курс	/семестр	Оқытушы
1	Бейнелеу өнерін оқыту әдістемесі	Бейнелеу өнері сабағында табиғи материалдармен натюрморт композициясын құрастыру	2	3	5	Бекболатова Қ.М.
2	Сабақтың қысқаша мазмұны <i>Сабақтың мақсаты:</i> <i>Білімділік:</i> Табиғи материалдардан натюрморт композициясын құрастыру арқылымектепте оқушыларға бейнелеу өнері сабағында табиғи материалдардан композиция құрастыруды оқыту әдістерін меңгерту. <i>Оқытушыға қажетті құрал-жабдықтар:</i> интербелсенді тақта, слайд, табиғи материалдардан орындалған үлгі жұмыстар. <i>Студенттерге қажетті құрал-жабдықтар:</i> қағаз, қарындаш, акварель, бояу әр түрлі жұмыстарына арналған табиғи материалдар, ыстық желім, ПВА желімі, картон, мата. Пән бойынша мақсатқа жетуде студенттердің арнайы келесі пәндербойынша білімдерінің болуы қажет: педагогика, психология, сурет, кескіндеме, композиция, сәндік қолданбалы өнер. Сабақ екі бөлімнен тұрады бірінші практикалық табиғи материалдармен натюрморт композициясын құрастыра отырып оның технологиялармен әдістерін қарастырып практикалық жұмыс жасайды. Екінші оқыту әдістерін қарастырып практикалық жұмыстарымектепте оқытатын сабақ үлгілерін , слайд, көрнекілік құралдармен технологиялық картасын дайындап өз тобында сабақ өткізеді. <i>Оқытушы:</i> сабақ тақырыбы бойынша слайд арқылы студенттерге ой салады. <i>1-ші слайд</i> (натюрморт тарихы, композиция және табиғи материалдардан жасаған жұмыстар көрсетіледі) . «Натюрморт» деп жансыз заттар мен бұйымдардан үйлесімді құрастырылып салынған көркем шығарманы айтамыз. Натюрморт бейнелеу өнер сабағында сауат ашуға үйрететін ең тиімді жанр болып табылады. Натюрморт қарапайым және күрделі болып бөлінеді. <i>Натюрморт</i> француз сөзі, «өлі табиғат» деген ұғымды береді. Жұлынған гүл, жемістер, ыдыстар, мата, үй тұрмысына қажетті бұйымдарды бейнелеуді натюрморт деп атайды. <i>Натюрморт жанры</i> - алғаш рет XVII ғасырда Голландияда пайда болғаны ерекше мәдени құбылыс, ол бүкіл еуропадағы кескіндеменің дамуына ықпал еттеді.					

Натюрморт өкілдері: Давид Байли, Питер Стенвейк, Мария Ван Остервейк.

Оқыту барысында студенттер Табиғи материалдармен натюрморт композициясын құрастырып практикалық жұмыс жасайды. Бұл жерде арнайы пәндерден алған білімдері маңызды. (Сурет, кескіндеме, композиция, сәндік қолданбалы өнер)

Оқытушы сабақта студенттерге осы жасаған практикалық жұмыстарын мектепте оқушыларға оқыту үйрету әдістері туралы слайд көрсетіп түсіндіреді. Студенттердің (педагогика, психология, арнай профилдік пәндер) аталған пәндер бойынша білімдері екінші тапсырманы орындауға негіз болады.

Оқытушы:

2-ші слайд (Ауызша әдіс, Көрнекілік әдіс айтылады.)

Нәтижесінде Студенттер жұмыстары бойынша сабақ үлгілерін, көрнекіліктер слайд, тақырып бойынша сөз жұмбақ дайындау тапсырылады. Өз тобының ішінде сабақ өткізеді. Бұл оқыту әдістерін меңгеруге, болашақ педагогикалық практикаға дайындық жәнәпедагог ретінде қалыптасуына негіз болады.

«Кім жылдам», «Натюрморт» сөз жұмбағының үлгісі

1.Натюрморт сөзі қайдан шыққан?

2.Суға жақсы ериті бояу.

3.Қазақтан шыққан суретші.

4.Табиғатты қысқа уақытта бейнелеген сурет қалай аталады?

5.Суретті алғашқы қандай құралмен салып бастаймыз?

6 «Дастархан» атты натюрморт жанрында орындалған туындының авторы кім?

7.Натюрмортты бейнелеуде ненібірінші анықтап аламыз ?

8.Біздің бүгінгі натюрмортымызда қандай затты бейнеледік?

9.Натюрморттың ең жарық жері .

Ф	Р	А	Н	Ц	У	З			
А	К	В	А	Р	Е	Л	Б		
Қ	А	С	Т	Е	Е	В			
	Э	Т	Ю	Д					
	Қ	А	Р	Ы	Н	Д	А	Ш	
Ғ	А	Л	Ы	М	Б	А	Е	В	А
К	О	М	П	О	З	И	Ц	И	Я
Қ	Ұ	М	Ы	Р	А				
	Ж	Ы	Л	Т					

3

Табиғи материалдармен натюрморт композициясын құрастыру
Табиғи материалдарданнатюрморт композициясын құрастырар алдында

	студенттер өздерінің болашақ жұмыстарының композициясының эскиздерін орындайды. Эскиздер карандашпен, түрлі түсті карандаш, акварель мен орындалады. Эскиз жасалғаннан кейін оның негізінде табиғи материалдар дайындалады. Табиғи материалдар кездейсоқ алынбайды. Ол олардың табиғаттан берілген түстік үйлесімділігінің әсемдігі мен пішіндерінің сұлулығына байланысты. Табиғи материалдардың реңдік үйлесімі қанық келеді, міне осы қасиеттерін композициялық тапсырмаларды шешуде және жұмысқа табиғилық бергенде қолданылады. Табиғи материалдар бір қарағанда бір келкі көрінеді, бірақ мұқият қарағанда бір түстің бірнеше түрлерін көруге болады. Табиғи материалдардың осы қасиеттері ерекше тартымды композициялар жасауға мүмкіндік береді. <i>Жұмысқа қажетті материалдар:</i> - ақ, қызыл түсті бұршақтар -қарағай жаңғақтар және жапрақтары -әртүрлі көлемдегі және жуандықтағы таяқшалар -әртүрлі кіші көлемді кептірілген жапырақтар - фисташкалар қабықтары - әртүрлі көлемді пияздар - кептірілген шөптер -ыстық клей - картон - ашық құм түсті матқайшы -жұқа картон <i>Жұмыстың орындалуы</i> 1.Жұмысқа негіз болатын 50х60см картон дайындалады. Әріқарай натюрмортқа фон болатын матамен дайындап алу керек. картонФонғақоңыр түсті мата алған дұрыс болады. Себебі табиғи материалдарға қарасақ қоңыр түстің әртүрлі реңдерін көруге болады.Фон матасының түстік реңі тым қою немесе ашық болмауы керек себебі композиция құрастырғанда кейбір элементтер көрінбей қалуы мүмкін осының салдарынан композицияны қабылдау тұтастығы мен үйлесімділігі жоғалып кетеді. Келесі фонға картоннан 5-10см үлкен көлемді мата алу керек мысалы 50х60 картонға 70-80 болатын мата дайындап алу керек. Бұл матаны біркелкі қылып керіліп қапталады. Келесі таңдаған фонға үйлестіре отырып төменгі жағына тағы бір матаны жапсырамыз. Бұл үстел бетінің қызметін атқарады. 2.Келесі гүлдермен жақсы жасаймыз. Біріншіден әр түрлі пішінде жұқа картоннан дөңгелек негіздер дайындап аламыз. Букетте әртүрлі көлемді гүлдер бар кейбір гүлдерді үлкен (диаметрін 10 және 8см.) ал қалғандарын кіші өлшемде (диаметр – 6,5,4,3,2см.) қылып жасаймыз. Орташа өлшемді картоннан жасалған дөңгелекті аламызда дөңгелек шетіне ыстық кілейді тамызамыз, оның үстіне ақ бұршақты
--	--

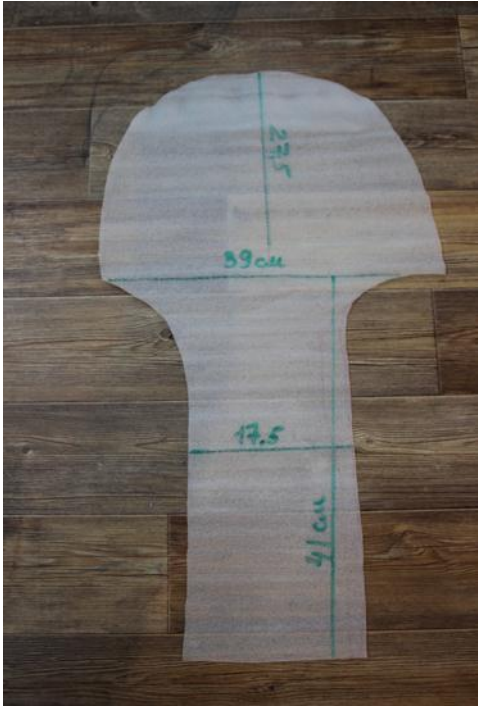
	орналастырамыз. Осындай жолмен дөңгелекті айналдыра ақ бұршақтың жапсырып шығамыз. Бұл гүлдің бірінші қатары болады. Гүлдің екінші және үшінші қатарының бұрышын аздап өзгертіп көлбеу жапсырып шығамыз. Гүлдің ортасын қызыл бұршақты тігінен қойып толтырамыз. Гүл дайын болады қызыл бұршақпенде осы жолмен жұмыс жүргізіледі, бірақ ортасы қызыл бұршақпен тігінен толтырылады. Фисташкалардан жасалатын гүлдер ортасынан басталып жапсырылады. Алдымен ортасына фисташка қабығын жабық күйінде содан кейін келесі қатарларында гүл жапырақтарын біртіндеп аша отырып жапсырамыз. 3.Гүлдер дайын енді вазаны дайындауға кірісеміз. Жұмыс процессі картоннан ваза негізін қыйып дайындаудан басталады. Ваза негізі трапеция тәріздес төменгі жағы 9см. ал жоғарға жағы 13см. биіктігі 17 см. болып дайындалады. Вазаның пішіні тік бұрышты, овал, құмыра тәріздес және т.б болуы мүмкін. Трапеция тәріздес картонға құрғақ шыбықтарды ыстық желіммен жапсырамыз. Шыбықтар алдын ала бір келкі түзулері тандалып кептірілуі қажет. Жапсыру кезінде шыбықтар арасынан картон негіз көрінуі мүмкін, бұл жұмысқа сәнсіздік әкеледі, оны жою үшін ашық жерлерге жіңішке шыбықтар жапсырамыз 4.Жұмыстың ең қызықты сәтін бастаймыз. Ол бұршақтармен фисташка қабықтарынан дайындалған гүлдерден композиция құрастыру. Сонымен қатар композиция құрастыруда жапрақтар, жаңғақтар, шөптер, шыбықтар қолданылады. Композицияда әртүрлі ағаштардың және әртүрлі көлемдегі жапырақтар фонды гүлдің жапрақтары ретінде қолданылады. Көлемді гүлдер композицияның орталығына жақын орналастырылады, кіші гүлдермен және жаңғақтармен композицияның қалған кеңістігі толтырылады. Композицияда гүлдер бір бірін жауып тұрады, гүлдердің барлығы жақсы көріну үшін көрінетіндей жайып ашуға болмайды себебі композиция шашылып қалуы мүмкін және букет тұтастығын жоғалтып алады.
4	СӨЖ тапсырмалары 1.Натюрморт композициясының эскиздерін орындау 2. Композицияны орындауға арналған материалдарын дайындау 3.Мектепте 5 сыныпқа арналған бейнелеу өнері сабағына табиғи материалдармен натюрморт композициясын құрастыру тақырыбына сабақ талдамасына және слайдқа материалдар жинақтау. 4.«Кім жылдам?», «Натюрморт» сөз жұмбағын құрастыру

5	СОӨЖ тапсырмалары 1. Мектепте 5 сыныпқа арналған бейнелеу өнері сабағына табиғи материалдармен натюрморт композициясын құрастыру тақырыбын оқытудың тиімді әдістерін қарастырып жұмыс жасау. 2. Мектепте 5 сыныпқа арналған бейнелеу өнері сабағына табиғи материалдармен натюрморт композициясын құрастыру тақырыбына сабақ талдамасын орындау және слайд пен көрнекіліктер дайындау.
6	Бақылау сұрақтары 1. Натюрморт сөзінің түбірі қайдан шыққан? 2. Натюрморт жанр ретінде қай елде шыққан және қандай түрлерге бөлінген? 3. Қазақстан натюрморт өнерінің шеберлерін және олардың шығармаларын ата? 4. Композиция дегеніміз не ? 5. Композиция орталығы деп нені айтамыз? 6. Композициядағы үйлесімділік дегеніміз не? 7. Табиғи материалдар дегенді қалай түсінесің? 8. Табиғи материалдардан натюрморт композициясын құрастыруда композицияның тұтастығы мен үйлесімділігін сақтауда нені ескеруіміз керек. 9. Мектепте оқушыларға аталған тақырыпты түсіндіруде тиімді әдістерді ата? 10. Табиғи материалдардан натюрморт композициясын құрастыру оқушы бойында қандай қасиеттерді қалыптастырады?
7	Глоссарий <i>Акцент</i> – Көрерменнің назарын шығармаға бірден аудару көз тастату. Көріністі, тұлғаны, затты, бейненің бөліктерін түспен, жарықпен, сызықпен ерекшелендіріп көрсету тәсілі тұлғаны, затты, бейненің бөліктерін түспен, жарықпен, сызықпен немесе негізгікте орналастырумен ерекшелеп көрсету тәсілі. <i>Багет</i> - картиналарға, портреттерге жақтауша жасауға арналған түрлі түске боялған материал <i>Гамма</i> (грекше gamma) - түрлі бояулар. Бейнелеу және сәндік өнердегі түстердің реңдерінің байланысы (бір түстің басымдылығы жоғары болады). Көркем шығарма жасау кезінде түстердің реңдерінің тұтастығын сақтай отыра, қараңғы және жарық, суық және жылы, анық және басыңқы әлсіздікті айырып көрсету керек. <i>Композиция</i> - (көркем шығарманы құру , өнер түрінің өзіндік келісілген ерекшелігіне суретшінің ойы және өнер туындысының орны, мазмұнына байланысты <i>Бүтіндік заңы</i> – композицияның негізгі заңдарының бірі. <i>Колорит</i> - бояу, түс (түстердің өңдік жүйесі , өнер туындысында

	олардың үйлесімділігі мен байланысы , эстетикалық тұтастық құруы <i>Натюрморт</i> - француз сөзі, «өлі табиғат» деген ұғымды береді. Жұлынған гүл, жемістер, ыдыстар, мата, үй тұрмысына қажетті бұйымдарды бейнелеуді натюрморт деп атайды. <i>Табиғи материалдар</i> – табиғатта кездесетін жасанды жолмен жасалмаған материалдарды айтамыз. Оларға шөп, жапырақ, жаңғақ түрлері, құс қауырсыны, ұсақ тас, т.б. жатады <i>Ауызша әдіс</i>- Сабақтың қандай кезеңінде болса да, сұрақ-жауап, әңгімелесу, пікірлесу нұсқау беру, тәсілдерін айтады. <i>Түсіндіру</i> - жаңа білімді, ереже заңдылықтарды, бейнелеу құралдарды, материалдармен жұмыс істеу ережелерін ауызша айтып көрсетунемесе бейнелеу өнеріне байланысты жаңа бейтаныс сөздердің мағынасын айту болып табылады. <i>Көрнекілік әдіс</i> – ол оқушылардың құбылысты, оқиғаны, мәселені, оны шешу жолдарын кріп сезініп қабылдауына көмек жасайды. Бейнелеу өнері сабағында көрнекілік әдіс демонстрациялау, иллюстрациялау, экрандық бейнелеу, дыбыстық тәсілдер арқылы жүзеге асады.
--	---

ҚОСЫМША Г

Экодизайн материалдарынан бас киім дайындаудың бірізділігі

	Сәнді құлақшынды жасар алдында оның өлшемдерін полиэтиленге (подложка) суретте көрсетілген өлшемдер бойынша түсіріп аламыз. Бас киімнің тереңдігін – 27,5 см. Маңдайша мен желкеліктің (шеңбердің) ұзындығы - 39 см. Құлақшын жақтауының ұзындығын – 41 см. Құлақшынның енін – 17,5 см.
	Эскизіңіз бойынша боялған жүніңізді лекала бойымен төрт қатар алдымен көлденең (горизонтально), содан кейін тігінен (вертикально) етіп, жүнді бір-біріне айқастырып, 4 қабат талдырма негізін жасап аламыз. Сәнді құлақшынға 400-500 гр. жүн қажет.

Талдырма негізін жайып алған соң, бетіне тор матаны төсеп сабынды жылы сумен себелеп уқалаймыз. Талдырма негізі екеу болуы тиіс (оң жақ және сол жақ беттері).

Бір-бірімен байланысып қалған талдырманың үстіне лекаланы қойып, бас киімнің жоғарғы бетін үлгі бойымен қайырып, төменгі құлақшын жақтауын үлгінің ішкі жағына қарай қайырып аламыз.

Дайын тұрған екінші талдырманың үстіне лекала бойымен қайрылған бөлшекті төңкеріп алып, бас киімнің жоғарғы бетін қайырып, төменгі құлақшын жақтауын үлгінің ішкі жағына қарай қайырып, үстіне тор мата тастап уқалап шет тігістерін бір-біріне сіңдіреміз.

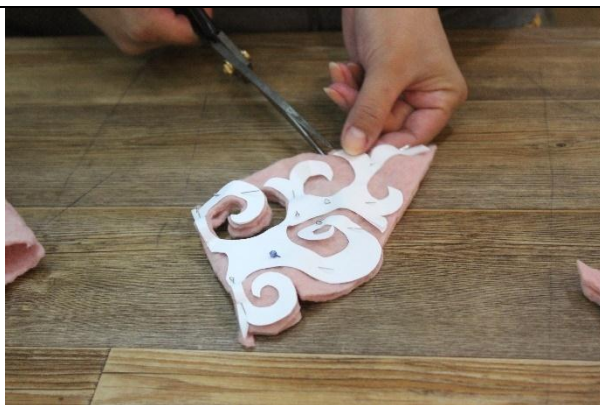
Шет тігістері мен құлақшын жақтаулары қайырылған жерлерінсіндіріп алған соң, бетінде тұрған тор матамен қоса дөңгелетіп орап, сыртынан тағы мақта (х/б) матамен орап илейміз.

Аздап пісірілген бас киімнің алдыңғы және артқы бойларында бүрмелер пайда болған жағдайда оң алақаныңызға қойып, екінші қолыңыздың сабынды саусақтарыңызбен үйкелеп кетіресіз. Содан оны бас киім қалыбына кигізіп, жан-жақтан уқалап кішірейтіп аздап пісіресіз.

Шала піскен бас киімді қоя тұрып, алдын ала дайындап қойған кепкен талдырманы екі бүктеп, эскиз бойынша ойластырған оюыңызды инемен қадап алып, қайшымен қырқып аламыз. Алдын ала дайындалған шикі талдырмамыздың ұзындығы – 55 см, ал ені – 30 см.

Қырқып алынған оюларымызды бас киіміміздің маңдайшасына және құлақшын жақтауларына біркелкі орналастырып инемен қадап қоямыз.

Орналастырылған оюымыздың үстіне тор матаны төсеп, сабынды сумен сіңгенше уқалаймыз.

Оюларымыздың әбден сіңгеніне көзіміз жеткен соң, бұйымымызды бас киім қалыбына кигізіп, уқалау процесіне кірісеміз. Арасында бас киімді қайнаған ыстық суға малып

алып, бірнеше рет үстел үстіне лақтырып, қайта қалыпқа кигізіп пішінге келтіріп алып отырамыз. Жұмыстың соңында жылы суға малып сабынның ертіндісін шайыңыз. Егер пішінін жоғалтса қалыпқа кигізіп, аздап уқалап жиберіңіз. Содан қалыпқа кигізулі түрінде 1-2 күнге кептіріп қойыңыз. Кепкен бас киімді үтіктеп, кестелі жіппен оюларын айналдырып сән үшін тіксеңіз болады.

Әдебиеттер:

1. Манкеева Ж. Қазақ тіліндегі этномәдени атаулардың танымдық негізі.- Алматы: «Жібек жолы», 2008.
2. <http://bilimdiler.kz/tehnologia/5086-kazak-halkynyn-ulttyk-kiimderi.html>

Сұрақтар

1. Бас киім мезгіл айларына байланысты қандай материалдардан тігілген?
2. Қазақ әйелдерінің бас киімінің өзіндік ерекшелігін неде.
3. Ер азаматтардың бас киімінің қандай түрлерін білесің?
4. Айелдердің бас киімдерін ата.

ҚОСЫМША Д

Мойын шәлісін басудың технологиясын оқушыларға үйрету/ шарф басу

Тәжірибелік сабақтың мақсаты

Студенттерге киіз түрлері мен олардың атқаратын қызметтері жайлы қысқаша мәліметтер беру. Жүннің қасиеттері мен орындалу бірізділігін, жасалу техникаларын көрсету. Киіз басу әдісі арқылы бойжеткендерге, орта жастағы келіншектерге, апа-әжелерге арналған түрлі бұйымдарды басып үйрету. Ептілікке, сұлулыққа тәрбиелеу.

Тәжірибелік сабақтың көрнекілігі

Слайд (презентация) арқылы мойын шәлі үлгілерін, фотосуреттер және киізден жасалған дайын бұйым үлгісін көрсету.

Құрал-жабдықтар

Түрлі-түсті (меринос) жүн, москитті сетка, мақта мата, оқтау, сабын, жылы су, полиэтилен (подложка), жібек талшық, жылы су, өлшеуіш лента.

Тәжірибелік сабақтың барысы

Сабақ барысында оқытушы студенттерге қысқаша мойын шәлінің шығу тарихын, оның қолдану аясы жайлы айтып, шәлі тағудың аймақтық ерекшеліктеріне тоқталып толыққанды мәлімет береді. Артынша дайын жасалған үлгісін көрсетіп, нұсқаулықта көрсетілген бірізділік бойынша орындауға бағыт беріп, студенттермен сабақ аяқталғанша жұмыс барысын қадағалап, бағыт беріп отырады.

Тәжірибелік жұмыс

Оқытушы студенттердің дайындығы мен құрал-жабдықтарын, жұмыс орындарының дайындығын тексереді. Жұмысты бастар алдында студенттердің есіне қауіпсіздік ережесін еске салып, берілген бойынша өлшемдер бойынша сызбасын сызуға бағыттып, жүнді тиімді әрі ыңғайлы қолданып пайдаланудың жолдарын айтып, қатадағалап отырады.

Оқытушы бұйымды жасау барысында студенттерге көмектеседі, содан кейін ғана студенттің берілген тапсырманы өз бетінше орындауына мүмкіндік жасайды.

Сабақты қорытындылау

Оқытушы студенттердің жақсы орындалған жұмыстарын атап өтіп, тәжірибелік сабаққа белсенді қатысқандығына қарай бағалайды.

Тәжірибелік сабақтың тақырыбы

Мойын шәлі

Қазақ әйелдерінің бас киімдері өзіндік ерекшеліктерімен өзгешеленеді және жасалуының өзіндік ғұрыптық, салттық негізі бар. Әйелдердің бас киімдері: бергек, бөрік, жаулық, желек, жырға, кимешек, күндік, орамал, қарқара, сәукеле, тақия, шәлі (*жібек, шілтер, оюлы түрі бар*) қасаба, бүркеніш, шылауыш және т.б. Қазақ әйелдерінің бас киімдері олардың жасы мен отбасыдағы жағдайына байланысты ерекшеленеді. Жаздыгүні қыздар түрлі-түсті жібек, барқыт, мақпалдан тігілген, төбесі жайпақ дөңгелек тақия (тебетей)

кисе, қыс маусымында ауқаттылар камшат бөрік киген. Бойжеткендер мен қыздар зере, тақия, төбетай, қарқара бөріктерінің төбесіне үкі таққан, себебі қазақ наным-сенімінде үкі құсы киелі саналады. Қыздардың тақиясы қызыл, күлгін, жасыл, т.б. бір түсті шұға, барқыт, мауыты сияқты кездемелерден, өнді маталардан қабатталып сырылып тігіледі.

Әйел затының нәзіктігін паш ететін киімнің бірі – шәлі. Кезінде талай ақын-жазушылар, суретшілер шәлі, орамал тақырыбында қалам толғаған. Осы идеяны ұстанған дизайнерлер әжелеріміздің тоқыма шәлілерін көктем трендіне енгізіп отыр. Сондықтан мұндай шәлілерді тоқып үйренуіңізге немесе әжеңізге тоқытып алуыңызға, не болмаса таза жүннен өзіңізге басып алсаңыз болады. Тоқып алған жағдайда, табиғи жүн немесе мақта жіптерге созылып кетпес үшін синтетиканы араластырған абзал. Алайда бұл *hand made* стилін қолдану үлкен талғампаздықты талап етеді. Себебі бұл этникалық элементтің бірі болғандықтан, оны тек заманауи киім-кешекпен үйлестіргенде ғана белгілі бір стиль қалыптастыра аласыз.

Мойын шәліні басу бірізділігі

Үшбұрыш пішінді шәлінің ұзындығын – 169 см., ал енін – 120 см. алсақ, одан 8 см. ішке қарай тастапсызып аламыз. Ол 8 см. шәлінің шашақтарына арналады. Белгіленген өлшем бойынша талдырма негізін 2 қабат етіп орташа қалыңдықта жайып шығамыз.

8 см. қалдыған орынға жүннің ақ түсті және түрлі-түсті үзінділерін үзіп тастаймыз. 2 қабат жайылған талдырманың бетіне өзіңіз қалаған геометриялық түзу, ирек және т.б. сызық түрлерін қолдана композициялық көрінісін сақтай отырып түрлі-түсті жүнді орналастырсаңыз болады.

Арасына ақ түсті жібек талшықтарын тастап жіберсеңіз болады. Ол мойын шәлісіне аздап шылтырлық әсерін беріп сән беріп тұрады.

Шәлінің бетіне оның қалаған суретіңізді салып болған соң, бетіне әдеттегідей тор матаны төсеп, жылы сабынды сумен сулап, бетіндегі суреті қозғалып кетпейтіндей жағдайға әкеп, аздап сіңгенше уқалаймыз. Үшбұрыштың екі бұрышына ұзындау етіп үзіп алып, ақ жүнді жалғап оған түрлі-түсті жүндерді араластырып бауын сабынды алақанымызбен уқалап

	қатайтып аламыз.
	Үшбұрышты шәліні тор матаға орап, оның үстінен мақта (х/б) матаны орап илейміз. Арасында илеп жатқан шәлімізді ашып қарап, шашақ жерлерін сабынды алақанымызбен әрқайсысын үйкелеп, қайта орап басып отырып жұмыс жасаймыз.
	Жұмыстың соңында шәліміздің ұзындық бойын үйкелеп шеттерін түзетіп реттеп аламыз. Артынан жылы суға шайып оны кептіріп, үтікке басып аламыз.

Әдебиеттер:

1. Қалшабаева Б.К. Қазақ диаспорасының мәдени мұралары: оқу құралы. – Алматы: Қазақ университеті, 2015.
2. <http://el.kz/kz/news/archive/content-3872>
3. <https://massaget.kz/kyizdarga/sn/25274/>

Сұрақтар

1. Жаулықтың аймақтық ерекшелігіне қарай қалай таққан?
2. Бас орамалдың аймақтық ерекшелігіне қарай қалай киген?
3. *hand made* деген сөзді қалай түсінесіз?

ҚОСЫМША Е

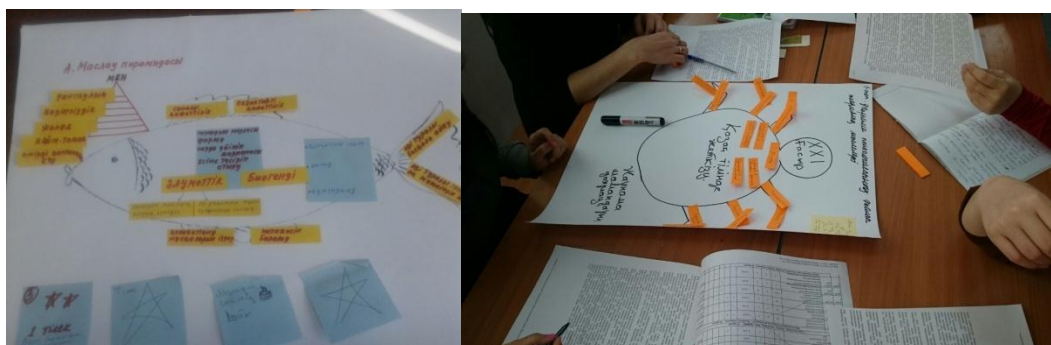
Тәжірибелік сабақтарда пайдаланылған формалар мен әдістер

Сурет 1Е - Топтық жұмыста орындалған жұмыстар дәлелдері:

Сурет 2 Е - Топтық жұмыстағы студенттер

Сурет 3 Е - Студенттер орындаған фишбоун және өрмекші әдістері.

ҚОСЫМША Ж

Тәжірибелік сабақтарда болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігімен орындалған бұйымдардың нәтижесі

Сурет 1 Ж – Сәнді сөмке

Сурет 2 Ж –Мойын шәлі

Сурет 3 Ж – Сәнді құлақшын

Сурет 4 Ж – Сәнді желет

Сурет 5 Ж – Киіз байпак

Сурет 6 Ж – «Дәстүр» топтамасы

ҚОСЫМША II
Ылғалды киіз басу техникасындағы бұйым үлгілері

А)

В)

Г)

Д)

Ылғалды киіз басу техникасындағы бұйым үлгілері: а – тақия; б – көрпеше, г - моншаға арналған жиынтық; д – бас киім.

ҚОСЫМША К

«Экодизайн және технология» элективті курсына арналған оқу-әдістемелік құралы

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Казахский национальный педагогический университет имени Абая

БЕКІТЕМІН/УТВЕРЖАЮ

Ғылыми жұмыс және
қазықаралық ынтымақтастық
жөніндегі проректор,
философ.ғ.д., профессор,
ЖФ-УҒА корреспондент-мүшесі
А.Т.Құлсариева
2018 ж.г.

Ғылыми зерттеу жұмысын оқу үрдісіне қолдану (ендіру)

АКТІСІ

Біз, төменде кол қойғандар, Ғылым департаментінің директоры С.Қ. Сахиев және жоба авторлары Б.А. Әлмұхамбетов, А.С. Сманова және К.М. Бекболатова бір жағынан, Академиялық мәселелер жөніндегі департамент директоры Х.Н. Жанбеков, ал екінші жағынан кафедра меңгерушісі Қ.О. Жеделов осы актіні «Экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастыру» тақырыбы бойынша ғылыми-зерттеу жұмысының нәтижелерін ендіру болып саналады.

Жоба авторлары:

Әлмұхамбетов Б.А.- Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің, педагогика және психология институтының директоры, п.ғ.д., профессоры;

Сманова А.С. - Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің, Өнер, мәдениет және спорт институтының, «Дизайн» кафедрасының п.ғ.к., қауым.профессоры;

Бекболатова Құрадай Маратқызы - Өнер, мәдениет және спорт институтының, «Көркем білім» кафедрасының PhD докторанты.

Енгізуге дайындау

«Дизайн негіздері», «Сәндік колөнер негіздері», «Бейнелеу өнерін оқыту әдістемесі» пәндеріне арналған белсенді үлестірмелі материалдарды болашақ бейнелеу өнері мамандарына меңгеруге және экодизайн технологиялары арқылы болашақ бейнелеу өнері мамандарының кәсіби шеберлігін қалыптастыруға септігін тигізеді.

Іске асыру (ендіру) объектісінің сипаттамасы Актінің ажырамас бөлігі болып табылады.

Ғылым департаментінің директоры

С.Қ.Сахиев
«27» 08 2018 г.

Академиялық мәселелер жөніндегі
департамент директоры

Жанбеков Х.Н.
«27» 08 2018 г.

Жоба авторлары

Әлмұхамбетов Б.А.
Сманова А.С.
Бекболатова Қ.М.
«27» 08 2018 ж.

Кафедра меңгерушісі

Жеделов Қ.О.
«27» 08 2018 ж.